Відкритий міжнародний університет
розвитку людини «Україна»
Полтавський інститут економіки і права

ІННОВАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ТА ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ: ВИКЛИК ГЛОБАЛЬНОГО СВІТУ

МАТЕРІАЛИ
VIII Міжнародної науково-практичної конференції

15-16 травня 2024 р.

Полтава – 2024

УДК 330.111.66(477):34

Редакційна колегія

Надія Мякушко – докторка філософії у галузі політичних наук, кандидатка політичних наук, доцентка, в. о. завідувачки кафедри соціальної роботи та спеціальної освіти, директорка Полтавського інституту економіки і права ***(голова).***

Роман Шаравара – кандидат економічних наук, доцент, професор кафедри правознавства та фінансів, перший заступник директора Полтавського інституту економіки і права.

Руслан Басенко – кандидат педагогічних наук, доцент, заступник директора з науково-педагогічної роботи, міжнародної та грантової діяльності, завідувач кафедри правознавства та фінансів Полтавського інституту економіки і права ***(відповідальний редактор).***

Сергій Короєд – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри правознавства та фінансів Полтавського інституту економіки і права.

Валерій Бебик – доктор політичних, кандидат психологічних наук, професор, професор Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, лауреат Державної премії імені І. Франка в галузі інформаційної діяльності та Міжнародної премії імені М. Гоголя.

Олександр Лавріненко – доктор педагогічних наук, професор, головний науковий співробітник відділу теорії і практики педагогічної освіти Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України.

Ольга Бацман – кандидатка педагогічних наук, доцентка кафедри соціальної роботи та спеціальної освіти Полтавського інституту економіки і права.

Наталія Рябокінь – кандидатка філологічних наук, доцентка, завідувачка кафедри філології та соціально-гуманітарних дисциплін Полтавського інституту економіки і права.

Інноваційний потенціал та правове забезпечення соціально-економічного розвитку України: виклик глобального світу : Матеріали VIII Міжнар. наук.-практ. конф., 15-16 травня 2024 р. / Полт. ін-т економіки і права ЗВО «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна» ; ред. колег. : Н. Мякушко (голова), Р. Шаравара, Р. Басенко та ін.; відп. ред. Р. Басенко. Полтава : ПІЕП, 2024. 220 с.

У збірнику матеріалів представлено доповіді та повідомлення наукового зібрання вчених, організаторів освіти, науково-педагогічних працівників, фахівців-практиків, здобувачів різних ступенів освіти, які присвячені аналізові політико-правових, соціально-філософських, освітньо-педагогічних, фінансово-економічних та інших вимірів інноваційного розвитку України та світу. Окремо звернено увагу на протидію України російській військовій агресії та окреслено шляхи повоєнної відбудови країни.

Матеріали збірника будуть цікавими вченим, викладачам і здобувачам освіти, усім, хто залучений до науково-теоретичного аналізу сучасного світу.

УДК 330.111.66(477):34

Рекомендувала до друку вчена рада
Полтавського інституту економіки і права
20 червня 2024 року, протокол № 7

Автори несуть особисту відповідальність за повноту висвітлення досліджуваного питання, системність викладу матеріалів, достовірність наведених фактів та їхню автентичність, правильне цитування, академічну доброчесність.
Статті друкуються в авторській редакції.

© Полтавський інститут економіки і права, 2024
© Колектив авторів, 2024

ЗМІСТ

Передмова 9

Розділ 1
Політико-правові, соціально-економічні та культурно-освітні виміри життя України в умовах воєнного стану та перспективи відбудови

Władysław Wornalkiewicz
Przełamanie niepokoju społecznego – zielone światło dla elektrowni atomowych / Breaking social anxiety – green light for nuclear power plants 10

Євгеній Бабійчук
Страхування майна від воєнних ризиків як драйвер інвестиційної активності в Україні 13

Сергій Балан
Формування та ключові характеристики інформаційної держави 15

Віталій Білоцький
Тригер змін міжнародної безпеки: російська війна проти України 19

Володимир Божко
Особливості здійснення місцевого самоврядування в умовах воєнного стану в Україні 21

Артем Бондаренко, Станіслав Ольховський
Антикорупційна стратегія України 24

Артем Бондаренко, Станіслав Ольховський
Гуманістично-антропоцентричне спрямування правової традиції у філософії Григорія Сковороди 25

Сергій Гладкий
Наукова культура юриста: проблеми формування і розвитку 26

Віталій Горпиняк
Особливості регулювання відповідальності за корупційні кримінальні правопорушення в Україні 29

Роман Делія, Марина Яненко
Зарубіжний досвід впровадження STEM в освітнє середовище 31

Вікторія Довга
Співвідношення понять «правова держава» та «соціальна держава» 34

Юлія Калюжна
Релігія як ключовий елемент політичного наративу країни-агресора у війні проти України 37

Каміла Касяненко
Зобов'язання та його важливість в цивільному праві 39

Дар'я Клименко
Діалогічне розуміння природи людини Людвіга Фейєрбаха 40

Володимир Коваленко
Пробаційний нагляд як вид кримінального покарання 41

Людмила Козакевич
Концептуальні засади функціонування банківського сектору україни в умовах невизначеності 43

Тетяна Колотілова
Протидія та запобігання корупції: виклики у сучасній Україні 45

Жанна Кононенко, Олег Кононенко
Роль планування у забезпеченні соціально-економічного розвитку муніципалітету 48
Жанна Кононенко, Руслан Лизун
Економічна інтеграція як чинник розвитку національної економіки 50
Жанна Кононенко, Юрій Набасов
Організаційно-економічний механізм управління конкурентоспроможністю підприємства 53
Жанна Кононенко, Владислав Песцов
Трансформаційні процеси в економіці України 55
Владислав Корольов
Методологічні підходи до оцінки фінансової стійкості підприємства 57
Тетяна Костенко
Інститут виконавчого провадження: нормативно-правове забезпечення 59
Алла Кравченко
Правова людина як основа права та правопорядку у вченнях Богдана Кістяківського 62
Ірина Кресіна
Новий суспільний договір для нової України 64
Олеся Лазченко
Траєкторії зовнішньої політики України у вимірі російсько-української війни ... 69
Іван Лісний
Актуальні проблеми юридичної відповідальності за вчинення правопорушень пов'язаних з корупцією під час воєнного стану 71
Олександр Лук'яненко
Релігійні коди боротьби зі «світовим злом» в ідеологічній концепції «русского міра» 72
Дар'я Маліннікова
Історичний нарис розвитку медіації в Україні 75
Олексій Марко
Переваги цифровізації у контексті демократичного процесу 77
Вадим Маршаєв
Євроскептицизм як загроза концептуальним цінностям Європи та інструмент дестабілізації політичного порядку на європейському континенті: в контексті ризиків для України 80
Інна Миколенко, Жанна Кононенко
Економічна діагностика конкурентоспроможності підприємства 82
Діана Мустафаєва
Кордоцентризм Памфіла Юркевича 84
Тетяна Непокупна
Інноваційні технології надання соціальних послуг у контексті модернізації соціальної сфери територіальних громад 85
Єлизавета Новоселецька
Гарантії здійснення прав і свобод людини і громадянина під час воєнного стану 88
Ярослав Олексашенко
Правовий статус свідка у кримінальному провадженні 89

Світлана Олійник
Глобальна пандемічна угода як превентивний інструмент та робота над помилками 90
Іван Паламарчук
Щодо організації здійснення заходів, пов'язаних з проведенням оцінки активів згідно із законом України «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів» 93
Юлія Петрова, Наталія Пихтіна
Правове регулювання використання морського транспорту в умовах воєнного стану в Україні 96
Олександр Пилипенко
Філософія глобальних пробем сучасності 98
Дмитро Піддубний
Медіабельність спорів у публічних правових відносинах 101
Алла Половченя
Роль судового прецеденту в судочинстві України 103
Олена Порада, Максим Порада
Правове забезпечення соціально-економічного розвитку України 105
Максим Порада, Олена Порада
Релігійна філософія – ідеологія тоталітаризму чи глобальне переосмислення сутності людини? 107
Єва Рудіч
Деякі проблеми стратегічних комунікацій в умовах воєнного стану 109
Таміла Ряска
Господарські відносини в країнах Європейського Союзу 112
Марія Слісаренко, Марина Міщенко
Лінгвістичні питання юдейського походження. Русифікація імен та її наслідки 113
Юлія Снітко
Особливості створення мобільних додатків в середовищі Android Studio 115
Любов Сорокіна
Інтелектуальна власність, як об'єкт адміністративно-правової відповідальності 116
Олександр Стеха
Зміна підходів до оцінки фінансового стану підприємств реального сектору економіки в умовах війни 121
Евеліна Стовпівська
Особливі заповідальні розпорядження заповідача 124
Олена Стойко
Війна як чинник формування соціальної держави 125
Світлана Товста
Правозастосовчі помилки та їх вплив на правотворчу техніку 128
Даяна Чумаш
Протидія злочинності в умовах воєнного стану: порівняльно-правовий аналіз 129
Поліна Штиль, Дмитро Журило
Олександр Потебня. Відношення до українського генія в часи окупації Харкова (1941-43 рр.) 131
Софія Юхненко
Правова природа спадкового договору 133

Віра Явір
Правове регулювання захисту мовних прав національних меншин України в освіті 134
Ксенія Якименко
Концепція стримувань і противаг між гілками влади 137
Ірина Яковець
Інтелектуальна власність в профілактиці злочинності неповнолітніх 139

Розділ 2
Теорія і практика соціальної роботи та корекційної педагогіки
Ніна Атаманчук
Використання арт-терапії у роботі з дітьми із особливими освітніми потребами 143
Тетяна Білоцерковець, Андрій Коваль
Інклюзивна освіта та соціальна робота: стратегії співпраці для створення сприятливого середовища для всіх учнів 147
Аліна Гаврилюк
Теоретичний аналіз впливу самооцінки особистості на її статусно-рольову реалізацію у групі 149
Ганна Єрмола, Андрій Коваль
Інноваційні підходи до корекційної педагогіки: поєднання методів соціальної роботи та сучасних технологій 152
Євгенія Єфименко
Соціально-виховна робота із засудженими, які перебувають на обліку в органі пробації 154
Василь Ірха
Психологічна реабілітація дітей із особливими освітніми потребами в часі війни 157
Андрій Коваль
Психологічна підтримка та професійний розвиток як засоби подолання емоційного вигорання у корекційних педагогів 160
Валентина Костіна
Соціальна робота в умовах воєнного стану: виклики сьогодення та перспективи на майбутнє 162
Оксана Кравчук
Щодо підвищення якості освітнього процесу в закладах середньої освіти із урахуванням реалій сучасності 164
Вікторія Майструк, Оксана Закусило
До питання формування мовленнєвої компетентності дітей дошкільного віку з порушеннями мовлення 166
Вікторія Мартинкус
Особливості надання психологічної допомоги людям з онкологічною патологією 168
Шалва Мчедшвілі, Андрій Коваль
Взаємозв'язок між емоційним вигоранням і якістю надання освітніх послуг та корекційного впливу на учнів 170
Лілія Нечипоренко
Реабілітаційні програми осіб з інвалідністю в Німеччині 173

Анастасія Норка, Андрій Коваль
Корекційна педагогіка в контексті культурної різноманітності: виклики і можливості для побудови інклюзивного суспільства 175
Анна Сазонова
Соціально-психологічна адаптація військових після звільнення до цивільного життя 179
Людмила Тімченко
Соціальна активність літніх людей похилого віку 181
Ніна Черняк, Олена Боса
Недержавні громадські організації - суб'єкти надання соціальної допомоги населенню 182
Ніна Черняк, Марина Кочергіна
Соціальний захист різних цільових груп (ВІЛ-позитивні особи, військовослужбовці, внутрішньо переміщені особи) 184
Ніна Черняк, Оксана Луценко
Порядок надання соціальних послуг сім'ям/особам, які потрапили в складні життєві обставини 186
Ніна Черняк, Лариса Черняк
Служби зайнятості населення, їх функції та роль в соціальній роботі 188
Вікторія Шевчук
Психологічний супровід дітей, які пережили психотравму 190

Розділ 3
Теоретичний і практичний потенціал лінгвістики у піднесенні національного духу та консолідації світового співтовариства
Тетяна Борисова
Вивчення іноземних мов в умовах академічної мобільності – важливий елемент освіти сучасного студента 193
Кристина Глушко, Ніна Тіганова
Українська мова — це символ національної свободи 196
Людмила Данилюк
Переклад з української сьогодні та його внесок в перемогу над окупантами 197
Анна Дейнека
Військовий перекладач та його значення у військовий період 200
Дар'я Дорогокупля
Культура мовлення в журналістській практиці 202
Любов Єршова
Проблеми перекладу українською мовою полісемантичної англомовної лексики 203
Владислав Золотаренко, Діана Мустафаєва
Українська мова - важливий елемент у формуванні національної свідомості та патріотизму українців 206
Лідія Купченя
До питання перекладу юридичних термінів 207
Lidia Kupchenya
Regarding the translation of legal terms 208

Євген Москаленко, Роман Талаш
Практичний потенціал української лінгвістики у піднесенні національного духу в світі 209
Наталія Рябокінь
Особливості професії філолога-перекладача у військовий час 210
Наталія Рябокінь
Основні завдання дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)» для здобувачів першого рівня вищої освіти немовних спеціальностей 211
Максим Хмеленко, Василиса Євсютіна
Українська мова – це ключовий елемент національної ідентичності 212
Даяна Чумаш
Етичні аспекти перекладу юридичних документів, пов'язаних з воєнними злочинами та злочинами проти людяності 213
Катерина Шевченко
Лексико-стилістичні особливості англомовних правових текстів 217
Крістіна Шурубін
Теоретичний та практичний потенціал лінгвістики 219

ПЕРЕДМОВА

VIII Міжнародна науково-практична конференція «Інноваційний потенціал та правове забезпечення соціально-економічного розвитку України: виклик глобального світу» присвячена осмисленню ключових напрямів цивілізаційного розвитку сучасного світу та України. Її інтерактивні панелі зібрали вчених, організаторів освіти, науково-педагогічних працівників, фахівців-практиків, здобувачів різних ступенів освіти. На конференції представлено доповіді докторів та кандидатів юридичних, політичних, економічних, філософських, педагогічних, історичних наук, практикуючих юристів, економістів, педагогів та інших фахівців.

У збірнику матеріалів представлено доповіді та повідомлення наукового зібрання вчених, які присвячені аналізові політико-правових, соціально-філософських, освітньо-педагогічних, фінансово-економічних та інших вимірів інноваційного розвитку України та світу. Окремо звернено увагу на протидію України російській військовій агресії та окреслено шляхи повоєнної відбудови країни.

Висловлюємо щирі вітання авторському колективу цьогорічного збірника, всім учасникам наукового зібрання. Зичимо доброго здоров'я, подальших наукових успіхів і нових відкриттів. Переконані, що Ваша праця стане вагомим внеском в осмислення ключових питань розвитку сучасного світу та України.

Із щирою пошаною
Надія Мякушко,
голова редакційної колегії,
докторка філософії, кандидатка політичних наук,
директорка Полтавського інституту економіки і права
ЗВО «Відкритий міжнародний університет розвитку
людини «Україна»

РОЗДІЛ 1
ПОЛІТИКО-ПРАВОВІ, СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ТА КУЛЬТУРНО-ОСВІТНІ ВИМІРИ ЖИТТЯ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВІДБУДОВИ

PRZEŁAMANIE NIEPOKOJU SPOŁECZNEGO – ZIELONE ŚWIATŁO DLA ELEKTROWNI ATOMOWYCH / BREAKING SOCIAL ANXIETY – GREEN LIGHT FOR NUCLEAR POWER PLANTS

Władysław Wornalkiewicz,
dr inż., prof. ANS-WSZiA
The Academy of Applied Sciences
Academy of Management and Administration in Opole (Poland)

Abstrakt

W minionym okresie społeczność świata zaskoczona została kilkoma awariami elektrowni jądrowych. Szczególnie utrwaliła się w pamięci i skutkach elektrownia w Czarnobylu na Ukrainie i Fukushima w Japonii. Spowodowało to okresowe odejście wielu krajów od eksploatacji już istniejących reaktorów jądrowych, podobnej klasy co w Czarnobylu oraz podejmowanie wysiłków nad ich solidnym zabezpieczeniem. Jednak Francja i Stany Zjednoczone doskonaliły nadal konstrukcje oraz systemy sterowania elektrowniami atomowymi. Mijały lata i na rynku pokazały się oferty usprawnionych rozwiązań elektrowni jądrowych kolejnych generacji. Czasy obecnego ocieplenia klimatu, wzrostu cen paliw kopalnych, zwłaszcza gazu i ropy naftowej, spowodowały powrót do tzw. *czystych źródeł energii odnawialnej*. Dotyczy to energii wiatrowej, fotowoltaiki, energii Ziemi, a także energii czerpanej z rozczepiania jąder atomów uranu. Kolejna konferencja COP'28 poświęcona przeciwdziałaniu ocieplenia klimatu dała wyraźny bodziec do zintensyfikowania wysiłków w kierunku energetyki jądrowej.

Słowa kluczowe: ocieplenie klimatu, energetyka jądrowa, reaktor jądrowy.

Wprowadzenie

Elektrownie jądrowe nazywane są też atomowymi. Elektrownia jądrowa to obiekt przemysłowo-energetyczny wytwarzający energię elektryczną lub cieplną poprzez wykorzystanie energii pochodzącej z rozszczepienia ciężkich jąder atomów (najczęściej uranu naturalnego wzbogaconego w izotop 235U do 3 - 5%). Badania zjawiska promieniotwórczości doprowadziły do odkrycia jądra atomowego, a następnie protonu i neutronu. Wybuch elektrowni jądrowej, zwanej też atomową w Czarnobylu oraz dalsze awarie w elektrowniach tego typu na świecie wywołały wstrząsy społeczne. Reakcją na to było, że niektóre z państw, w tym Niemcy, wycofały się z produkcji energii jądrowej, zamykając elektrownie. Inne kraje stopniowo zaniechały kontynuacji budowy takich elektrowni, w tym Polska. Były jednak państwa wykorzystujące nadal energię jądrowa w szerokim zakresie, a ponadto usprawniające technologię konstrukcji i zabezpieczeń elektrowni jądrowych z zastosowaniem IT. Przykładem jest Francja, gdzie obecnie eksploatowanych jest dziesiątki elektrowni atomowych. Istotną rolę odgrywa tu dostępność tego kraju do surowca z Afryki.

Ocieplenie klimatu, a przede wszystkim spowodowane nim anomalie pogodowe, susze w krajach strefy zwrotnikowej, zmuszają do radykalnego przeciwdziałania temu zjawisku. Zachodzi więc konieczność wycofywania się z produkcji energii elektrycznej w oparciu przede wszystkim o paliwa kopalne. Postawiono na energię wia-

trową, fotowoltaikę, wykorzystanie biomasy, odpadów komunalnych, energii jądrowej. Impulsem w tym zakresie były światowe konferencje poświęcone zahamowaniu ocieplenia klimatu. Ostatnia z nich COP'28 w 2023 roku wyraźnie wymusiła na szefach państw zdeklarowanie się w kierunku potrojenia produkcji energii elektrycznej opartej na reakcjach termojądrowych. Polska też zamierza zbudować i wykorzystywać trzy elektrownie atomowe.

Rodzaje urządzeń do wytwarzania energii jądrowej

W reaktorze przeprowadza się z kontrolowaną szybkością reakcje jądrowe - rozszczepienia jąder atomowych. Reakcje te mają charakter łańcuchowy – produkty reakcji - neutrony mogą zainicjować kilka następnych. Aby uniknąć lawinowego wzrostu szybkości reakcji, reaktor dzieli się na strefy wypełnione na przemian paliwem, chłodziwem oraz moderatorem. Szybkość reakcji kontrolowana jest między innymi przez zmianę wzajemnego położenia lub proporcji tych składników, zawarte w prętach regulacyjnych. Reaktor jądrowy WWER-1000 wykorzystuje energię powstałą w wyniku rozszczepiania jąder atomowych. Według konstrukcji układu chłodzenia reaktory jądrowe dzieli się na: *zbiornikowe (basenowe)*, *kanałowe*. Natomiast według chłodziwa na: *wodne*, *ciśnieniowe* (tzw. PWR i WWER), *wodne, wrzące* (BWR), *gazowe* (GCR, AGR, HTGR), *chłodzone stopionym metalem* (LMFR), *solne* (MSR). Ze względu na rozwój techniczny reaktorów wyróżnia się ich cztery generacje. Reakcje rozszczepienia jąder atomowych w paliwie w rdzeniu reaktora jądrowego wydzielają duże ilości ciepła. Odprowadza je się za pomocą czynnika chłodzącego – chłodziwa, które ma przeważnie postać płynu, a powstała w wytwornicy para napędza turbinę.

Początkowe i obecne kroki w kierunku energetyki jądrowej w Polsce

Koncepcja budowy elektrowni jądrowej EJ Żarnowiec w Polsce pojawiła się już w latach pięćdziesiątych ubiegłego wieku, gdy przystąpiono do programu „Atom dla pokoju" i utworzono Instytut Badań Jądrowych. Zgodnie z założeniem miała ona mieć moc około 250 MWe. Przełom w tej kwestii nastąpił na przełomie lat 60. i 70. wraz z opracowaniem w Związku Radzieckim projektu reaktora WWER-440, który był klasycznym reaktorem wodnym ciśnieniowym. Podjęto uchwałę o budowie elektrowni jądrowej z reaktorami tego typu, a w 1978 roku zawarto kontrakt na projekt techniczny. Bloki energetyczne miały współpracować z turbinami typu 4K-465 oraz generatorami GTHW-600. W projekcie siłowni uwzględniono normy ustanowione przez Międzynarodową Agencję Energii Atomowej. Zezwolenie na budowę pierwszego etapu elektrowni otrzymano od Państwowej Agencji Atomistyki w 1985 roku. W roku 1987 pojawiły się problemy z finansowaniem budowy elektrowni „*Żarnowiec*", co skutkowało wyhamowywaniem robót i pod koniec 1988 roku zabezpieczano jedynie istniejące konstrukcje. W 1990 roku podjęto decyzję o postawieniu inwestycji „Elektrownia Jądrowa Żarnowiec w budowie" w stan likwidacji.

Obecnie Polska rozpoczęła rozmowy z Komisją Europejską (KE) o pomocy publicznej dla pierwszej elektrowni jądrowej, według projektu z USA [3]. W roku 2023 nastąpiło podpisanie umowy między Polskimi Elektrowniami Jądrowymi a Westinghouse-Bechtel w oparciu o technologię reaktorów AP1000 na Pomorzu. Prowadzone są rozmowy z (KE) dotyczące wsparcia finansowego ze strony budżetu państwa. Polska ma zakończyć proces negocjacyjny do końca 2024 r. Na wniosek spółki Orlen Synthos Green Energy Minister Klimatu i Środowiska wydał sześć decyzji dotyczących budowy obiektów energetyki jądrowej tzw. małego atomu w technologii BWRX-300. W celu wykształcenia kadry potrzebnej do polskiej energetyki jądrowej i nie tylko podjęto decyzję o utworzeniu w Polsce Regionalnego Centrum Szkole-

niowego Czystych Technologii Energetycznych [2]. W listopadzie 2023 roku Polska była obecna na największych targach sektora jądrowego na świecie tj., *World Nuclear Exhibition* (WNE'2023), które odbywają się w Paryżu [3]. Polskę reprezentowało 67 przedsiębiorstw/organizacji przemysłowych oraz naukowych.

Wybrane wiadomości dotyczące energetyki jądrowej na świecie

Na Węgrzech eksploatowana jest elektrownia atomowa Paks. Cztery bloki w Paks to reaktory WWER-440, które rozpoczęły komercyjną działalność w latach 1982-1987 i obecnie pokrywają prawie 50% krajowego zapotrzebowania na energię elektryczną. Szwecja chce uruchomić dwie nowe elektrownie atomowe do 2035 roku, przy czym obecnie posiada sześć komercyjnych bloków jądrowych [4]. Kazatomprom zajmujący się wydobyciem uranu i francuska firma Framatome podpisały porozumienie o współpracy w zakresie projektów dotyczących jądrowego cyklu paliwowego. Francja ma 56 reaktorów jądrowych i importuje większość uranu z Nigru oraz z Australii i Kazachstanu. Niedawne odbyły się uruchomienia dużych elektrowni w Finlandii, Zjednoczonych Emiratach Arabskich, USA i innych krajach. Następuje powrót do energetyki jądrowej, a globalna moc reaktorów może osiągnąć 900 GW do 2050 r., czyli dwukrotnie więcej niż w 2022 r., podała Międzynarodowa Agencja Energetyczna (IEA). Dla wielu krajów mniejsze elektrownie, takie jak nowoczesne SMR-y o budowie modułowej są lepiej dostosowane do ich ograniczeń budżetowych i istniejącej infrastruktury.

Zintensyfikowanie inwestycji w energetykę jądrową

Reaktor MARIA jest obecnie jedynym w Polsce działającym reaktorem jądrowym i unikatowym w kraju i na świecie urządzeniem badawczym o istotnym znaczeniu dla zdrowia publicznego, gospodarki i nauki. Znajduje się w Narodowym Centrum Badań Jądrowych w Otwocku - Świerku. W marcu 2022 roku, Rada Ministrów przyjęła założenia do aktualizacji „Polityki energetycznej Polski do 2040 r.". Założenia te przewidują zwiększenie dywersyfikacji technologicznej, rozwój odnawialnych źródeł energii oraz wdrażanie energetyki jądrowej. Jak już nadmieniono w grudniu 2023 roku zakończył się szczyt klimatyczny COP'28 [5]. Kraje wyspiarskie były za wycofaniem się z stosowania paliw kopalnych tj. spalania węgla, ropy i gazu. Ponad 20 krajów zadeklarowało chęć potrojenia mocy zainstalowanej w energetyce jądrowej do 2050 r., a jednym z nich była Polska. Według danych Światowego Stowarzyszenia Jądrowego plany związane z nowymi reaktorami obejmują 58 w budowie, 103 planowane i 325 proponowanych.

Według szacunków ONZ przystosowanie krajów rozwijających się do skutków globalnego ocieplenia będzie kosztować rocznie od około 215 do 387 mld USD w tej dekadzie. Na podkreślenie zasługuje też to, że podczas konferencji 118 krajów zobowiązało się do potrojenia mocy zainstalowanej w energetyce odnawialnej do 2030 r. Po fali dyskusji i w wyniku przeprowadzonych badań uznaje się, że energia jądrowa jest jednym z najmniej emisyjnych źródeł.

Nasilenie ocieplenia klimatu Ziemi, różne niepokoje spowodowane wojnami, klęski suszy i wywołane tym duże ruchy migracyjne ludności w kierunku krajów zamożnych spowodowały poszukiwanie przyczyn tych zjawisk. W odniesieniu np. do ocieplenia na kuli ziemskiej, okazało się, że wywołuje to przede wszystkim nadmierna emisja gazów cieplarnianych typu dwutlenek węgla.

Bibliografia:

1. Sawicki B., *Opozycja chce atomu, ale zbada, co zrobił*, rząd https://energia.rp.pl/atom/art39314061-opozycja-chce-atomu-ale-zbada-co-zrobil-rzad.

2. *Międzynarodowy warsztat dotyczący oceny lokalizacji elektrowni jądrowej*, https://www.gov.pl/web/polski-atom/zapraszamy-do-zapoznania-sie-z-jadrowymi-wiadomosciami-ze-swiata-z-27-listopada-2023-r.
3. Polska na *World Nuclear Exhibition* WNE'2023 (informacja internetowa).
4. *Zapraszamy do zapoznania się z jądrowymi wiadomościami ze świata*, Departament Energii Jądrowej Ministerstwa Klimatu i Ochrony Środowiska, Szwecja: rząd chce uruchomić dwie nowe duże elektrownie atomowe do 2023 r.
5. Jankowska A., *Zakończenie COP'28 – czy jest się z czego cieszyć?*, https://energetyka24.com/klimat/analizy-i-komentarze/zakonczenie-cop28-czy-jest-sie-z-czego-cieszyc-komentarz.

СТРАХУВАННЯ МАЙНА ВІД ВОЄННИХ РИЗИКІВ ЯК ДРАЙВЕР ІНВЕСТИЦІЙНОЇ АКТИВНОСТІ В УКРАЇНІ

Євгеній Бабійчук,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна»
Науковий керівник: Марія Пшенична,
к.е.н., доцент кафедри фінансів та обліку,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна»

Основною передумовою розвитку корпоративних фінансів та активізації ділової активності приватних інституцій є забезпечення надійності та збереження їх капіталовкладень. Зважаючи на триваючі повномасштабні бойові дії, ракетні обстріли та безпекові загрози для українських територій і суб'єктів господарювання на них, дедалі актуальнішою стає потреба формування адекватного страхового захисту майна для вітчизняного бізнесу.

Створення ефективного механізму страхування майна від військових загроз спроможне відіграти визначальну роль в стимулюванні інвестиційної активності, адже саме страхування дозволяє збільшити впевненість інвесторів у збереженні їхнього майна в умовах конфлікту. В свою чергу, окреслений підхід сприятиме зміцненню економічної стабільності країни та приваблюватиме більше інвесторів до внутрішнього ринку, що є важливим як для поточної підтримки стійкості фінансової системи, так і в контексті повоєнної відбудови.

Тож, цілком логічною є концентрація страховиків України на імплементації засад страхового захисту від воєнних ризиків у програми страхування як фізичних, так і юридичних осіб у сегментах автострахування, страхування рухомого і нерухомого майна, медичного страхування та агрострахування.

За даними аналітичних досліджень, станом на 1.05.2024 року в секторі страхування з покриттям воєнних ризиків працює 9 українських страховиків, при чому лише 4 з них надають програми страхового захисту від військових загроз корпоративним клієнтам [1]. Захист від воєнних ризиків для підприємств включає наступні напрямки:

1. Страхування нерухомого майна підприємств від пошкодження або знищення ракетами, безпілотними летальними апаратами будь-яких типів, іншими засобами ведення війни, та/або їхніх уламків, засобів ППО, засобів протиракетної оборони тощо.

Даний вид страхування здійснюється в межах лімітів відповідальності страховика до 30 млн грн., а тариф визначається залежно від місця розташування об'єкта і його віддаленості від об'єктів критичної та військової інфраструктури. У результаті розрахунків середній тариф за військовими ризиками при страхуванні нерухомості формується на рівні 1,1-1,5% для більш спокійних областей України, 1,6-2,5% - для всіх інших територій, та відмови від страхування нерухомості – для бізнесу, розташованого на прифронтових територіях та тимчасово окупованих.

2. Страхування транспортних засобів від пошкодження або знищення від ракетних атак та БПЛА, руйнівних ударних та звукових хвиль, пожеж та навіть наїзду військової техніки.

Військові ризики в автострахуванні можуть виступати в якості доповнення до програми КАСКО, а також як самостійний страховий продукт.

Так, згідно з умовами програми «Залізний купол» від СК «ARX», страхуванням підлягають транспортні засоби до 15 років, вартістю до 5 млн грн, з франшизою 10%. Страховий тариф залежить від терміну страхування: 1% за три місяці, 1,5% за шість місяців і 2% за рік. Оплата здійснюється одноразовим платежем під час укладення договору [2].

СК «ПЗУ Україна» пропонує покриття воєнних ризиків за програмою «Автокаско - пакет «AVTOMIX» тільки за КАСКО, пропонуючи при цьому тільки два варіанти покриття воєнних ризиків: обмежене до 12% вартості транспортного засобу або додаткове покриття впливу військової техніки, засобів ППО до 3 млн. грн. [3]

СК «ІНГО» включає безкоштовну опцію покриття воєнних ризиків з мінімальним відшкодуванням 30 тис. грн., а для більшого страхового захисту використовується продукт КАСКО «Відбій тривоги» з лімітом відшкодування в 3 млн. грн. за один транспортний засіб або 4 млн. грн. за два. У разі страхування автопарку ліміт відповідальності страховика може бути збільшено [4].

3. Страхування цивільних осіб зі складу колективу та тих членів персоналу, що наразі проходять службу у ЗСУ, в межах договорів з добровільного медичного страхування.

Зокрема, сервісом СК «АСКА Життя» покриваються компенсацією травми та ушкодження, отримані внаслідок прямого або опосередкованого впливу зброї (потрапляння снарядів, мін, куль, пожеж, обвалення будівель, мінування територій тощо), окрім зброї масового ураження, під час перебування в зоні ведення бойових дій або на іншій території України, крім територій, що перебувають під тимчасовою окупацією. Страхова сума можлива в розмірі 100 тис. грн, 200 тис. грн і 300 тис. грн, на відповідну тривалість страхового покриття - 1, 3, 6 або 12 місяців [5].

4. Страхування озимих посівів, що передбачає компенсування витрат аграріїв у разі пошкодження або знищення посівів через воєнні дії, зокрема через маневри, переміщення військової техніки, будівництво оборонних споруд, витрати на розмінування тощо. Ліміт відшкодування залежить від обсягу застрахованих посівів і коливається в межах від 500 тис. грн до 2 млн. грн. [2].

Таким чином, можна констатувати, що впроваджувані в країні страхові продукти, розроблені із врахуванням військових ризиків, хоч і не вирішують глобальних макроекономічних проблем невизначеності господарювання, але створюють базовий механізм мінімізації негативного впливу несприятливих подій на операційні, виробничі, логістичні, кадрові, фінансові аспекти підп-

риємництва. В свою чергу, визнання державою ефективності даного підходу знайшло підтвердження в прийнятті Закону №3497-IX «Про внесення змін до Закону України «Про фінансові механізми стимулювання експортної діяльності» щодо страхування інвестицій в Україні від воєнних ризиків» [6]. Основними положеннями даного законодавчого акту є розширення можливостей ПрАТ «Експортно-кредитне агентство», єдиним засновником і акціонером якого є держава в особі Кабінету Міністрів, здійснювати страхування інвестицій в Україні (як іноземних, так і вітчизняних інвесторів) від воєнних та політичних ризиків.

Відтак, релевантний розвиток страхової галузі в Україні, що зорієнтований на вирішення нагальних потреб корпоративного сектору держави, набуває особливого значення в контексті розбудови національного господарства, посилення стійкості продуцентів на внутрішньому ринку та підвищення безпеки вкладень інвесторів в українському бізнес-середовищі.

Список використаних джерел:

1. Новини страхового ринку України. Інтернет-журнал «FORINSURER». URL: https://forinsurer.com/ (дата звернення: 8.05.2024)
2. Офіційний Інтернет-сайт АТ СК «ARX». URL: https://arx.com.ua/produkty/kasko/zaliznyi-kupol (дата звернення: 8.05.2024)
3. Офіційний Інтернет-сайт СК «ПЗУ Україна». URL: https://www.pzu.com.ua/ (дата звернення: 8.05.2024)
4. Офіційний Інтернет-сайт СК «ІНГО». URL: https://ingo.ua/services/avtostrahuvannya (дата звернення: 8.05.2024)
5. Офіційний Інтернет-сайт Страхова компанія «АСКА Життя». URL: https://aska-life.com.ua/ (дата звернення: 8.05.2024)
6. Закон України від 22.11.2023 № 3497-IX, «Про внесення змін до Закону України «Про фінансові механізми стимулювання експортної діяльності» щодо страхування інвестицій в Україні від воєнних ризиків». URL: https://ips.ligazakon.net/document/T233497?an=1 (дата звернення: 8.05.2024)

ФОРМУВАННЯ ТА КЛЮЧОВІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ДЕРЖАВИ

Сергій Балан,
кандидат політичних наук, старший науковий співробітник,
Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України

Досить довго дослідження нового типу соціальних відносин, які виникли разом з поширенням технологій створення, передачі, обробки і зберігання інформації, велися економістами, соціологами, філософами, дослідниками технологій. Об'єктом досліджень усіх цих груп вчених було суспільство нового типу, в якому «інформаційність» (включно з «технологічністю») є об'єктивною й визначальною характеристикою всього суспільства, маркером рівня цивілізації.

Проте політичні, правові та інституційні аспекти функціонування інформаційного суспільства, які власне й складають зміст терміну «інформаційна держава», залишалися поза фокусом уваги більшості дослідників до кінця XX століття, оскільки від самого початку вчені перебували в парадигмі соціального

детермінізму, в межах якого наступна суспільна формація замінює попередню (аграрна – індустріальна – інформаційна (постіндустріальна)). Тож науковці намагалися передбачити та охарактеризувати феномен, який мав би прийти на заміну індустріальному суспільству, – постіндустріальне суспільство.

Більшість сучасних розвинених держав перебуває на етапі транзиту до формування нового типу держави – інформаційної держави. Це проявляється у впровадженні державних політик у сфері інформатизації суспільно-політичних відносин та формування відповідних правових і політичних інститутів. Дослідження і подальша концептуалізація політико-правового феномену «інформаційного суспільства» було відповіддю на появу сукупності економічних та науково-технічних чинників, які сприяли появі нових суспільних відносин і процесів. Самі ж суспільства у багатьох національних державах у відповідь на досягнення у царині впровадження інформаційно-комунікаційних технологій та з огляду на результати імплементації комплексних інформаційних політик формують значний попит на подальшу інформатизацію державного апарату та чинять тиск на національні уряди з метою розробки і ухвалення відповідної нормативно-правової бази. Метою даного дослідження є виокремлення та характеристика ключових передумов, які дозволяють стверджувати про виникнення політико-правового феномену “інформаційної держави”, як нового типу політичної організації суспільства.

Новітні технології не завжди швидко сприймаються і впроваджуються через інертність мислення та неочевидність потенційних переваг. Тому держава має забезпечити інвестиції у людський капітал та інституційне зміцнення бізнесу, передусім малого і середнього, щоб наблизити інформаційні технології до кінцевого споживача через їх широку присутність у роботі підприємств і державних установ. Інформаційна держава має дбати про зменшення цифрового розриву всередині країни і між країнами за допомогою зниження вартості доступу до Інтернету та різноманітних цифрових технологій, підвищення цифрової та інформаційної грамотності населення, формування навичок використання технологій, стимулювання виробництва місцевого цифрового контенту та формування інноваційних ланцюжків на низовому рівні.

Первинним завданням або навіть метазавданням будь-якого сучасного уряду є перетворення Інтернету на центр і середовище реалізації державних політик. В інформаційній державі Інтернет має бути доступним (фінансово і технологічно), безпечним, відкритим, універсальним суспільним благом. Інтернет повинен гарантувати рівний доступ для всіх, зокрема до публічної інформації, конкуренцію та ефективний режим правового регулювання. При цьому він повинен залишатися відкритим для розміщення в ньому нового контенту та програм. Враховуючи обсяг і масштаб завдань, які мають вирішуватися за допомогою Інтернету, осібне місце в забезпеченні його безперебійного функціонування мають посідати державні політики кібербезпеки та конфіденційності даних. Деструктивна діяльність в мережі має бути криміналізована, оскільки вона несе ризики масового порушення прав і свобод громадян.

Важливим аспектом процесу формування інформаційної держави є необхідність подолання відносного розриву, який існує між політиками, які формують порядок денний, і розвитком технологій. Особам, які ухвалюють політичні рішення, в силу освіти і браку часу здебільшого складно відслідковувати останні технологічні зміни, які подекуди відбуваються експоненціально, зокрема, відповідно до закону Мура [2], і передбачати масштаб таких змін з ча-

сом. На глобальному рівні згадані зміни відбуваються дуже швидко і це створює неабияку проблему для державних інститутів. Для вирішення цієї проблеми необхідно формувати багатосторонні групи зацікавлених осіб (англ. “multi-stakeholder groups”) за участі представників держави, бізнесу, неурядового сектору, наукових установ тощо. В межах таких груп має відбуватися постійний аналіз технологічних трендів і здійснюватися прогнозування їх впливу з огляду на суспільні цінності і пріоритети [4]. Мета такої діяльності – мінімізувати витрати на технології, які не мають майбутнього, або період повернення інвестицій у які є занадто тривалим.

Формування інформаційної держави вимагає наявності активної державної політики у сфері підтримки прикладних наукових досліджень і розробок на рівні, який дозволяє розробляти цифрове обладнання, технології передачі даних і програмне забезпечення. Залежність від закордонних розробок і дотримання стратегії т.зв. «наздоганяльного» розвитку є не лише вразливою через загрозу постійного поглиблення технологічного розриву між тим «кого доганяють» і тим «хто доганяє» через різницю стартових позицій, але й небезпечною через критичну зовнішню залежність від технологій, яка може обернутися відмовою донора технологій продовжувати їх постачання. Крім того, за відсутності власних наукових і дослідницьких потужностей у держави відсутня можливість вбудовувати технології у власний національний контекст, здійснювати локалізацію програмного забезпечення, самостійно підтримувати життєдіяльність складних інформаційних систем.

Дослідники радять урядам, які прагнуть забезпечити формування інформаційної держави, ухвалити комплексну програму змін, в якій власне національна інформаційна трансформація виступатиме певною динамічною системою, що потребує спільного бачення зацікавлених сторін, гнучких стратегій, стійкої відданості та інституційної співпраці. Не можна забувати, що інформаційні технології, інфраструктура, платформи, програми та великі дані є вкрай взаємозалежними елементами, які динамічно взаємодіють і потребують постійної уваги з боку зацікавлених сторін – від держави, бізнесу та громадянського суспільства [4]. Відповідно уряд повинен бути готовим оперативно розробляти і вносити до парламенту проекти нормативно-правових актів для усунення розбіжностей між стратегічними цілями і непередбаченими наслідками взаємодії факторів формування інформаційної держави.

Ключовим завданням інформаційної держави та її інститутів є забезпечення суспільної легітимності, зниження опору інноваціям та підвищення довіри до цифрових інструментів взаємодії держави і суспільства. У дуже загальних рисах можна сказати, що легітимність представляє загальну оцінку, яка певною мірою виходить за межі окремих несприятливих дій або подій; таким чином легітимність є стійкою до конкретних подій, але вона залежить від історії подій [6, с.574]. Інші критичні зауваження стосуються негативного впливу прозорості на результати розробки політики [1, с.13].

Прозорість [3, с.111] є важливим критерієм функціонування інформаційної держави. При цьому вона має стосуватися походження інформації, а також дій з отримання, зберігання і використання інформації. У 1998 році європейський омбудсмен Джейкоб Содерман досить лаконічно сформулював вимоги до прозорості як атрибута політики. На його думку, процес, за допомогою якого державні органи приймають рішення, повинен бути зрозумілим і відкри-

тим; самі рішення мають бути аргументованими; інформація, на якій базуються рішення, наскільки це можливо, має бути доступною для громадськості [5].

Серед лідерів глобальних рейтингів цифровізації та конкурентоспроможності незмінно перебувають демократичні держави (див. наприклад, World Digital Competitiveness Ranking [7]). Це пов'язано з тим, що центральними характеристиками інформаційної держави є прозорість, права людини, дотримання свободи слова та інформації, гарантії інформаційної безпеки тощо. Відтак інформаційна держава може існувати винятково у формі демократичного політичного режиму. Автократичні держави характеризуються обмеженням зазначених свобод, тому не можуть відповідати всім критеріям інформаційної держави. Такі держави часто блокують вільний доступ до мережі Інтернет або окремих доменних зон чи сайтів, у них відсутній або частковий доступ до державних онлайн послуг та реєстрів, присутня цензура тощо.

На основі вищезазначеного можемо дати визначення інформаційної держави. Інформаційна держава – це держава, яка у процесі управління суспільними відносинами спирається на розгалужену систему інформаційної інфраструктури для створення, обробки, передачі, зберігання та використання інформації, в якій забезпечено вільний і загальний доступ до інформаційних мереж, а також гарантовано базові свободи інформації, слова та медіа.

Список використаних джерел:

1. Bovens M. Public Accountability, in: Ferlie E., Lynne L., Pollitt C. (eds.) The Oxford Handbook of Public Management. Oxford: Oxford University Press, 2004. Pp. 182-208.
2. Chojecki P. What Is Moore's Law? Is It Dead? URL: https://builtin.com/hardware/ moores-law
3. Curtin D., Meijer A. Does Transparency Strengthen Legitimacy? A Critical Analysis of European Union Policy Documents. Information Polity. 11 (2006). Pp.109-122.
4. Hanna N. A Role for the State in the Digital Age. Journal of Innovation and Entrepreneurship 7, 5 (2018). URL: https://doi.org/10.1186/s13731-018-0086-3
5. Soderman J. The Citizen, the Administration and Community Law. General Report for the 1998 Fide Congress. Stockholm, 1998. URL: https://www.ombudsman. europa.eu/en/letter/en/3887
6. Suchman M. Managing Legitimacy: Strategic and Institutional Approaches. Academy of Management Review. 20 (1995). Pp. 571-610.
7. World Digital Competitiveness Ranking. URL: https://www.imd.org/centers/wcc/world-competitiveness-center/rankings/world-digital-competitiveness-ranking/

ТРИГЕР ЗМІН МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ: РОСІЙСЬКА ВІЙНА ПРОТИ УКРАЇНИ

Віталій Білоцький,
здобувач третього освітньо-наукового рівня спеціальності 051 Економіка,
Інститут економіки та менеджменту ЗВО «Університет «Україна»
Науковий консультант: Світлана Нестеренко,
доктор економічних наук, професор, професор кафедри фінансів та обліку
Інститут економіки та менеджменту ЗВО «Університет «Україна»

Російська війна в Україні спричинила значні зрушення в системі міжнародних відносин та в міжнародному середовищі безпеки. На політичному рівні сформувався новий баланс світових сил, що внесли істотні зміни у структуру світового геополітичного простору. Розглянемо базові наративи російської політики, що спираються на історично зумовлені стійкі ментальні схеми. На завершення запропонуємо Українську формулу миру, щодо встановлення світового порядку на засадах міжнародного права.

Повномасштабне вторгнення російської федерації в Україну підірвало міжнародну політико-правову системи, що декларує рівноправ'я націй і народів. Відбулася радикальна трансформація усталеної системи світового порядку, що супроводжується зіткненням та переосмисленням базових наративів, якими керувалась міжнародна спільнота останні десятиліття.

Зокрема, РФ демонстративно порушила Гельсінський Прикінцевий Акт, що стверджує принцип незмінності кордонів у Європі та декларує пріоритетність захисту прав людини.

Через десятки років після завершення Другої світової війни людство опинилося на порозі нового глобального конфлікту, можливо, масштабнішого за попередній.

Російська загроза має внутрішні причини у вигляді особливостей конструкції російської імперської державності, але також і зовнішні – у вигляді незадовільної конструкції системи підтримання світового порядку та паралічу волі великих держав у протистоянні агресії. Відповідь на питання «Як можливий мир?» передбачає визначення умов трансформації соціально-політичної організації імперської агресивної державності РФ, а також – створення системи міжнародної безпеки, яка зробить в майбутньому неможливими подібні агресивні дії.

Українська держава опинилася в епіцентрі кризи, створеної агресивним курсом російського керівництва за підтримки більшості населення та політичної еліти РФ.

Хиткість світового порядку та ослаблення контролю міжнародної спільноти над світовими процесами створює умови для поширення глобальних загроз у виді міжнародного тероризму, криміналу, нелегальної міграції, локальних конфліктів тощо.

Майже всі держави світу залучені так чи так до ситуацій, пов'язаних з військовими діями в Україні – одні через надання військової та гуманітарної допомоги жертві агресії, інші через економічні санкції Заходу проти агресора, треті через приховану або явну підтримку агресора. Позиції міжнародних акторів щодо російсько-української війни стають чіткими й водночас рухливими маркерами геополітичних ліній, симптомами сили та виявів слабкостей провідних міжнародних гравців.

Російсько-українська війна сприяє загостренню протистояння двох геополітичних центрів тяжіння, один з яких становлять країни демократичної орієнтації і покладаються в питаннях безпеки на США як лідера вільного світу. Другий полюс тяжіння – країни, переважно авторитарного типу, які Китайська Народна Республіка прагне ввести у свою сферу геополітичних впливів.

Значна частина західних політиків усупереч здоровому глуздові демонструє неспроможність належним чином оцінити значущість російської загрози для безпеки їхніх власних країн.

Через історичні обставини Україна опинилася в серцевині подій усесвітнього історичного значення.

Російська війна в Україні задовго до її завершення спричиняє значні зрушення в системі міжнародних відносин та в міжнародному середовищі безпеки. Війна набуває глобального значення в контексті нових геополітичних трендів в умовах глобалізованого світу.

Різні опції перемоги залежать від того, хто з учасників за цим стоїть і які конкретні цілі має. Для України перемога – це звільнення окупованих територій і гарантії дальшої безпеки, приєднання до ЄС і НАТО. Для Росії – це знищення України як суверенної держави з метою повернення до складу глобальних суперпотуг і водночас – претензія зменшити вплив США і НАТО [3].

Для наших західних партнерів – це недопущення прямого зіткнення РФ з країнами НАТО й елімінація можливості глобального ядерного конфлікту. Інтереси країн, що позиціюють себе як нейтральні, варіюють залежно від перспектив досягнення власних цілей у контексті російсько-української війни і самостійного значення розв'язання воєнного конфлікту між росією та Україною для них не має [1] .

Українська філософія миру визначає як базисну гарантію безпечного існування й розвитку нашої держави власні розвинені, високотехнологічні збройні сили, що будуються на основі потужного військово-промислового комплексу та міжнародної кооперації. Українська війна показує надзвичайно високу роль роботизованих типів зброї – дронів, безпілотників, нових морських та повітряних засобів ураження противника.

Україна зацікавлена у формуванні більш дієвих механізмів безпеки та стабільності в Європі та світі.

Україна сподівається на поглиблений розвиток стратегічного партнерства зі США, Канадою, Великобританією та країнами Балто-Чорноморської спільноти до рівня союзницьких відносин.

Формування середовища безпеки на кордонах України передбачає, зокрема, виведення російських військ з Придністров'я, сприяння відновленню територіальної цілісності й суверенітету Республіки Молдови та Грузії. Наша держава зацікавлена в забезпеченні свободи слова та волевиявлення, захисті прав і свобод людини в республіці Білорусі й на теренах Російської Федерації [2].

Україна у цій новій системі міжнародних відносин повинна відігравати роль регіонального лідера на рівні з Польщею. Для цього вона повинна мати сильну економіку, сильну армію та створити умови для повернення українських громадян, які виїхали за кордон через війну.

Список використаних джерел:

1. Саміт G7 у травні 2023 р. (Хіросіма, Японія). URL: https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2023/747920/EPRS_BRI...; Див. також заяву

лідерів G7 у грудні 2023 р. з тими ж тезами про верховенство права: URL: https://www.consilium.europa.eu/media/68615/g7-leaders-statement-2023-1…
2. "There's Nothing Mystical About the Idea that Ideas Change History". URL: https://quillette.com/2023/12/01/theres-nothing-mystical-about-the-idea…
3. Російська війна проти України як тригер змін міжнародної безпеки: базові наративи : аналіт. доп. / [Б. О. Парахонський, Г. М. Яворська]. – Київ : НІСД, 2024. – 49 с. – (Серія «Міжнародні відносини»). – https://doi.org/10.53679/NISS-analytrep.2024.02

ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Володимир Божко,
д.ю.н., доцент, завідувач кафедри
конституційного, адміністративного, екологічного та трудового права
Полтавського юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

У давньому китайському прислів'ї стверджується, що найгірше для людини це жити в часи змін, у часи реформ. Той, хто придумав це прислів'я, очевидно не жив ані в часи короновірусних обмежень, ані в умовах війни. Війна в Україну прийшла 20 лютого 2014 року із анексією Криму, а 24 лютого 2022 року почалося повномасштабна агресія. То ж лютий став трагічним місяцем в новітній історії України. В умовах війни розпочалося й триває досі активне реформування у сфері місцевого самоврядування.

Реформа децентралізації, котру високо оцінили у Європарламенті та Європейській Комісії й навіть закликали вивчати цю реформи аби запозичити її в ЄС, розпочалася 1 квітня 2014 року схваленням «Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні» розпорядженням Кабінету Міністрів України № 333-р. За оцінками європейців, саме здійснення реформи децентралізації стало однією із важливих передумов того, що більша частина території України залишилася не окупованою, адже ця реформа стала запорукою стійкості територіальних громад. Із початком повномасштабного вторгнення активізувався процес змін у сфері функціонування державного механізму загалом та задля пристосування функціонування органів місцевого самоврядування до умов війни.

То ж, керуючись нагодою, хотів би акцентувати свою увагу на основних викликах, котрі постали в діяльності органів місцевого самоврядування унаслідок повномасштабної агресії нашого північного сусіда.

По-перше, найбільшим викликом стала сама війна, дії рф, вбивство людей, руйнування будівель та інфраструктури, захоплення нашої території, наших громад;

По-друге, корупція, на жаль, була й досі є великим викликом в діяльності не лише органів державної влади, але й органів місцевого самоврядування. Щодо багатьох керівників органів місцевого самоврядування порушені кримінальні справи не лише через закупівлю барабанів до бомбосховищ, чи через відсутність фортифікаційних споруд там, де вони мали б бути, але й інколи через закупівлі дронів із порушенням процедури закупівель;

По-третє, 24 лютого 2022 року указом Президента України №68/2022 було утворено районні та обласні військові адміністрації по всій території України на основі відповідних місцевих державних адміністрацій. Відповідно до Закону України «Про правовий режим воєнного стану» військові адміністрації не лише запроваджують та здійснюють заходи правового режиму воєнного стану, але й набувають повноваження щодо управління майном, яке перебуває у комунальній власності відповідної територіальної громади, складання та затвердження місцевого бюджету, внесення змін до нього. То ж викликом стала реалізації колізії норм різних законів, унаслідок чого минулого року, наприклад, бюджет полтавської області затвердив начальник обласної державної адміністрації, однак бюджет полтавського району затверджувався по мирному, рішенням районної ради.

По-четверте, на виконання Закону України «Про правовий режим воєнного стану» в Україні запроваджено не лише обласні чи районні військові адміністрації, але й військові адміністрації населених пунктів. Зараз в Україні утворено 193 такі адміністрації. На жаль аналіз практики утворення цих адміністрацій свідчить, що не завжди вони утворюються за дотриманням тих умов, котрі проголошені у вищеназваному Законі. Зокрема, досить часто відсутня бездіяльність з боку органів місцевого самоврядування як передумова для законного формування таких адміністрацій. Найбільш резонансними стали утворення військових адміністрацій населених пунктів у містах Суми та Чернігів, а також у Нетішинській громаді Хмельницька області та Вараській громаді Рівненської області.

По-п’яте, в умовах воєнного стану за поданням Президента України парламент може прийняти рішення, що у період дії воєнного стану начальник військової адміністрації населеного пункту, крім повноважень, віднесених до його компетенції, здійснює повноваження сільського, селищного, міського голови, сільської, селищної, міської ради, її виконавчого комітету (відповідно до частини другої статті 10 Закону України «Про правовий режим воєнного стану»). Тобто фактично особа, котра призначається Президентом України на посаду начальника військової адміністрації населеного пункту набуває всі повноваження органів місцевого самоврядування.

Зі 193 громад, де утворено військові адміністрації населеного пункту у 178 громаді є дозвіл парламенту на обмеження повноважень органів місцевого самоврядування. Дозвольте нагадати, що відповідно до ст.7 Конституції України в Україні гарантується місцеве самоврядування і Основний Закон України не дозволяє обмежувати права громади в умовах воєнного стану.

По-шосте, в умовах воєнного стану запроваджено обмеження щодо виїзду депутатів місцевих рад поза межі України. Це обмеження покладено також на народних депутатів, суддів, прокурорів, керівників державних органів. Чи пропорційне це обмеження, зважаючи на те, що депутати місцевих рад фактично на громадських засадах здійснюють свої повноваження у місцевій раді, на відміну від інших осіб, на яких покладено такі ж обмеження?

По-сьоме, викликом стало набрання 15 грудня 2023 року чинності Законом України «Про адміністративну процедуру», відповідно до якого змінено не лише порядок прийняття адміністративних актів органів місцевого самоврядування, але й встановлено нові вимоги щодо змісту адміністративних актів, котрі тепер мають містити вступну, мотивувальну, резолютивну й заключну частини.

У подальшому в діяльності органів місцевого самоврядування викликом стане виконання нещодавно прийнятих законів. Зокрема, 15 травня набрав чинності Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» щодо забезпечення прозорості місцевого самоврядування» від 22 лютого 2024 року № 3590-IX. Тепер засідання місцевих рад будуть обов'язково транслюватися на відео, зберігатимуться в архіві не менше п'яти років. Оприлюднювати потрібно буде проекти порядків денних засідань постійних комісій ради, їх висновків, а також протоколів її засідань із результатами поіменного голосування; на єдиному державному веб-порталі відкритих даних та на офіційних веб-сайтах органів місцевого самоврядування тепер має оприлюднюватися публічна інформація щодо об'єктів права власності територіальних громад, регулярне оновлення такої інформації, в тому числі інформації за результатами інвентаризації.

До-речі, законодавець відмовився від обов'язкового ведення реєстру комунального майна, адже в останню мить такий обов'язок органів місцевого самоврядування виключили із тексту цього Закону.

18 травня набрав чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо окремих питань проходження військової служби, мобілізації та військового обліку» від 11 квітня 2024 року № 3633-IX. Викликом для органів місцевого самоврядування стане те, що тепер на виконавчі органи місцевого самоврядування буде покладено наступні делеговані повноваження:

- забезпечення організації призову громадян на військову службу
- здійснення під час мобілізації не лише своєчасного оповіщення, але й забезпечення прибуття громадян, які залучаються до виконання обов'язку щодо мобілізації, транспортних засобів та техніки на збірні пункти та у військові частини.

Також військово-транспортний обов'язок, який установлюється з метою задоволення потреб Збройних Сил України транспортними засобами поширюється на органи місцевого самоврядування, комунальні підприємства, установи і організації.

Відповідно до частини другої статті 144 Конституції України рішення органів місцевого самоврядування з мотивів їх невідповідності Конституції чи законам України зупиняються у встановленому законом порядку з одночасним зверненням до суду. То ж досі точаться жваві дискусії щодо унормування процедури реалізації цієї конституційної норми. Законопроект #4298 який спрямований на унормування цих відносин в першому читанні був прийнятий ще у 2021 році, але лише в лютому 2024 року профільний комітет парламенту рекомендував розглянути його в другому читанні. Також досі триває робота над концепцією розподілу повноважень між місцевими державними адміністраціями та органами місцевого самоврядування.

Насамкінець хочу сказати, звісно, нам би всім хотілося, аби Україна перемогла у війні якнайскоріше. В умовах війни напевно важко ухвалювати лише ефективні рішення, приймати юридично бездоганні акти, адже інколи потрібно діяти якнайскоріше задля організації відсічі агресору. Упевнений, що після нашої перемоги здобутками реформи децентралізації будуть насолоджуватися наші нащадки, а не лише вивчатимуть цю реформу на уроках історії.

АНТИКОРУПЦІЙНА СТРАТЕГІЯ УКРАЇНИ

Артем Бондаренко, Станіслав Ольховський,
здобувачі другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»,
Полтавський інститут економіки і права
Науковий керівник: Генадій Аванесян,
доцент кафедри правознавства та фінансів,
Полтавський інститут економіки і права

20 червня 2022 р. Верховна Рада України затвердила Антикорупційну стратегію на 2021-2025 роки – всеосяжний документ, що закріплює комплекс заходів щодо зменшення корупції в Україні. Дослідженнями з проблем правового забезпечення соціально-економічного розвитку України, зокрема антикорупційної системи, займалися: Н. Сметаніна, Д. Мельник, Б. Головкін [1; 3].

Антикорупційна стратегія України має критичне значення з кількох причин [2]:

1. Довіра громадян до влади: корупція підриває довіру громадян до влади та державних інституцій. Антикорупційна стратегія сприяє відновленню цієї довіри, що є ключовим для функціонування демократичного суспільства.

2. Створення сприятливого бізнес-середовища: корупція створює негативні умови для бізнесу, обмежуючи конкуренцію, знижуючи інвестиційний клімат та збільшуючи ризики для підприємств. Антикорупційна стратегія сприяє створенню сприятливого бізнес-середовища та залученню інвестицій.

3. Забезпечення ефективного управління: корупція призводить до втрати ефективності управління, перешкоджає реформам та розвитку державних інституцій. Антикорупційна стратегія сприяє покращенню управління та реалізації реформ.

4. Забезпечення справедливості та правосуддя: корупція перешкоджає забезпеченню справедливості та реалізації прав людини. Антикорупційна стратегія сприяє зміцненню правової системи та забезпеченню доступності правосуддя для всіх громадян.

5. Міжнародна репутація: боротьба з корупцією є важливим елементом міжнародної репутації країни. Антикорупційна стратегія сприяє підвищенню довіри міжнародних партнерів та інвесторів до України.

6. Економічний розвиток: корупція негативно впливає на економічний розвиток країни, обмежуючи потенціал для інновацій, технологічного прогресу та сталого зростання. Антикорупційна стратегія сприяє створенню умов для економічного розвитку та підвищенню життєвого рівня населення.

Отже, корупція – це, фактично, крадіжка в громадян. Сучасне суспільство не повинне закривати очі на корупційні злочини. Тому протидія корупції – це важливий компонент на європейському шляху України та один з головних пріоритетів діяльності місії в Україні з 2014 року. Антикорупційна стратегія України повинна бути комплексною та цілеспрямованою, охоплюючи всі сфери суспільства та державного управління для досягнення успішних результатів у боротьбі з корупцією та підвищенні довіри громадян до влади та державних інституцій і бути важливим інструментом для забезпечення правосуддя, підтримки економічного зростання та підвищення довіри громадян до влади та державних інституцій.

Список використаних джерел:

1. Головкін Б.М. Механізм запобігання корупції. *Часопис Київського університету права*. 2018. № 4. С. 254–260.
2. Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014-2017 роки: Закон України від 14.10.2014 р. № 1699-VII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1699-18#Text (дата звернення: 11.05.2023).
3. Сметаніна Н.В. Формування негативного ставлення до корупції як напрям сучасної антикорупційної політики України. Світ без корупції: міф чи реальність?: матеріали дискусійної панелі Першого Харків. міжнар. юрид. форуму «Право та проблеми сталого розвитку в глобалізованому світі» (м. Харків, 3-6 жовт. 2017 р.). Харків, 2017. С. 96–101.

ГУМАНІСТИЧНО-АНТРОПОЦЕНТРИЧНЕ СПРЯМУВАННЯ ПРАВОВОЇ ТРАДИЦІЇ У ФІЛОСОФІЇ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ

Артем Бондаренко, Станіслав Ольховський,
здобувачі другого (магістерського)
рівня вищої освіти спеціальності 081 «Право»,
Полтавський інститут економіки і права
Науковий керівник: Алла Кравченко,
канд. юр. наук, доцент кафедри правознавства та фінансів,
Полтавський інститут економіки і права

У теперішній, складний та болючий час, що переживає наша держава у гострій і кривавій боротьбі за свою незалежність, як ніколи, актуальним є вивчення праць вітчизняних мудреців та філософів, одним із яких є представник класичної української філософсько-правової думки Григорій Сковорода. Він яскравим прикладом гуманістичного, антропоцентричного спрямування правової традиції, яка об'єднує у собі найкращі традиції Середньовічної філософської мудрості. Головною проблемою, до розв'язання якої Сковорода безупинно запрошує співрозмовників, є висунута ще в далекі античні часи теза: "Пізнай самого себе". Саме крізь призму реалізації цієї тези філософ розглядає проблеми смисложиттєвих законів людини. Його зусилля зосереджуються як на закономірностях осягнення людиною себе як істоти духовної, а отже, як вищого щабля в ієрархії форм існування неживої та живої природи, так і на закономірностях усвідомлення людиною свого місця, не як родовою, а як індивідуальною істотою, яка має свій шлях до Бога, і не лише в світі Універсуму, а передусім у світі людської спільноти.

Ці закономірності характеризують таке складне і багатомірне явище, як співвідношення свободи людини і соціальної необхідності. І реалізуються вони, перетворюючись у внутрішні, смисложиттєві закони, якими людина керується у всій своїй діяльності. Ці закони утворюють основу духовного світу людини, у якому, як у мікрокосмі, концентрується і відображається в усіх своїх гранях її зовнішній світ — суспільство. Унаслідок цього вони постають як форма гармонізації взаємозв'язку особи із суспільним цілим, як форма включення людини в ланцюг суспільної закономірності, необхідності, проте — без утрати власної свободи. Відповідно до своєї філософської концепції Г.Сковорода підходить і до питання права. Він обґрунтовує право не з точки

зору реалістичного підходу, а з точки зору релігійно-онтологічного підходу. Вихідними принципами правового світогляду за Г.Сковородою є моральна автономія особистості та справедливість, які знаходять обґрунтування у його концепції «сродної праці». «Сродність» є основою основ, поєднанням закону Божого, і закону природнього і закону людського. Виконання цього закону дозволяє встановити мир і злагоду в суспільстві та досягти індивідуального щастя. Опираючись на такі положення, «сродна праця» є вираженням ступеню соціальної справедливості. Антропологізм права проявляється через встановлення закладеної у «спорідненій праці» справедливості. Право повинно виходити від людини, виражати зовнішню і внутрішню міру волі людини. «Сродність» повинна бути і між природним правом і правом чинним, тобто громадянськими законами, що можуть захищати право людини на власний моральний шлях, на її самореалізацію.

НАУКОВА КУЛЬТУРА ЮРИСТА: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ І РОЗВИТКУ

Сергій Гладкий,
доктор юрид. наук, професор, професор кафедри підприємництва і права
Полтавський державний аграрний університет

Професійна культура правника являє собою складне, багаторівневе і багатоаспектне утворення. Вища школа і правнича спільнота в Україні, загалом розуміючи значення цього феномену для функціонування і розвитку національної правової системи, приділяють неоднакову увагу всім його компонентам, що потенційно створює небезпеку виникнення диспропорцій і дисфункцій. Якщо, до прикладу, морально-етична культура правника, що ґрунтується на законодавчо закріпленому принципі доброчесності, за ступенем актуалізації ледве не наблизилася до професійно-правової культури, то наукова культура юриста нерідко сприймається як щось соціально локальне і загалом другорядне. Метою цієї публікації є заперечення підставності такої позиції.

Наукова культура юриста – це міра соціалізації правника як особистості у науковій сфері життя суспільства, що має прояв: у визнанні ним цінності науки як способу освоєння дійсності; особистісному прийнятті наукового світогляду, методологічних та етичних принципів наукового пізнання; обізнаності щодо стану розвитку наукових досліджень загалом і відповідної галузевої належності зокрема; внутрішній (психологічній) готовності та уміннях і навичках застосовувати досягнення науки у практичній юридичній діяльності. Тобто, йдеться про спроможність юриста бути носієм сучасного наукового світогляду та застосовувати науковий метод і результати наукової діяльності у процесі юридичного мислення задля ефективного вирішення професійних завдань.

Професійна правова культура юриста характеризується не тільки знаннями законодавства, але й можливостей юридичної науки, а також умінням користуватися правовим інструментарієм, до якого належать не лише правові акти, але й наукові теорії, концепції, вчення, поняття і категорії тощо – всі досягнення юридичної науки, які можна й необхідно використати у практичній юридичній діяльності. Наукова культура правника має розглядатися також у

контексті вимог академічної доброчесності, тобто у взаємозв'язку наукової, правової та моральної культури.

Втім насамперед слід пам'ятати про важливість науки в сучасному світі для формування світоглядної культури особистості. На відміну від традиційного суспільства, в якому панувала релігія, основні світоглядні координати в свідомості сучасної людини закладаються наукою. Система освіти інституційно й методологічно забезпечує цей процес. У дипломованого фахівця-юриста є можливість або розвиватися далі в означеному напрямку, або дистанціюватися від світу науки, що загрожує деградацією його світоглядної культури. Остання ж є підґрунтям всіх інших субкультур особистості.

Характер інтегрованості правника у світ науки значною мірою зумовлюється його належністю до певної соціально-професійної групи (майбутні фахівці – здобувачі вищої юридичної освіти; юристи практики без наукових ступенів, не залучені до процесу їх здобуття; юристи-практики з науковими ступенями і здобувачі таких ступенів; науково-педагогічні працівники юридичного профілю; вчені-правники, які працюють у наукових установах чи підрозділах і здійснюють переважно наукову діяльність). Як бачимо, наукова діяльність для певних категорій правників є елементом трудової функції, що дозволяє підтримувати науково-світоглядний «тонус» без додаткової мотивації, необхідної для саморозвитку. В цьому випадку виникає інша небезпека, адже слід розрізняти, з одного боку, форми соціальної активності, мотивовані ззовні і здійснювані «про людське око» (для звіту), та, з іншого боку, реальний культурно-психологічний стан особистості (дійсну заінтересованість й емоційну залученість у наукову діяльність, «живий» пошук нового наукового знання, нового бачення, нових смислів і значень).

Сучасна українська юридична наука за спадком та інерцією з радянських часів все ще залишається доволі забюрократизованою, обтяженою зайвим формалізмом й позначеною «ухилом» у звітність. Заходи з її модернізації в одних аспектах є вельми продуктивними (так, наприклад, інтенсивність наукового спілкування в країні у формі наукових конференцій, в тому числі міжнародних, істотно зросла), а в інших – до старих «хвороб» додають нові. До прикладу, неоднозначне ставлення у науково-педагогічної спільноти сформувалось до її «добровільно-примусової» участі в діяльності «скопусівських» видань з усіма пов'язаними з нею адміністративно-бюрократичними мотиваторами.

Формально такі заходи узгоджуються із законодавчими приписами. Так, У Законі України «Про вищу освіту» від 1 липня 2014 р. передбачено, що наукова і науково-технічна діяльність у вищих навчальних закладах є невід'ємною складовою освітньої діяльності й здійснюється з метою інтеграції наукової, навчальної і виробничої діяльності в системі вищої освіти (ст. 65 п. 1) [1]. Суб'єктами наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності за цим Законом є, зокрема, наукові, науково-педагогічні працівники, особи, які навчаються у вищих навчальних закладах (ст. 65 п. 2). Фактично ж в силу комплексу причин спрямована на поліпшення формальних показників наукової діяльності активність нерідко відсуває на задній план змістовну наукову роботу, справжній науковий пошук.

Конкретизуючи небажані тенденції в процесі формування і розвитку наукової культури правників, слід виокремити передусім такі з них:

1) здобувачі вищої юридичної освіти інтелектуально і мотиваційно почасти не готові поєднувати освітню та наукову діяльність, активно й систематично використовувати у навчанні наукові матеріали, опановувати методологію наукового пошуку (такі явища, як видається, спричинені загальним зниженням якісного рівня шкільної освіти; непрестижністю в очах молоді професії науковця; відсутністю в багатьох освітніх програмах обов'язкових навчальних дисциплін, присвячених основам наукової діяльності, тощо);

2) юристи-практики після здобуття вищої освіти об'єктивно і суб'єктивно віддаляються від світу науки, будучи зосередженими на проблемах юридичної практики; остання в українській правовій системі все ще неохоче «повертається обличчям» до юридичної науки (навіть у вигляді науково-юридичної доктрини), що помітно відрізняє її від практичної юриспруденції в країнах Заходу; наукові заходи (семінари, вебінари тощо), які проводяться для юристів-практиків у плановому чи ініціативному порядку науковцями і педагогами, гальмують цей процес, але не зупиняють його, однією з причин чого є низький фактичний статус науки в суспільстві загалом, її недостатня затребуваність у законодавчій і правозастосовній діяльності (ця проблема дотична до загальної проблеми реалізації принципу верховенства права в правовій системі України, незалежності юриспруденції від політики та «адміністративного ресурсу», «тіньової» економіки, різного роду корпоративних інтересів, деградуючого впливу масової культури загалом);

3) правники зі статусом науково-педагогічних працівників досягають вищої точки своєї інтеграції у світ науки як правило в процесі підготовки і захисту наукових дисертацій, а далі існуюча система перебудовує їх мотивацію в напрямку досягнення формальних показників наукової діяльності, що зумовлено не лише великим обсягом педагогічного навантаження і домінуючою роллю навчальної і методичної роботи (як видається, головна причина криється в особливостях соціально-культурного середовища, яке часто не спонукає зосереджувати увагу на власне наукових ідеях, їх генеруванні та апробації; «живі», предметні наукові дискусії, якими славилася юриспруденція минулого, стають рідкістю, бо витісняються наміром виконати обов'язок «узяти участь» і одержати відповідний сертифікат; основні питання порядку денного – кількість публікацій, їх «скопусівський» характер, індекс цитування; попри заходи боротьби з академічною недоброчесністю звичною стала майже неприхована «комерція» в царині просування (і навіть підготовки!) публікацій у престижних закордонних виданнях; наукові конференції нерідко є лише засобом інституційного піару, а не майданчиком для змістовного обговорення кваліфікованими і мотивованими до цього фахівцями конкретних наукових проблем; тематика таких конференцій зазвичай дуже широка, іноді всеосяжна);

4) вчені-правники, які працюють за основним місцем роботи у наукових установах і підрозділах різних видів, до певної міри стикаються з означеними вище проблемами, але мають і свої специфічні. Можливо центральною серед цих проблем є неготовність політичної та управлінської еліти країни прислухатися до думки науковців, а не лише залучати їх до співпраці в силу процедурних вимог чи заради надання ваги власним рішенням в очах громадськості (особливо в ситуаціях, коли принципи права не узгоджуються з політичною доцільністю чи особистими, партійними або іншими вузькогруповими інтересами). Співпраця науковців-правників з господарюючими суб'єктами зазвичай не позначена згаданими проблемами. Втім вона може бути обтяжена ін-

шими чинниками, серед яких, наприклад, участь значної частини комерційних структур у процесах «тіньової» економіки.

Все вищезазначене ще раз засвідчує відому тезу, згідно з якою в кожному соціальному явищі (а наука є саме таким явищем – одним з найскладніших і «найтендітніших» феноменів людської культури) віддзеркалюються інші соціальні явища та «хвороби» різних підсистем соціального організму. Змінювати тенденції, створювати передумови для модернізації країни – завдання її еліти. Важко уявити собі еліту суспільства без розвинених компетентностей системно-аналітичного мислення, стратегічного планування та інших інтелектуальних технологій, створенням й удосконаленням яких власне й займається наука.

Підсумовуючи вищевикладене, зазначимо, що подолання окреслених вище негативних тенденцій і явищ є неодмінною умовою позитивної трансформації національної правової системи, а відтак – забезпечення конкурентоспроможності країни, її здатності дати гідну відповідь на виклики сьогодення.

Список використаних джерел:

1. Про вищу освіту: Закон України від 1 липня 2014 р. / Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18

ОСОБЛИВОСТІ РЕГУЛЮВАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА КОРУПЦІЙНІ КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ В УКРАЇНІ

Віталій Горпиняк,
здобувач фахової передвищої освіти, спеціальності 081 «Право»,
Полтавський фаховий коледж Університету «Україна»
Науковий керівник: Володимир Коваленко,
викладач циклової комісії правознавства,
Полтавський фаховий коледж Університету "Україна"

Україна, в силу своєї історії та політичної ситуації, є країною, де корупція вкорінена на всіх рівнях влади та суспільства. Її негативний вплив стосується всіх сфер життя – від політики та економіки до соціальної справедливості та прав людини. Наслідки корупції є системними та мають серйозний вплив на розвиток країни та довіру до владних структур.

Корупційні кримінальні правопорушення - це дії або бездіяльність посадових осіб, які порушують закон та сприяють особистій вигоді або вигоді третіх осіб, зокрема, шляхом отримання неправомірних вигод, вчинення незаконних дій або неправомірних втручання у діяльність державних органів або суспільства. Ці дії можуть включати в себе недекларованe збагачення, використання службового становища для особистої вигоди, лобіювання за гроші, зловживання владою та інші.

Корупція посадових осіб: включає в себе дії посадових осіб (чиновників, політиків, державних службовців), що порушують свої обов'язки для особистої вигоди або вигоди третіх осіб.

Корупція приватних осіб: включає в себе дії фізичних або юридичних осіб, що надають неправомірні вигоди посадовим особам для отримання певних пільг або переваг у сфері бізнесу.

Корупція в галузі фінансів: включає в себе зловживання фінансовими ресурсами, відмивання грошей, фінансові маніпуляції та інші дії, спрямовані на отримання неправомірної вигоди.

Корупція в сфері закупівель: включає в себе недобросовісні та неправомірні дії при проведенні державних закупівель, включаючи узгодження цін, підробку тендерних пропозицій, недотримання процедур тощо.

Корупція в сфері влади: включає в себе зловживання владою, використання посадових повноважень для особистої вигоди, видачу неправомірних дозволів, тиск на свідків або інших учасників справи тощо.

Україна має складну систему правового регулювання, спрямованого на боротьбу з корупцією. Основними законодавчими актами є Кримінальний кодекс України, а також ряд спеціальних законів та міжнародних договорів, що стосуються протидії корупції.

Кримінальний кодекс визначає поняття корупційних злочинів, встановлює види злочинів та передбачає за них відповідальність. Зокрема, в ньому містяться статті, що криміналізують дії, пов'язані з взятками, неправомірним впливом на посадових осіб, мутництвом у сфері закупівель тощо.

Для забезпечення ефективної боротьби з корупцією прийнято ряд спеціальних законів, серед яких Закон України "Про запобігання корупції", Закон України "Про Національне антикорупційне бюро", Закон України "Про антикорупційний суд" та інші. Ці закони визначають структури, повноваження та процедури роботи органів, що займаються протидією корупції.

Україна є учасницею ряду міжнародних договорів та конвенцій з питань протидії корупції, зокрема, Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції (UNCAC) та інших. Ці документи встановлюють міжнародні стандарти у сфері боротьби з корупцією та зобов'язують держави-учасниці приймати відповідні закони та заходи для їх виконання.

Органи державної влади, такі як правоохоронні органи, антикорупційні органи, судова система, відповідають за виконання законів та здійснення правосуддя у справах, пов'язаних з корупцією. Національне антикорупційне бюро (НАБУ), Спеціалізована антикорупційна прокуратура (САП), Антикорупційний суд та інші інституції займаються розслідуванням, обвинуваченням та розглядом справ про корупцію.

Ця система правового регулювання створює основу для ефективної боротьби з корупцією в Україні, але водночас потребує постійного вдосконалення та зміцнення, щоб забезпечити реальні результати у протидії цьому негативному явищу.

Боротьба з корупцією в Україні є складним і багатогранним процесом, який стикається з численними викликами та перешкодами. Деякі з основних проблем та тенденцій в цій сфері включають:

- політичні втручання та недостатня незалежність органів протидії корупції: Україна часто стикається з політичним тиском на антикорупційні органи, що може призвести до обмежень їхньої незалежності та ефективності. Політичні впливи можуть перешкоджати проведенню об'єктивних розслідувань та притягненню корупціонерів до відповідальності.

- недостатня прозорість та відкритість процесів уряду: Відсутність прозорості та відкритості у діяльності державних органів і сфері публічних закупівель сприяє поширенню корупції. Недостатня доступність інформації про дія-

льність влади ускладнює контроль громадськості та обмежує можливості виявлення корупційних схем.

- слабка відповідальність та покарання корупціонерів: Часто недостатня ефективність правоохоронних органів у розслідуванні корупційних злочинів призводить до того, що багато корупціонерів залишаються непокараними або отримують м'які покарання. Це стимулює продовження корупційних практик та відсікає громадян від відчуття справедливості.

- корупція у судовій системі: Наявність корупції серед суддів та інших працівників правоохоронних органів підриває довіру до судової системи та перешкоджає справедливому розгляду корупційних справ. Необхідно зміцнювати механізми контролю за діяльністю судових органів та забезпечувати незалежність суддів.

- масштабність та системність корупційних схем: Корупційні схеми в Україні часто мають системний характер та охоплюють різні рівні влади та суспільства. Їх знищення вимагає комплексного підходу та дієвого співробітництва між різними інституціями та суспільством в цілому.

Тенденції в боротьбі з корупцією включають посилення ролі громадськості у контролі за владою, впровадження нових технологій для запобігання корупції та розслідування злочинів, а також зміцнення міжнародного співробітництва у цій сфері. Однак вирішення проблем корупції в Україні вимагає комплексного підходу та постійних зусиль з боку всіх зацікавлених сторін.

Список використаної літератури:

1. Барановський О. М. Корупційні злочини в Україні: проблеми кваліфікації та боротьби / О. М. Барановський. К.: Видавництво ІМЕА, 2019. 248 с.
2. Кузьменко І. М. Корупція: причини, наслідки, шляхи подолання / І. М. Кузьменко. К.: Фенікс, 2017. 176 с.
3. Лавріненко В. І. Корупція в Україні: сутність, особливості та шляхи подолання / В. І. Лавріненко. К.: Наукова думка, 2018. 224 с.
4. Ткаченко Л. М. Актуальні проблеми протидії корупції в Україні / Л. М. Ткаченко, І. В. Шевченко // Правова доктрина. 2019. № 2. С. 89–94.

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ВПРОВАДЖЕННЯ STEM В ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ

Роман Делія,
аспірант
Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка
Марина Яненко,
викладачка
Полтавський кооперативний коледж

Зарубіжний досвід впровадження STEM в освітнє середовище є надзвичайно важливим для розуміння сучасних тенденцій у навчанні та вихованні майбутніх фахівців у галузях науки, технологій, інженерії та математики. STEM (Science, Technology, Engineering, Mathematics) є міждисциплінарним підходом, який націлений на розвиток критичного мислення, творчості та інноваційних здібностей учнів, готуючи їх до вирішення складних проблем сучасного світу. В останні десятиліття багато країн світу активно інтегрують STEM-освіту в свої національні навчальні програми, розуміючи її значущість

для економічного та соціального розвитку. Серед лідерів впровадження STEM можна виділити такі країни, як США, Фінляндія, Австралія, Великобританія, Ізраїль, Корея, Сінгапур. Кожна з цих країн розробила унікальні стратегії та програми, спрямовані на популяризацію та підвищення якості STEM-освіти.

Розуміння та аналіз зарубіжного досвіду впровадження STEM в освітнє середовище є важливим кроком для адаптації найкращих практик до умов української освіти. Це дозволить створити систему навчання, яка буде відповідати сучасним вимогам та викликам, сприяючи розвитку інноваційного потенціалу молодого покоління.

На сьогодні багато розвинених країн, такі, як США, Фінляндія, Австралія, Великобританія, Ізраїль, Корея, Сінгапур, проводять державні програми в галузі застосування STEM-освіти. Однак думки сучасних дослідників щодо технології STEM неоднозначні та представлено різними варіаціями цього підходу в системах освіти. На офіційному сайті уряду США у відкритому доступі опубліковано документ, розроблений управлінням науково-технічної політики адміністрації президента та комітетом з політики в області STEM-освіти США під назвою «Шлях до успіху: американська стратегія STEM-освіти». У ньому зазначено основні напрями впровадження та використання STEM-технологій як науково-технічного потенціалу. Вже протягом декількох років вручається премія Президента США найкращим STEM-учителям.

С. Доценко зазначає, що «прогрес у вивченні STEM залежить не тільки від кваліфікованих вчителів, а й від громадськості, яка розуміє роль STEM у вирішенні суспільних проблем і готова використовувати ці знання в особистих та професійних цілях» [1, с. 32].

Німеччина, як країна, що вперше оголосила світу про еру четвертої промислової революції, робить багато для реалізації STEM-технологій у закладах освіти. Німеччина обрала власний акронім для STEM – це MINT. У перекладі означає «математика, інформатика, природничі науки та техніка». На національному MINT-порталі презентовано стратегічні вектори розвитку: дігітальна трансформація шкіл, цифрові компетентності молоді, MINT для дівчат, MINT-техніка.

Німеччина посідає одне з перших місць щодо підготовки випускників STEM-напряму. В країні реалізується ініціатива «MINT Zukunft schaffen» («Створюємо MINT-майбутнє»), в межах якої вимірюються всі показники, пов'язані з реалізацією MINT: компетенції, кількість випускників цього напряму, відсотковий показник жінок-учасниць цієї сфери тощо.

Цікавим є досвід впровадження технології STEM через активний метод конструювання технічних іграшок, який представлено у в'єтнамських школах. Основним акцентом впровадження STEM у В'єтнамі є ідея розвитку активного міжпредметного навчання на основі розроблення технічних іграшок.

В Австралії у 2015 році була прийнята Національна стратегія розвитку STEM-освіти у школах на 2016-2026 рр. (National STEM School Education Strategy) [4, с. 206].

Більшість країн Європи мають подібні національні ініціативи та стратегії. Поряд з цим вони пропагують напрями у створенні міжнародних програм із розвитку та підтримки освіти в області STEM:

1) «In Genious» (2011-2014): Австрія, Чехія, Естонія, Німеччина, Фінляндія та ін. – цей проект спрямований на створення освітньої області з інноваційних практик;

2) «MASCIL» (2013-2016): Австрія, Болгарія, Кіпр, Нідерланди, Іспанія, Великобританія, Туреччина, Литва – проект для підтримки вчителів у вигляді створення навчальних курсів із різноманітним навчальним матеріалом;

3) «ER4STEM»: Великобританія, Болгарія, Австрія, Мальта, Греція – створення програми, яка дозволяє дітям вивчати різні напрямки STEM і навчальної робототехніки, а також – розв'язувати задачі з підвищеною складністю [2, с.19].

Досвід впровадження STEM-технологій в освітній процес країн США та ЄС показує, що виховання сучасних обдарованих дітей – наш орієнтир на майбутнє, адже рівень освіченості суспільства – запорука прогресивного розвитку та конкурентоспроможності для країни. Впроваджуючи нові технології на уроках, ключовим моментом є об'єктивна оцінка прогресу учня, а не стосунки з викладачем [3, с. 145]. Отримуючи більше автономності, дитина не буде поділяти предмети на «цікаві» та «нецікаві». Навички критичного мислення, самоконтролю, творчого бачення та навчальної взаємодії допоможуть дитині вирости справжнім двигуном розвитку людства. У процесі навчання учень зможе самостійно опрацьовувати матеріали, застосовуючи можливості сучасної комп'ютерної техніки, навчальних ресурсів та веб-джерел.

Відтак, зарубіжний досвід впровадження STEM в освітнє середовище демонструє, що цей підхід є ключовим фактором успіху в підготовці майбутніх фахівців, здатних відповідати на виклики сучасного світу. Аналіз практик таких країн, як США, Фінляндія, Австралія, Великобританія, Ізраїль, Південна Корея, Сінгапур, свідчить про значущість інтеграції наукових, технологічних, інженерних та математичних дисциплін у шкільну програму для розвитку критичного мислення, креативності та інноваційних здібностей учнів. Впровадження STEM-освіти на національному рівні передбачає комплексний підхід, що включає розробку стратегій, навчальних програм та спеціалізованих проектів. Зокрема, успіх таких ініціатив залежить від активної співпраці між школами, університетами, урядовими організаціями та приватним сектором. Такий синергетичний підхід дозволяє створювати сприятливі умови для навчання та стимулювати учнів до вибору STEM-кар'єр. Досвід країн-лідерів у сфері STEM-освіти підкреслює важливість інвестицій у підготовку та професійний розвиток вчителів. Підвищення кваліфікації педагогів, забезпечення їх сучасними навчальними матеріалами та технологічними засобами є невід'ємною складовою успішного впровадження STEM. Крім того, зарубіжні практики акцентують увагу на значенні позакласної діяльності, такої як конкурси, олімпіади, клуби та лабораторії, що сприяють поглибленню знань учнів та розширенню їхнього кругозору. Це також включає інтеграцію реальних проектів та практичного досвіду, що дозволяє учням застосовувати теоретичні знання у практичних ситуаціях.

Для України впровадження STEM-освіти є перспективним напрямком, який може суттєво покращити якість освіти та підготувати конкурентоспроможних фахівців. Адаптація найкращих світових практик до українських реалій вимагає стратегічного планування, інвестицій та підтримки з боку держави та приватного сектору. Тільки спільними зусиллями можна створити ефективну систему STEM-освіти, яка буде відповідати сучасним викликам та сприяти розвитку інноваційного потенціалу країни.

Список використаних джерел:

1. Доценко С. STEM-освіта: науковий дискурс та освітні практики. *Рідна школа*. 2021. № 3. С. 31-35
2. Кузьменко Г. В. Від STEM- до STEAM-освіти: ключові аспекти на прикладі ініціатив уряду США. *Освіта та розвиток обдарованості особистості*. 2020. № 4. С. 18-24
3. Петренко Л., Кокарєва А. Особливості становлення stem-освіти: зарубіжний досвід. *Педагогічні науки*. 2023. № 81.С. 140-147
4. Сакунова Г. В., Мороз І. О. STEM-освіта: зарубіжний досвід та перспективи розвитку в Україні. *Наукові записки Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка*. Серія : Педагогічні науки. 2018. Вип. 168. С. 204-208

СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ «ПРАВОВА ДЕРЖАВА» ТА «СОЦІАЛЬНА ДЕРЖАВА»

Вікторія Довга,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 081 «Право»,
Полтавський державний аграрний університет
Науковий керівник: Сергій Гладкий,
д.ю.н., професор кафедри підприємництва і права,
Полтавський державний аграрний університет

Упродовж тривалого періоду існування в юридичній науці понять «соціальна держава» і «правова держава» досі не вирішеним є питання співвідношення їх змісту. Втім, з огляду на зміст ст. 1 Конституції України це питання має не лише теоретичне, але й практичне значення, актуальність якого в умовах війни лише загострюється й тому заслуговує на увагу науковців.

Представники однієї з найавторитетніших в Україні правничих шкіл пропонують розуміти правову державу як організацію державної влади, засновану на визнанні та реальному забезпеченні прав і свобод людини, верховенстві права і взаємній відповідальності особистості і держави. Соціальна держава трактується ними як держава, що визнає людину найвищою соціальною цінністю, забезпечує кожному гідний рівень життя, перерозподіляє економічні блага згідно принципу соціальної справедливості та гарантує всім людям рівні умови розвитку [4, с. 511, 526].

Слід зауважити, що в сучасному світі є помітною тенденція не розмежовувати ознаки демократичної, соціальної, правової держави в конституційних моделях. Таке поєднання прибічниками цього підходу вважається оптимальним. Однак у науковому середовищі досі точиться тривала дискусія стосовно співвідношення змісту понять правової та соціальної держави.

Однією з перших спроб осмислити співвідношення правової та соціальної держави була теорія філософа Б. Кістяківського, на думку якого соціальна держава є новою формою правової держави. Аналогічною є позиція й В. Сокуренка, який стверджував, що соціальна держава не є протилежністю правовій - вона виступає новим вищим етапом розвитку правової держави, що виконує функцію захисту населення в соціальному плані, забезпечує соціально-економічні права людини через законодавство [2, с. 76]. Прихильники іншої,

доволі схожої теорії вважають соціальну державу доповненням правової, а не самостійним явищем. Вони стверджують, що соціальна держава через правову державу забезпечує гарантовану свободу особи проти загроз індустріального розвитку. Одним з прихильників даної теорії є Е. Хубер, котрий переконував, що правова держава, громадянське суспільство і соціальна держава структурно-типологічно доповнюють індустріальне суспільство [3, с. 73].

Протилежна наукова позиція полягає у протиставленні правової та соціальної держави. Її прибічники наголошують на тому, що правова держава здійснює свої завдання із мінімальним втручанням в життєдіяльність громадян, тобто без будь-якого втручання в сферу економіки та соціальних відносин. У правовій державі влада вважає громадян незалежними від державної влади суб'єктами, що здатні самостійно вирішувати питання і не втручається у їх взаємини доти, доки вони не потребують поліцейського або судового втручання через зазіхання інших осіб на їх права, свободу та власність. А от соціальна держава має принципову відмінність, бо свої завдання вона здійснює з максимальним втручанням в життєдіяльність громадян, надає їм різноманітні соціальні послуги чи пільги. Однак таке втручання існує доки не зачіпає природних невід'ємних прав і свобод людини і громадянина [2, с. 76]. Прихильниками даного твердження є Р. Нозік, котрий обстоював ідею держави як «нічного сторожа», та німецький юрист Е. Форстхоф, який стверджував, що «правова і соціальна держава є двома визначальними компонентами нашого державного життя, які розгортаються в різних площинах правового оформлення. Правова держава має власні інститути, форми і поняття, які засновані на свободі. Послідовне ж здійснення соціальної держави виробляє інститути, форми і поняття цілком іншого роду» [3, с. 73].

Однак з огляду на соціальні реалії початку XXI століття стверджувати, що соціальна і правова держава кардинально різні і непоєднувані між собою, є помилковою позицією. Та й історичні факти засвідчують, що протилежністю правової держави є швидше поліцейська держава. В ній, звісно, визнаються невід'ємні права і свободи, але державним органам закони дозволяють втручатися у сферу мінімально невід'ємної свободи задля загального блага.

Загалом сучасні погляди на співвідношення правової та соціальної держави ґрунтуються на принципі, який дуже влучно описав Р. фон Моль: правова держава не може мати ніякої іншої мети, ніж впорядкувати буття людей таким чином, щоб підтримувати кожного члена суспільства і сприяти йому у найбільш всебічному і вільному використанні його сил; з одного боку, підґрунтям правової держави є свобода її громадян, з другого – існує безліч випадків, коли індивід потребує допомоги з боку держави; при цьому важливо розрізняти захист, що надається громадянину, і обмеження, не перетворюючи перше на друге; всяке втручання держави там, де людині має вистачати її власних сил – порушення основ правової держави (принцип субсидіарності).

Саме принцип субсидіарності допомагає знайти в соціальному законодавстві середину між підтримкою з боку держави та максимально можливою самостійністю особи (цей принцип був детально розроблений у католицькій соціальній доктрині). Зараз його визнання виявляється у вигляді правової та державної ідеї Європейського Союзу. Принцип субсидіарності визначається в багатьох міжнародних документах (зокрема, в Європейській хартії місцевого самоврядування, у «Договорі про Європейський Союз» 1992 р. та ін.).

Принцип субсидіарності охоплює відносини між органами різного рівня і всередині держави сучасного світу, а головне – стосунки між державою і людиною в цілому. Правовий зміст субсидіарності означає, що цей принцип виступає джерелом «допоміжних» обов'язків спільнот «вищого» рівня, зокрема, держави та влади щодо спільнот «нижчого» рівня та окремих людей, а також цей принцип встановлює права індивіда і спільнот на автономію та ініціативу і права на допомогу у соціальній, економічній, культурній, політичній, правовій та інших сферах. Соціально-філософська ідея субсидіарності застосовується як компенсуючий, терапевтичний засіб проти завищення вимог держави і забуття про додаткові вимоги окремих індивідів. Будь-яка суспільна діяльність є субсидіарною за своєю силою та природою. Якщо говорити про саме співвідношення принципів правової і соціальної держави, то принцип субсидіарності допомагає знайти в соціальному законодавстві середину між допустимою самостійністю та державною підтримкою. Наприклад, у законі ФРН «Про соціальну допомогу» говориться про те, що соціальної допомоги не отримують ті особи, котрі здатні самі собі допомогти, або ті, хто може отримати іншу першочергову допомогу, зокрема, бідняки та представники інших соціальних верств населення [3, с. 79-81].

Отже, проаналізувавши різні наукові підходи до вирішення питання співвідношення понять правової та соціальної держави, можна зробити власний висновок, що все ж ці поняття не є тотожними за змістом. Правова і соціальна держави в історичному процесі можуть виступати як автономні моделі державного ладу. За певних історичних умов вони можуть поєднуватися в межах однієї держави. У такому разі своїми особливостями вони, так би мовити, доповнюють одна одну і створюють найбільш сприятливі умови для повного державно-правового захисту людини, її прав і свобод.

Україна в своїй новітній історії рухається саме таким шляхом. Це, з одного боку, створює низку переваг, а з іншого – містить і певні небезпеки: поки не створені міцні основи правової державності, що спираються на інститути розвиненого громадянського суспільства, швидкий розвиток механізмів соціального захисту може спричинитися до деформацій у відносинах людини-громадянина і держави. Держава має сприйматися суспільством як «сервісна інституція» і перебувати під громадським контролем – це важливий запобіжник проти популізму, державного патерналізму та диктатури.

Список використаних джерел:

1. Головащенко О.С. Соціальна та правова держави: аналіз співвідношення моделей. *Форум права*. 2010. № 1. С. 50-55.
2. Єрофєєва М.М. До питання співвіднесення понять «правова держава» та «соціальна держава». *Юридичний електронний науковий журнал*. 2023. №4. С. 74-77.
3. Максимов С. Співвідношення принципів правової і соціальної держави. *Вісник Академії правових наук України*. № 3(54). 2008. С. 73-81.
4. Загальна теорія держави і права : підруч. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл. / М.В. Цвік та ін.; за ред. М.В. Цвіка, О.В. Петришина. Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. Харків : Право, 2010. 583 с.

РЕЛІГІЯ ЯК КЛЮЧОВИЙ ЕЛЕМЕНТ ПОЛІТИЧНОГО НАРАТИВУ КРАЇНИ-АГРЕСОРА У ВІЙНІ ПРОТИ УКРАЇНИ

Юлія Калюжна,
канд. політ. наук, доцент, доцент кафедри
політології, соціології і культурології
Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

Ще до початку повномасштабної геноцидної війни проти українського народу путінський режим вдався до інструменталізації релігії, використовуючи православ'я як один з елементів політичної тріади «культура-мова-віра» (за аналогією з імперською тріадою Миколи І «православ'я, самодержавство і народність»), що покладена в основу аргументації геополітичного союзу між РФ та Україною, а по факту, – окупації України. Попри задекларовану світськість, в ієрархії кремлівської влади, російська православна церква (*далі РПЦ*) стала ключовим політичним гравцем, а її очільник патріарх Кирило (колишній агент КДБ В. Гундяєв) – найбільш наближеною до Путіна фігурою та головним промоутером православ'я в Росії та за її межами.

З 2014 року релігія активно використовується РФ як інструмент внутрішньої та зовнішньої політики задля зміцнення путінського режиму та просування ідеології «русского мира» – рашистської імперіалістичної геополітичної доктрини єдиного простору для слов'янських народів під протекторатом Москви. Як справедливо зазначає Леся Бідочко «Невдовзі після анексії Криму Путін наголосив, що на півострові святий Володимир, князь Київської Русі (980–1015), був хрещений «за православною церемонією, яка визначила загальну основу культури, цивілізації та людських цінностей», які нібито об'єднують народи Росії, України та Білорусі. М'яка сила Путіна перетворила спільні релігійні витоки та Хрещення Русі на пропагандистський аргумент, нібито Київ та Москва мають спільну релігію, цінності й ідентичність» [1].

Але паралельно з тим, як режим Путіна ставав все більш агресивним, релігія трансформувалась у провідний елемент політично-репресивної машини РФ та головний наратив виправдання війни проти України. За допомогою пропагандистських ЗМІ, РПЦ поширює симулякр про «один народ», який має спільне історично-релігійне коріння та який штучно намагаються розділити умовні «представники Заходу».

В агресивній риториці РПЦ Україна позбавлена будь-якої релігійної суб'єктності, вірян Української православної церкви називають «розкольниками» та звинувачують у пригноблені і переслідувані «православних християн» московського патріархату. Використовуючи у гібридній війні проти України пропагандистські прийоми та спотворюючи факти, РПЦ усебічно підтримує аргументи Путіна про необхідність «захистити» православних людей в Україні, підкреслено демонізуючи українську владу, яка «переслідує» парафіян РПЦ і представляючи їх в медійному полі РФ у вигляді «християнських мучеників», що страждають за свою віру. Використання релігії як наративу для виправдання війни проти України є центральним елементом російської пропаганди та дозволяє Кремлю легітимізувати свої дії як у власних очах, так і в очах прихильників всередині країни, створюючи ілюзію моральної правоти та духовної місії.

Від початку повномасштабного вторгнення країни-агресора на територію України релігійно-пропагандистський натиск РПЦ різко посилився. Патріарх

Кирило публічно благословив російське вторгнення до України та повністю виправдав й підтримав агресивні дії російських окупаційних військ. Крім того, очільник РПЦ публічно виправдав можливість застосування Росією ядерної зброї проти України або її демократичних партнерів.

Під час війни російські православні храми перетворились на вербувальні пункти, де парафіян агітують вступати до російської армії для війни проти України та культивують ідею «мученицької смерті в ім'я своєї батьківщини», фактично, мова йде про те, що голова РПЦ патріарх Кирило та його духовенство виступили головними ініціаторами нового політично-релігійно-військового гібриду – церковного мілітаризму.

Сергій Шумило досліджуючи проблематику спекуляції РФ на темі релігії, детально проаналізував «Наказ XXV Всесвітнього російського народного собору» під назвою «Настоящее и будущее Русского мира» підписаний московським патріархом Кірілом Гундяєвим та делегатами від РПЦ, і дійшов висновку, що «цей документ за своєю суттю нагадує та частково копіює програмні документи пронацистського церковного руху 1930–1940-х рр., відомого під назвою «Німецькі християни» (нім. – Glaubensbewegung «Deutsche Christen»); він суперечить Євангельському вченню, християнському світосприйняттю та православному богослов'ю і є відвертою апологією антиєвангельських ідей» [2]. Також український дослідник звернув увагу на те, що в документі війна Росії проти України проголошується як «священна війна», чим очільники Московського патріархату намагаються легітимізувати та «сакралізувати» її. При цьому розробниками документа цілковито заперечується право на окреме існування України та українського народу [2].

Слід наголосити – РПЦ, слугуючи імперським цілям Кремля, стала прямою учасницею російської агресії проти України, відтак, – відповідно до норм міжнародного права персональної відповідальності вимагає діяльність В. Гундяєва, який став тим хто сформулював «нову войовничу фундаменталістську квазірелігійну ідеологію, яка була взята на озброєння путінським режимом у його агресії проти України, і яка тепер є причиною геноциду та смертей десятків тисяч мирних українських жителів» [2], а також духовенства РПЦ, яке поширюючи наративи про «необхідність захистити православних людей в Україні» де-факто підготувало підґрунтям для численних умисних вбивств російськими військовими та найманцями ПВК українських священників на окупованих територіях, а також знищення сотень храмових споруд по всій Україні.

У підсумку, посилаючись на американську дослідницю Кертін Ваннер акцентуємо, що путінський режим використовує релігію як інструмент для виправдання «права» Росії керувати Україною і опосередковано управляти районами Придністров'я та Молдови, Білорусі, Північного Казахстану, Грузією – список не вичерпний. Релігія забезпечує наратив, який Путін може використати, щоб виправдати своє втручання та спроби реінтегрувати ці країни під владу Москви, подібно до того, як він прагне повернути православних та інших вірян в Україні під Московський патріархат. У цьому процесі російська православна церква є партнером Путіна, вона ідеологічно забезпечує імперські зазіхання, називаючи землі, на які претендує Москва, «русским миром», намагаючись довести, що це є історичний і духовний спільний простір [3].

Список використаних джерел:

1. Бідочко, Л. (2023). Інструменталізація релігії у світській державі: Як російська пропаганда маніпулює почуттями вірян. *Media Sapiens. Детектор Ме-*

dia. URL: https://ms.detector.media/propaganda-ta-vplivi/post/31785/2023-04-27-instrumentalizatsiya-religii-u-svitskiy-derzhavi-yak-rosiyska-propaganda-manipulyuie-pochuttyamy-viryan/
2. Шумило, С. (2024). «Звичайний фашизм» або «Русскій мір» Московського Патріарха Кіріла як апологія антихристиянства, ксенофобії та насильства. *Сіверянський літопис*, (2), 148-160. https://doi.org/10.58407/itopis.240215
3. Russia's Religious Persecution and Misinformation in Ukraine. *Center for Strategic & International Studies*. URL: https://www.csis.org/events/russias-religious-persecution-and-misinformation-ukraine

ЗОБОВ'ЯЗАННЯ ТА ЙОГО ВАЖЛИВІСТЬ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ

Каміла Касяненко,
здобувачка фахової передвищої освіти спеціальності 081 «Право»
Полтавський фаховий коледж
Науковий керівник: Світлана Товста,
старший викладач кафедри правознавства та фінансів
Полтавський інститут економіки і права

Виконання зобов'язань – традиційний інститут цивільного права. Жодне зобов'язання саме по собі не гарантує, що боржник вчинить необхідні дії на користь кредитора. Навіть якщо кредитор застосує до боржника, який не виконує зобов'язання, заходи відповідальності, у боржника може не виявитися майна, необхідного для задоволення вимоги. Спеціальні забезпечувальні заходи, передбачені законом або договором, застосовуються для попереднього забезпечення майнових інтересів кредитора, одержання гарантії належного виконання боржником своїх зобов'язань, а також для запобігання або зменшення ступеня негативних наслідків, що можуть виникнути в разі невиконання зобов'язань. Такі заходи називаються видами (способами) забезпечення виконання зобов'язань. Види забезпечення виконання зобов'язань характеризуються:

- майновим змістом;
- спрямовані на те, щоб змусити боржника виконати свої зобов'язання (а не тільки щоб покарати його як злочинця);
- має додатковий (підлеглий) характер за статтею 548 ЦК України;
- може забезпечувати тільки чинні зобов'язання (що не були припинені закінченням строку позовної давності).

З урахуванням наведеної характеристики, забезпечення виконання зобов'язань можна визначити як передбачений законом або договором спеціальний майновий захід, що спонукає боржника до належного виконання зобов'язання шляхом встановлення додаткової гарантії задоволення вимог (інтересів) кредитора. Належне виконання зобов'язання означає, що сторони, які беруть участь у зобов'язальних правовідносинах, виконують їх у суворій відповідності із законом або договором, а за відсутності таких вказівок – відповідно до вимог, які зазвичай ставляться до виконання, тобто до усталеної комерційної практик.

Належне виконання зобов'язань зміцнює майновий стан учасників цих відносин, сприяє формуванню довіри до виконання ними своїх обов'язків і в кінцевому підсумку стабілізує загальну комерційну реалізацію. Мета належ-

ного виконання зобов'язань лежить в основі різних способів забезпечення, і розглядається в юридичній літературі, як в широкому так і у вузькому сенсі. У власному (вузькому) розумінні, спосіб забезпечення виконання зобов'язання має особливий (додатковий) характер і розуміється як додатковий захід забезпечення, що дає змогу домогтися виконання належного від того, чи зазнав кредитор збитків, та чи є у боржника майно, на яке можна звернути стягнення за відповідним документом.

Однак питання про правове забезпечення виконання зобов'язань можна розглядати і в ширшому аспекті. Метою може бути застосування не лише тих способів, а й інших передбачених законом або договором правових механізмів, які сприяють забезпеченню виконанню зобов'язань, що випливають із договірних зобов'язань боржника або інших подій, що породжують зобов'язання. Таким чином, вони також гарантують інтереси потерпілої сторони в разі порушення зобов'язання боржником, і в цьому сенсі сферу застосування цих способів забезпечення виконання зобов'язань може бути витлумачено ширше.

ДІАЛОГІЧНЕ РОЗУМІННЯ ПРИРОДИ ЛЮДИНИ ЛЮДВІГА ФЕЙЄРБАХА

Дар'я Клименко,
здобувачка другого (магістерського)
рівня вищої освіти спеціальності 081 «Право»,
Полтавський інститут економіки і права
Науковий керівник: Алла Кравченко,
канд. юр. наук, доцент кафедри правознавства та фінансів,
Полтавський інститут економіки і права

Досить актуальним на сьогоднішній день є дослідження та аналіз проблематики співвідношення людини та правової системи німецького філософа Людвіга Фейєрбаха, який обґрунтовував людиновимірність правової реальності з позицій ідей матеріалізму та стверджував, що людина є природною істотою, яка знаходиться на вищому ступені саморозвитку. Виходячи із цього, вчений підкреслює, що почуття і свідомість людини є теж природними явищами і через це, можна говорити про людину як про щось незмінне та абсолютне, а не як про конкретне історичне, а світ розглядається Фейєрбахом як органічне ціле, у центрі якого знаходиться людина, яка є єдиним, універсальним і вищим предметом філософії.

З ім'ям Людвіга Фейєрбаха пов'язаний «антропологічний бунт» проти учень Гегеля та його теорії тиранічного панування загального розуму над індивідуальною і конкретною особою. Цей бунт був водночас, як свідчить історія думки, бунтом також проти Карла Маркса, в якого місце гегелівського абсолюту — Розуму, Духу — зайняв новий абсолют — суспільство. Він відкрив таке базисне й універсальне комунікативне відношення людини до світу, до іншої людини і до самої себе, як «Я — Ти», над яким уже тільки надбудовується картезіанське суб'єктивне відношення як похідне, як явище другого порядку. Діалогічне розуміння природи людини та її активності зумовлює й діалогічне тлумачення Фейєрбахом природи філософської істини та діалектики. Найважливішими його творами є: «До критики філософії Гегеля» (1839), «Сутність

християнства» (1841), «Підготовчі тези до реформи філософії» (1842), «Основні положення філософії майбутнього» (1843), «Сутність релігії» (1845), «Питання про безсмертя з точки зору антропології» (1846), «Евдемонізм» (1867-1869) [215, 216].

Чуттєвість людини Фейєрбах розуміє не у вузькому значенні, як це мало місце в новоєвропейській сенсуалістичній традиції, а у її всезагальній формі. Як основа розуму, вона має значення одиничної індивідуальної безпосередності та всезагальності. Саме через чуттєвість Фейєрбаху вдається вийти на конкретного живого індивіда як мислячу, діяльну істоту, здатну до спілкування. Він конструює досить глибоку діалектику теоретичної, практичної та індивідуально-особистісної точок зору на людину. Суспільна природа людини не залишилася поза увагою Л.Фейєрбаха, але він рішуче виступає проти того, щоб індивідууми приносилися в жертву суспільству та історичному прогресу. Вища, абсолютна сутність людини — це сама конкретна людина. «Філософія майбутнього», як називав свою філософію сам Людвіг Фейєрбах, — не лише філософія людини й філософія про людину, але й філософія для людини. Головне її завдання — повернути людині її власну сутність, звільнити від Бога, релігії, та від Розуму спекулятивної філософії. У роздумах Людвіга Фейєрбаха любов до людини є першочерговою та вищою чим любов до Бога, а основою гуманізму він вбачає не лише віруючих людей, а людей і мислячих, тих, що цікавляться вивченням світу не лише із позицій релігії.

Отже, учення Людвіга Фейєрбаха, яке спирається на гуманістичні принципи любові та поваги до людини як ніколи є актуальним на сьогоднішній день.

ПРОБАЦІЙНИЙ НАГЛЯД ЯК ВИД КРИМІНАЛЬНОГО ПОКАРАННЯ

Володимир Коваленко,
старший викладач кафедри правознавства та фінансів,
Полтавський інститут економіки і права Університету "Україна"

23 серпня 2023 року Верховна Рада України прийняла Закон № 3342-IX "Про внесення змін до Кримінального, Кримінального процесуального кодексів України та інших законодавчих актів України щодо удосконалення видів кримінальних покарань в умовах воєнного стану", яким впроваджується новий вид основного покарання - пробаційний нагляд.

Покарання у виді пробаційного нагляду полягає в обмеженні прав і свобод засудженого, визначених законом і встановлених вироком суду, із застосуванням наглядових та соціально-виховних заходів без ізоляції від суспільства.

Термін пробаційного нагляду становить від року до п'яти років (для неповнолітніх – 1-2 роки). Виконанням покарання займатимуться уповноважені органи з питань пробації за місцем проживання засудженого. Уповноважений орган повинен, зокрема, вести облік засуджених та контролювати виконання ними зобов'язань.

Пробаційний нагляд зможуть застосовувати за такі злочини:

- умисне заподіяння тяжких тілесних ушкоджень у разі перевищення меж необхідної оборони;

- перевищення заходів, необхідних для затримання особи, яка вчинила кримінальне правопорушення;

- навмисне легке тілесне ушкодження;
- побої та тортури;
- домашнє насильство;
- погрози вбивством;
- зараження вірусом імунодефіциту людини або іншою невиліковною інфекційною хворобою;
- зараження венеричною хворобою;
- ненадання допомоги хворому на медпрацівника;
- насильницьке донорство;
- експлуатація дітей;
- примушування до вступу в статевий зв'язок;
- порушення порядку фінансування політичної партії та передвиборчої агітації;
- ухилення від сплати аліментів;
- розголошення таємниці усиновлення;
- перешкоджання професійній діяльності журналістів;
- грубе порушення законодавства про працю;
- невиплату зарплати, стипендії, пенсії чи інших встановлених законом виплат;
- порушення недоторканності приватного життя, права на здобуття освіти та на безоплатну медичну допомогу;
- крадіжка, грабіж, хуліганство та шахрайство;
- незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги та благодійних пожертвувань;
- підробка документів;
- розголошення банківської таємниці;
- незаконну порубку, перевезення, зберігання і збут лісу;
- за браконьєрство;
- громадські заклики до скоєння теракту;
- наругу над могилою;
- ввезення, виготовлення, збут та розповсюдження порнографічних предметів;
- створення або утримання місць розпусти та зведення;
- посів чи вирощування снодійного маку чи конопель;
- незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання наркотичних засобів, психотропних речовин чи їхніх аналогів без мети збуту.

Засуджений до пробаційного нагляду повинен періодично з'являтися для реєстрації, повідомляти про зміну місця проживання, роботи чи навчання. Крім того, не можна виїжджати за кордон без дозволу.

Унікальність пробації полягає в тому, що, поряд із стандартними завданнями покарання, визначеними ч. 2 ст. 50 Кримінального кодексу України, вона має на меті соціальну підтримку, яка реально сприяє ресоціалізації та зміні правосвідомості злочинця. До пробаційного нагляду залучені волонтери, серед яких багато психологів, здатних впливати на соціальні установки засудженого. Тобто пробація сприяє реабілітації особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, що в свою чергу є запорукою суспільної безпеки. Вказаний вид покарання обіцяє бути ефективним в сенсі запобігання новим злочинам.

Так, пробація є ширшою за поняття «покарання». Це низка відповідних заходів, покликаних виправити засудженого без ізоляції, з метою убезпечити суспільство від повторних злочинів шляхом підтримки та формування високої правосвідомості окремої особи.

При цьому варто враховувати ступінь небезпечності кримінального діяння, адже у випадку тяжких та особливо тяжких злочинів не може бути мови про застосування такого виду покарання, оскільки в цьому випадку воно не здатне забезпечити дотримання балансу між суспільною безпекою та справедливою карою за скоєний злочин.

Серед переваг пробаційного нагляду є і те, що особа залишається у соціумі, не ізолюється від родини, може працювати, сплачувати податки. Тобто засуджений до такого виду покарання є повноправним членом суспільства без будь-яких обмежень - лише із додатковими зобов'язаннями, зокрема, щодо дотримання заходів нагляду та контролю.

Разом з тим, введення пробації як покарання зменшить кількість ув'язнених. Отже, держава не витрачатиме кошти на забезпечення утримання засудженого в місцях позбавлення або обмеження волі.

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

Людмила Козакевич,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна»
Науковий керівник: Марія Пшенична,
к.е.н., доцентка кафедри фінансів та обліку,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна»

В Україні, як і в багатьох країнах світу, банківський сектор виявляє велику вразливість у випадку невизначеності та воєнного стану. Необхідність пристосування до таких умов вимагає від банківських установ ретельного аналізу, стратегічного планування та ефективного управління ризиками. В цьому контексті набуває особливого значення оцінка ключових викликів та пошук дієвих інструментів для підтримки стійкості вітчизняного банківського сегменту як ключового елементу фінансового системи держави.

До загальних макроекономічних викликів варто віднести той факт, що воєнний стан або навіть загроза війни негативно впливає на довіру до банківської системи і сприяє зниженню фінансової інклюзії в країні. Панічні настрої й психологічне виснаження населення, тиск ворожих інформаційних кампаній в поєднанні з глобальною геополітичною невизначеністю стають причиною відтоку капіталів з банківського сектору: відбувається зміна поведінки фізичних осіб відносно власних фінансів (депозити поступаються збереженню грошей в готівковій формі або ж перетворенню їх у товарний вигляд), що порушує стабільне функціонування банківської системи.

Крім того, умови невизначеності призводять до збільшення кредитних ризиків для банків. Корпоративні клієнти можуть стикатися з труднощами в погашенні кредитів через зниження обсягів виробництва або збільшення витрат на захист своїх активів у воєнний період. Це ставить банківські установи

перед необхідністю більш суворого аналізу кредитного ризику та вжиття превентивних заходів для зменшення можливих втрат.

Не менш значущим є зростання операційних ризиків для банківського сектору. Так, в умовах воєнного стану зростає масштаб, чисельність й інтенсивність кібератак на банківські систему, що може призвести до порушення роботи банків, тимчасову зупинку операційного процесингу та втрати конфіденційної інформації.

До системних загроз доцільно віднести також регуляторні виклики, що обумовили зміну внутрішніх політик комерційних банків у 2024 році, а саме [1]:

- нові жорсткі вимоги до фінансового моніторингу;
- великі штрафні санкції до банків;
- ретроспективне застосування «windfall tax» для банків – впровадження ставки податку 50% на прибуток за 2023 рік;
- безстрокове підвищення ставки податку на прибуток для банків до 25%, що є дискримінаційною умовою порівняно з іншими секторами;
- зростання вимог до капіталу банків (нова структура капіталу, капітал під операційні та ринкові ризики, впровадження ICAAP);
- нові правила виплати винагороди для менеджерів банку та їх ретроспективне застосування;
- зміна правил бронювання чоловіків у кадровому складі банків – не більш ніж 50% критичного персоналу;
- виключення кількох великих банків із програми «Доступні кредити 5-7-9%».

В цьому контексті набуває особливого значення пошук дієвих заходів по збереженню стійкості банківських установ в умовах активної фази повномасштабної війни й мінімізації впливу невизначеності на їх функціонування. До таких кроків кризис-менеджменту зокрема належать:

1) диверсифікація портфелю активів банків – передбачає розподіл банківських активів між різними класами та ринками з метою мінімізації вразливості до змін в одному секторі;

2) збільшення капіталізації – масштабування капіталу для зменшення ризику нестачі грошових коштів у випадку кризи та збереження конкурентоспроможності в умовах фінансової нестабільності потоків;

3) зміцнення системи безпеки даних і кіберзахисту – зводиться до вдосконалення систем виявлення та реагування на інциденти в цифрових системах, а також підвищення свідомості персоналу щодо потенційних загроз;

4) посилення ліквідності – передбачає пріоритезацію формування достатнього обсягу ліквідних активів заради стабілізації діяльності банків в умовах фінансової турбулентності;

5) стратегічне планування з позиції неперервності бізнесу – має включати як плани з формування мережі резервних пунктів ведення бізнесу в критичних умовах перебігу воєнних дій, так і розробку планів відновлення, визначені формати комунікаційних стратегій, цифрові зміни.

Окрім пріоритетів, наведених вище, надважливу роль в забезпеченні кризис-менеджменту вітчизняних банків відіграє налагодження тісної співпраці з регулятором та профільними установами. Це дозволить не лише забезпечити спільну протидію системним викликам, але й паритетно синхронізувати зусилля у виявленні потенційних загроз і мінімізації їх негативного впливу. Таким чином, подальший розвиток і глобальна трансформація вітчизняного ба-

нківського сектору в значній мірі визначається спроможністю банківських інституцій протистояти наявним викликам через імплементацію механізмів гнучкого і комплексного кризового менеджменту.

Список використаних джерел:

1. X Legal Banking Forum: Експерти обговорили діяльність банківського сектору в умовах війни. URL: https://pravo.ua/kh-legal-banking-forum-eksperty-obhovoryly-diialnist-bankivskoho-sektoru-v-umovakh-viiny/ (дата звернення: 6.05.2024).

ПРОТИДІЯ ТА ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ: ВИКЛИКИ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

Тетяна Колотілова,
канд. юрид. наук, доцент кафедри правознавства та фінансів,
Полтавський інститут економіки і права

Повномасштабна війна проти Росії, що триває третій рік, загострила в українському суспільстві відчуття справедливості. Соціологічні опитування показують, що головною проблемою в Україні люди називають корупцію, а головним ворогом (після російських окупантів) — корупціонерів.

Про це свідчать і результати дослідження «Корупція в Україні 2023: розуміння, сприйняття, поширеність», яке проведено Національним агентством з питань запобігання корупції. Зокрема, згідно з результатами опитування в Україні, корупція посідає друге місце серед основних проблем для України (71,6%) після повномасштабного вторгнення Російської Федерації (89,7%). Так бачать українці, тобто так вона виглядає зсередини.

Згідно відповідей респондентів, можна виокремити три основні групи чинників, що вплинули на збільшення рівня корупції. Зокрема, основними причинами зростання корупції називають: безкарність корупціонерів (77%), неефективність антикорупційних органів (53%), неефективність силових органів (50%) та судової системи (49%). І замикають список причин такі, як бездіяльність громадян (26%) та громадських організацій (22%), а також побутова корупція (35%).

Далі постає питання: хто має нести відповідальність за поширення корупції?

Найчастіше за корупцію відповідальними вважають державні структури: Верховну Раду України (53%), силові структури (51%), судову систему (50%), антикорупційні органи та організації (49%). Також українці покладають найбільшу відповідальність за подолання корупції на Президента України та його Офіс.

Проте, можна сказати, що ці результати суперечать дослідженню авторитетної міжнародної організації Transparency International, яке свідчить, що за останні роки Україна зробила стрибок у подоланні корупції. Звідки ж такі відмінності та яка реальна ситуація з корупцією зараз? Давайте знову повернемося до деяких цифр.

36 балів зі 100 можливих отримала Україна в Індексі сприйняття корупції (Corruption Perceptions Index — CPI) за 2023 рік, і тепер наша країна посідає 104 місце поміж 180 країн. Зростання України на 3 бали — один із найкращих результатів за минулий рік у світі. Також Україна стала однією з 17 країн в

цьогорічному CPI, що продемонстрували свій найкращий показник за увесь час.

Так само **36** балів за результатами цьогорічного дослідження мають Алжир, Бразилія та Сербія. На один бал нас випереджають Албанія, Аргентина, білорусь, Гамбія, Ефіопія та Замбія — всі вони мають по 37 балів. А на бал менше, ніж Україна, — Боснія і Герцеговина, Домініканська Республіка, Єгипет, Непал, Панама, Сьєрра-Леоне та Таїланд.

Де ж Україна серед країн - кандидаток у члени ЄС?

Результати інших країн-кандидаток до ЄС такі: Грузія втратила 3 бали (53 бали, 49 місце), Чорногорія додала 1 бал (46 балів, 63 місце), Молдова додала 3 бали (42 бали, 76 місце), Північна Македонія додала 2 бали (42 бали, 76 місце), Албанія додала 1 бал (37 балів, 98 місце), показники Сербії за рік не змінилися (36 балів, 104 місце), Боснія і Герцеговина додала 1 бал (35 балів, 108 місце). Найменше з усіх країн-кандидаток в 2023 році набрала Туреччина — в її доробку стало менше на 2 бали (34 бали, 115 місце), і вона ж стала останньою з-поміж усіх претендентів на своє місце в ЄС.

З-поміж сусідів Україна ще більше випереджає росію — країна-терорист у 2023 році втратила 2 бали і з 26 балами посідає 141 місце у списку. Крім цього, продовжують знижуватися бали білорусі — вона за минулий рік теж втратила 2 бали, і хоч продовжує випереджати Україну, зберігається її тенденція до просідання в CPI. З-поміж західних сусідів показник Румунії залишився без змін (46 балів, 63 місце), тоді як Польща втратила ще 1 бал, але залишилася однією з лідерок за показниками CPI серед близьких до нас країн — із 54 балами вона посідає 47 місце. Але тепер Польща ділить цю сходинку зі Словаччиною — за 2023 рік ця країна додала 1 пункт та теж набрала 54 бали. А Молдова, як і Україна, додала 3 бали та наздогнала Угорщину, бали якої не змінились, що дозволило їм розділити 76 місце із 42 балами.

Світові лідери Індексу сприйняття корупції в 2023 році майже не змінилися. Очолює список Данія із 90 балами. За нею йдуть Фінляндія, яка набрала 87 балів, Нова Зеландія із 85 балами та Норвегія з 84 балами.

Проте, чи можемо ми порівнювати ці результати, враховуючи, що в Україні вже більше 10 років війна і третій рік – повномасштабне вторгнення?

Звісно ж, корупція в Україні є. Проте слід розуміти, про яку саме корупцію йдеться. Якщо взяти інше дослідження, у якому були опитані українці за кордоном, то побачимо цікаву тенденцію. Більшість наших громадян вказують, що якість адміністративних послуг в Україні суттєво вища, ніж у державах ЄС, де вони перебувають. Сфера надання державних послуг є найтиповішим простором для побутової корупції. Це ніша для буденних зловживань чиновників задля власного збагачення. Висока оцінка якості адміністративних послуг свідчить про одне – завдяки системі центрів надання адміністративних послуг, дерегуляції та диджиталізації побутову корупція в Україні зменшується.

Та основним подразником для українців є саме елітарна корупція. Тобто зловживання на вищих щаблях державної влади. Що, вочевидь, є власне політичною проблемою.

Зараз часто можна почути вислів "не на часі", відкладімо все до закінчення війни. І дійсно, до багатьох питань ми повернемося після перемоги. Але є те, що ніяк не можна відкладати на завтра, бо це вплине на наше майбутнє

безповоротно. Навіть у часи війни ми не можемо ігнорувати боротьбу з політичною корупцією.

«Проблема корупції в Україні є "потрійною", оскільки вона впливає на цілі Києва у війні, євроінтеграції та відновленні», - про це недавно заявив міністр юстиції Німеччини Марко Бушманн (РБК-Україна з посиланням на Tagesschau). Проблема корупції - це потрійна проблема для України", - заявив він. За його словами, по-перше, кожен євро, який було втрачено через корупцію, замість того, щоб спрямувати його на оснащення солдатів, послаблює Україну в її захисті від російської агресії. По-друге, Україна має намір стати членом Європейського союзу і якщо Україна хоче стати на шлях членства, вона має боротися з високим рівнем корупції. По-третє, відновлення України від наслідків російської агресії не буде успішним без іноземної допомоги. Але потенційні країни-донори можуть відмовитися від допомоги, якщо значну її частину буде втрачено через корупцію.

Політична корупція – це здебільшого недобросовісна взаємодія влади і певного прошарку великого бізнесу, який прийнято називати олігархами. Попри гучні декларації і пафосні заяви про прийняття антикорупційних нормативних актів, справді дієвих заходів мало. Натомість є чимало засобів, які зменшують простір для зловживань у вищих прошарках влади. Серед найактуальніших: державне фінансування партій, декларування чиновників, прозорість партійних фінансів.

В 2023 році було чимало гучних викриттів суддів за підозрою у хабарництві. Чого лише варта історія із затримання вже колишнього голови Верховного Суду Всеволода Князєва у справі про 2,7 млн доларів хабаря або викриття одразу чотирьох суддів Київського апеляційного суду на ймовірному хабарі у 35 тисяч доларів. Проте до фінальних вироків у цих справах ще дуже далеко. А от в старих справах щодо служителів Феміди вироки минулого року були, зокрема у знаменитій справі судді Чауса з закопаною банкою з грошима. Загалом же за 2023 рік у першій інстанції Вищого антикорупційного суду ухвалили 65 вироків: 4 виправдувальні та 61 обвинувальний. 83 осіб визнали винуватими та 6 виправдали. Трохи більш як 10% цих вироків стосувалися справ щодо суддів. При тому до створення Антикорупційного суду у справах НАБУ таких вироків було нуль, а за п'ять років роботи новоствореного суду лік уже підійшов до трьох десятків, із яких вісім вироків ухвалено у 2023 році. Багато запитань у громадськості викликали вироки у справі аеропорту «Бориспіль», щодо ексміністра екології Миколи Злочевського (пішов на угоду зі слідством, перерахував на ЗСУ 660 млн грн та отримав штраф 68 тис. грн).

Але чи можна порахувати корупцію?

Корупція не любить розголосу. Тому ми ніколи впевнено не можемо сказати, скільки коштів вкрадено, ким і коли. Однак все одно суспільство намагається дати корупції кількісну оцінку. Найбільш відомим показником у всьому світі є індекс сприйняття корупції (Corruption Perception Index), що з 1995 року розраховується антикорупційною мережею Transparency International. Індекс є оцінкою від 0 (дуже високий рівень корупції) до 100 (вкрай низький рівень корупції). Він вимірює не стільки сам феномен корупції, *скільки її сприйняття населенням та бізнесом*: як часто ми стикаємося з фактами корупції, які маємо очікування, в яких сферах частіше і т.д.

І на завершення:

Уявіть депутата, який отримує хабар від бізнесмена за підтримку якогось законопроекту. А також - студента, який приходить до викладачки з пляшкою дорогого шампанського та проханням поставити залік.

У якому випадку ми бачимо корупцію, а в якому - ні? Насправді обидві ситуації є корупційними правопорушеннями, проте різними.

То ж якою буває корупція? Серед найбільш поширених видів корупції виокремлюють такі:

Велика корупція або топкорупція (grand corruption) здійснюється на вищих рівнях публічної служби та великого бізнесу. Зазвичай передбачає як значні вигоди для залучених посадових осіб, так і значні втрати для держави та її громадян. Іноді велику корупцію також називають політичною.

Політична корупція (political corruption) передбачає маніпулювання законодавством та процедурами, щоб розподілити ресурси й гроші між обмеженою кількістю людей. Часто є частиною великої корупції.

Побутова корупція (petty corruption)- це корупція дрібного масштабу, що знаходиться на перетині діяльності державних або комунальних установ і громадян. Вона зустрічається в повсякденному житті й часто пов'язана зі спробами громадян отримати доступ до базових суспільних благ або послуг (наприклад, медичної допомоги чи освіти). Альтернативні назви: бюрократична корупція, дрібна корупція.

Адміністративна корупція (administrative corruption) її можна розглядати самостійно або як частину побутової корупції. Виникає між державою, представленою чиновниками/бюрократами, що відповідають за прийняття рішень, та громадянами, коли їм потрібні певні послуги. Часто до адміністративної корупції вдаються представники бізнесу для отримання дозволів, ліцензій, погоджень тощо.

Тепер давайте кожен сам собі дамо відповідь:

"Який з видів корупції є найнебезпечнішим для кожного з нас і для держави в цілому?", "Де моє місце в боротьбі з корупцією"

Список використаних джерел:

1. Конституція України
2. Дослідження міжнародної організації Transparency International https://cpi.ti-ukraine.org/?fbclid=IwAR0Jr0HrV6sYxGcL8hh-fsI9SQXAi932E4tNG4qil7degh3xKvUFAndpFmk

РОЛЬ ПЛАНУВАННЯ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ МУНІЦИПАЛІТЕТУ

Жанна Кононенко,
кандидат економічних наук, доцент
Полтавський університет економіки і торгівлі
Олег Кононенко,
здобувач третього рівня ступеня доктора філософії
спеціальності 051 Економіка
Полтавський університет економіки і торгівлі

Планування є важливим інструментом управління для досягнення стійкого соціально-економічного розвитку на різних рівнях управління. У муніци-

пальних утвореннях планування виявляється особливо важливим, оскільки воно дозволяє сформувати цілі та напрями розвитку, визначити пріоритетність завдань, а також забезпечити ефективне використання ресурсів для досягнення цих цілей. Важливо визначити пріоритети та напрями розвитку, які відповідають потребам та можливостям місцевого населення. Однією з основних функцій планування є формулювання цілей розвитку. Цілі можуть бути середньостроковими або довгостроковими і відображати соціальні, економічні, екологічні та інші аспекти розвитку муніципалітету.

Планування дозволяє розглядати проблеми соціально-економічного розвитку комплексно, забезпечуючи інтегрований підхід до їх вирішення. Це дозволяє максимально ефективно використовувати ресурси та уникнути дублювання зусиль. Крім того, планування допомагає уникнути недофінансування або невідповідності виділених ресурсів завданням, що призводить до більшої результативності в управлінні [1].

Застосування планування в процесі управління соціально-економічним розвитком муніципальних утворень є ключовим чинником для досягнення стійкого та збалансованого розвитку. Це дозволяє сформувати чіткі цілі та пріоритети, забезпечити комплексність у вирішенні проблем та підвищити ефективність використання коштів. Такий підхід сприяє створенню сприятливих умов для підвищення якості життя населення та зміцнення економічного потенціалу муніципалітетів. У містах планування відіграє важливу роль у формуванні та втіленні стратегій розвитку [3, 4]. Основні аспекти планування охоплюють широкий спектр питань, таких як простір, інфраструктура і програми розвитку:

1) простір – планування міського простору визначає місце для різних видів забудови, зонування міста та розміщення інфраструктури: створення житлових районів, рекреаційних зон, центрів бізнесу та торгівлі;

2) інфраструктура – планування визначає потреби міста у водопостачанні, каналізації, електропостачанні, транспорті та інших інфраструктурних системах, орієнтує розвиток транспортної мережі, включаючи дороги, мости, громадський транспорт та велосипедні шляхи, для забезпечення ефективного переміщення мешканців та розвитку економіки міста;

3) програм розвитку – планування дозволяє містам визначити пріоритетні програми та проекти розвитку, такі як програми економічного зростання, соціального розвитку, охорони здоров'я, освіти та культури, використання ресурсів міста для реалізації цих програм, визначаючи джерела фінансування та механізми реалізації.

Планування визначає базис для розвитку міста, встановлює основи політики, яку місто буде дотримуватися у своєму подальшому розвитку. Відповідно до планування, міста можуть розвиватися сталими та збалансованими темпами, забезпечуючи комфортне життя для своїх мешканців та створюючи сприятливі умови для бізнесу та інвестицій [2]. Планування в сучасному міському управлінні стає ключовою складовою з двох причин:

- зростання невизначеності майбутнього, адже міста стикаються з різноманітними викликами та невизначеністю, пов'язаною з швидкими змінами в технологіях, демографії, економіці та екології. Глобальні проблеми, такі як зміна клімату, міграція, енергетична безпека, також ускладнюють прогнозування майбутнього. В умовах невизначеності майбутнього важливо мати пла-

ни та стратегії, які дозволяють містам адаптуватися до змін та ефективно вирішувати виникаючі проблеми.

- потреба у систематичному підході до розвитку міст, адже планування надає містам можливість систематично оцінювати їх потреби, ресурси та можливості.

Отже, планування є необхідною складовою міського управління, оскільки воно дозволяє містам ефективно реагувати на невизначеність майбутнього та систематично вирішувати проблеми, що виникають у процесі їх розвитку

Список використаних джерел:

1. Кононенко Ж.А., Гасій О.В., Кононенко О.А. Муніципальні послуги в інформаційному середовищі. *Інфраструктура ринку*. 2023. № 71. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2023/71_2023/14.pdf
2. Кононенко Ж. А. Планування результатів діяльності підприємства. *Матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції*. Частина 1. м.Полтава, 31 березня 2021 року. Полтава, 2021. С. 323. URL: https://sci.ldubgd.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/8310/1/Матеріали_конференції_ПДАА_Ч.2.pdf#page=323
3. Планування розвитку територіальних громад. Навчальний посібник для посадових осіб місцевого самоврядування / Г. Васильченко, І. Парасюк, Н. Єременко / Асоціація міст України. К., ТОВ «Підприємство «ВІ ЕН ЕЙ», 2015. 256 с. URL: https://www.auc.org.ua/sites/default/files/library/1plangrweb.pdf
4. Шпачук В.В., Кулеба О.В. Засади й особливості стратегічного планування на муніципальному рівні. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського*. Том 33 (72) № 1 2022. URL: https://www.pubadm.vernadskyjournals.in.ua/journals/2022/1_2022/18.pdf

ЕКОНОМІЧНА ІНТЕГРАЦІЯ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Жанна Кононенко,
кандидат економічних наук, доцент
Полтавський університет економіки і торгівлі
Руслан Лизун,
здобувач третього рівня ступеня доктора філософії
спеціальності 051 Економіка
Полтавський університет економіки і торгівлі

Ідея про те, що інтеграція є важливим інструментом для підвищення ефективності господарювання у народному господарстві, є актуальною. Одна з її ключових переваг полягає у створенні синергетичного ефекту, що сприяє підвищенню якісних та кількісних показників діяльності всіх учасників економічних взаємовідносин. Отже, спрямованість значних зусиль державної політики на підтримку інтеграційних процесів у економічному середовище є досить актуальним [3]. При цьому, враховуючи досвід реформ, напрямки інтеграційної політики повинні бути добровільними і не використовувати «принципових» адміністративних методів з боку держави. На цьому етапі основні завдання інтеграційної політики можуть бути орієнтовані за такими векторами:

1) обґрунтування економічної доцільності інтеграції, що передбачає проведення аналізу та оцінку потенційних економічних переваг інтеграційних процесів;

2) створення відповідного правового та податкового середовища для сприяння інтеграційним процесам, що передбачає розробку та впровадження необхідного законодавства та податкових стимулів;

3) створення спеціалізованих структур, які сприятимуть інтеграції, таких як регіональні органи влади та центри консультування. При цьому важливо зазначити, що ці структури мають бути створені і діяти відповідно до встановлених умов і принципів.

Інтеграція має характеристики як складного та багаторівневого процесу, що передбачає об'єднання суб'єктів з метою створення цілісної системи у різних сферах суспільного життя, враховуючи зміцнення взаємозв'язків та поглиблення взаємодії між ними [1]. В результаті налагодження тісних виробничих, торговельних, фінансових зв'язків на міжнародному рівні, а також створення спільної системи світового господарства.

Економічна інтеграція орієнтована на важливий етап у розвитку інтернаціоналізації господарського життя, що відбувається на міжрівневому поділі стратегічних ресурсів, а також між підприємствами та компаніями. Основними аспектами економічної інтеграції є розширення та поглиблення виробничо-технологічних зв'язків, спільне використання важливих ресурсів та створення сприятливих економічних взаємовідносин [3]. Важливим в економічній інтеграції є врахування на державному рівні об'єднань у формі державних економічних груп, що включають узгодження національних політик.

Економічна інтеграція задіяна на макро- і мікрорівнях.

Макрорівень виник внаслідок впливу глобалізації та регіоналізації. Глобалізація орієнтована на інтернаціоналізацію господарського життя та розширення зв'язків між суб'єктами економічної діяльності в усіх країнах світу. Макрорівень міжнародної економічної інтеграції орієнтований на ліквідацію торговельних партнерів та різниць між економічними суб'єктами з метою підвищення ефективності їх діяльності.

На мікрорівні розрізняють принципово дві інтеграції: горизонтальну і вертикальну.

Горизонтальна інтеграція – це процес об'єднання, за принципових умов спеціалізації на виробництві схожих або однотипних товарів та з метою спільного розподілу додатково отриманого прибутку через спільну систему реалізації. Цей процес супроводжується виробництвом товарів за кордоном, що подібні до базової країни.

Вертикальна інтеграція має особливості посилення вертикальних зв'язків між споживачем та постачальником шляхом злиття для подальшого розвитку. Вона передбачає об'єднання, які діють у різних етапах виробничого циклу. В такому випадку вплив вертикальної інтеграції на ефективність та конкурентність набуває максимізації. Різні рівні вертикальних зв'язків можуть бути досягнуті за допомогою різних організаційних методів (поглиблення, перехресне спільне володіння тощо).

Так, при створенні інтеграційного угрупування з економічними інтересами, є необхідним врахування корінних особливостей соціально-культурних умов, політико-правових, економічних та інфраструктурних. Щодо економічних інтеграційних умов, ключовими є такі критерії: рівень розвитку країни, її

ресурсні та технологічні можливості; зрілість ринкових взаємовідносин; масштабність та перспективність розвитку економіки та її взаємозв'язків на державному рівні [2]. Саме тому процеси економічної інтеграції країни в цілому починають з вивчення регіональної специфіки

Отже, основними передумовами для утворення інтеграційних процесів, в першу чергу, в економіці є:

1) схожість економічних систем країн, що прагнуть інтегруватися за галузевою спеціалізацією, за моделлю економіки чи за рівнем розвитку ринків;

2) спільні цілі або інтереси, такі як збільшення торгівлі, зменшення економічних обмежень або підвищення конкурентоспроможності на світових ринках;

3) географічна близькість країн, адже такі країни мають більше можливостей для ефективної торгівлі та економічного співробітництва через полегшення транспортних та комунікаційних зв'язків;

4) країни можуть бачити в інтеграції засіб вирішення спільних економічних проблем або викликів, таких як зменшення торговельних бар'єрів, спільне управління ресурсами чи розв'язання проблем економічного зростання;

5) поряд з економічними факторами, інтеграція може також бути мотивована політичними цілями, такими як зближення політичних систем, зміцнення безпеки або зменшення геополітичних конфліктів [3].

Перелічені передумови можуть відрізнятися залежно від конкретних контекстуальних умов та мети інтеграції між країнами. Тож, країни формують інтеграційні об'єднання, при цьому незважаючи на різницю у рівнях розвитку, вони спільно переслідують приблизно однакові цілі. На світовому рівні цей процес відбувається через формування міжнародних інтеграційних об'єднань, що визначається прагненням країн до підвищення економічної ефективності виробництва. Хоча інтеграція переважно має економічний характер, у деяких випадках вона може бути мотивована політичними причинами. Зміцнення економічних зв'язків між країнами сприяє об'єднанню національних економік та зменшенню ймовірності політичних конфліктів, а також дає можливість здійснювати єдину політику щодо інших країн.

Список використаних джерел:

1. Гавкалова Н., Денисюк О. Інтеграційні процеси в агропромисловому комплексі національної економіки. *Вісник Хмельницького національного університету,* 2023, № 3. https://doi.org/10.31891/2307-5740-2023-318-3-34. URL: http://journals.khnu.km.ua/vestnik/wp-content/uploads/2023/07/2023-318-34.pdf
2. Рогоза М., Перебийніс В., Кононенко Ж., Карнаухова Г. Цифровізація економіки: проєктно-інформаційні технології, іт-бізнес, соціально-економічний розвиток. *Матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції «Бізнес-аналітика: моделі, інструменти та технології»*. 5-6 бер. 2024. К.: НАУ, 2024. URL: dspace.puet.edu.ua/bitstream/123456789/13598/1/Збірник_БАЦЕ_2024%20%20витяг%20наших%20тез.pdf.
3. Соціально-економічний розвиток України: моделі, механізми, стратегії: монографія / М. Є. Рогоза, В. І. Перебийніс, К. Ю. Вергал та ін.; за наук. ред. д.е.н., проф. М.Є. Рогози. Полтава: ПУЕТ, 2021. 148 с. URL: http://dspace.puet. edu.ua/handle/123456789/11429

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

Жанна Кононенко,
кандидат економічних наук, доцент
Полтавський університет економіки і торгівлі
Юрій Набасов,
здобувач третього рівня ступеня доктора філософії
спеціальності 051 Економіка
Полтавський університет економіки і торгівлі

У сучасних умовах глобалізації та постійних змін на ринках, конкурентоспроможність стає вирішальним фактором успіху будь-якого підприємства. Для забезпечення конкурентоспроможності підприємству необхідно впроваджувати ефективний організаційно-економічний механізм управління, що орієнтований на вивчення та аналіз основних його аспектів в управлінні конкурентоспроможністю підприємства [1].

З теоретичної точки зору, конкурентоспроможність підприємства визначається його здатністю ефективно конкурувати на ринку. Вона залежить від таких чинників, як якість продукції, інноваційність, управлінська ефективність, реакція на зміни в зовнішньому середовищі тощо. З організаційної позиції, ефективне управління конкурентоспроможністю передбачає створення гнучких та адаптивних організаційних структур, які сприяють швидкій реакції на зміни в ринкових умовах. Ключовими аспектами в цьому контексті є внутрішня координація, комунікація між відділами, управління персоналом та внутрішні процеси [3]. Управління конкурентоспроможністю також передбачає використання різних економічних інструментів, таких як витратний та стратегічний аналіз, ціноутворення, управління фінансами та інвестиціями, а також маркетингові стратегії. В підсумку, ключовими факторами успіху в управлінні конкурентоспроможністю є лідерство та відданість керівництва компанії, залучення та розвиток кваліфікованого персоналу, постійний аналіз ринкових тенденцій та інноваційний підхід до діяльності. Організаційно-економічний механізм управління конкурентоспроможністю є важливим інструментом для забезпечення успішної діяльності підприємства в умовах сучасного ринкового середовища [2]. Ефективне використання цього механізму дозволяє підприємству досягти стійкої конкурентоспроможності та забезпечити свій успіх у довгостроковій перспективі.

Організаційно-економічний механізм управління конкурентоспроможністю підприємства може бути представлений наступним чином:

1) аналіз конкурентного середовища: здійснення оцінки ринкових та конкурентних умов; визначення стратегічних переваг та слабких сторін підприємства;

2) формулювання стратегії конкурентоспроможності: розробка стратегій залучення клієнтів, ринків, ресурсів; визначення унікальних продуктів або послуг; планування інвестиційних рішень та розвитку;

3) організація внутрішнього управління: встановлення ефективної організаційної структури; забезпечення оптимального розподілу функцій та відповідальності; розробка системи мотивації та стимулювання персоналу;

4) фінансове управління: бюджетування та планування фінансових ресурсів; контроль над витратами та оптимізація фінансових процесів; аналіз фінансової ефективності стратегій та проектів;

5) маркетингове управління: розробка маркетингових стратегій та планів; проведення досліджень ринку та аналізу споживчих потреб; продаж та реклама продукції або послуг;

6) управління якістю: впровадження системи управління якістю (якщо необхідно); моніторинг якості продукції або послуг та вдосконалення процесів виробництва;

7) постійне вдосконалення: аналіз результатів та впровадження коригувальних заходів; постійне оновлення стратегій та методів управління; підвищення кваліфікації персоналу та впровадження нових технологій.

Така послідовність може бути використана для побудови ефективного організаційно-економічного механізму управління конкурентоспроможністю підприємства.

Організаційно-економічний механізм управління конкурентоспроможністю підприємства може бути розділений на три основні системи або компоненти. Ці системи відображають різні аспекти управління та функціонування підприємства, які є важливими для забезпечення його конкурентоспроможності. Ці три системи можуть включати, наприклад, організаційну систему, яка визначає структуру, процедури та взаємодію внутрішніх підрозділів підприємства; економічну систему, яка включає фінансове планування, управління витратами та фінансовими ресурсами; та систему управління якістю, яка забезпечує виробничий процес із відповідності вимогам якості та клієнтських потреб. Кожна з цих систем відіграє важливу роль у забезпеченні ефективного управління підприємством та його конкурентоспроможності [2, 3].

Організаційно-економічний механізм управління конкурентоспроможністю підприємства є складною системою стратегічного та операційного керівництва, спрямованою на досягнення і збереження конкурентних переваг на ринку. Його основні складові включають аналіз конкурентного середовища, розробку стратегій, внутрішнє управління, фінансове та маркетингове управління, управління якістю та постійне вдосконалення. Цей механізм вимагає постійного оновлення та адаптації до змін у внутрішньому та зовнішньому середовищі підприємства для забезпечення його успішності та стійкості на ринку

Список використаних джерел:

1. Артеменко Л.П., Піддубна А.С. Організаційно-економічний механізм управління конкурентоспроможністю промислового підприємства. URL: https://ev.fmm.kpi.ua/article/view/45626/41846
2. Євтушенко Н.О., Гончар Д.К. Механізм управління конкурентоспроможністю підприємств України. *Економіка. Менеджмент. Бізнес*, 2021, № 1(35). URL: https://journals.dut.edu.ua/index.php/emb/article/view/2528/2429
3. Зелінський Ю.П., Бужимська К.О. Формування механізму управління конкурентоспроможністю підприємства. URL: https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/ uploads/2021/01/25-1.pdf

ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ

Жанна Кононенко,
кандидат економічних наук, доцент
Полтавський університет економіки і торгівлі
Владислав Песцов,
здобувач третього рівня ступеня доктора філософії
спеціальності 051 Економіка
Полтавський університет економіки і торгівлі

Початковий стан є сталим і урівноваженим, і означає, що економіка функціонує стабільно. Однак цей стан порушується, і економіка переходить через період нестабільності. Після чого економіка проймає процес відновлення, протягом якого відбувається адаптація до нових умов і формується новий стабільний стан на якісно новому рівні. Це означає, що економіка виходить з цього досвіду сильнішою та більш адаптованою до змін. Дослідження основних трансформацій та їх динаміки має велику актуальність з наступних причин: економічна нестабільність, технологічний прогрес, глобалізація тощо.

В умовах швидких та радикальних змін на ринках, важливо розуміти природу трансформацій та їх вплив на економічну стабільність. Дослідження динаміки трансформацій допомагає прогнозувати та управляти ризиками економічних криз та коливань [3]. Швидкий технологічний розвиток створює нові можливості та виклики для економіки. Дослідження трансформацій дозволяє розуміти, як ці технологічні зміни впливають на виробництво, зайнятість та розподіл багатства. Глибока інтеграція світових економік створює комплексні взаємозалежності та потребу у вивченні трансформаційних процесів на міжнародному рівні. Розуміння динаміки трансформацій допомагає країнам адаптуватися до глобальних змін та максимізувати переваги від глобалізації. Трансформаційні процеси можуть мати значний вплив на суспільство, включаючи розподіл багатства, зайнятість та якість життя. Дослідження динаміки трансформацій допомагає розуміти ці соціальні виклики та розробляти стратегії для їх вирішення. Трансформаційні процеси можуть вимагати перегляду та переформатування інституційних рамок, що регулюють економіку. Дослідження динаміки трансформацій допомагає зрозуміти, як інституції адаптуються до змін та як це впливає на ефективність та стабільність економічного середовища [1].

Отже, дослідження основних трансформацій та їх динаміки є важливим для розуміння сучасних економічних процесів та розробки ефективних стратегій управління економічним розвитком. Особливий етап переходу економіки вказує на той час, коли економіка зазнає особливих змін у своєму структурному або функціональному аспекті. Це може включати технологічні зміни, зміни в політиці або законодавстві, або зміни у споживчих звичках та поведінці. Отже, весь цикл описується як постійний рух економіки від стабільності до нестабільності, а потім до відновлення та адаптації на новому рівні, що продовжується знову і знову, щоб створити неперервний процес розвитку.

Основними рисами трансформаційної економіки, що створюють специфічні закономірності її розвитку, є наступні:

1) трансформаційна економіка характеризується радикальними змінами у виробництві, споживчих звичках, політиці та інституціональних рамках;

2) трансформація може відбуватися неоднорідно в різних секторах економіки та різних регіонах. Деякі галузі або регіони можуть переходити до нових моделей швидше, ніж інші, внаслідок різниці у внутрішній конкуренції, доступі до ресурсів та інших факторів;

3) економіка часто супроводжується нестабільністю та невизначеністю. Радикальні зміни можуть призводити до коливань у ринкових умовах, змін в умовах праці, а також до перерозподілу влади та ресурсів;

4) трансформація економіки в сучасному світі часто є глобальним явищем. Зміни в одній країні чи регіоні можуть мати вплив на економіку та суспільство в інших частинах світу через торгівлю, фінанси, міграцію та інші механізми.

5) може включати перепрофілювання бізнесу, підвищення кваліфікації працівників та перегляд урядової політики.

Умови трансформації вимагають від учасників економіки постійної адаптації до нових умов та стратегій. Зміни можуть бути широкомасштабними і охоплювати різні сфери суспільного життя. Отже, названі риси формують специфічну динаміку та особливості трансформаційного процесу, що відрізняється від стандартних моделей розвитку економіки [2].

Економічна система України на сьогоднішній день має низький рівень економічної стійкості. Це означає, що економіка країни є вразливою до різних внутрішніх та зовнішніх впливів, і може досить сильно реагувати на зміни у середовищі. Низький рівень економічної стійкості обумовлений рядом проблем, серед яких економічні, політично-соціальні та фактори, пов'язані з військовою агресією. Низька економічна стійкість держави є результатом впливу різних негативних чинників, включаючи зовнішні загрози та внутрішні проблеми:

- економічні проблеми – падіння обсягів виробництва, зменшення інвестицій та експорту, погіршення фінансової стабільності тощо;
- політико-соціальні – загострення соціально-політичної ситуації, недостатність реформ, корупція, нестабільність управління країною та інші;
- фактори військової агресії та пандемія COVID-19 – ці два чинники значно погіршують економічну ситуацію в країні, створюючи додаткові труднощі для розвитку економіки та соціального благополуччя.

Трансформація економіки є складним та необхідним процесом, що відбувається під впливом різноманітних факторів, таких як технологічний прогрес, глобалізація та соціальні зміни. Дослідження та розуміння трансформаційних процесів дозволяє виявити важливі тенденції, розробляти стратегії адаптації до нових умов, а також сприяти створенню стійкої та ефективної економічної системи, що відповідає викликам сучасності.

Список використаних джерел:

1. Була П., Мельниченко О. Сутність трансформації соціально-економічних відносин у національній економіці: теоретико-методологічний аспект. *Socio-Economic Relations in the Digital Society*, 2023, 1(47), 2-14. URL: https://doi.org/ 10.55643/ser.1.47.2023.481
2. Осташко Т.О. Структурні трансформації в економіці України: проблемні аспекти та перспективи розвитку країни. *Український соціум*. 2016. № 1(56). URL: https://ukr-socium.org.ua/wp-content/uploads/2016/01/185-188__no-1__vol-56__2016__UKR.pdf

3. Структурні трансформації в економіці України: динаміка, суперечності та вплив на економічний розвиток : наукова доповідь / [Шинкарук Л.В., Бевз І.А., Барановська І.В. та ін.] ; за ред. чл.-кор. НАН України Л.В. Шинкарук ; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України». К., 2015. 304 с.

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Владислав Корольов,
здобувач вищої освіти
Полтавського національного педагогічного університету
імені В. Г. Короленка
Науковий керівник: Борис Шевченко,
к.е.н., доцент, доцент кафедри політекономії
Полтавського національного педагогічного університету
імені В. Г. Короленка

Нестабільність економічної системи є особливістю сучасного етапу ринкового типу господарювання, спричиненої зокрема і воєнними діями на території України. До цього, стихійний характер економічних зв'язків створює невпевненість в неперервності діяльності підприємств. Умови функціонування підприємств змінилися: в ринковій економіці підприємства несуть повну відповідальність за використання ресурсів, що знаходяться в їх розпорядженні. Кожне підприємство намагається забезпечити стабільне економічне зростання, в основі чого знаходиться їх фінансова стійкість.

Фінансова стійкість підприємства має велике значення і для економічного розвитку України. Особливого значення набуває питання про єдиний підхід до оцінювання та управління фінансовою стійкістю підприємства. Цей підхід не повинен суперечити прийнятим методам у закордонній практиці, в той же час повинен врахувати особливості вітчизняних економічних відносин.

У науковій літературі виділяють різні методологічні підходи до аналізу такого важливого показника оцінки діяльності підприємства, як фінансова стійкість. Більшість авторів вважає, що аналіз фінансової стійкості необхідно здійснювати з позицій системного підходу. Деякі – притримуються думки, що точніші результати аналізу досягаються з використанням багатофакторних моделей оцінки фінансового стану, які з певним рівнем ймовірності можуть прогнозувати банкрутство комерційного підприємства [1].

Потрібно зазначити, що сумісний аналіз фінансової стійкості підприємства постійно змінюється в умовах посилення впливу факторів зовнішнього середовища на функціонування підприємства. Це зумовлює необхідність розробки нових і гнучких інструментів аналізу фінансової стійкості підприємства, що враховують можливі зміни зовнішніх ризик-факторів і дозволяють побудувати стратегію підприємства з урахуванням його слабких сторін.

На сьогодні головною проблемою ефективного функціонування підприємств України є відсутність комплексної системи оцінки фінансової стійкості, яка б дійсно допомагала керівництву підприємства виявляти больові точки і приймати правильні управлінські рішення [2].

Заслуговує на увагу методика оцінки фінансової стійкості, запропонована А. Григоряном, який вважає доцільним ввести такі індикатори в систему пока-

зників аналізу фінансової стабільності підприємства: коефіцієнт фінансового левериджу; коефіцієнт забезпечення власними оборотними активами; коефіцієнт рентабельності власного капіталу; коефіцієнт рентабельності продажів; коефіцієнт поточної ліквідності; коефіцієнт достатності операційно чистого грошового потоку для покриття поточних зобов'язань; коефіцієнт якості прибутку від операційної діяльності; показники валютної позиції [3].

Недостатній рівень власних оборотних ресурсів – одна з характерних рис багатьох підприємств. Від значення цього показника залежить рекомендована структура капіталу для кожного підприємства. Так, для підтримання позитивного значення власних оборотних активів (*ВОА*) необхідно, щоб власний капітал підприємства був не меншим значення необоротних активів. Це означає, що чим більше відношення необоротних активів (*НА*) до оборотних активів (*ОА*), тим більше повинно бути відношення власного капіталу (*ВК*) до позикового (*ПК*). Математично це матиме вигляд [3]:

$$ВОА = ВК - НА > 0 \rightarrow ВК > НА \rightarrow ПК < ОА$$

Таким чином, рекомендована структура капіталу підприємства для підтримки його фінансової стійкості залежить від структури її активів.

Чимало економістів не включають показники грошового потоку в аналіз фінансової стійкості підприємства, однак показники, засновані на генеруванні фінансових засобів, відображають здатність підприємства в обслуговуванні заборгованості більш обґрунтовано, ніж показники, засновані на розмірі власних засобів.

Таким чином, розглянута методика оцінювання фінансової стійкості з включенням показників грошового потоку визначає фінансову стійкість підприємства найбільш достовірно.

Список використаних джерел:

1. Білик М. Д. Сутність та оцінка фінансового стану підприємств. Фінанси України. 2005. № 3. С. 117-128.
2. Чемчикаленко Р. А., Сукрушева Г. О., Ткаченко А. Ю. Теоретичні основи управління фінансовим станом підприємства. URL : http://www.market-infr.od.ua/journals/2019/27_2019_ukr/56.pdf
3. Григорян А. А. Обґрунтування системи показників для оцінки фінансової стійкості підприємства. Фінанси та облік. – К. : Видавництво ІНГН. 2001, № 1 (3). С. 16-18.
4. Левкович О. В., Калашнікова Ю. М. Фінансова стійкість як передумова інноваційного розвитку підприємства. Ефективна економіка. 2021. № 4. URL : http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8776

ІНСТИТУТ ВИКОНАВЧОГО ПРОВАДЖЕННЯ: НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Тетяна Костенко,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»,
Полтавський інститут економіки і права
Науковий керівник: Генадій Аванесян,
доцент кафедри правознавства та фінансів,
Полтавський інститут економіки і права

Судовий захист не може вважатися дієвим, якщо судові рішення не виконуються або виконуються неналежним чином і без контролю суду за їх виконанням.

Виконавче провадження до останнього часу вважалося слабкою ланкою механізму захисту прав громадян та юридичних осіб та потребувало значної перебудови. Неналежне та несвоєчасне виконання рішень суду та інших органів було однією з причин падіння авторитету судової влади. Особливої актуальності ця проблема набула відносно рішень, згідно з якими боржник зобов'язаний повернути борг.

Однією з причин такого стану виконавчого провадження можна визнати також недостатню увагу вчених та практиків до проблем виконання судових рішень у період бурхливого розвитку економічних відносин, Тому, прийняття нового законодавства про виконавче провадження не тільки не вирішило, а, навпаки, поставило блок нових питань, пов'язаних з подальшим удосконаленням норм законодавства про виконавче провад-ження. Існування спірних ситуацій, що виникають при застосуванні законодавства про виконавче провадження, призводить до незахищеності прав власника та інших заінтересованих осіб та дорого коштує як окремим учасникам цивільного обігу, так і державі загалом.

У сучасний період значний вплив на розвиток виконавчого провадження мали праці В.Б. Авер'янова, О.Ф. Андрійко, А.С. Васильєва, І.П. Голосніченка, Є.В. Додіна, Р.А. Калюжного, С.В. Ківалова, Н.Р. Нижник, О.В. Петришина, А.О. Селіванова, В.С. Стефанюка, Ю.С. Шемшученка.

Формування інституту виконавчого провадження в незалежній Україні відбувалося поступово. Між окремими етапами проходив значний проміжок часу, що породжувало повсякденні складнощі, пов'язані з виконанням судових рішень. Поділ влади на законодавчу, виконавчу та судову юридично відбувся в 1996 році, одночасно із прийняттям Конституції України [1]. Сам процес поділу влади відбувався поступово.

Так, утворення державної виконавчої служби у системі органів Міністерства юстиції України, законодавчо закріплене в Законі "Про державну виконавчу службу" [63], на практиці було переміщенням існуючого інституту судових виконавців, які діяли у складі судової системи України і фактично відносилися до районних судів загальної юрисдикції, до складу органів міністерства.

Таке законодавче рішення внесло плутанину в процес судового виконання. Адже Закон "Про виконавче провадження", який визначає умови і порядок виконання рішень судів та інших органів (посадових осіб), що підлягають судовому виконанню у разі невиконання їх у добровільному порядку, був прийнятий лише у 1999 році, тобто майже через рік, після юридичного утво-

рення державної виконавчої служби. До прийняття вказаного Закону державні виконавці діяли відповідно до Інструкції про виконавче провадження, затвердженої наказом міністра юстиції СРСР № 22 від 15.11.1985 р., і у своїй діяльності керувався більшою мірою цивільно-процесуальним законодавством, яке визначало діяльність судових виконавців. Тобто за зміною статусу не відбувалося зміни сутності та змісту діяльності виконавців, які із судових "перетворилися" у державних [7].

Прийнятий в 1999 році Закон "Про виконавче провадження" був сам собою недостатнім кроком, оскільки, хоча він і визначив умови і порядок виконання рішень, однак не міг конкретизувати діяльність державних виконавців у межах, встановлених законодавством.

Хронологія появи законодавства про виконавче провадження та виконавчу службу вказує на те, що оскільки ця інструкція формувалася повільно, а поява механізму роботи державних виконавців відбулася нещодавно, практикою ще не відпрацьовані всі можливі "вузькі місця".

Відсутність чітко сформованої законодавчої бази та інші проблеми молодої інституції виконання судових рішень породжують зловживання, а іноді і звичайну безграмотність і непослідовність дій державних виконавців, які зумовлені таким становищем.

Інститут судових виконавців формувався роками, і відповідно формувався сам механізм виконання рішень. Скільки часу потрібно для остаточного формування інституту державних виконавців можна тільки уявити. Однак поява офіційних роз'яснень стосовно деяких положень Закону "Про виконавче провадження" дала б можливість однакового їх тлумачення.

Невизначеність і спірність є характерною при виконанні рішень, ухвал, постанов господарського суду не тільки у зв'язку із появою нової інституції державних виконавців.

В той же час, Україна на шляху розбудови правової держави визначила своїм головним конституційним обов'язком утвердження і забезпечення прав і свобод людини та їх гарантії, що становлять зміст і спрямованість діяльності держави та захищаються судом.

Судові рішення відповідно до статті 124 Конституції України є обов'язковими до виконання на всій території України [1].

З численним змінами, які вносилися до Цивільного, Господарського, Криінального Кодексів та Кодексу адміністративного судочинства, потребували зміни і Закону, який визначав основи організації та діяльності державної виконавчої служби, її завдання, правовий статус державних виконавців та їх соціальний захист.

З прийняттям 02 червня 2016 року Закону України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів», було визначено, що примусове виконання судових рішень і рішень інших органів (посадових осіб) (далі - рішення) покладається на органи державної виконавчої служби та у визначених Законом України "Про виконавче провадження" випадках - на приватних виконавців [8].

Прийняття Закону України "Про виконавче провадження" в новій редакції дозволило значно зміцнити гарантії захисту прав громадян і організацій у виконавчому провадженні. У процесі його розробки необхідно було насамперед заповнити прогалини у законодавстві, що визначало правила звернення стягнення на кошти і майно громадян і організацій-боржників, а також усуну-

ти існуючі суперечності. Крім того, важливо було створити правові передумови для реального і своєчасного виконання рішень судів, актів інших органів і тим самим підняти їх ефективність та авторитет у суспільстві, а також підвищити відповідальність організацій і громадян за своїми обов'язками [7]. Реалізація цих завдань вимагала створення нових органів примусового виконання з відповідними повноваженнями, що і послугувало ввести інститут приватного виконавця.

Разом з тим чинне виконавче законодавство містить ряд недоліків і колізій. Наприклад, у всьому виконавчому законодавстві не подано поняття "виконавчий документ", (а це одне з основних понять виконавчого провадження), хоча наведено їх перелік. Крім того, ряд положень Закону України "Про виконавче провадження" неоднозначно визнає межі відповідальності боржника. Пункт 5 ст. 50 Закону встановлює, що у випадку відсутності в боржника коштів потрібно замінити стягнення на інше майно боржника. Проте виключено накладення стягнення на майно, на яке згідно з законом не може бути звернуто стягнення [7].

Із зазначеного видно, що в цих положеннях закону відсутня логіка. Законодавець, по суті, передає державному виконавцю більші повноваження, ніж суду при здійсненні контролю у виконавчому провадженні. Безумовно, це не всі проблемні питання цього законодавства.

Отже, у даний час ряд фахівців продовжують висловлювати позицію за те, що необхідно розробити Виконавчий кодекс України, який би увібрав у себе перевірені часом положення законів України "Про виконавче провадження" і України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів», усунув численні недоробки, звів воєдино розрізнені положення законодавства, що певним чином регулюють питання виконавчого провадження [67].

Враховуючи, що процесуальним законодавством не визначено суду, в компетенції якого розглядати справи про оскарження рішень, дій або бездіяльності державного виконавця при виконанні зведеного виконавчого провадження, вважаємо, що такі справи підлягають розгляду адміністративними судами [5].

Такий підхід дозволить уникнути у судовій практиці проблем, закладених колізійністю норм КАС України та законодавства про виконавче провадження щодо предметної та інстанційної підсудності цієї категорії справ, визначення суб'єктів оскарження, процесуальної форми звернення до суду тощо.

Таким чином, в якості суб'єктів оскарження ст. 287 КАС України визначені учасники виконавчого провадження (крім державного та приватного виконавця) та особи, які залучаються до проведення виконавчих дій [2].

Аналіз сучасної наукової літератури дозволяє зробити висновок, що в останні роки в українській правовій теорії обґрунтовано стверджується положення, згідно якого правосуддя є основною, але не єдиною функцією судової влади. Тобто судова влада поряд з відправленням правосуддя проявляється також через здійснення контролю за законністю та обґрунтованістю дій і рішень органів і посадових осіб; винесення окремих ухвал; судовий нагляд за діяльністю судів нижчої інстанції з метою перевірки правомірності їх рішень; роз'яснення чинного законодавства на основі даних судової практики.

Список використаних джерел:

1. Конституція України. - від 28 червня 1996 № 254 к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. - 1996.- № 30. - ст.141
2. Про виконавче провадження [Текст] : Закон України від 02 червня 2016 року № 1404-VIII (редакція від 17.02.2017 року) // Відомості Верховної Ради України. – 2016. – № 30. – С. 542.
3. Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів [Текст] : Закон України від 02 червня 2016 року № 1403-VIII (редакція від 05.01.2017 року) // Відомості Верховної Ради України. – 2016. – № 29. – С. 535.
4. Про судоустрій і статус суддів [Текст] : Закон України від 02 червня 2016 року № 1402-VIII (редакція від 05.01.2017 року) // Відомості Верховної Ради України. – 2016. – № 31. – С. 545.
5. Про деякі питання практики виконання рішень, ухвал, постанов господарських судів України [Електронний ресурс] : Постанова Вищого господарського суду України від 17 жовтня 2012 року № 9 (редакція від 16.12.2015 року). – Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/v0009600-12.
6. Чумак О. О. Дисциплінарна відповідальність працівників державної виконавчої служби України [Текст] / О. О. Чумак // Актуальні проблеми права: теорія і практика. – 2013. – № 26. – С. 587-593.
7. Балащук А.М. Поняття та правова природа припинення цивільно-правового зобов'язання // Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права. – 2008. - № 3. – С. 13-19

ПРАВОВА ЛЮДИНА ЯК ОСНОВА ПРАВА ТА ПРАВОПОРЯДКУ У ВЧЕННЯХ БОГДАНА КІСТЯКІВСЬКОГО

Алла Кравченко,
канд. юр. наук, доцент кафедри правознавства та фінансів,
Полтавський інститут економіки і права

Серед українських філософів права значний внесок у дослідження філософсько-правової проблематики було здійснено неокантіанцем Богданом Кістяківським, який будучи методологом права і автором соціокультурної філософсько-правової концепції чільне місце відводив соціології та антропології права. Визначаючи свою філософську позицію як «науковий ідеалізм», він обґрунтував взаємозв'язок особи і права та свідомої діяльності людини як основи права, розпочавши цю роботу вже у своїй докторській дисертації «Суспільство й індивід». Зокрема, він зазначав, що основу міцного правопорядку становить свобода особистості та її недоторканність. Дослідник піддав критиці ніцшеанство, штірнеріанство та анархізм, які висунули нові концепції особистості, зауваживши, що наша суспільна свідомість ніколи не висувала ідеал правової особистості. Обидві грані цього ідеалу - особистості, дисципліновані правом і стійким правопорядком, та особистості, які наділені всіма правами і вільно користуються ними, не були притаманні вітчизняній інтелігенції. На його думку, її духовні лідери неодноразово або зовсім ігнорували правові інтереси особистості, або проявляли до них пряму ворожість.

У своїх роздумах щодо людини і права Кістяківський приділяє значну увагу рівню особистої й колективної правосвідомості, що склався у тодішньо-

му суспільстві. Учений констатує, що будь-яка суспільна організація потребує правових норм, тобто правил, які регулюють не внутрішню поведінку людей, що є завданням етики, а їхню зовнішню поведінку та зазначає, що правові норми, визначаючи зовнішню поведінку, самі не є чимось зовнішнім, через те що вони живуть, перш за все, у свідомості людини і є такими ж внутрішніми елементами нашого духу, як і етичні норми. Він припускає визнання права як найбільш значного виразника культури і розглядає її як спосіб реального буття права, а історично сформований рівень правосвідомості і правової культури називає визначальним фактором побудови правової держави.

Будучи прихильником неокантіанської теорії цінностей і водночас соціологом права, Кістяківський розглядає право і як соціальне явище, предмет причинності, засіб контролю суспільства над індивідом, і як соціальне втілення надісторичних цінностей, завдяки яким право посідає центральне місце у сфері культури. Тому загальна теорія права повинна ґрунтуватися на загальній філософії культури. Розвиток особистості та всього суспільного організму Б.Кістяківський пов'язував зі становленням правової держави, в якій за людиною визнаються невід'ємні, непорушні і недоторкані права. У правовій державі визнається певна сфера самовизначення і самореалізації особистості, в яку держава не має права втручатися. Відомий правознавець слушно зазначає, що невід'ємні права особи не створюються державою, оскільки вони самі за своєю суттю безпосередньо належать особистості. Серед таких невід'ємних прав він називає свободу совісті, політичні права. На його думку, завдяки невід'ємним правам і недоторканості особистості державна влада у правовій державі не тільки обмежена, а й суворо підзаконна. У правовій державі влада повинна бути організована так, аби вона не пригнічувала особистість. У цій державі як окрема особистість, так і сукупність особистостей (народ) повинні бути не тільки об'єктом влади, але і її суб'єктом.

Таким чином, правова держава у Б.Кістяківського є соціально-політичним ідеалом, що рідко досягається в реальності. Але, у той же час, це і реальна історична форма державності, у якій поступово втілюється цей ідеал. Правовою держава стає тоді, коли, використовуючи право як інструмент упорядкування соціального життя, вона сама стає підлеглою праву. Основу фундаментальних принципів правової держави становлять «природні» права, споконвічно властиві людям. Вони, на думку Кістяківського, мають бути визнані й охоронятися за допомогою не тільки приватного, а й публічного права. Саме тут бере початок концепція Кістяківського про суб'єктивні публічні права, основним з яких є «право на гідне існування». Це право включає в себе право на прожитковий мінімум і освіту як основу домагань особистості. Концепція суб'єктивних публічних прав дала можливість Кістяківському розглядати державу як цілком сумісну з індивідуальною волею одиницю, яка надає нової, більш розвиненої форми правовій державі.

У кінцевому підсумку зазначимо, що правова людина за Кістяківським є основою правопорядку та правової держави, а його теорія є першою вітчизняною концепцією права яка має неабияку актуальність і у наш час.

НОВИЙ СУСПІЛЬНИЙ ДОГОВІР ДЛЯ НОВОЇ УКРАЇНИ

Ірина Кресіна,
доктор політичних наук, професор,
член-кореспондент НАПрН України, провідний науковий співробітник
Інституту держави і права імені В.М. Корецького НАН України

Війна самодержавної царської Росії, тоталітарного сталінсько-путінського режиму, держави-терориста РФ проти волелюбної української нації та її держави триває вже понад три століття. Її мета і сутність попри різні форми залишалися незмінними – знищити українство як націю і державу з його волелюбністю й нескореністю, русифікувати населення та заморити голодом, «пригнобити і знищити» Військо Запорозьке, «права і вольности …порушити і до решти знищити» (Конституція Пилипа Орлика) [1, с. 81-93].

Перманентна руйнівна політика Росії щодо української нації (нині реалізована війною) щоразу актуалізує пошуки адекватних відповідей щодо готовності й спроможності нації до стійкості, спротиву, визволення, самоствердження, політичної суб'єктності й суверенності. Історія нашого визвольного шляху засвідчує, що козацька вольність виборюється і на полі битви (і сьогодні наші герої повторюють неодмінну максиму «Воля або смерть!»), і загальнонаціональною єдністю та консолідацією, і конституціоналізацією державотворчих зусиль – створенням нового Суспільного договору (пакту, конституції, як це зробив Пилив Орлик 1710 року). Такий договір має дати відповідь і світу про сутність та мету національного поступу, і власному суспільству щодо засадничих принципів і перспектив державно-правового розвитку, й одвічному ворогу – щодо того, як українська нація розбудовує свою державу, порядкує на власній, Богом даній Землі, як нищитиме агресора й будь-кого, хто зазіхне на її волю.

Необхідність прийняття нової Конституції увиразнилася від 2014 р. – початку гібридної агресії і війни РФ проти України. А повномасштабна війна від 2022 р. стала викликом демократії, усьому західному світу та українському суспільству. На глобальному рівні ця війна може масштабуватися до світової, збройне зіткнення цивілізацій, на регіональному – перетвориться на конкуренцію безпекових спільнот (блоків, альянсів), на національному - стане випробуванням на життєспроможність держав і націй.

Українська держава опинилася в епіцентрі цього цивілізаційного безглуздя й самознищення. Вистояти у цій борні доведеться, максимально розраховуючи на власні сили. Сподіватися на чиюсь підтримку – марна справа. Це Ізраїль добре усвідомив і послідовно розбудовував питомо національний потенціал – у мові, ідентичності, військовій потузі, інноваціях. Своєрідний національний егоїзм виявився рятівною ідеологією і політичною практикою в постійному агресивному, ворожому оточенні.

Україні також варто звернутися до себе – в сенсі опертя на власні історію, культуру, інтелект, конституційну традицію, на власну спроможність розбудувати державу, її військову потугу й соціальний капітал. «Захід нам допоможе» - це вже «не працює». Маємо робити лишень те, що веде нас до перемоги, максимально напружуючи м'язи й заощаджуючи ресурси. Тобто у суспільстві має утвердитися ідеологія національного прагматизму на противагу постколоніальному угодовству. Самоповага і гідність, що лежать в основі національного прагматизму, сягають своїм корінням нашого історичного досвіду національного визволення, козацьких традицій незламності й звитяги, виборюван-

ня волі, творення держави та її конституції. Згадаймо: козацька держава мала назву «Військо Запорозьке», яка віддзеркалювала військову потугу націєтворчої козацької еліти і національно-територіальну ідентичність (адже «українці», «козаки», «запорожці» - це були тотожні поняття й ідентитети). Конституція Пилипа Орлика – це перша українська конституція, яка закріпила нашу державотворчу традицію й демократичні засади козацтва – нації з давнім історичним корінням і правами та вольностями як іманентно закладеними цінностями й принципами її буття. В тяжку годину борні й звитяги, формуючи в суспільній свідомості настанови й цінності національного змісту, ми повертаємо в наш суспільний дискурс і комунікацію символіку нашої історичної минувшини – мужнього козака, звитяжного воїна, тризуба на шевронах у різних графічних варіаціях, червоної калини, вишиванки, маминого рушника; образи національних героїв, що нагадують, звідки ми і хто ми, шевченкові заповіти, що кличуть до боротьби. Адже ми утверджуємо свою історичну тяглість, національну гідність, непереборну волелюбність, що не були знищені колоніальними зденаціоналізованими політичними режимами впродовж століть. Так утверджується той дух нації, що «рве до бою», що просякнув усі клітинки суспільного життя. І цей дух має повернутися не тільки до людей, надихаючи на боротьбу, а й до наших смисложиттєвих документів, найперше до Конституції держави. Бо в чинній залишилися і буква, і дух – пострадянського «заквасу». А треба повернутися до автентичних, питомо національних засад конституціоналізму, імплементуючи в Суспільний договір не чужорідні, а свої цінності й пріоритети, які виявилися не архаїзмами, а духовними імперативами, що зобов'язують до відповідальності – за долю Батьківщини, за майбутнє нації, за «мертвих і живих і ненарожденних».

У новому Суспільному договорі – Конституції Української держави має бути відображена засаднича ідея про первинність нації і вторинність держави у політико-правовому розвитку, в державному будівництві та у конституційному процесі. Нація, вільні громадяни створюють державу для виконання певних функцій (надання сервісів суспільству – соціально-регулятивних, правоохоронних, захисних) і завдань. Цією ідеєю просякнута Конституція Пилипа Орлика, яка зобов'язувала гетьмана як очільника держави – Війська Запорозького «щоб не тільки ... стежив за виконанням пактів і конституцій, викладених нижче по пунктах і підтверджених його присягою, але щоб цього незмінно дотримувалися також і наступні гетьмани Війська Запорозького» (преамбула) [1].

Ця ідея обґрунтована Ж.-Ж. Руссо в його відомій праці «Про суспільний договір, або Принципи політичного права». Легітимна держава – об'єктивний результат суспільного договору, суб'єкт – верховна влада, носієм якої є загальна воля народу як суверена. Воля суверена стає загальною не за кількістю голосів, а за спільністю інтересів, що об'єднує більшість громадян. Суспільний договір, акт суверенітету – це справедлива угода цілого з кожним із рівноправних членів [2].

Ця ідея пробивалася крізь хащі шкідливих наукоподібних дискусій щодо відокремленості громадянського суспільства від держави і тверджень про визначальну роль держави у творенні нації. Заперечення суб'єктності нації у творенні держави та спотворення самої сутності суспільного договору як угоди між суспільством і владою, нацією і державою характерні й для багатьох сучасних наукових праць із проблем конституційного права, політології, соціології.

Демократичні держави у конституційному процесі переважно утвердили в текстах основних законів принцип первинності нації (народу) в конституюванні держави та приймали конституції всенародним голосуванням (Конституції таких держав, як Естонія, Латвія, Литва, Хорватія, Чехія та ін.). Проте у низці постсоціалістичних країн ще домінує звичне й зручне для системи державного управління тлумачення ролі держави як творця нації, громадянського суспільства, суспільного порядку й гаранта верховенства права, як дозвільного механізму для своїх підданих – громадян. Це позначилося і на порядку прийняття конституцій парламентами, а не загальнонаціональним голосуванням (Білорусь, Молдова, Словенія, Угорщина, Узбекистан та ін.). Не є винятком і Конституція України 1996 р.: преамбула – «Верховна Рада України від імені Українського народу… приймає цю Конституцію».

Наша Конституція успадкувала чимало радянських норм-принципів, стереотипів конституційних формул і визначень. Наприклад, повторювана у багатьох статтях формула «кожному гарантується…» спричиняє, по-перше, невизначеність адресата гарантії: кому гарантується те чи інше право, по-друге, знеособленість суб'єкта відповідальності: хто гарантує і несе відповідальність за недотримання гарантій. Звісно, за «кожному гарантується …» стоять положення Загальної декларації прав людини, які не мають зобов'язальної сили і які потрапили до тексту Основного Закону за браком у законодавця належного інструментарію власне національно спрямованого конституційного творення. Варто знову ж таки звернутися до наших питомо українських конституційних актів. Так, у Конституції УНР кожна стаття в розділі ІІ «Права громадян України» чітко визначає того, хто має право. Це громадянин (громадяни), якому належить «актова, громадянська і політична правомочність» (ст. 11). Поняття правомочності суттєво відрізняється від поняття «право». Адже право людини є природнім, наданим їй від народження (на життя, здоров'я тощо), тому право належить людині як біосоціальній істоті, і воно невідчужуване, ніким не може бути позбавлене. А правомочність належить громадянину: 1) надається законом, конституцією (тому обсяг громадянських прав у різних країнах може бути різний), 2) означає здатність громадянина виконувати функцію члена громади, відповідального за її стан і розвиток, 3) передбачає політичну спроможність – брати участь в управлінні справами громади, здійснювати владні функції, 4) «позбавити громадянських прав громадянина УНР може тільки постанова Суду Республіки» (ст.10). Відтак автор Конституції УНР М. Грушевський чітко окреслив для суспільного договору саме права громадян, які й мають закріплюватися в законі. Статті 7-21 Конституції УНР чітко фіксують перелік прав громадянина Республіки, й кожна стаття ІІ розділу починається не із слова «кожний» (як у Конституції України 1996 р.), а із слова «Громадянин». Може, звідси починається патріот, свідомий і незламний захисник своєї держави і громади?

Європейська конвенція про захист прав людини і підставових вольностей громадянина (яка є правовим актом і ратифікована Україною) не потрапила своїми нормами і принципами до української конституції – ні «духом», ні «буквою». Втім у Конвенції є ціла низка норм (а не декларативних положень), що зобов'язують до дотримання прав людини і підставових вольностей громадянина саме з боку держави – відповідального суб'єкта. Саме державу як сторону-підписанта Конвенції зобов'язують рішення ЄСПЛ, які базуються на нормах цього міжнародно-правову акта. Адже мало записати в Конституції про

європейський вибір. Треба покласти в її основу європейські цінності й принципи. Прийняті останнім часом євроінтеграційні закони мають значною мірою посприяти перегляду багатьох позицій української конституції. Треба не латати «стару діряву ковдру», а установчою владою народу, нації (а не просто парламентом) приймати дійсно модерну європейську конституцію Української Самостійної Соборної Держави.

Але з початком війни РФ проти України у 2014 р. у нашому законодавстві дедалі більшою мірою виявляються нові підходи, що суперечать Конституції та міжнародному праву. В деяких законах передбачені особливі преференції для корінних народів у сферах освіти, культури, використання мов. У інших нормативно-правових актах корінним народом окремо визнано кримських татар, проголошено його права на самовизначення в межах України, консультативний статус Меджлісу. Все це призводить до дискримінації громадян України за етнічною ознакою і формування елементів нової моделі етнополітики – політики етнорозвитку, що загрожує порушенням політичної єдності в державі.

Прагнення окремих етнічних спільнот в Україні одержати особливі статус та права корінних народів, сформульовані як норми у Законі України «Про корінні народи України» (від 1 липня 2021 р.), спираються на: неприпустиме ототожнення прав народів, встановлених у Статуті ООН, міжнародних пактах 1966 р. та інших ключових міжнародно-правових актах, з правами корінних народів; вибіркові висмикування й тенденційні інтерпретації, не відповідні загальному характеру актів про права корінних народів; приписування окремим етнічним спільнотам України ознак і характеристик, що їм не властиві. Згідно із Статутом ООН право на самовизначення мають народи, нації (в соціальному, громадянсько-політичному сенсі), а не корінні народи. У ст. 2 Закону з'являється норма про право корінних народів України на самовизначення, встановлення їх політичного статусу в межах Конституції [3]. Конституція не передбачає права на самовизначення корінних народів і на встановлення їх особливого політичного і правового статусу. Це право, як визначено в її преамбулі, здійснив весь Український народ, українська нація, проголосивши Акт незалежності України 24 серпня 1991 р. та прийнявши Конституцію – Основний Закон України.

У понятті корінного народу України (ч.1 ст.1 згаданого Закону) частина ознак є надуманими та невідповідними міжнародному праву (автохтонна етнічна спільнота, яка сформувалася на території України; становить етнічну меншість у складі населення; самоусвідомлює себе корінним народом; не має етнічно власного державного утворення за межами України, має традиційні, соціальні, культурні або представницькі органи). Особливе занепокоєння викликає закріплення права корінних народів створювати представницькі органи, фінансове забезпечення діяльності яких відбувається за рахунок Держбюджету України за окремою бюджетною програмою (ч. 2 ст. 9), свої особливі політичні, правові інститути, а також норма щодо державного сприяння представництву корінних народів України у Верховній Раді України, Верховній Раді АРК та органах місцевого самоврядування (ч. 3, 4 ст. 2). Ці та інші закріплені у Законі України «Про корінні народи України» норми суперечать як духу, так і букві Конституції. Спроби закріпити статус корінних народів в українському праві, відмінний від відповідного статусу в міжнародному праві, є некон-

структивними і суперечливими, можуть привести до істотних колізій і спричинених ними етнічних і соціальних конфліктів.

У новому Суспільному договорі не повинно бути суперечливих положень, розмитих формулювань, не має бути розриву між втіленою в законі загальною волею і партикулярним інтересом, завуальованим під «справедливість». Як писав Ж.-Ж. Руссо, «рівність між громадянами, встановлена суспільним пактом, передбачає, що усі вони приймають зобов'язання на одних і тих же умовах і повинні користуватись одними й тими ж правами. Отож, за самою природою цього пакту, будь-який акт суверенітету, тобто будь-який автентичний акт загальної волі розподіляє зобов'язання або переваги рівною мірою серед усіх громадян; річ у тім, що ***суверен знає тільки націю в цілому, аніскільки не розрізняючи тих, хто складає цю цілісність*** (курсив мій. – І.К.). То що ж це, власне кажучи, таке — акт суверенітету? Це не домовленість зверхника з підлеглим, це домовленість, укладена між тілом у цілому і кожним з його членів: вона законна, адже ґрунтується на суспільній угоді, справедлива, адже є спільною для всіх, корисна, адже не може мати іншої мети, окрім загального блага, і тривка, адже її гарантами постають суспільна сила і верховна влада. Доки піддані підкоряються лише таким домовленостям, вони не підкоряються нікому, окрім власної волі. Відтак, питання про межі, яких сягають взаємовідповідні права суверена і громадян, є питанням про те, до якої межі громадяни можуть мати обов'язки перед самими собою: кожен стосовно всіх і всі стосовно кожного. З цього випливає, що влада суверена, влада гранично абсолютна, священна і непорушна, не переходить … кордонів загальних домовленостей. Кожен може абсолютно вільно розпоряджатися тим, що ці домовленості залишають йому з його майна і його свободи; відтак, суверен ніколи не має права обтяжувати одного з підданих більше, аніж іншого, бо така справа одразу перетворилася б на партикулярну і його влада вже не була б правочинною» [2, с. 173].

Отже, одним із стратегічних завдань Української держави має стати укладення нового Суспільного договору між сувереном (українською нацією, громадою, суспільством, політичною спільнотою) і державою (як політичною владою, що забезпечує спільне благо й спільний інтерес суверена). Адже «саме в засадничому та універсальному законі найбільшого блага, а не в партикулярних відносинах людини з людиною слід шукати істинних принципів справедливого і несправедливого. Не існує такого партикулярного правила справедливості, яке б з легкістю не випливало з цього найпершого закону» [2, с. 248].

Українське суспільство в умовах війни гостро реагує на прояви несправедливості, має великий запит на справедливість. Нова Конституція – Суспільний договір повинна дати відповідь на цей запит, позбутися ознак упослідженості й постколоніальної меншовартості, має дати нації перспективу невпинного поступу на засадах національної ідеї і справедливості.

Список використаних джерел:

1. Пакти і Конституції Української козацької держави (до 300-річчя укладення)/ відп. ред. В.А. Смолій; упор. М.С. Трофимук, Т.В. Чухліб. Львів: Світ, 2011. С. 81, 93.
2. Руссо Ж.-Ж. Про суспільну угоду, або Принципи політичного права / пер. з фр. та ком. О. Хома. Київ: Port-Royal, 2001. 349 с.

3. Кресін О.В. Корінні народи: міжнародне право та законодавство України: монографія / Ін-т держави і права імені В.М. Корецького НАН України. Київ: Норма права, 2021. С. 140;
4. Kresina I., Kresin O. The People as a Subject of International Law. *Jus Gentium*. 2018. Vol. 3. No. 2. P. 573-598;
5. Кресіна І.О., Кресін О.В. Правоздатність народів у міжнародному праві. *Правова держава*. 2017. Вип. 28. С. 374-382.

ТРАЄКТОРІЇ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ У ВИМІРІ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Олеся Лазченко,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 052 «Політологія»
Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди

Повномасштабне вторгнення РФ в Україну у лютому 2022 року остаточно зруйнувало сталий світовий порядок, який був вибудуваний глобальною архітектурою безпеки після Холодної війни. Окремі держави та міжнародні союзи були вимушені переглянути існуючи парадигми безпеки з урахуванням нових викликів, що походять від країни-агресора РФ та інших автократій, які підтримали кремлівську владу у загарбницькій війні проти України, і політика яких також має агресивний характер по відношенню до демократичного світу.

З часу здобуття незалежності у 1991 році Україна послідовно наголошувала на відкритості та готовності до співробітництва у світовій системі міжнародних відносин, про що свідчило підписання на засадах взаємних вигод численних угод про співпрацю з іноземними державами та міжнародними організаціями у торговельно-економічних, науково-технічних, інвестиційних та інших сферах.

Проте виклики гібридної агресії РФ проти України, яка розпочалась з анексії Криму та частини Луганської і Донецької областей у 2014 р., змусили українську владу переглянути Стратегію національної безпеки нашої держави. Так згідно з рішенням Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України» Президент України Володимир Зеленський підписав Указ, в якому закріплено фундаментальні положення, щодо зовнішньої політики та безпеки України, а саме: «Україна прагне миру. Мир – запорука розвитку України. Встановлення миру, відновлення суверенітету і територіальної цілісності України у межах її міжнародно визнаного державного кордону – найвищий пріоритет держави» [2]. В рамках цього документу конкретизовано, що Стратегія національної безпеки України ґрунтується на засадах взаємодії та розвитку стратегічних відносин із ключовими іноземними партнерами, насамперед з Європейським Союзом і НАТО та їх державами-членами, Сполученими Штатами Америки, прагматичне співробітництво з іншими державами та міжнародними організаціями на основі національних інтересів України [2].

Вже в умовах нової фази російсько-української війни, яка розпочалась 24 лютого 2022 року, Україна приймає низку політико-правових змін, які чітко окреслюють вектори зовнішньої політики та національної безпеки. Зокрема у 14 квітні 2022 р. Верховна рада ухвалила рішення визнати РФ державою-терористом, яка має на меті чинити геноцид українського народу і вдається до

масових вбивств та злочинів в Україні. 3 травня 2022 року Верховна Рада України підтримала звернення до Палати представників та Сенату Конгресу США щодо визнання Росії державою – спонсором тероризму. За відповідний проєкт Постанови (реєстр. № 7341) проголосували 344 депутати [3]. У березні 2023 року Парламент України постановив у Статті 11 Закону України Про засади внутрішньої і зовнішньої політики, що «Україна як європейська держава здійснює відкриту зовнішню політику і прагне рівноправного взаємовигідного співробітництва з усіма заінтересованими партнерами, виходячи насамперед з необхідності гарантування безпеки, суверенітету та захисту територіальної цілісності України» [1]. Наголосивши, що основними засадами зовнішньої політики є: «забезпечення національних інтересів і безпеки України шляхом підтримання мирного і взаємовигідного співробітництва з членами міжнародного співтовариства за загальновизнаними принципами і нормами міжнародного права; поглиблення співпраці з Організацією Північноатлантичного договору з метою набуття членства у цій організації та забезпечення інтеграції України в європейський політичний, економічний, правовий простір з метою набуття членства в Європейському Союзі [1].

23 червня 2022 року лідери 27 країн-членів ЄС ухвалили рішення про надання Україні статусу кандидата на членство в ЄС. Як справедливо зазначила Віце-прем'єр-міністр з питань європейської та євроатлантичної інтеграції України Ольга Стефанішина: «це історичне рішення Євросоюзу, яке фактично означає, що велика родина країн Європейського Союзу бачать Україну членом ЄС. В ці важкі часи ЄС почув народ України та чітко заявив, що наша держава належить до Європи, ми маємо спільне потужне майбутнє, Статус кандидата офіційно запускає процес набуття Україною членства в ЄС. Ми вже активно працюємо над подальшими кроками та реформуванням країни попри війну, аби не втрачати темпи нашої інтеграції» [5].

Нові геополітичні реалії, географічна близькість та непримиренна позиція країни-агресора, щодо визнання суверенітету України та прагнення українців бути у складі ЄС і розраховувати на безпекову підтримку НАТО, сприяють формування на європейському континенті нових військово-політичних союзів. Завдяки нашим демократичним партнерам, таким як Польща, Чехія, Литва, Латвія, Естонія та ін. Україна може успішного протистояння ворогу та працювати над відновленням своєї територіальної цілісності. Країни, що перебувають в полі зору імперських амбіцій РФ добре розуміють необхідність всебічної підтримки України та готові до співпраці у формуванні спільної безпекової стратегії.

Що є нагальною потребою, особливо в умовах, коли традиційні міжнародні арбітри на кшталт ООН виявляються неспроможними оперативно та адекватно реагувати на новітні виклики. Про що влучно зазначив Голова Українського центру безпеки та співпраці Сергій Кузан: «Процедурність та бюрократизованість взяли гору над принципами, за якими створювалася Організація Об'єднаних Націй та її структурні підрозділи. Із 1970-х років ніхто у світі не оголошує війн, це робиться по-іншому, але суть не змінюється. Світ бачив, як готувалася ця війна в Україні ще з 2014 року, й ООН нічого не зробила. Коли схожа ситуація була в Іраку, ООН могла створити спеціальний військовий підрозділ задля стабілізування ситуації. Там були слабші держави, а коли перед ООН виникла Росія, архітектура безпеки посипалася» [4].

Війна підштовхнула Україну до остаточного закріплення на конституційному рівні європейського та північноатлантичного векторів у зовнішній політиці, до того ж змусила країни демократичного світу розпочати роботу над розробкою нових механізмів забезпечення глобальної, регіональної та національної безпеки.

Список використаних джерел:

1. Про засади внутрішньої і зовнішньої політики. *Закон України 2411-VI від 31.03.2023*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2411-17#Text
2. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України». *Указ Президента України № 392/2020 від 14 вересня 2020 року*. URL: https://www.president. gov.ua/documents/3922020-35037
3. «Росія – держава-терорист» – Комітет з питань гуманітарної та інформаційної політики. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: https://www.rada.gov.ua/news/razom/222552.html
4. Семенюта І. Ефективні чи марні: чому міжнародні організації весь час лише «стурбовані»? URL: https://ms.detector.media/trendi/post/32364/2023-07-07-efektyvni-chy-marni-chomu-mizhnarodni-organizatsii-ves-chas-lyshe-sturbovani/
5. Україна отримала статус кандидата на членство в ЄС. *Урядовий портал*. URL: https://www.kmu.gov.ua/news/ukrayina-otrimala-status-kandidata-na-chlenstvo-v-yes

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ВЧИНЕННЯ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПОВ'ЯЗАНИХ З КОРУПЦІЄЮ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Іван Лісний,
старший викладач кафедри правознавства та фінансів,
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
ступеня доктора філософії зі спеціальності 081 Право,
Полтавського інституту економіки і права
ЗВО «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»

Проблема корупції в нашій країні – явище не нове. Відповідно до Індексу сприйняття корупції 2023, заснованого на даних з різних джерел, які описують, як представники бізнесу та експерти відповідної країни сприймають рівень корупції в державному секторі, Україна отримала 36 із 100 можливих балів і опинилася на 104 місці з 180 країн. Так само 36 балів за результатами цьогорічного дослідження отримали Алжир, Бразилія та Сербія. На бал випереджають Албанія, Аргентина, Білорусь, Гамбія, Ефіопія та Замбія – у всіх по 37 очок. На один бал від України відстають Боснія і Герцеговина, Домініканська Республіка, Єгипет, Непал, Панама, Сьєрра-Леоне і Таїланд. Україна досягла 36 балів у 2023 році – це найвищий показник нашої країни з моменту впровадження оновленої методики SRI.

Незважаючи на російську агресію, наша країна показала, що прогрес у боротьбі з корупцією – це постійний процес, який триває навіть у найскладніші періоди існування держави.

Зважаючи на вищезазначене, антикорупційна організація TRANSPARENCY INTERNATIONAL зазначає, що агресивні дії Росії стали своєрідним випро-

буванням для всіх українських державних інституцій, у тому числі для органів антикорупційної системи, створених після Революції Гідності.

Робота антикорупційних організацій, незважаючи на певні обмеження через війну, все ж ведеться і дає чіткі результати. Також у 2022 році відбулася низка позитивних зрушень у сфері протидії корупції, зокрема: у році затверджено антикорупційну стратегію держави, призначено директора Департаменту прокуратури з питань протидії корупції був призначений, який став рушійною силою збільшення розслідувань щодо корупціонерів.

Найбільше змін з початку повномасштабного вторгнення було внесено саме у кримінальну відповідальність, але в деякій мірі не змогло вирішити питань які так і залишились відкритими.

Розширено інститут звільнення від кримінальної відповідальності або звільнення від покарання та виконання вироків, коло суб'єктів, до яких застосовуються заходи кримінально-правового характеру.

Більшість корупційних злочинів регламентовано в положеннях про покарання як додаткове покарання у вигляді позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю; За відсутності в частині санкції цього виду стягнення суд може його призначити за умови, що з урахуванням характеру вчиненого під час або у зв'язку з виконанням певної діяльності правопорушення, особи засудженого та інших за обставинами справи суд визнає, що особа не може зберігати свої права, обіймати певні посади чи брати участь у певній діяльності (ч. 2 ст. 55 КАС України).

Враховуючи вищезазначене та враховуючи показники антикорупційного розслідування у 2023 році, а також той незаперечний факт, що корупція є внутрішнім ворогом, боротьба з яким завжди на часі, українське суспільство сьогодні висунуло вимоги значно жорсткіших заходів покарати корупціонерів, оскільки основним аргументом і виразником боротьби з корупцією є кримінальна відповідальність за вчинені корупційні діяння, але органи, що здійснюють розслідування діють не так жорстко та чітко як цього вимагає буква Закону.

РЕЛІГІЙНІ КОДИ БОРОТЬБИ ЗІ «СВІТОВИМ ЗЛОМ» В ІДЕОЛОГІЧНІЙ КОНЦЕПЦІЇ «РУССКОГО МІРА»

Олександр Лук'яненко,
доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри культурології,
Полтавський національний педагогічний університету імені В. Г. Короленка

У війні Росії проти України Московська церква в особі свого спікера, патріарха Кирила (Гундяєва) зайняла принципову позицію, що у своїй суті суперечить євангельським заповідям, висловленим Христом у Нагорній проповіді. Заклики до ненасилля стали замінені на агітацію йти на фронт і воювати за цінності путінської авторитарної держави. Втілення у життя ідеї, що «блаженні миротворці, бо вони синами Божими наречуться» замінилося на розуміння творення миру як умиротворення незгідних з російською неоімперською ідеологією. Наразі ними є українці, однак, у проповідях релігійних діячів та виступах політиків стає цілком зрозуміло, що ареал прохання незгодних може бути легко розширений за межі цієї східно-європейської країни.

Осібно стоїть питання специфічної «російської православної загальної есхатології». Разом із іншими християнськими деномінаціями, РПЦ сповідує

догмат про кінцеву долю земного світу та друге пришестя Месії. Проте, у контексті боротьби із Заходом, «русскій мір» патріарха Кирила набув унікальних рис. Він не боїться називати Росію «Тим, хто тримає» світ у переддень подій, описаних в Апокаліпсисі Йоана Богослова. Тут іде апеляція до Другого послання апостола Павла до Солунян: «Хай ніхто жадним способом вас не зведе! Бо той день не настане, аж перше прийде відступлення, і виявиться беззаконник, призначений на погибіль, що противиться та несеться над усе, зване Богом чи святощами, так що в Божому храмі він сяде, як Бог, і за Бога себе видаватиме. Чи ви не пам'ятаєте, як, ще в вас живши, я це вам говорив був? І тепер ви знаєте, що саме не допускає з'явитись йому своєчасно. Бо вже діється таємниця беззаконня; тільки той, хто тримає тепер, буде тримати, аж поки не буде усунений він із середини. І тоді то з'явиться той беззаконник, що його Господь Ісус заб'є Духом уст Своїх і знищить з'явленням приходу Свого. Його прихід за чином сатани буде з усякою силою й знаками та з неправдивими чудами, і з усякою обманою неправди між тими, хто гине, бо любови правди вони не прийняли, щоб їм спастися. (2Сол.2:3-10)»

Розвиваючу цю ідею, патріарх Кирило зауважує, що тим «Стримуючим», хто оберігатиме світ від приходу антихриста, може бути саме Росія завдяки її системі моральних цінностей, що, на його думку, стали зразком для наслідування багатьох народів на Земній кулі. Звісно, патріарх, як навчений богослов і досвідчений пропагандист, робить обмовки, що невідомо, скільки часу відділяє слухачів його проповідей від описаного у пророцькій книзі Нового Заповіту: «Справді, те, що сьогодні відбувається в Росії, – це унікальний феномен, що йде врозріз із загальним, я сказав би, апостасійним рухом. У Писанні сказано, що якийсь Утримуючий захищатиме світ від приходу антихриста. Не хочу сказати, що це утримуючий – це Росія, бо невідомо, скільки ще епох і часів відокремлюють нас від приходу у світ абсолютного зла. Але сьогодні наша країна, проголошуючи і відстоюючи християнські цінності, справді є силою, яка прикладом своїм, безсумнівно, викликає повагу у дуже багатьох у світі, а іноді й бажання наслідувати себе» [4].

Безумовно, ці тези сучасного очільника РПЦ йдуть у розріз із багатьма тлумаченнями даного місця Святого Письма отцями церкви. На відміну від російського патріарха, преподобний Єфрем Сирин (IV ст.) під «утримуючим» розумів літургію та апостольську приємність. Цей церковний діяч формував концепцію того, що саме існування стародавньої системи богослужіння та проповідь апостолів та їхніх спадкоємців має стримувати «день Господній», «про якого ті брехливі спокусники проповідують вам, що він уже настає тепер» [1].

Кирило (Гундяєв) суперечить навіть тим тлумаченням, які під «утримуючим» також, як і він, розуміли земну владу. Наприклад, Іоанн Златоуст (прибл. 347–407 рр.) показував дискусію з приводу цього місця ще в ранній християнський період, коли під ним розглядали чи о Святого Духа, чи то світську державу. А сам він стояв на позиції, що «утримуючим» була Римська імперія, в якій «таємниця беззаконня вже в дії», бо апостол Павло свідчив про імператора Нерона як про прообраз антихриста [2]. Схоже з цим було й трактування цього місця у Феофілакт Болгарський (1050–1107 рр.). Святетиль пропонував розуміти це місце таким, чином, що прихід антихриста трапиться тоді, коли буде знищено Римську державу, яка своєю силою і диктатом утримувала людей від коливання в інший ідеологічний бік – «від шаленства сил зла». Наго-

лосимо, що коли мова стосувалася розуміння «утримуючого» не як Святого Духа, не як Господа Бога, а як про державу, то перед церковними мислителями минулого не стояло навіть і питання про те, що «Утримуючий» рятує світ від приходу антихриста. «Утримуючий» утримувався на геополітичній карті світу сам, його тримав на планеті у географічних кордонах і з політичною владою Бог. І це робилося у якості певного обмежувального заходу – тримається держава з її ідольськими служіннями, з її диктаторською системою влади, з її моральними проблемами, щоб після її падіння запустився маховик описаних в Апокаліпсисі подій. Як приклад, святителі наводили такі «стримувачі» минулого: Мідійське царство, Вавилонське царство, перську державу Ахеменідів, державу Олександра Македонського і, з рештою, Римську імперію, яка і мала бути зруйнована антихристом [5].

Найбільш суголосно ідеям патріарха Кирила (Гундяєва) щодо перенесення акцентів у тлумаченні цього місця Нового Заповіту стоять слова російського ченця Амвросія Оптинського (1812–1891 рр.). У своїх листах цей церковний діяч висловив думку, що «утримуючий» – це влада світська і влада церковна. Згідно з його тлумаченням, антихрист не приходить не землю доти, допоки не знищена ця симфонія: «проти якої предтечі антихриста і повстають, щоб скасувати і знищити її на землі, тому що антихрист, ..., повинен прийти під час безначалля на землі. А поки він ще сидить на дні пекла, то діє через своїх предтеч» [3]. Отже, патріарх Кирило (Гундяєв) підхоплює і розвиває цю ідею, називаючи Росію «особливим островом». Її особливість проявляється у «істинній свободі», невластивій країнам Заходу, які, натомість, характеризуються як ті, що зреклися Бога. Вагоме місце у цій майже сотеріологічній місії Росії по стримуванню антихриста є взаємне узгодження дій патріарха та президента Володимира Путіна. Причому ця узгодженість дій тлумачиться як вершинний пункт розвитку ідеї симфонії держави і церкви, яку не мала навіть православна церква в Константинополі часів середньовічної Римської імперії: «І в цьому сумному контексті апостасії, про яку нас попереджали і Святе Письмо, і святі отці, – апостасія є відхід від Бога, зрада, зречення від Бога – особливим островом, як я кажу, островом свободи є наша країна і наша Церква. Ми справді вільні. Деякі наші противники, показуючи пальцем, кажуть, що Патріарх, як то кажуть, за наказом Президента діє. Перед Богом говорю вам: жодних ніколи наказів Президент Патріарху не віддавав, не віддає і, я певен, віддавати не буде як православна, віруюча, воцерковлена людина. А що є? А сьогодні є справді якась симфонія світської та церковної влади, про яку мріяли у Візантії, але яка ніколи повною мірою у Візантії не реалізувалася через особливе значення ролі імператора, який вважав себе, зокрема, і главою Церкви» [4].

Наголосимо, що тут же патріархом Кирилом формується образ президента Путіна як виключно зразкового православного. Він позиціонується досконалішим за правителів минулого, бо, начебто, абсолютно не впливає не формування внутрішньої чи зовнішньої політики російської церкви. Це доволі лицемірний прийом, зважаючи на «православні» вчинки президента РФ у ході названої ним «спеціальної воєнної операції» в Україні, у якій цивільні люди та об'єкти цивільної інфраструктури є постійними мішенями для російських бомбардувань нарівні із релігійними спорудами різних конфесій.

Список використаних джерел:

1. Ефрем Сирин. 2-е послание к Фессалоникийцам. Творения в 8 томах Москва: Русский издательский центр имени св. Василия Великого, 2014. Т. 7. Толкова-

тельные писания. с.212-222. URK: https://azbyka.ru/otechnik/Efrem_Sirin/tolkovanie-na-vtoroe-poslanie-k-fessalonikijtsam/2
2. Иоанн Златоуст. Толкование на второе послание к Фессалоникийцам. URL:https://azbyka.ru/otechnik/Ioann_Zlatoust/tolkovanie-na-vtoroe-poslanie-k-fessalonikijtsam/
3. Симфония по творениям преподобного Амвросия, старца Оптинского. Изд. 2-е. Москва: ДАРЪ, 2007. URL: https://azbyka.ru/otechnik/Amvrosij_Optinskij/simfonija-po-tvorenijam-prepodobnogo-amvrosija-startsa-optinskogo/1
4. Слово Святейшего Патриарха Кирилла во вторник Светлой седмицы после Литургии в Николо-Угрешском ставропигиальном монастыре 18 апреля 2023 года. URL: http://www.patriarchia.ru/db/text/6020342.html
5. Феофилакт Болгарский, архиепископ Охридский. Толкование на Второе послание к Фессалоникийцам святого апостола Павла URL: https://azbyka.ru/otechnik/Feofilakt_Bolgarskij/tolkovanie-na-vtoroe-poslanie-k-fessalonikijtsam/2

ІСТОРИЧНИЙ НАРИС РОЗВИТКУ МЕДІАЦІЇ В УКРАЇНІ

Дар'я Маліннікова,
старший викладач Полтавського інституту економіки та права

Розвиток примирних процедур в Україні має також давню історію і про це свідчать багато джерел. Звісно це не була медіація в класичному її прояві, але це була та основа на якій сучасна процедура медіації зароджувалась. У нас в суспільстві існує чомусь усталене твердження, що примирні процедури не притаманні нашому суспільству і більшість справ повинні розглядатись з позиції сили за принципом «право сильного» та переважно усі принципи примирних процедур та сам інститут посередництва були нами запозичені, що звісно не відповідає дійсності і є певним нав'язаним нашому суспільству стереотипом.

Прогресивні для свого часу норми врегулювання та вирішення конфліктів встановлювало давньоруське право. Так, вже у першій редакції Руської правди (Правді Ярослава) зазначається, що особа, яка зламала чужий спис або щит, зіпсувала одяг, зобов'язана була відшкодувати вартість речі. Руська правда особливу увагу приділяє добросовісному набуттю речі та добросовісному користуванню речами, встановлює особистісну й майнову відповідальність за невиконання зобов'язань. Коли продавець продавав чужу річ, то договір вважався недійсним. Річ переходила до власника, а покупець подавав позов на продавця про відшкодування збитків. Аби уникнути повстань, давньоруське право певною мірою захищало від свавілля феодалів та купців окремі інтереси простого люду. Наприклад, у період особливого загострення соціальних відносин на початку XII ст. для умиротворення країни Володимир Мономах законодавчо обмежив лихварські проценти (рези) [1].

Основними джерелами права України XVI-XVII ст.ст., за влади Литовського князівства та Польського королівства, стали Литовські статути 1529 р., 1566 р., 1588 р., в яких була передбачена процедура примирення сторін. Єднанням (примиренням) могли закінчуватися земельні, майнові, кримінальні справи. «Єднання укладалось в письмовій формі, підписувалось та засвідчувалось печатками свідків. Спір залагоджений єднанням не підлягав переданню до суду; у випадку звернення до суду з питанням, яке було врегульоване єд-

нанням, позивач підлягав грошовому стягненню у вигляді сплати відповідачу сім кіп грошей, судді – двох кіп грошей, і підсудку – копи грошей» [2, с. 135].

Надзвичайно цікавим є дослідження науковця Юрія Зозуляки, який стосується діяльності інституцій полюбовного судочинства у Руському воєводстві XV–XVI ст. [3]. В центрі дослідження полюбовне судочинство щодо розподілу земель маєтків між львівським підкоморієм та бєчським старостою Петром Одновським з Фульштина, з одного боку, та сяноцьким земським писарем Миколаєм Балем з Гочева – з іншого. У практиці полюбовного судочинства Галицької Русі, як і інших земель, що належали до Польської Корони, бачимо виразну різницю між двома типами медіаторів – арбітрами та суперарбітрами. Дана відмінність є відображенням класичного поділу на арбітрів та арбітраторів, відомого середньовічним правним доктринам, джерелом яких було римське право. Ці терміни відсилають до двох різних процедур, що використовувалися у полюбовних замиреннях. Арбітр залагоджував конфлікти згідно з існуючими правовими нормами, у відповідності з офіційною судовою процедурою. Найважливіше те, що арбітр був наділений правом на власний розсуд ухвалювати вирок, керуючись у своєму рішенні приписами позитивного права. На відміну від арбітра арбітратор був швидше amicabilis compositor, який у своїй діяльності не стільки враховував існуючі правові норми та процедуру, як орієнтувався на менш визначене, але більш гнучке поняття справедливості та взаємності.

Неможливо оминути і період формування козацтва, який остаточно утвердився у XVI ст., адже погляди козаків, що будувались на повазі один до одного, спільного вирішення усіх питань, демократії, також дають нам можливість відшукати коріння перших примирних процедур та дослідити їх історичну трансформацію.

Як зазначав Д. Яворницький, «в основі всієї козацької громади був звичай: згідно зі звичаєм козаки не допускали в Січ жінок, згідно зі звичаєм чинили суд і розправу, згідно зі звичаєм ділилися на курені і паланки, згідно зі звичаєм збиралися у відомий час на спільні ради» [4, с. 192].

Політико-правовий устрій Запорізької Січі базувався на принципах козацької демократії. Йдеться про народовладдя в межах одного суспільного стану – козаків. Лише вони мали право на вирішення внутрішніх справ, могли обирати і бути обраними, мали право займати військові, адміністративні, судові посади. Хоча в Запорізькій Січі і перебували особи, які не належали до козацького стану, проте вони не були ані рабами, ані кріпаками. Майнова нерівність існувала, проте вона мала лише економічний, а не юридичний характер. Багатші не мали права привілею над біднішими. Різниці між дуками (козацька аристократія) і голотою (плебсом) у правовому відношенні не існувало. Товариство обходилося без привілеїв, усі були рівними. Частина голоти мешкала в самій Січі, в курені, перебувала на утриманні коша, працюючи в паланках та зимівниках. Взаємини регулювалися не нормами писаного права, а звичаєвим правом військового товариства. Козацька правосвідомість забезпечувалася повагою до традицій та заборон, які мали силу закону [5].

Тобто, як ми бачимо, на Запорізькій січі також були поширені досудові способи урегулювання спору, де певні спори, що виникали серед козаків, вирішувались спільно, на спільних зборах шляхом досягнення певного компромісу у вирішенні спірних питань.

З викладеного вище, ми можемо говорити про те, що вже починаючи з XVI ст. українцям було притаманне позасудове вирішення спорів. Як правильно зазначає Денисова Р.М. практично всі дослідники визначають таку характерну рису українців, як індивідуалізм, який виражається в неприйнятті тиску влади. Вказані психологічні риси української ментальності безумовно є важливими чинниками для сприйняття альтернативних способів вирішення суперечок [6].

Список використаних джерел:

1. Осмислення конфліктів у пам'ятках Київської Русі. Електронний ресурс, URL: https://studfile.net/preview/10003264/page:3/. Дата відвідування 03.06.2024 року;
2. Статути великого князівства Литовського: у 3 т.; за ред.. С. Ківалова, П. Музиченка, А. Панькова. Одеса: Юрид. л-ра, 2004. Т. III. Кн. 2. Статут великого князівства Литовського 1588 року, 568 с.
3. Юрій Зозуляк. Ремесло суперарбітра. Шляхетські конфлікти та полюбовні замирення у Руському воєводстві початку XVI століття. Альманах соціальної історії. Випуск 7. – С. 43 – 57. URL: http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/104145/05-Zazulyak.pdf?sequence=1;
4. Яворницький Д.І. Історія запорозьких козаків: у 3 т. / АН Української РСР. Археографічна комісія, Інститут історії. Київ: Наукова думка, 1990. Т. 1. С. 192;
5. Історія держави і права України: підручник / за ред. А.С. Чайковського. Київ: Юрінком Інтер, 2003. 512 с.
6. Денисова Р.О. Інститут медіації в Україні (національно-історичний аспект). Теорія і практика правознавства, 2018, Вип.1 (13). С. 1-9.

ПЕРЕВАГИ ЦИФРОВІЗАЦІЇ У КОНТЕКСТІ ДЕМОКРАТИЧНОГО ПРОЦЕСУ

Олексій Марко,
аспірант відділу міжгалузевих і порівняльних правових досліджень
Інститут держави і права імені В.М. Корецького НАН України
Науковий керівник: Ірина Кресіна,
д. політ. .н., професор, провідний науковий співробітник,
Інститут держави і права імені В.М. Корецького НАН України

Ще на перших етапах бурхливого розвитку інформаційно-комунікаційних технологій низка вчених прогнозували ймовірні переваги від їх широкого впровадження, а також попереджали про можливі загрози. У найбільш загальному вигляді позитивні наслідки для демократії від цифровізації можна звести до: зниження бар'єрів для участі громадян у політичних процесах; активізація громадян через спрощення участі в консультаціях та процесах прийняття рішень; зменшення витрат і підвищення ефективності органів публічної влади; удоступнення політичних прав; сприяння громадянській освіті – підвищення рівня знань про управлінські процеси, компетенцію різних органів публічної влади; посилення підзвітності.

Очевидною перевагою цифровізації є зниження бар'єрів для участі громадян. Оскільки демократія вимагає масової участі, то кожен повинен не просто мати теоретичну, а й практичну можливість брати участь в політичних

процесах. Використання цифровізації певною мірою сприяє підвищенню явки на виборах. На перших етапах впровадження цифрових технологій панували оптимістичні очікування, що онлайн голосування підвищить явку на виборах, особливо серед молоді, які найактивніше послуговуються сучасними технологіями. Вважалося, що однією з причин ігнорування виборів є незручність: слід відвідати виборчу дільницю у конкретний день. Якщо ж виборцю не потрібно буде виходити за межі свого помешкання для реалізації свого активного виборчого права, то він швидше погодиться ним скористатися.

Однак ці сподівання поки що не справдилися: запровадження електронного голосування суттєвим чином не вплинуло на явку виборців. Так, Естонія дозволила інтернет-голосування з 2005 року, і уже від третини до половини естонців обирають саме цей спосіб голосування, витрачаючи на це близько двох хвилин [1]. Попри доступність зручного та швидкого голосування, явка на національних виборах зросла лише незначно, а на місцевих та європейських виборах – дещо помітніше (у випадку місцевих виборів майже на 10%) [2, p. 11].

При цьому доступність онлайн-голосування має дещо більший мобілізаційний ефект на місцевих виборах, ніж на загальнонаціональних. Більше того, ті, хто голосує онлайн в Естонії, рідко повертаються до голосування на паперових носіях або взагалі не беруть участі в голосуванні, і деякі дослідники вважають, що це свідчить про те, що е-голосування, хоча й не призвело до значного підвищення явки виборців у теперішньому часі, все ж таки може запобігти її подальшому падінню в майбутньому [2, p. 117–126].

Більш помітно вплив цифровізації на активізацію громадян проявляється у різноманітних деліберативних процесах, насамперед консультаціях. Значний прогрес у цій сфері в Україні можна очікувати після прийняття законопроєкту «Про публічні консультації» [3], який уже пройшов друге читання. Він передбачає, що публічні консультації проводяться у формі (ст. 7):

1) електронних консультацій шляхом оприлюднення консультаційного документа на онлайн-платформі для взаємодії з громадянами та інститутами громадянського суспільства та на офіційному вебсайті суб'єкта владних повноважень для отримання пропозицій та/або відповідей на запитання;

2) публічного обговорення шляхом проведення публічних заходів (засідань за круглим столом, слухань, конференцій, фокус-груп, зустрічей, інтернет-, відеоконференцій тощо);

3) адресних консультацій шляхом надсилання заінтересованим сторонам консультаційного документа для з'ясування позиції заінтересованих сторін щодо суті проєкту акта, зокрема у частині впливу на інтереси таких сторін.

Більше того, вони можуть проводитися одночасно у різних формах, але саме електронні консультації є обов'язковою формою (ст. 8). Для цього заінтересовані сторони, які беруть участь в електронних консультаціях, надсилають пропозиції на електронну адресу, зазначену в консультаційному документі, або розміщують їх у формі електронних коментарів, або надають відповіді на запитання на сторінці онлайн-платформи для взаємодії з громадянами та інститутами громадянського суспільства та/або офіційного вебсайту суб'єкта владних повноважень, де здійснюється проведення електронних консультацій.

Ще одним позитивним наслідком цифровізації є зменшення витрат і підвищення ефективності органів публічної влади. З'ясувалося, що в Естонії за умови участі великої частини населення онлайн голосування є найбільш економічно ефективним, оскільки коштує приблизно на 60 центів дешевше за

один бюлетень, ніж паперове голосування в день виборів, і ще дешевше, ніж різні види попереднього голосування [4].

Однак найбільша економія досягається за рахунок надання державних послуг в інтернеті. Кошти, зекономлені завдяки наданню державних послуг онлайн і використанню інструментів для оптимізації цього процесу, можуть бути спрямовані на розширення політичної участі. До того ж набагато легше впроваджувати елементи цифрової демократії в суспільстві, де громадяни мають високий рівень цифрової грамотності та легко взаємодіють з органами публічної влади онлайн.

Цифровізація спрощує доступ, а в деяких випадках взагалі уможливлює для громадян використання своїх політичних прав. Так цифрове голосування може дозволити людям з інвалідністю користуватися своїми демократичними правами. Цифрова участь також дозволяє брати участь у виборах з важкодоступних та віддалених місць. Ще один приклад використання стосується доступності в надзвичайних ситуаціях, таких як недавній спалах пандемії.

Ширша участь може також сприяти поглибленню знань громадян про управлінські процеси, компетенцію різних органів публічної влади. Перевагою інструментів, які дозволяють пряме горизонтальне спілкування є також те, що інформація не завжди надходить від органів влади, а самі громадяни, які є фахівцями з певних питань, діляться своїми знаннями з учасниками обговорення. Тобто, відбувається своєрідний процес навчання усіх залучених до дискусій. Заохочення до навчання впродовж життя є необхідною частиною демократії. Коли люди загалом добре поінформовані, вони здатні швидше і гнучкіше реагувати на мінливі ситуації і використовувати знання, набуті в одній сфері, для розв'язання проблем в іншій.

Цифровізація політичних процесів також сприяє посиленню підзвітності. Однією з негативних рис суто представницьких систем є те, що провали в політиці, як правило, призводять до відставки конкретних осіб, а не усунення причин невдачі. Іншими словами суспільство виявляється приреченим на повторення одних і тих же помилок. Своєю чергою цифрова демократія, яка дозволяє кожному брати участь у прийнятті рішень, означає, що в кінцевому підсумку кожен несе відповідальність за свій власний вибір, а також за реалізацію правильної, на його погляд, політики.

Список використаних джерел:

1. Unt T., Solvak M., Vassil K. Does Internet Voting make Elections less Social? Group Voting Patterns in Estonian e-voting Log Files (2013–2015). *PLoS ONE*. 2017. Vol. 12. №5. URL: https://doi.org/10.1371/journal.pone.0177864
2. Solvak M., Vassil K. *E-voting in Estonia: Technological Diffusion and other Developments over Ten Years, 2005–2015*. Tartu: Johan Skytte Institute of Political Studies, 2016.
3. Проект Закону про публічні консультації №4254 від 23.10.2020. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=70235
4. Krimmer R., Duenas-Cid D., Krivonosova I. New Methodology for Calculating Cost-Efficiency of Different Ways of Voting: Is Internet Voting Cheaper? *Public Money and Management*. 2021. Vol. 41. №1. P. 17–26.

ЄВРОСКЕПТИЦИЗМ ЯК ЗАГРОЗА КОНЦЕПТУАЛЬНИМ ЦІННОСТЯМ ЄВРОПИ ТА ІНСТРУМЕНТ ДЕСТАБІЛІЗАЦІЇ ПОЛІТИЧНОГО ПОРЯДКУ НА ЄВРОПЕЙСЬКОМУ КОНТИНЕНТІ: В КОНТЕКСТІ РИЗИКІВ ДЛЯ УКРАЇНИ

Вадим Маршаєв,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 052 «Політологія»
Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди

Євроскептицизм – це явище, що набуває все більшої актуальності в політичному житті Європи, а відтак – потребує фундаментальних досліджень у вимірі сучасної політології. Прихильники євроскептицизму критикують Європейський Союз (ЄС) висловлюючи сумніви щодо його ефективності, легітимності та впливу на національні інтереси країн-членів. Євроскептицизм несе в собі потенційну загрозу для концептуальних цінностей Європи, зокрема, таких як солідарність, єдність та демократія. Окрім того, євроскептицизм може бути використано в якості інструмента дестабілізації політичного порядку на європейському континенті, що в умовах порушення безпекової архітектури Європи, в наслідок військової агресії РФ проти України, стає одним з головних ризиків для європейських демократій.

Концептуальні цінності Європи ґрунтуються на ідеях демократії, прав людини, економічної інтеграції та міждержавної співпраці. ЄС, як міждержавне об'єднання, прагне до збереження миру, забезпечення стабільності та економічного процвітання для своїх членів. Євроскептицизм підриває ці основи, ставлячи під сумнів саму ідею європейської інтеграції. Пропагування національних інтересів на шкоду загальноєвропейським може призвести до розколу між державами-членами, що суперечить принципам солідарності та єдності [2].

Євроскептицизм не є новим явищем для Європи. Його коріння сягають початку європейської інтеграції після Другої світової війни. Вже тоді існували різні погляди на те, якою має бути Європа: чи то федеративним об'єднанням з сильною централізованою владою, чи просто економічним союзом суверенних держав. Розбіжності між цими двома підходами стали основою для розвитку євроскептичних ідей.

У 1990-х роках, коли ЄС почав значно розширюватися і інтеграція поглиблювалася, євроскептицизм набув нового імпульсу. Маастрихтська угода 1992 року, яка юридично затвердила Європейський Союз у його сучасному вигляді, стала об'єктом критики з боку тих, хто бачив у ній загрозу національному суверенітету. Подальші кілька етапів європейського розширення, коли до ЄС приєднались нові країни з регіонів Центральної та Східної Європи, разом із супутніми політичними та економічними кризами, такими як фінансова криза 2008 року та міграційна криза 2015 року, додатково посилили євроскептичні настрої. Євроскептики часто виступають проти спільних рішень, спрямованих на подолання загальноєвропейських проблем, таких як міграційна криза, зміни клімату та економічна нерівність. Це зменшує ефективність колективних зусиль і може посилювати внутрішні суперечності в ЄС. Наприклад, рішення щодо спільної міграційної політики часто блокується урядами, які керуються євроскептичними настроями, що ускладнює вирішення цієї проблеми на загальноєвропейському рівні.

Зробимо акцент на тому, що євроскептицизм може бути використано як інструмент поляризації суспільства та дестабілізації політичного порядку, і ключову роль тут відграють популістські та радикальні рухи. Ці суспільно-політичні рухи часто експлуатують євроскептичні настрої та невдоволення громадськості, щоб здобути підтримку населення, обіцяючи відновити «втрачений суверенітет» та захистити національні інтереси, але здебільшого головним мотивом політиків, що очолюють ці рухи є прагнення конвертувати євроспектицизм у власні політичні бонуси. Результатом таких дій прогнозовано стає радикалізації діалогу між громадянами, посилення політичної поляризації в суспільстві, виникнення недовіри до демократичних інститутів як в окремих європейських країнах, так і загалом ЄС.

Наочним прикладом є вихід у 2016 році Великобританії з ЄС (Brexit), що значно послабило єдність ЄС та створило прецедент для інших країн та їх лідерів, в риториці яких все частіше наголошується на можливості виходу з союзу Європейської співдружності [1]. Зокрема лідер ультраправої партії «Партія свободи» Герт Вілдерс, партії що здобула перемогу у крайніх парламентських виборах у Нідерландах, протягом усієї своєї кар'єри ставив за мету вивід Нідерландів зі складу ЄС. Це підриває стабільність та фундаментальні цінності європейського проєкту, ставить під загрозу досягнення, яких було досягнуто в рамках десятиліть євроінтеграційних процесів, і головне – створює потенційні ризики в контексті агресивної політики сучасних автократій, таких як РФ, Китай, Туреччина та ін.

Серед найвідоміших євроскептиків можна відзначити колишнього Президента Чехії Вацлава Клауса, Тімо Сонні в минулому лідер партії «Справжніх фінів» та міністр закордонних справ Фінляндії, Марін Ле Пен, яка очолювала партію «Наональне об'єднання» у Франції та лідера партії «Альтернатива для Німеччини» Тіно Хрупалла. Загалом євроскептики є в усіх країнах Європи, проте в одних країнах вони мають невеликий успіх та обмежене представництво у владі, яке не перевищує 2-3% від загальної кількості голосів виборців, натомість в інших – є потужною силою, що здатна докорінно змінити архітектуру ЄС. Так, наприклад емоційне рішення британців у 2016 році проголосувати за Brexit, яке значною мірою було сформовано завдяки політикам-популістам, у 2024 році оцінюється тими самими виборцями – як невдале та недалекоглядне. Нещодавнє дослідження виявило, що більшість британців розчаровані наслідками Brexit – 61% респондентів, у порівняні з лише 13% респондентів, які вважають Brexit успішним політичним проєктом [3].

Для України, яка у червні 2022 року за підтримки лідерів 27 країн-членів ЄС отримала позитивне рішення, щодо набуття статусу кандидата на членство в ЄС та яка попри війну продовжу працювати над реформами заради успішної інтеграції до європейської спільноти, євроскептицизм створює додаткові серйозні виклики. Оскільки, євроскептицизм використовується РФ як один з інструментів у гібридній війні проти України. РФ активно використовує дезінформацію та пропаганду для підриву довіри до ЄС та її фундаментальних цінностей, як в самих європейських країнах, так і в Україні. Зокрема кремлівська влада поширює в європейських медіа наративи про безперспективність воєнної та фінансової допомоги для України і усіляко намагається зіпсувати репутацію української політичної еліти, натомість в медійному полі України російські пропагандистські ЗМІ намагаються дискредитувати ЄС через підкреслен-

ня його внутрішніх проблем, намагаючись там самим сприяти зменшенню привабливості європейської інтеграції серед українців.

Тож, підсумовуючи зазначимо – євроскептицизм становить серйозну загрозу концептуальним цінностям Європи та використовується як інструмент суспільної поляризації й дестабілізації політичного порядку на європейському континенті. Для протидії цим викликам необхідно зміцнювати європейську єдність, підвищувати ефективність спільних політик та посилювати підтримку України на її шляху до інтеграції в європейську спільноту.

Список використаних джерел:

1. Грубінко, А.В. (2021). Європейський Союз після Brexit: продовження історії. Монографія. Тернопіль: Осадца Ю.В.
2. Mude, C. (2019). European governments are fuelling Euroscepticism. *The Guardian*. URL: https://www.theguardian.com/commentisfree/2019/jul/15/european-council-fuel-euroscepticism-governments-eu
3. Smith, M. (2024). Labour and Starmer aren't popular – but the Tories are even less so. *YouGov*. URL: https://yougov.co.uk/politics/articles/48786-labour-and-starmer-arent-popular-but-the-tories-are-even-less-so

ЕКОНОМІЧНА ДІАГНОСТИКА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Інна Миколенко,
доктор економічних наук, доцент
Полтавський державний аграрний університет
Жанна Кононенко,
кандидат економічних наук, доцент
Полтавський університет економіки і торгівлі

Процес аналізу фінансового, економічного, ринкового та організаційного стану підприємства з метою виявлення його можливостей та обмежень у конкурентній боротьбі на ринку є критично важливим для успішності будь-якого бізнесу. Відомості, отримані в результаті цього аналізу, надають підприємствам стратегічні відомості для прийняття рішень щодо їхнього майбутнього розвитку.

Використання комплексного підходу у проведенні діагностики конкурентоспроможності підприємства дає широке бачення дійсності його стану. В аналітичному підході до діагностики конкурентоспроможності підприємства використовуються різні методи та інструменти для збору, аналізу та інтерпретації даних з різних аспектів діяльності підприємства [2]. Основна мета – отримати комплексне уявлення про стан підприємства та його можливості у конкурентному середовищі.

Фінансовий аналіз орієнтований на зрозуміння підприємством їхньої фінансової стабільності, ліквідності та прибутковості. Це допомагає у визначенні фінансових ресурсів, доступних для інвестування в розвиток бізнесу та виявленні можливих проблем, що можуть виникнути через недостатність фінансових ресурсів.

Економічний аналіз розглядає широкий спектр аспектів діяльності підприємства, включаючи виробничий процес, управлінську ефективність, та ре-

сурсне забезпечення. Він дозволяє підприємствам зрозуміти їхню ефективність та ефективність використання ресурсів.

Ринковий аналіз допомагає підприємствам розуміти їхнє місце на ринку, конкурентну ситуацію та потенційних клієнтів. Це важливо для розробки стратегій маркетингу та планування розвитку продуктів і послуг.

Організаційний аналіз оцінює системи управління, корпоративну культуру та організаційну структуру підприємства. Це допомагає виявити можливості для покращення ефективності управління та сприяє вирішенню організаційних проблем.

Загальний аналіз цих аспектів діяльності підприємства надає керівництву компанії повний образ про її стан, що дозволяє приймати інформовані рішення щодо стратегічного розвитку та забезпечує конкурентні переваги на ринку

Детермінанти економічної діагностики конкурентоспроможності підприємства – це фактори або параметри, які визначають стан і можливості підприємства для ефективної конкуренції на ринку. Ці детермінанти можуть включати широкий спектр аспектів, таких як фінансові показники, ринкова стратегія, якість продукції, технологічний рівень, управлінські компетенції, доступ до ресурсів тощо. Вивчення цих детермінант допомагає зрозуміти поточне положення підприємства на ринку, його переваги і слабкі сторони, а також визначити можливості для поліпшення конкурентоспроможності [3].

Основні фактори, які необхідно врахувати при діагностиці конкурентоспроможності підприємства, включають: фінансовий стан, ринкову стратегію, якість продукції чи послуг, рівень технологічного розвитку, доступ до ресурсів, інноваційний потенціал, конкурентні переваги тощо. Під названими факторами враховують оцінку фінансових показників, таких як прибутковість, ліквідність, оборотність активів, заборгованість тощо. Аналіз стратегій маркетингу, позиціонування на ринку, взаємодії з клієнтами та конкурентами розкриває зміст вимог ринку та потреб споживачів. Важливим у сьогоднішньому середовищі є доступність до використання сучасних технологій та інновацій у виробництві, що дає адаптивність до змін у технологічному середовищі. Необхідним в визначенні конкурентоспроможності підприємства є проведення аналізу ефективності управління, стратегічного планування, лідерських якостей керівництва. Також позитивним є можливість отримання оцінки доступності фінансових, людських, технічних та інших ресурсів, необхідних для функціонування підприємства. Наведені фактори взаємодіють між собою і відіграють важливу роль у формуванні загального рівня конкурентоспроможності підприємства [1].

Результатом економічної діагностики конкурентоспроможності підприємства є виявлення сильних та слабких сторін підприємства, а також розробка рекомендацій щодо поліпшення його конкурентоспроможності на ринку. Тож, основні підходи в процесі управління конкурентоспроможністю підприємства можна виділити з урахуванням різних детермінант конкурентоспроможності: орієнтація на якість, інноваційність, всеохопленість та стратегічність.

Орієнтація на якість передбачає акцент на вдосконаленні якості продукції або послуг, оскільки висока якість може стати ключовою конкурентною перевагою та включає в себе застосування методів управління якістю, впровадження систем якості, аудитів і зворотного зв'язку з клієнтами [2]. Інноваційність потребує вдосконалення та впровадження нових ідей, технологій, проду-

ктів і процесів. Інновації можуть допомогти підприємству залишатися попереду конкурентів і створювати нові ринки або ринкові сегменти.

Стратегічний підхід передбачає розробку довгострокової стратегії, що базується на аналізі зовнішнього середовища (ринкові тенденції, конкуренти, законодавство тощо) та внутрішніх ресурсів і компетенцій підприємства. Стратегічне управління конкурентоспроможністю покликане створити унікальні конкурентні переваги, які забезпечать стійкий успіх на ринку.

Комплексність таких підходів передбачає оптимізацію всього ланцюга постачання, від постачальників до кінцевих споживачів, для забезпечення максимальної ефективності та економії вартості. Тож активне вивченні потреб споживачів, ринкових тенденцій та конкурентів з метою розробки ефективних маркетингових стратегій і позиціонування бренду доповнює досягнення максимального ефекту управління конкурентоспроможністю підприємства.

Список використаних джерел:

1. Волошин А.В. Характеристика конкурентоспроможності та визначення її сутності. *Економіка: реалії часу*. 2023. № 4 (68). С. 83-88. URL: https://economics.net.ua/files/archive/2023/No4/83.pdf
2. Серажім В.І., Зінченко Т.В. Методика оцінки конкурентних переваг підприємства на ринку. *Сучасні проблеми економіки і підприємництво*. 2011. № 8. URL: http://sb-keip.›view
3. Устенко А.О., Перевозова І.В., Малинка О.Я., Писків Г.І. Кількісна оцінка конкурентних переваг підприємства. *Науковий вісник ІФНТУНГ. Серія: Економіка та управління в нафтовій і газовій промисловості*. 2016. № 1(13). С. 63–71.

КОРДОЦЕНТРИЗМ ПАМФІЛА ЮРКЕВИЧА

Діана Мустафаєва,
здобувачка першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти спеціальності 035 «Філологія»,
Полтавський інститут економіки і права
Науковий керівник: Алла Кравченко,
канд. юр. наук, доцент кафедри правознавства та фінансів,
Полтавський інститут економіки і права

Одним із найвидатніших мислителів України, який займався розвитком ідей кордоцентризму та антропологізму, та із їх допомогою обґрунтував право, був Памфіл Юркевич. У своїх працях «Ідея», «Серце і його значення в духовному житті людини за вченням слова Божого», «Із науки про людський дух», «Мир із ближнім як умова християнського співжиття», «Історія філософії права, «Філософія серця» він підводить своєрідний підсумок доби класичної української філософії та класичної національної філософії права

За Памфілом Юркевичем існує є три сфери реальності: ноуменальну або царство ідей чи вічної правди, реальну або царство розумних істот та феноменальну або царство примарного існування тілесного світу. Взаємодія цих світів становить гармонію цілого світу, але не означає повної прозорості царств, зокрема царства розумних істот. Аналізуючи проблеми права, П. Юркевич спирається на інтуїтивізм, уважаючи, що світ (у тому числі й особистісний) не доступний для розуму. Джерелом писаного права виступає серце та любов, які є

вільно прийнятою сукупністю цінностей. Розум, оперуючи ідеями, пізнає буття розумних істот, але, будучи сферою загального, принципово не вичерпує індивідуального.

Філософія, яка ґрунтується на твердженні, що сутністю душі є мислення, уважає П. Юркевич, заперечує все суттєво-моральне в людині, а любов замінює абстрактним розумінням обов'язку. Серце ж поєднує в собі всі тілесні сили, є їх «скарбником і носієм», воно визнається найближчим органом душевного життя. «У серці людини знаходиться основа того, що її уявлення, почуття і вчинки набувають особливості, в якій виражається саме її душа, а не інша, і набувають такого особистого, приватно-визначеного спрямування, за силою котрого вони суть прояви не загальної духовної істоти, а окремої живої, справді існуючої людини» — пише П. Юркевич . Як каже Юркевич, серце є вихідним пунктом усього доброго й злого в словах, думках і вчинках людини... Воно є стрижнем, на якому викарбуваний природній моральний закон. Серце дає змогу людині відрізнити справедливе від несправедливого, добре від лихого. Морально зріла людина, на думку П. Юркевича, керується не тільки досягненнями розуму, а й кориться заповіді любові, що вимагає жертвувати своїми особистими вигодами заради блага інших, для блага загального. У справедливості й любові полягають найміцніші умови для встановлення миру і братерства між людьми.

Щодо чинного позитивного права, філософ переконаний, що філософія права є аналітикою його засад, а судити про те, що є право, людина може не тільки на підставі позитивного права, а й на підставі ідеї права, створеної внутрішньо. На думку Юркевича людина визначається не тільки за зовнішніми, емпіричними чинниками, але і за усвідомленням ідей, вона має визначені правила та звичаї, підкорюючись яким, вона має здатність судити про їх достоїнство.

Ідеї Памфіла Юркевича у теперішній, такий складний для нашої країни час, можуть стати основоположними принципами внутрішньої життєдайної сили кожного українця, оскільки у них стверджується що людські егоїстичні прагнення не вичерпують усіх душевних прагнень, і не можуть узяти над ними верх, а людина завжди буде залишатися людиною та визнавати право живих істот на життя, виявляючи інтерес до їхньої долі, викликаючи в серці співчуття, співпричетність і любов. Його філософія є методологічним фундаментом морального обґрунтування права у класичній українській філософсько-правовій думці, оскільки у ній яскраво виражена специфіка українського національного світобачення, основні його риси. Вона є виразником душі народу, його традицій, його духовності.

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ У КОНТЕКСТІ МОДЕРНІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Тетяна Непокупна,
канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри політекономії
Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Модернізація, як процес удосконалення чи оновлення будь-чого – технологій, інфраструктури, соціально-економічних систем тощо, спрямована на

поліпшення ефективності, якості чи підвищення конкурентоспроможності об'єкту модернізації. Модернізація соціальної сфери передбачає оновлення та/або удосконалення роботи галузей соціальної сфери у цілому, їх інфраструктурних елементів та інститутів зокрема. Специфіка модернізації соціальної сфери полягає в орієнтації на покращення якості життя населення країни, територіальних громад шляхом якісного надання їм соціальних послуг – продукту галузей соціальної сфери, на підвищення економічних показників шляхом умотивованості зайнятого населення до високопродуктивної праці для створення доданої вартості у галузях соціальної сфери.

Сучасний процес модернізації соціальної сфери – оновлення освітніх систем, реформи в галузі охорони здоров'я, соціального захисту та підтримки, зміни культурних практик, творення справедливішого, інклюзивнішого та гуманнішого суспільства має враховувати ключові тренди соціально-економічного, технологічного та людського розвитку.

Модернізація соціальної сфери у цілому і територіальних громад зокрема передбачає інноваційні заходи, стратегії, що спрямовані на підвищення доступності, якості та ефективності надання соціальних послуг, на забезпечення їх відповідності сучасним викликам та потребам суспільства. Це включає впровадження інформаційних технологій у процеси надання соціальних послуг для полегшення доступу до них усіх членів територіальної громади незалежно від їхнього соціального статусу/місця проживання чи інших факторів, для зменшення бюрократичних процедур (наприклад, електронні системи заявок, онлайн консультації, моніторинг ефективності соціальних програм тощо); розвиток гнучких моделей надання соціальних послуг з урахуванням різноманітних потреб та пріоритетів різних груп населення (наприклад, індивідуалізація освітніх траєкторій); удосконалення професійної підготовки зайнятих фахівців у галузях соціальної сфери, впровадження стандартів професійної етики і комунікацій, моніторингу якості і результативності діяльності галузей соціальної сфери; розвиток співпраці між державними органами, громадськими організаціями, приватним сектором та іншими зацікавленими сторонами (соціальне партнерство) у підтримці і стимулюванні використання соціальною сферою інноваційних методів та підходів до надання соціальних послуг тощо.

Модернізація соціальної сфери на рівні територіальних громад передбачає управління впровадженням нових підходів та методів покращення надання соціальних послуг. Процеси децентралізації та розширення повноважень органів місцевої влади за рахунок передачі більшої кількості повноважень та ресурсів управління соціальною сферою на рівень територіальних громад сприяє гнучкому реагуванню на конкретні потреби та пріоритети населення громади. Створення механізмів для активного залучення громадян до прийняття рішень у сфері соціальної політики і функціонування галузей соціальної сфери передбачає проведення громадських обговорень, консультацій з населенням, створення громадських дорадчих рад, співпраця з громадськістю і неурядовими організаціями сприяє виокремленню соціальних проблем та віднайденню ресурсів для допомоги у реалізації соціальних програм та проєктів. Використання інформаційно-комунікаційних технологій, автоматизації та оптимізації процесів управління соціальною сферою спрощує адміністрування, звітність, моніторинг (e-governance) соціальних процесів у територіальній громаді. Для постійного вдосконалення процесів управління є потреба у роз-

робці та впровадженні стратегічних планів розвитку соціальної сфери на рівні громад, у їх моніторингу та оцінці результатів.

Модернізація передбачає використання інноваційних підходів та технологій до надання соціальних послуг, що відповідають специфічним потребам населення територіальних громад. Так, наприклад, застосування потенціалу штучного інтелекту пришвидшує та оптимізує процеси аналізу масиву даних щодо виявлення і прогнозування соціальних проблем територіальної громади з метою розробки програм соціальної підтримки. Розробка додатків для мобільних пристроїв, які надають доступ до інформації про соціальні послуги, спрощують комунікації, наприклад, із соціальними працівниками. Використання технологій блокчейну забезпечує прозорість та цільовий характер проведення фінансових операцій у соціальній сфері, безпеку зберігання й управління соціальними даними. А використання технологій інтернету речей (IoT) дозволяє допомагати людям з обмеженими можливостями, підтримувати безпеку літніх людей, дітей. Це т. зв. smart-речі: розумний будинок, розумний холодильник, розумний годинник з підтримкою функції відстежування серцевого ритму і місцезнаходження, гнучкі екрани, системи моніторингу стану здоров'я – пристрої для вимірювання пульсу, кров'яного тиску, рівня цукру в крові та передачі даних лікарям через IoT для віддаленого моніторингу пацієнтів. Використання технологій віртуальної реальності для навчання соціальним навичкам: це стосується, наприклад, колишніх ув'язнених, лікування психічних і ментальних розладів, зменшення соціальної ізоляції тощо. Використання технологій відеозв’язку, відеоконференцій для віддаленого спілкування, для консультацій з лікарями без виходу з дому (телемедицина), які допомагають забезпечити доступ до соціальних послуг людям з віддалених або важкодоступних місцевостей, допомагають проводити консультації та здійснювати психотерапевтичну підтримку ветеранів, які можуть стикатися з психологічними труднощами після повернення з війни або служби.

Таким чином, модернізація соціальної сфери полягає у впровадженні й інтеграції у механізми її функціонування новітніх цифрових технологій і алгоритмів, включає в себе оновлення та вдосконалення систем, методів та підходів, що використовуються для управління соціальними програмами, соціальними послугами та використовуваними ресурсами та спрямовані на покращення управління соціальною сферою з метою забезпечення якіснішої, ефективнішої, інклюзивнішої підтримки громадян.

ГАРАНТІЇ ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Єлизавета Новоселецька,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
спеціальності 081 «Право», Полтавського інституту економіки і права
ЗВО «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»
Науковий керівник: Іван Лісний,
старший викладач кафедри правознавства та фінансів
Полтавського інституту економіки і права
ЗВО «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»

Введення Президентом України воєнного стану 24 лютого 2022 року викликало стурбованість міжнародного співтовариства з приводу порушень прав людини на території нашої країни і сповільнило процес європейської інтеграції, але введення воєнного стану не завадило процесу євроінтеграції на території нашої країни. 28 лютого Україна подала заявку на членство в Європейському Союзі. З кінця червня Україна є кандидатом на членство в Європейському Союзі. Угода про асоціацію між Україною та Європейським союзом була відновлена в 2012 році, але підписання було врешті підписано проросійським президентом Віктором Януковичем, що призвело до Революції Гідності. Після тривалого процесу у вересні 2017 році угода про асоціацію вступила в повну силу. В угоді йдеться, що Європейський Союз визнає європейські прагнення України, основними спільними цінностями є повага людської гідності, свободи, рівності, прав людини, а також прав і свобод громадян, верховенства закону, поваги демократії. Після підписання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом наша держава зобов'язалася привести внутрішнє законодавство в декомунізацію з Європейським правом. За цей час було вжито багато заходів для реформування законодавства, включаючи захист прав людини та прав і свобод громадян.

Реальність війни полягає в тому, що парламентарі наполягають на забезпеченні прав, що передбачені у статтях 43-45 Конституції України. Це вимагало від них швидкого реагування на зміни в законодавстві, щоб забезпечити можливість реалізації прав людини і громадянської праці, гарантованих в їх статтях.

Ухваливши у 2022 році Закон України «Про організацію трудових відносин під час воєнного стану», законодавець спробував, з одного боку, захистити права працівників, а з іншого - принести користь роботодавцям, які опинилися у досить складній ситуації. Під час воєнного стану мобілізованим працівникам було наказано зберігати середній щомісячний дохід, робочі місця та статус.

Вивчивши питання реалізації прав людини і громадянина в умовах воєнного стану на Україні, ми прийшли до висновку, що воєнний стан не є підставою для порушень прав людини. Законодавчі органи держави прагнуть швидко відреагувати, прийнявши закони, що відповідають потребам суспільства, що перебуває на воєнному стані, а також змінивши і доповнивши їх стандартами Європейського Союзу. Водночас законодавство, прийняте законодавчими органами під час правового режиму воєнного стану на території України, має враховувати потреби українського суспільства в якісному законодавстві, яке дасть можливість швидко і належним чином реалізувати права, закріплені в Консти-

туції України та міжнародному документі. Він був схвалений Верховною Радою України.

Необхідність співпраці декомунізації між Україною та ЄС в області захисту прав людини і громадянина незаперечна не тільки з урахуванням перспектив інтеграції, а й, перш за все, з урахуванням необхідності захисту європейської безпеки, оскільки сьогоднішня європейська безпека безпосередньо залежить від України.

ПРАВОВИЙ СТАТУС СВІДКА У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Ярослав Олексашенко,
здобувач фахової передвищої освіти, спеціальності 081 «Право»,
Полтавський фаховий коледж Університету «Україна»
Науковий керівник: Володимир Коваленко,
викладач циклової комісії правознавства,
Полтавський фаховий коледж Університету "Україна"

Дослідження цієї теми може сприяти підвищенню обізнаності громадян про їхні права та обов'язки як свідків, а також виявленню потенційних прогалин у законодавстві, що потребують удосконалення. Таким чином, тема має велике теоретичне та практичне значення для розвитку кримінального права та процесу в Україні.

Проблема правового статусу свідка у кримінальному провадженні в Україні полягає у визначенні та забезпеченні балансу між правами та обов'язками свідків, а також у розробці ефективних механізмів їх захисту. Основні аспекти цієї проблеми включають:

- недостатність правового регулювання: Існуюче законодавство може бути недостатньо деталізованим або застарілим, що призводить до правової невизначеності;
- забезпечення безпеки свідків: В Україні відсутня ефективна система захисту свідків, що підвищує ризик для їх безпеки, особливо в резонансних справах;
- Процесуальна активність свідків: Необхідність забезпечення активної участі свідків у кримінальному процесі для повного та неупередженого розслідування;
- Міжнародний досвід: Вивчення та адаптація позитивного міжнародного досвіду захисту свідків до української правової системи.

У сучасному світі, де права людини та основні свободи є краєвугольним каменем демократичного суспільства, питання правового статусу свідка у кримінальному провадженні набуває особливої актуальності. В Україні, як і в багатьох інших країнах, свідок відіграє ключову роль у кримінальному процесі, а його свідчення можуть мати вирішальне значення для встановлення істини та справедливого вироку. Однак, незважаючи на їх значимість, правовий статус свідків часто залишається недостатньо захищеним, що викликає занепокоєння та потребу в детальному аналізі та вдосконаленні існуючих нормативних актів.

1. **Визначення свідка**: Свідок - це особа, яка може надати важливу інформацію про обставини, що мають значення для кримінального провадження.

2. **Права свідків**: Свідки мають право на захист, включаючи право на конфіденційність, право на безпеку та право на компенсацію за свою участь у процесі.

3. **Обов'язки свідків**: Свідки зобов'язані свідчити правдиво та повністю. Вони також зобов'язані з'явитися на судове засідання, коли їх викликають.

4. **Захист свідків**: Законодавство передбачає ряд заходів для захисту свідків, включаючи анонімність, захист від переслідування та спеціальні програми захисту свідків.

5. **Свідки та докази**: Свідчення свідків є важливою частиною доказової бази в кримінальному процесі. Вони можуть допомогти встановити факти справи, визначити вину або невинуватість обвинуваченого.

6. **Несправедливе свідчення**: Проблема неправдивого свідчення та її вплив на справедливість судового процесу.

Значення правового статусу свідка: Правовий статус свідка має вирішальне значення для забезпечення справедливості та ефективності кримінального процесу. Він впливає на якість та достовірність показань, що є ключовими для встановлення істини.

Існуючі механізми захисту свідків в Україні не завжди ефективні, особливо в резонансних справах, що підкреслює потребу у їх вдосконаленні. Порівняльний аналіз з міжнародними стандартами показав, що Україна може адаптувати позитивний досвід інших країн для покращення правового статусу свідків.

Список використаних джерел:

1. Астапенко О. Допустимість доказів при їх оцінці у ході кримінально-процесуального доказування. Підприємництво, господарство і право. 2005. № 10. С. 144-146.
2. Грошевий Ю. М., Стахівський С. М. Докази і доказування у кримінальному процесі. К.: КНТ, 2007. 270 с.
3. Запотоцький А. П. Проблеми відмежування «інших документів» від документів-речових доказів. Засади кримінального судочинства та їх реалізація в законотворчій і правозастосовній діяльності: тез. доп. та повідомлень наук.-практ. конф., 2009. С. 382-386.

ГЛОБАЛЬНА ПАНДЕМІЧНА УГОДА ЯК ПРЕВЕНТИВНИЙ ІНСТРУМЕНТ ТА РОБОТА НАД ПОМИЛКАМИ

Світлана Олійник,
аспірантка відділу міжгалузевих і порівняльних правових досліджень
Інститут держави і права імені В.М. Корецького НАН України
Науковий керівник: Ірина Кресіна,
д. політ. .н., професор, провідний науковий співробітник,
Інститут держави і права імені В.М. Корецького НАН України

Пандемія COVID-19, що призвела до мільйонів жертв, порушила нагальні питання про стійкість нинішньої глобальної політичної та економічної системи. Також актуалізувалися важливі питання про те, яких трансформацій в соціальній, економічній, політичній та культурній сферах слід очікувати у постпандемічному світі. При цьому навіть сьогодні важко спрогнозувати, чи такі трансформації матимуть переважно прогресивний, чи регресивний характер.

Слід зазначити, що наслідки пандемії значно різнилися для країн, залежно від їх рівня розвитку, і ще більше закріпили існуючі моделі глобальної нерівності. Такі моделі нерівності проявилися як всередині країн, так і між ними. Розвинені країни Заходу мали кращі можливості для підтримки карантинних заходів та пом'якшення негативних економічних наслідків за допомогою різноманітних форм фінансової допомоги на додаток до існуючих схем соціального забезпечення. Однак у деяких країнах Третього світу густонаселені міста, неадекватна інфраструктура охорони здоров'я, висока залежність від експорту певних товарів та туризму, все це значно ускладнило ситуацію для найбільш маргіналізованих верств населення. Крім того, карантинні заходи були менш ефективними, оскільки країни не могли закупити життєво необхідне медичне обладнання (апарати штучної вентиляції легень, набори для тестування тощо) [1].

Ускладнив ситуацію і так званий «вакцинний націоналізм», коли багаті країни отримали достатню дозу вакцин для багаторазового щеплення своїх громадян, залишивши громадян бідніших країн переважно невакцинованими і зробивши світ вразливим до нових варіантів, що з'являються серед невакцинованих груп населення. Також підіймалося питання про відмову від прав інтелектуальної власності для отримання життєво необхідних ліків для найбідніших держав світу [2].

Відповідь на ці та інші проблеми покликана глобальна угода щодо пандемії, вперше ідея якої була висловлена в листопаді 2020 року, а у грудні 2021 року спеціальна сесія Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ) ухвалила рішення про початок розробки та проведення переговорів щодо запровадження міжнародного інструменту для запобігання, готовності та реагування на пандемії. У квітні 2024 року був представлений проєкт угоди [3], остаточний текст якої має бути прийнятий країнами-членами ВООЗ. Після ратифікації державами-членами ВООЗ він стане юридично обов'язковим і буде закріплений в Статуті організації.

Угода буде ґрунтуватися на принципах:

- визнання суверенного права держав приймати, розробляти та впроваджувати законодавство в межах своєї юрисдикції, а також їх суверенними правами на свої біологічні ресурси;
- повної поваги до гідності, прав людини та основних свобод усіх осіб, а також забезпечення найвищого досяжного рівня здоров'я для кожної людини
- повної поваги до міжнародного гуманітарного права для ефективного запобігання пандемії, забезпечення готовності та реагування на неї;
- справедливості як мети і результату профілактики, готовності та реагування на пандемію, прагнення до відсутності несправедливих відмінностей між окремими особами, спільнотами та країнами;
- солідарності з усіма людьми і країнами у надзвичайних ситуаціях у сфері охорони здоров'я, інклюзивності, прозорості й підзвітності;
- використання найкращих доступних наукових даних та доказів як основу для прийняття рішень у сфері громадського здоров'я щодо запобігання, готовності та реагування на пандемії (ст. 3).

При цьому кожна держава зобов'язується розвивати, зміцнювати та підтримувати систему охорони здоров'я для запобігання пандемії, забезпечення готовності та реагування на неї, беручи до уваги необхідність забезпечення справедливості, шляхом:

- своєчасного надання масштабної клінічної допомоги, якісних рутинних та основних медичних послуг під час пандемій та рівного доступу до них з акцентом на первинну медичну допомогу, психічне здоров'я та психосоціальну підтримку, з особливою увагою до осіб, які перебувають у вразливому становищі;

- відновлення системи охорони здоров'я після пандемії;

- лабораторний і діагностичний потенціал та пов'язані з ним національні, регіональні та глобальні мережі шляхом застосування відповідних стандартів і протоколів лабораторної біобезпеки та біозахисту;

- сприяння використанню соціальних і поведінкових наук, інформування про ризики та залучення громадськості для запобігання пандемії, забезпечення готовності та реагування на неї (ст. 6).

Також кожна держава має вживати необхідних заходів для створення, збереження, захисту, інвестування та підтримку багатопрофільних, кваліфікованих, підготовлених та різноманітних медичних працівників для запобігання, підготовки та реагування на надзвичайні ситуації у сфері охорони здоров'я найближче до місця їх виникнення, зберігаючи при цьому якісні основні медичні послуги та основні функції громадського здоров'я під час пандемії (ст. 7).

Держави співпрацюють задля створення, зміцнення та підтримки географічно різноманітного потенціалу та установ для досліджень і розробок, особливо в країнах, що розвиваються, на основі спільного порядку денного, а також сприяють дослідницькому співробітництву та доступу до досліджень на основі підходів відкритої науки для швидкого обміну інформацією та результатами, особливо під час пандемій (ст. 9).

Крім того, держави зобов'язуються досягти більш справедливого географічного розподілу та нарощування глобального виробництва пов'язаних з пандемією продуктів охорони здоров'я та розширити сталий, своєчасний, справедливий та рівний доступ до таких продуктів, а також зменшити потенційний розрив між попитом та пропозицією під час пандемій шляхом передачі відповідних технологій та ноу-хау на взаємно узгоджених умовах (ст. 10).

Планується створення Глобальної мережі ланцюгів постачання та логістики для покращення справедливого, своєчасного та доступного доступу до товарів медичного призначення, пов'язаних з пандемією (ст. 13). Мережа розробляється, координується та скликається ВООЗ у партнерстві зі Сторонами та іншими відповідними міжнародними та регіональними зацікавленими сторонами. Сторони надають пріоритет спільному використанню через Глобальну мережу постачання та логістики для справедливого розподілу з урахуванням ризиків та потреб громадського здоров'я над двосторонніми угодами про пожертвування.

Кожна держава зміцнює свій національний і, у відповідних випадках, регіональний регуляторний орган, відповідальний за дозвіл і схвалення пов'язаних з пандемією продуктів для охорони здоров'я, у тому числі шляхом надання технічної допомоги та співробітництва з ВООЗ, іншими державами та відповідними організаціями, за запитом, з метою забезпечення якості, безпеки та ефективності таких продуктів (ст. 14).

Учасники угоди прагнутимуть застосовувати цілісні («весь уряд» і «все суспільство») підходи на національному рівні, в тому числі з метою розширення прав і можливостей громад та забезпечення їхньої участі у забезпеченні

готовності та стійкості громад до запобігання пандемії, готовності та реагування на неї, а також їхнього внеску в ці процеси (ст. 17).

Список використаних джерел:

1. Kahl C. H., Wright T. (2021). Aftershocks: Pandemic politics and the end of the old international order. St Martin's Press, 2021.
2. Sariola S. Intellectual property rights need to be subverted to ensure global vaccine access. BMJ Global Health. 2021. Vol. 6. №4. P. 5–7.
3. Proposal for the WHO Pandemic Agreement. URL: https://healthpolicy-watch.news/wp-content/uploads/2024/04/DRAFT_WHO-Pandemic-Agreement_16-April-2024.pdf

ЩОДО ОРГАНІЗАЦІЇ ЗДІЙСНЕННЯ ЗАХОДІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ПРОВЕДЕННЯМ ОЦІНКИ АКТИВІВ ЗГІДНО ІЗ ЗАКОНОМ УКРАЇНИ «ПРО НАЦІОНАЛЬНЕ АГЕНТСТВО УКРАЇНИ З ПИТАНЬ ВИЯВЛЕННЯ, РОЗШУКУ ТА УПРАВЛІННЯ АКТИВАМИ, ОДЕРЖАНИМИ ВІД КОРУПЦІЙНИХ ТА ІНШИХ ЗЛОЧИНІВ»

Іван Паламарчук,
к.ю.н., головний спеціаліст Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів

В практичній діяльності із застосування норм права вітчизняного законодавства завжди різняться позиції правників з приводу правового регулювання певних питань, у тому числі застосування норм права законів у регулюванні суспільних відносин, які врегульовані профільним актом законодавства.

Так, в діяльності Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів (далі – АРМА) є функція з організації здійснення заходів, пов'язаних з проведенням оцінки активів (кошти, майно, майнові та інші права, на які може бути накладено або накладено арешт у кримінальному провадженні чи у справі про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави або які конфісковані за рішенням суду у кримінальному провадженні чи стягнені за рішенням суду в дохід держави внаслідок визнання їх необґрунтованими) [2], згідно з вимогами профільного закону АРМА. Однак, чи обмежується проведення оцінки активів в діяльності АРМА лише отриманням первинного звіту (акту) оцінки для подальшої реалізації активів? Чи є це достатнім та таким, що відповідає прямій нормі Конституції України [1] – зобов'язанню, органів державної влади та їх посадових осіб діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України?

З огляду на зазначене доцільно висвітлити наступне.

АРМА є центральним органом виконавчої влади із спеціальним статусом, що забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері виявлення та розшуку активів, на які може бути накладено арешт у кримінальному провадженні чи у справі про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави, та/або з управління активами, на які накладено арешт у кримінальному провадженні чи у справі про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави або які конфісковано у кримінальному

провадженні чи стягнено за рішенням суду в дохід держави внаслідок визнання їх необґрунтованими [2]. Тому, правову основу діяльності АРМА становлять Конституція України, міжнародні договори, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, профільний закон та інші закони України, а також прийняті відповідно до них інші нормативно-правові акти.

Так, управління рухомим та нерухомим майном, цінними паперами, майновими та іншими правами здійснюється АРМА шляхом реалізації відповідних активів або передачі їх в управління [2].

Таким чином, рухоме майно може бути передано для реалізації без згоди власника за рішенням слідчого судді, суду за наявності хоча б однієї з таких підстав: 1) майно піддається швидкому псуванню; 2) майно швидко втрачає свою вартість; 3) витрати на зберігання рухомого майна протягом одного календарного року становлять більше 50 відсотків його вартості. Реалізація майна такого майна здійснюється за цінами, не нижчими за ринкові [2].

Слід зазначити, що процес визначення вартості майна за процедурою, встановленою нормативно-правовими актами, зазначеними у відповідній нормі спеціального закону, визначається як оцінка майна, майнових прав (далі – оцінка майна).

Майном, яке може оцінюватися, вважаються об'єкти в матеріальній формі, будівлі та споруди (включаючи їх невід'ємні частини), об'єкти незавершеного будівництва, майбутні об'єкти нерухомості, машини, обладнання, транспортні засоби тощо; паї, цінні папери; нематеріальні активи, у тому числі об'єкти права інтелектуальної власності; цілісні майнові комплекси всіх форм власності [3].

Також майновими правами, які можуть оцінюватися, визнаються будь-які права, пов'язані з майном, відмінні від права власності, у тому числі права, які є складовими частинами права власності (право володіння, розпорядження, користування), спеціальне майнове право на об'єкт незавершеного будівництва, майбутній об'єкт нерухомості, а також інші специфічні права (право на провадження діяльності, використання природних ресурсів тощо) та право вимоги.

Отже, випадки обов'язкового проведення оцінки майна встановлюються відповідним законом. В свою чергу, оцінка майна проводиться у випадках, встановлених законодавством України, міжнародними угодами, на підставі договору, а також на вимогу однієї з сторін угоди та за згодою сторін [3].

Доцільно також зазначити, що проведення оцінки майна є обов'язковим у випадках, зокрема, за рішенням суду або у зв'язку з необхідністю захисту суспільних інтересів [3]. Водночас, необхідно звернути увагу, що згідно з висновками Верховного Суду [4] вжите законодавцем словосполучення «значний суспільний інтерес» необхідно розуміти як серйозну, обґрунтовану зацікавленість, яка має неабияке виняткове значення для усього суспільства в цілому, певних груп людей, територіальних громад, об'єднань громадян тощо до певної справи в контексті можливого впливу ухваленого у ній судового рішення на права, свободи та інтереси фізичних осіб, права та інтереси юридичних осіб. Вказане поняття охоплює ті потреби суспільства або окремих його груп, які пов'язані із збереженням, примноженням, захистом існуючих цінностей девальвація та/або втрата яких мала б значний негативний вплив на розвиток громадянського суспільства. Наявність значного суспільного інтересу може мати місце й тоді, коли предмет спору зачіпає питання загальнодержавного

значення, як от визначення і зміни конституційного ладу в Україні, виборчого процесу (референдуму), обороноздатності держави, її суверенітету, найвищих соціальних цінностей, визначених Конституцією України тощо. В свою чергу, висновки щодо застосування норм права, викладені у постановах Верховного Суду України, є обов'язковими для всіх суб'єктів владних повноважень, які застосовують у своїй діяльності нормативно-правовий акт, що містить відповідну норму права [5].

Однак, якщо законодавством передбачена обов'язковість проведення незалежної оцінки майна, зокрема, органи державної влади виступають замовниками проведення такої оцінки майна шляхом укладання договорів з суб'єктами оціночної діяльності – суб'єктами господарювання, визначеними на конкурсних засадах у порядку, встановленому законодавством [3].

Продовжуючи слід зазначити, що активи прийняті АРМА в управління, підлягають оцінці, яка здійснюється визначеними за результатами конкурсу суб'єктами оціночної діяльності, та передачі в управління визначеним за результатами конкурсу юридичним особам або фізичним особам - підприємцям у порядку, встановленому законодавством про державні (публічні) закупівлі [2].

Доцільно зазначити, що центральні органи виконавчої влади, тобто в тому числі і АРМА, виконують окремі функції з реалізації державної політики [6]. Тому, АРМА виконує функції, зокрема, з організації здійснення заходів, пов'язаних з проведенням оцінки, веденням обліку та управлінням активами [2].

Слід звернути увагу, що рецензування звіту про оцінку майна (акта оцінки майна), якщо зазначена оцінка погоджується, затверджується або приймається органом державної влади є обов'язковим [3].

Таким чином, передачі для реалізації рухомого майна, у зазначених випадках (майно піддається швидкому псуванню; майно швидко втрачає свою вартість; витрати на зберігання рухомого майна протягом одного календарного року становлять більше 50 відсотків його вартості), має передувати організація здійснення заходів, пов'язаних з проведенням оцінки активів, а також рецензування звіту про таку оцінку майна (акта оцінки майна), у зв'язку з тим, що зазначена оцінка приймається для подальшого здійснення повноважень АРМА.

Таким чином, усвідомлення та розуміння правового механізму організації здійснення заходів, пов'язаних з проведенням оцінки активів, відповідно до норм права спеціального закону, є важливим елементом у загальному правовому механізмі організації специфічної діяльності такого органу державної влади як АРМА, який при цьому є складовою загального механізму наповнення Державного бюджету України та функціонування вітчизняної економіки.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. 23 лип. (№ 30), С. 141.
2. Закон України «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів» від 10.11.2015 № 772-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. 01 січ. (№ 1), С. 2.
3. Закон України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні» від 12.07.2001 № 2658-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. 23 лист. (№ 47), С. 251.

4. Ухвала Верховного Суду від 05.04.2021 у справі № 420/8512/20 : станом на 28 жовт. 2023 р. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/96015770 (дата звернення: 10.05.2024).
5. Закон України «Про судоустрій і статус суддів» від 07.07.2010 № 2453-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2010. 22 жовт. (№ 41, / № 41-42; № 43; № 44-45), С. 1468.
6. Закон України «Про центральні органи виконавчої влади» від 17.03.2011 № 3166-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. 23 верес. (№ 38), С. 1696.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ МОРСЬКОГО ТРАНСПОРТУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Юлія Петрова, Наталія Пихтіна,
здобувачки другого (магістерського) рівня
вищої освіти спеціальності 081 «Право»
Полтавський державний аграрний університет,
Науковий керівник: Лідія Купченя,
канд. юр. наук, доцент кафедри підприємництва і права
Полтавський державний аграрний університет

Використання морського транспорту є невід'ємною складовою світової економіки, забезпечуючи міжнародну торгівлю, перевезення пасажирів та розвиток туризму. Проте разом зі зростанням обсягів морського транспорту збільшується його вплив на навколишнє середовище. Викиди шкідливих речовин, забруднення водойм нафтою, викиди парникових газів та інші негативні наслідки стають серйозним викликом для екології. Особливо в умовах воєнного стану в Україні, навантаження на довкілля зросло, тому потрібне належне правове забезпечення його використання, зокрема для транспортних перевезень, що потребує детального дослідження.

Перш за все, важливо зазначити, що морське середовище не має чітких кордонів, і забруднення, що відбувається в одній частині світу, може мати далекосяжні наслідки для інших регіонів. Тому міжнародне співробітництво у сфері екологічного регулювання морського транспорту є невід'ємною складовою збереження морських екосистем. Міжнародні організації, такі як Міжнародна морська організація, приймають конвенції та угоди, спрямовані на зменшення викидів шкідливих речовин, контроль за тоннажем суден, що перевозять небезпечні вантажі, та інші заходи, спрямовані на збереження морського середовища.

Національне законодавство України, що регулює використання морського транспорту з точки зору екології, включає Кодекс торговельного мореплавства України; Водний кодекс України; Закон України "Про охорону навколишнього природного середовища" та інші нормативно-правові акти.

Серед широкого спектру нормативно-правових актів України лише Типове положення про службу морської безпеки порту, ухвалене наказом Міністерства інфраструктури України від 25 серпня 2011 року, містить визначення морської безпеки, яке не є вичерпним та не відповідає сучасним вимогам [1, с.99].

Рішенням Кабінету Міністрів України від 18 грудня 2018 року № 1108 здійснено кодифікацію Морської доктрини України на період до 2035 року [2].

Цей акт охарактеризував стратегію та основні напрями розвитку України як морської нації, визначивши пріоритети державної морської політики та національні інтереси у водних просторах, особливо в умовах тимчасової окупації Російською Федерацією території України. Зокрема, розвиток морського господарства визначено як один з пріоритетних напрямів державної морської стратегії. Також, в Морській доктрині визначено перешкоди, що ускладнюють морську діяльність України, серед яких називаються актуальні загрози для національної безпеки у сфері морських операцій.

Як зазначено у праці А.В. Матвєєвої та В.В. Панченко, неспроможність використовувати морський транспорт зумовлена двома основними факторами. По-перше, це – проблема безпеки, оскільки Чорне та Азовське моря частково заміновані, а також існує загроза ракетних атак з Криму, який утримує Росія. Більшість морських портів України перебувають під окупацією, що робить перевезення через них неможливим. Азовське море стало недосяжним для перевезень вантажів з 2018 року, в Чорному морі з 24 лютого 2022 року перевезення вантажів (а також пасажирських перевезень) за стандартними маршрутами стало небезпечним [3, с.183].

Морський транспорт впливає на довкілля через викиди шкідливих речовин, відходи та ризики нафтових плям. Зарубіжний досвід показує, що правові засоби, такі як міжнародні конвенції про запобігання забрудненню морського середовища та контроль за викидами сірковмісних сполук, допомагають пом'якшити ці наслідки. Також ефективні заходи передбачають впровадження технологій енергоефективності та програми по обмеженню викидів вуглеводнів. Повна реалізація цих правових механізмів може забезпечити зменшення негативного впливу морського транспорту на довкілля.

Таким чином, правове регулювання використання морського транспорту в Україні потребує вдосконалення з урахуванням екологічних аспектів, особливо в умовах повномасштабної війни. Важливо вжити заходів для мінімізації негативного впливу морського транспорту на довкілля, до яких належать посилення контролю за дотриманням природоохоронного законодавства; впровадження нових технологій, що дозволяють зменшити викиди забруднюючих речовин; розвиток альтернативних видів транспорту; міжнародне співробітництво з питань охорони морського середовища.

Список використаних джерел:

1. Громенко Ю.О. Господарсько-правові засоби забезпечення морської безпеки. *International scientific conference «Maritime security of the Baltic-Black sea region: challenges and threats»* : conference proceedings, December 23, 2021. Odessa: Izdevnieciba «Baltija Publishing». Pp. 98 - 100.
2. Про внесення змін до Морської доктрини України на період до 2035 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 18 грудня 2018 року № 1108. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1108-2018-%D0%BF (Дата звернення: 20.04.2024)
3. Матвєєва А.В., Панченко В.В. Правове забезпечення міжнародних перевезень в умовах воєнного стану. *Актуальні проблеми права: теорія і практика. Збірник наукових праць*, 2023. №2 (46). С.180-192.

ФІЛОСОФІЯ ГЛОБАЛЬНИХ ПРОБЕМ СУЧАСНОСТІ

Олександр Пилипенко,
доктор історичних наук, професор,
професор кафедри гуманітарних дисциплін
Національного університету харчових технологій (м. Київ)

Протягом XX-XXI ст. відбувались незворотні процеси глобалізації: глобальні процеси, глобальна економіка, глобальний ринок, глобальна мережа Інтернет, глобальні конфлікти, глобальні загрози, глобальні виклики, тощо. На часі пошук нових духовних та етичних засад людства, нових життєвих орієнтирів, нової системи базових цінностей і нових способів вселюдської діяльності у формуванні світу.

Сьогодні людство вступає в якісно нову добу свого розвитку, адже коли світ став глобальним – глобальними стали і його проблеми. Забруднення довкілля, яке донедавна руйнувало лише локальні екосистеми, відтепер загрожує катастрофою для всієї біосфери. Хвороби, які раніше не поширювалися за межі певної популяції – легко перетворюються на міжконтинентальні пандемії (Ковід-19). Ресурси, які здавалися невичерпними – вже нездатні задовольнити гігантські потреби стрімко зростаючого населення. Спілкування носіїв віддалених культур сприяє не тільки зацікавленим і дружнім стосункам, але чим далі – підживлює расизм, ксенофобію, тероризм.

На думку Арістової А.І., глобальність світу, яка обернулася кризою його виживання і тривожною непевністю майбутнього, потребує чіткого усвідомлення, розуміння, оцінки тих проблем і викликів, що постали перед людством. Саме на це і зорієнтована ціла низка наукових галузей і розділів філософських знання, а за тим – і включення їх найважливішого доробку до змісту освіти. Всеним належить розглянути широке коло світоглядних, методологічних, антропологічних, прогностичних та інших аспектів філософського осмислення глобальних проблем сучасності; висвітлені теоретичні й методологічні основи глобалістики [1, с. 15].

У 21 столітті глобальні проблеми – руйнівні і нерозв'язані, смертельно небезпечні для всього людства виклики – стали предметом світової філософської думки. Проблеми, які загрожують всьому світу в цілому, і можуть бути подолані лише колективними все-світовими зусиллями, їх природа, зміст, наслідки, вплив на людське буття – стають «своєю» темою для філософії XXI століття. Саме всеосяжний, комплексний, взаємно обумовлений характер глобальних проблем сучасності наближує їх до предмету філософії і філософського світорозуміння.

З іншого боку, стає зрозумілим, що без такого широкого, загального філософського погляду, який виходить за рамки окремих наукових галузей, долає обмеженості історичного, природничого чи інженерного мислення, неможливо розкрити сутність, природу, причини генезису і загострення, умови розв'язання глобальних проблем. Крім того, найважливіша функція філософії – не тільки продукувати знання, але й формувати світогляд і тим – здійснювати безпосередній вплив на процеси пошуку, вироблення, оцінки і втілення стратегічних і практичних рішень.

В центрі уваги філософії глобальних проблем сучасності перебувають, наприклад, питання обґрунтування нової філософської і наукової картини світу; співвідношення рівнів і форм буття, онтологічного статусу людини; відпо-

відальності людини, зв'язку між її ціннісними установкам і характером діяльності; природи і тенденції глобальних змін та особливості пізнання глобального як такого; розвитку відносин в системах «суспільство – природа», «людина – природа», «людство – Всесвіт»; генезису, розвитку і зміни цивілізацій, відтворення їх глибинних культурних та екологічних «геномів»; єдності і багатоманіття світу, неоднозначності й суперечливості суспільного прогресу; стратегій виживання людства та сценаріїв його майбутнього; нових цінностей глобалізованого світу; формування нового глобального мислення... і десятки інших проблем, чий вичерпний перелік просто неможливо скласти, бо сучасність підкидає все нові й нові запити для філософської «поживи».

Накопичення теоретичних і практичних проблем, з якими стикається загальнопланетарна цивілізація, потягло за собою не тільки їх філософське осмислення, але формування особливої наукової галузі – глобалістики, яка вивчає глобальні процеси і явища, у тому числі процес глобалізації людства та його глобальне майбутнє, причини виникнення і динаміка глобальних проблем, умови і шляхи їх вирішення. Глобалістика найтіснішим чином пов'язана з філософським знаннями взагалі і філософією глобальних проблем зокрема, ґрунтується на їх теоретичних і методологічних надбаннях і водночас постачає важливі проблеми для філософської рефлексії (та й сама, як галузь наукового знання, стає об'єктом для філософії науки) [2].

Глобалізм – загальнопланетарна реальність, єдиний світовий економічний і соціокультурний простір на основі взаємозв'язків і взаємозалежності країн і народів. З об'єктивних позицій, глобалізм – це єдиний світовий простір, що витворюється ринковою цивілізацією обміну товарами і послугами, міжнародного переміщення капіталів і робочої сили, взаємопроникнення цивілізаційних цінностей. Глобалізм як новий світовий лад, як нова форма суспільно-політичного устрою прагне до всеохоплюючого панування і перерозподілу світових ресурсів, до послідовного усунення всіх місцевих інтересів, норм і традицій, нівелювання ролі націй і національних держав, формування світу економічного і політичного монополізму з міжнародним центром влади. Глобалізм – принцип підходу в теорії та політиці до розуміння світу (його формування, організації, функціонування і розвитку) як цілісної економічної, соціокультурної і політичної суперсистеми.

Ідеологія глобалізму означає, що сучасне людство розглядається як єдине ціле, принципово нова всесвітня, глобальна система, Глобалізація – це світовий процес розширення і посилення економічної, політичної, культурної взаємозалежності народів і держав; процес становлення єдиного, цілісного, взаємопов'язаного людства. Глобалізація – складний і суперечливий процес, може бути чинником явно позитивного характеру, конструктивно-творчої спрямованості і водночас засобом тиску і пригнічення, розмивання національної і культурної ідентичності, носієм нових ризиків і загроз. Сутність процесу глобалізації, який з особливою силою розгорнувся на порубіжжі XX-XXI ст., полягає у тому, що людство чимдалі більше стає взаємозалежним і чимдалі гостріше усвідомлює себе таким – інтегральним, єдиним у своїй внутрішній різноманітності суб'єктом всесвітньо-історичної творчості. Цьому процесу сприяли як досягнення науково-технічної революції (широке впровадження прогресивних технологій, новітніх засобів транспорту та зв'язку, комп'ютеризація та інформатизація суспільства, освоєння космосу), так і поступове зростання гостроти екологічних, сировинних, енергетичних, демографічних та інших

проблем світової спільноти, що почали набувати загальнопланетарному масштабу.

Глобальними проблемами є ті небезпеки, які стоять перед людством як єдиним цілим. Це – комплекс найгостріших соціально-природних суперечностей, що стосуються людства в цілому і можуть бути розв'язані лише в масштабах усієї планети. Глобальні проблеми, отже, заторкують всі регіони світу, різні країни і народи, і, на відміну від проблем регіональних чи локальних, мають загальнолюдську значимість [3, с. 40].

Глобальні проблеми є надзвичайно різноманітними за своєю природою, мають соціально-економічний, культурологічний, екологічний, політичний, медичний, інші виміри. Серед них: потреба в обмеженні кількості та інтенсивності військових конфліктів, уникнення глобального ядерного конфлікту; обмеження демографічного приросту населення Землі; уникнення глобального голоду та шляхи забезпечення людства продовольством; адекватне використання природних ресурсів та забезпечення їх відтворення; вихід із енергетичної, сировинної, екологічної криз; боротьба з пандеміями та генетичним виродженням сучасного людства; практична реалізація «високих технологій»; гармонізація стосунків людини та природи; подолання фундаментальних соціальних протиріч (бідності, голоду, соціальної диференціації тощо).

Таким чином, специфіка пізнання глобальних проблем полягає в тому, що вони одночасно є і предметом великого комплексу спеціальних наук (перш за все, глобалістики, але й соціології, політології, екології, різних галузей природознавства, математичних і комп'ютерних наук та ін.), і предметом філософського осмислення і узагальнення.

Філософія глобальних проблем сучасності – відносно нова підгалузь філософської науки. Кожна мисляча і небайдужа людина, незалежно від обраного фаху, сфери професійних і приватних інтересів, політичної і громадської позиції, мусить бути обізнаною з питань глобальних проблем сучасності. Зрештою, це – питання навіть не покращання чи облаштування нашого існування, але – самого його збереження.

Список використаних джерел:

1. Філософія глобальних проблем сучасності / За наук. ред. Арістової А.В.; упор.словн. Волобуєва С.В. К.: НТУ, 2016. 184 с.
2. Ісакова О.І. Роль філософії в осмисленні глобальних проблем сучасності. URL: http://www.tsatu.edu.ua/shn/wp-content/uploads/sites/59/mizhdyscyplinarna-konferencija-key-issues-of-education-and-sciences-development-prospects-for-ukraine-and-poland.pdf.
3. Ганношина С. Глобальні проблеми сучасності: філософський аспект / С. Ганношина, О. Петінова // Південноукраїнські наукові студії : Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів та молодих вчених (м. Одеса, 16-17 грудня 2020 р.). Одеса: ПНПУ ім. К.Д. Ушинського, 2021. С. 38-42.

МЕДІАБЕЛЬНІСТЬ СПОРІВ У ПУБЛІЧНИХ ПРАВОВИХ ВІДНОСИНАХ

Дмитро Піддубний,
старший викладач кафедри правознавства і фінансів,
Полтавський інститут економіки і права

Однією з найважливіших вимог, які пред'являє до себе будь-яка сучасна цивілізована держава, є запровадження поділу влади в державному механізмі. З неї логічно випливає інша ознака правової держави – підзаконний характер діяльності органів публічної влади. Але найголовнішою ознакою зв'язаної правом держави є гарантованість суб'єктивних прав осіб, що перебувають під її юрисдикцією, від порушень з боку владних органів [1, с. 216]. Перехід до нової моделі взаємовідносин між державою та громадянином, що передбачає пріоритет приватних інтересів над публічними, об'єктивно викликає конфлікти. Саме тому публічно-правові спори є однією з найважливіших категорій, яка визначає гарантії прав особистості у взаємовідносинах з державою.

Необхідність впровадження та розвитку медіації в Україні є природним процесом, який пройшли багато інших країн. Це зумовлено не тільки історичним розвитком і міжнародними стандартами у сфері права та врегулювання конфліктів, але й внутрішньою потребою в ефективному механізмі вирішення суперечок.

Закон України «Про медіації» визначає медіацію як позасудову добровільну, конфіденційну, структуровану процедуру, під час якої сторони за допомогою медіатора (медіаторів) намагаються запобігти виникненню або врегулювати конфлікт (спір) шляхом переговорів, а його дія поширюється на суспільні відносини, пов’язані з проведенням медіації з метою запобігання виникненню конфліктів (спорів) у майбутньому або врегулювання будь-яких конфліктів (спорів), у тому числі цивільних, сімейних, трудових, господарських, адміністративних, а також у справах про адміністративні правопорушення та у кримінальних провадженнях з метою примирення потерпілого з підозрюваним (обвинуваченим) [2].

Можливість проведення процедури медіації у приватних правовідносинах є консенсуальним серед наукової спільноти та практикуючих юристів. Водночас, медіабельність у публічному праві виникає серйозні дискусії, що потребують ґрунтовного аналізу аргументів кожної зі сторін [3, с. 54 ; 4].

Встановлення критеріїв медіабельності у публічних правових спорах повинно стати важливим елементом правової визначеності та ефективності інституту медіації у публічних правовідносинах.

Поділяючи думку Л. Романадзе можна констатувати, що під медіабельністю спору слід розуміти сукупність ознак конкретного спору, дієздатності та суб’єктивного ставлення сторін спору, можливості дотримання принципів медіації у певній медіаційній процедурі, які визначають об’єктивну та суб’єктивну можливість проведення медіаційної процедури та впливають на вірогідність її результативності [55, с.12], а розробка чітких та обґрунтованих критеріїв медіабельності спору є запорукою ефективного становлення медіації як альтернативного методу вирішення спорів, формування довіри суспільства до медіації через розуміння її сутності та природи.

А. Бортнікова виділяє такі критерії медіабельності публічно-правового спору [6, 259]:

1) легітимність – відсутність прямої заборони на проведення медіації. Наявність у чинному законодавстві України положень про можливість забезпечення прав, свобод та інтересів будь-яким не забороненим законом способом надає медіації легітимності її застосування. Норми Кодексу адміністративного судочинства України щодо примирення, диспозитивності, урахування права особи на участь у процесі прийняття рішення, досудового врегулювання спору забезпечують дієвість медіації як способу вирішення публічно-правового спору;

2) законність – усі права й обов'язки, а також дії (бездіяльність), які можуть лягти в основу медіаційної угоди як результату вирішення публічно-правового спору, повинні відповідати Конституції та законам України, а також міжнародним договорам, згоду на обов'язковість яких надала Верховна Рада України;

3) спеціальна правосуб'єктність – здатність бути учасником правовідносин щодо використання медіації як способу вирішення публічно-правового спору, тобто наявність в особи, яка виявила бажання брати участь у медіації, повноважень на прийняття рішень по суті спору, а також на саме звернення;

4) наявність дискреційних повноважень (адміністративного розсуду) у суб'єкта владних повноважень;

5) компетенційні межі (рамки);

6) спір не зачіпає інтересів осіб, які не беруть участі в медіації;

7) перспектива оформлення результатів медіації згідно з нормами матеріального та процесуального права (так званий критерій дієвості (виконуваності) медіаційної угоди);

8) добровільність.

Такі критерії медіабельності, на нашу думку, повинні застосовуватись до публічних правових відносин для розуміння можливості використання медіації як альтернативи судовому розгляду справи, або іншим засобам вирішення спору. Медіація як особливий соціальний та правовий інститут може бути застосована до широкого кола суспільних відносин, у тому числі і публічно-правових. Водночас, необхідність встановлення критеріїв медіабельності таких спорів є запорукою ефективності процедури медіації, а також довіри до цього інститут.

Список використаних джерел:

1. Жернаков М. В. Ознаки публічно-правового спору / М. В. Жернаков // Державне будівництво та місцеве самоврядування. 2012. No 23. С. 216-225.
2. Про медіацію: Закон України від 16.11.2021 р. № 1875-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text
3. Богуцька Л. П. Застосування медіації як альтернативного способу вирішення публічно-правових спорів. Бюлетень Міністерства юстиції України. 2016. № 9 (179). С. 52-56.
4. Медіація в різних спорах: від банкрутства до спорів з державою. Юридична газета Online. 04 лютого 2021. https://yurgazeta.com/publications/practice/mediatsiya/mediaciya-v-riznih-sporah-vidbankrutstva-do-sporiv-z-derzhavoyu.html
5. Романадзе Л. Д. Критерії медіабельності в контексті системи вирішення спорів. *Прикарпатський юридичний вісник. 2020*. Випуск 6 (35). С. 8–13.
6. Мазаракі Н. Щодо поняття медіабельності спору. *Підприємництво, господарство і право*. 2018 № 12. С. 258–262.

РОЛЬ СУДОВОГО ПРЕЦЕДЕНТУ В СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ

Алла Половченя,
канд. юр. наук, доцент кафедри права та інформаційних технологій
Миколаївський міжрегіональний інститут

На тлі процесу європейської інтеграції у зовнішній політиці та сучасних змін в українському законодавстві постає проблема вдосконалення існуючих правових норм та адаптації українського законодавства до європейських стандартів, сумісних із сучасними суспільними відносинами. Звертаючи увагу на законодавство європейських країн, Україна має також зважати на процеси конвергенції, які останнім часом значно активізувалися у світі.

Континентальне право європейських країн вже не ґрунтується лише на нормативно-правових актах, а й містить у собі значну частку прецедентного права, що формує прецеденти. По-перше, варто зазначити, що наша країна дотримується правової системи, сформованої майже століття тому. Іншими словами, незважаючи на стрімко мінливі підвалини суспільства, кардинальних змін у правовій системі не відбулося. На жаль, ці архаїчні правові витоки гальмують розвиток правової системи в сучасній Україні, спричиняючи резонанс між наявними суспільними відносинами та їхніми нормативними актами у вигляді прогалин у праві, нездатності забезпечити повноцінний захист прав і свобод людини тощо. Тому слід зазначити, що для нашої країни вкрай важливо звернути увагу на наявні нормативно-правові акти, що діють у більшості країн світу, адаптувати їх до нашої країни та модернізувати наявні положення.

Прецедентне право має основну сферу поширення в країнах з англоамериканською правовою системою наприклад, у Великій Британії, США, Канаді та Австралії. Воно використовується як первинне джерело права і має вищу силу над нормативно-правовими актами і договорами. Для правильного функціонування прецедентів, інформація про них повинна міститись в судових звітах. У Великій Британії це "Судові звіти", "Щотижневі судові звіти" та "Всеанглійські судові звіти". У США щорічно публікується 350 томів прецедентного права.

Прецедентне право є характерною рисою англо-американської юридичної сім'ї. В англійському праві існують обов'язкові та переконливі прецеденти. Під час ухвалення рішення в конкретній справі судді або посилаються на наявні прецеденти (декларативні прецеденти), або створюють нові норми права (креативні прецеденти). У США до прецедентів як до джерела права ставляться по-іншому, роблячи їх менш обов'язковими для вищих судових органів. Верховний суд США і верховні суди штатів не зобов'язані виконувати раніше винесені рішення і можуть змінювати свою практику. У результаті формуються позитивні, негативні та прецедентні тлумачення [1, с. 186-187].

На жаль, Україна не визнає практику судів загальної юрисдикції джерелом права, але це не заважає судам нижчих інстанцій спиратися на рішення судів вищих інстанцій в аналогічних справах. У цьому разі знижується ризик оскарження або скасування судового рішення. Причина цього досить проста: Україна належить до романогерманської правової системи, для якої характерне використання прецедентів, які не виходять за межі тлумачення закону. Однак зближення англо-американської та романогерманської правових систем за останнє століття призвело до того, що в нашій правовій системі прецеденти стає вторинним джерелом права.

Процес конвергенції романо-германської та англосаксонської правових систем чітко простежується в нашій правовій системі. В українській судовій реформі значно зросла роль прецедентів як джерела права. Хоча в сучасній українській юриспруденції досі переважає думка, що основним джерелом права є нормативно-правові акти, а прецеденти не визнаються джерелом права, не можна не відзначити, що дедалі більша кількість науковців намагається обґрунтувати місце прецедентів у системі джерел права України.

Роль прецедентів як регуляторів суспільних відносин стає дедалі значимішою. Конституційна судова реформа, розпочата в 2016 року, мала значний вплив на процес створення прецедентів в Україні. Однією з багатьох "революційних" змін, які принесла ця реформа, є наділення Верховного Суду як суду першої інстанції повноваженнями щодо розгляду типових справ і винесення типових рішень. Необхідними умовами для розгляду таких справ та ухвалення Верховним Судом таких рішень є: наявність щонайменше 10 типових справ у провадженні адміністративних судів; вмотивоване подання відповідного адміністративного суду до Верховного суду про розгляд однієї з таких типових справ як суду першої інстанції; направлення матеріалів справи до Верховного суду разом із таким поданням.

Нині наша держава не відносить судовий прецедент до джерел права, адже він наділений тільки рекомендаційним характером. Право знаходить своє вираження та підлягає реалізації тільки в межах законів та актів підзаконного характеру, атому не виражається в судових прецедентах, оскільки вони офіційно не віднесені до джерел українського права.

Якщо розглядати судові прецеденти як джерело права в Україні, то необхідно враховувати два моменти: 1) прецеденти розглядаються як безпосереднє джерело права, тобто формально оформлені положення, на які можна посилатися під час ухвалення рішень, що мають юридичне значення; 2) прецеденти можуть використовуватись у правотворчому та правозастосовчому процесі, а також деякі аспекти їхнього впливу на формування юридичної практики в цілому. Щодо першого аспекту, то розуміння прецедентів, яке довгий час було неприйнятним для вітчизняної юриспруденції, пояснюється існуванням давно сформованого нормативного підходу до розуміння права [2].

Що стосується другого аспекту, то слід зазначити, що і за радянських часів питання про вплив прецедентів на багато правових явищ не викликало зайвих заперечень. Прецеденти впливали і на деталі майбутніх судово-правових кваліфікацій та оціночних концепцій (наприклад, методика визначення розміру шкоди, не пов'язаної з позбавленням волі, не прописана в жодному нормативному документі, і суд визначає розмір на власне внутрішнє переконання та суддівський розсуд, з урахуванням положень судової практики (виділено автором). Оскільки прецеденти призводять до формування нових норм права, вони мають певну структуру, яку можна назвати внутрішньою організацією прецедентів.

Багато вчених дотримуються думки, що прецеденти складаються з трьох елементів: вивчення фактів, встановлення аргументів і винесення рішень. Проаналізувавши перелік міжнародних договорів, ратифікованих нашою державою, можна зробити висновок, що прецеденти, встановлені Європейським судом з прав людини, визнаються джерелом права. Це підтверджується статтею 46 Європейської конвенції про захист прав людини і основних свобод та статтями 17 і 19 Закону України "Про виконання рішень та застосування

практики Європейського суду з прав людини": "Рішення Європейського суду є обов'язковими до виконання державами - учасницями Конвенції", "Суд при «розгляді справ застосовує Конвенцію та практику Суду як джерело права" [3].

Оскільки Україна офіційно визнала юрисдикцію Європейського суду з прав людини щодо тлумачення і застосування Конвенції та протоколів до неї, практика Європейського суду з прав людини визнана джерелом права в Україні на законодавчому рівні. З огляду на це, міністерства систематично здійснюють контроль за адміністративною практикою щодо дотримання Конвенції та практики Європейського суду з прав людини в межах своєї компетенції.

Список використаних джерел:

1. Попов Ю. Рішення Європейського суду з прав людини як переконливий прецедент: досвід Англії та України / Ю. Попов // Підприємництво, господарство і право. – 2010. - № 11. – С. 49-52.
2. Загальна теорія держави і права : підручник / М.В. Цвік та ін. ; за ред. М.В. Цвіка, О.В. Петришина. Харків : Право, 2009. 584 с.
3. «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» : Закон України від 23.02.2006 року № 3477-IV // 29 База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text.

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Олена Порада, Максим Порада,
здобувачі другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»,
Полтавський інститут економіки і права
Науковий керівник: Генадій Аванесян,
доцент кафедри правознавства та фінансів,
Полтавський інститут економіки і права

Дослідження з проблем правового забезпечення соціально-економічного розвитку України проводять як наукові установи, так і вчені-правники, економісти та соціологи: О. Братута, Я. Жовнірчик, Г. Шумська, С. Захарін [1; 2; 4; 5].

Насамперед необхідно з'ясувати роль правового забезпечення в забезпеченні стабільного соціально-економічного розвитку України.

Правове забезпечення є основним фундаментом для стабільного соціально-економічного розвитку України, оскільки воно визначає правила гри для економічних суб'єктів, гарантує їхні права та обов'язки, а також створює передбачуваність управління.

Законодавство забезпечує правовий регуляторний фреймворк, який стимулює ефективне функціонування ринків, захищає конкуренцію та сприяє інвестиціям, що є ключовими факторами для економічного зростання.

Важлива роль правового середовища полягає у захисті прав власності, який стимулює інвестиційну активність та сприяє розвитку підприємництва.

Правове забезпечення забезпечує стабільність та передбачуваність у сфері оподаткування, що є важливим фактором для приваблення інвестицій та розвитку бізнесу.

Крім того, правове регулювання гарантує соціальні права громадян, включаючи права на працю, соціальний захист, охорону здоров'я та освіту, що сприяє соціальному розвитку та підвищенню якості життя населення.

Ефективне правове забезпечення сприяє боротьбі з корупцією та незаконністю, що є передумовою для створення чесного та прозорого бізнес-середовища.

Правове забезпечення міжнародних договорів та угод також важливе для інтеграції України в світову економічну систему та забезпечення її конкурентоспроможності на міжнародному рівні [1].

Також слід зробити аналіз законодавчих актів, спрямованих на підтримку соціально-економічного зростання країни: податкове законодавство, законодавство з підтримки малих та середніх підприємств, законодавство з приводу інвестицій, соціально-економічне законодавство, законодавство з питань конкуренції, законодавство з питань земельних відносин та власності, екологічне законодавство [3].

Аналіз цих законодавчих актів може допомогти зрозуміти, наскільки ефективними є правові механізми підтримки соціально-економічного розвитку країни та виявити можливість для подальшого вдосконалення законодавства.

Також забезпечення прав людини та соціальних гарантій як основний чинник економічного розвитку відіграє важливу роль.

А саме, стимулювання працездатності та творчості: забезпечення прав людини і соціальних гарантій, таких як доступ до освіти, охорони здоров'я та соціального захисту, сприяє здоровому розвитку та професійній підготовці населення, що в свою чергу підвищує продуктивність праці та інноваційність.

Створення стабільного споживчого ринку: гарантії соціального захисту та мінімальних життєвих стандартів забезпечують стабільність споживчого ринку, збільшуючи попит на товари та послуги і сприяючи розвитку підприємництва.

Збільшення людського капіталу: інвестування у людський капітал через освіту, навчання та підвищення кваліфікації сприяє підвищенню рівня освіченості та кваліфікації населення, що в свою чергу підвищує продуктивність праці та ефективність виробництва.

Зменшення соціальних нерівностей: забезпечення соціальних гарантій допомагає зменшувати соціальні нерівності та підвищувати соціальну справедливість, що створює сприятливе середовище для сталого економічного розвитку [4].

Залучення інвестицій: гарантії прав людини та соціальні гарантії вважаються важливими критеріями для інвесторів, оскільки створюють стабільне та надійне бізнес-середовище, де забезпеченість прав та соціальні гарантії не підлягають ризику.

Стимулювання інновацій та креативності: забезпечення свободи вибору, права на власність та свободи творчості сприяє розвитку інноваційних ідей та підтримці креативного підходу до вирішення економічних завдань [5].

Підвищення ефективності громадянського суспільства: забезпечення прав людини та соціальних гарантій сприяє розвитку громадянського суспільства, що в свою чергу забезпечує більшу участь громадян у прийнятті рішень та контролі за діяльністю влади, що сприяє сталому економічному розвитку.

Ми розглянули лише деякі аспекти правового забезпечення соціально-економічного розвитку України та робимо наступні висновки:

1. Правове забезпечення є ключовим фактором для забезпечення сталого соціально-економічного розвитку України, оскільки воно створює стабільність, передбачуваність та правовий порядок для економічних процесів.

2. Забезпечення ефективного правового середовища вимагає системного підходу до розроблення та впровадження законодавства, орієнтованого на підтримку економічних реформ та стимулювання інвестицій.

Наявність чітких правових гарантій для інвесторів та підприємців, таких як захист прав власності, конкурентне законодавство та стабільність податкового режиму, є важливими для приваблення інвестицій та розвитку бізнесу.

Правове забезпечення соціальних прав, таких як доступ до освіти, охорони здоров'я та соціального захисту, є важливим для забезпечення гідного життя та підвищення якості життя населення.

Постійний аналіз та вдосконалення правового середовища, спрямованого на підтримку соціально-економічного розвитку, є необхідним для адаптації до змінних умов та досягнення конкурентоспроможності на міжнародному рівні.

Список використаних джерел:

1. Братута О. Загальна характеристика та оцінка нормативно-законодавчої бази системи регулювання регіонального розвитку в Україні. *Регіональна економіка*. 2017. № 1. С. 7–13.
2. Зайцева Л., Братута О., Двоєносенко С. Аналіз правових засад механізму регіонального розвитку в Україні. *Актуальні проблеми державного управління:* Збірн.наук, праць. Дніпропетровськ, 2003. Вип. 2 (12). С. 51-58.
3. Закон України “Про державне прогнозування та розроблення програм соціального і економічного розвитку України” від 23 березня 2000 р. № 1602-III. *Відомості Верховної Ради*. 2000. №25. С.442-449.
4. Жовнірчик Я.Ф. Оцінка якості нормативно-правової бази в системі регіонального управління. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. №3, 2010.
5. Проблеми і перспективи інтеграції України до міжнародного інвестиційного ринку: монографія. С.В. Захарін. НАН України. Об’єднаний інститут економіки НАН України. Київ, 2004.166с.

РЕЛІГІЙНА ФІЛОСОФІЯ – ІДЕОЛОГІЯ ТОТАЛІТАРИЗМУ ЧИ ГЛОБАЛЬНЕ ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ СУТНОСТІ ЛЮДИНИ?

Максим Порада, Олена Порада,
здобувачі другого (магістерського)
рівня вищої освіти спеціальності 081 «Право»,
Полтавський інститут економіки і права
Науковий керівник: Алла Кравченко,
канд. юр. наук, доцент кафедри правознавства та фінансів,
Полтавський інститут економіки і права

У світлі глобальних світових подій останніх років особливу увагу звертає на себе співвідношення релігійного та державного впливу на суспільство.

Дослідження даного питання має виняткове значення, оскільки, релігійна філософія та, власне, і сама релігія, не тільки устатковує у законах людей божественні закони, а й безпосередньо сприяє формуванню у індивіда складного відчуття постійного релігійного обов’язку, який неабияк впливає на особистісне

ставлення до світу. Це ставлення проявляється у відчутті людиною себе не тільки такою, що має певні права даровані Богом, а і такою, що має постійний обов'язок перед кожним ближнім, оскільки християнська віра закликає бути не споглядальним, а активним. Таким чином і формується одна із головних складових світогляду людини, яка має неабияке значення на сьогоднішній день і проявляється у тому, що людина, уже самим своїм існуванням, засвідчує права та обов'язки, які конкретизуються у правових системах, що лише є уточнюючими.

Тривалий час суспільство віддавало перевагу нормам і принципам права , які були направлені на підтримку і захист життєвих потреб та інтересів людей та спільнот і не мало особливого інтересу до спроб побудови « ідеальної держави» як у античні часи. Так, наприклад, у Середні віки джерелом авторитетності права був Бог та його Божественні Закони, що лежали в основі як природних, так і людських неписаних та писаних законів. Така ідеологія була абсолютно прийнятною, зрозумілою і такою, що не викликала суттєвих суперечок і необхідності їхнього критичного осмислення. Тільки часи Відродження та Нового часу підняли питання про раціональні основи правої дійсності, що неминуче призвело до аналізу проблеми самодостатності правової раціональності та теоретичної автономії права, а отже, відповідно, і місця у них людини. З огляду на це, релігійна філософія має бути сприйнята як тотальне переосмислення сутності людини, а не як ідеологія абсолютної влади чи, певним чином, тоталітаризму. Особливо яскраво ця особливість виявляється в релігійному, зокрема християнському, історичному світосприйнятті. Так, для прикладу, один із отців християнської церкви, Оріген, вважав, що автентичне, належне самовизначення людини в оточуючому її плинному історичному світі не є чимось таким, що може бути здійснене людиною лише самотужки. Воно обов'язково передбачає сприяння вищої доброї сили, неможливе без Божої благодаті. До того ж, на його думку, "сходження Святого Духа вниз до людей переважно виявляється після вознесіння Христа на небеса, аніж до його пришестя. Раніше дар Святого Духа давався одним тільки пророкам і небагатьом із народу в тому випадку, якщо хтось заслужив його". Фома Аквінський доводив, що способом, через який людина долучається до благодаті є не тільки і не стільки людський розум, скільки — божественне одкровення, через яке людина отримує можливість здобути те необхідне для власного врятування знання, яке вислизає від її розуму. Це так, тому, що істина про Бога, віднайдена людським розумом, була б доступною небагатьом, до того ж, містила б значний домішок хибних думок, тоді як від володіння цією істиною повністю залежить спасіння людини, яке набувається в Богові.

І, лише, нещодавно, у двадцятому столітті, почала формуватись необхідність автентичного, не лише релігійного, а і філософського розуміння залучення Бога для дослідження історичної дійсності. А Бог може постати уособленням необхідності, щодо якої з'ясовується питання про можливість свободи людини.

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Єва Рудіч,
студентка 2 курсу факультету міжнародного та європейського права
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
Науковий керівник: Лариса Коваленко,
доцент кафедри адміністративного права
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Актуалізація потреб з удосконалення публічного управління та приведення його у відповідність вимогам ефективного розвитку української держави викликане суттєвим ускладненням суспільних відносин як на міжнародному рівні, так і безпосередньо в державі. Нові виклики національному інформаційно-комунікаційному простору, стрімкий розвиток індустрії впливу, інформаційно-комунікаційних технологій, нових способів маніпуляції та недосконалість державної комунікаційної політики, неефективна комунікаційна діяльність державних установ, що вичерпується переважно реакцією на пропаганду та дезінформацію, призводить до його вразливості та становить загрозу як національній безпеці, так і територіальній цілісності країни.

Запровадження стратегічних комунікацій у систему публічного управління базується на такій сукупності передумов, що визначають необхідність: застосування нових технологій протидії зовнішнім інформаційним впливам на національний інформаційно-комунікаційний простір; формування інформаційної, загальнонаціональної самоідентичності суспільства, збереження культурної та політичної нації; забезпечення ефективного стратегічного управління та спільного вироблення стратегічних цілей розвитку держави; виконання завдань, визначених у низці стратегічних державних документів, якими передбачено розвиток спроможностей органів публічної влади у сфері стратегічних комунікацій. Зокрема, виокремлено наступні завдання: забезпечення інституційної спроможності у здійсненні міжнародних стратегічних комунікацій; використання публічної дипломатії у налагоджені взаємодії з міжнародною громадськістю; інформування громадськості про майбутні зміни; залучення великої кількості суб'єктів вироблення та реалізації державної політики, забезпечення чіткої їх координації, комунікації та взаємодії; розвиток стратегічних комунікацій та розробка стратегічного наративу і його імплементація; забезпечення інформаційної безпеки, покращення комунікацій з громадськістю і бізнес-структурами, розробка системи підготовки фахівців у сфері стратегічних комунікацій тощо.

Сьогодні для держави є: розвиток інформаційного суспільства, забезпечення інформаційної безпеки, налагодження взаємодії з громадськістю та залучення до прийняття управлінських рішень, інформування громадськості про майбутні зміни, виведення на новий якісний рівень взаємодію з міжнародною спільнотою.

Вони потребують застосування нових управлінських підходів у діяльності органів публічної влади усіх рівнів. У низці державних стратегій і доктрин визначено необхідність запровадження стратегічних комунікацій як одного з пріоритетних завдань для органів влади, мета яких – створення, зміцнення та збереження сприятливих умов для просування національних інтересів і дер-

жавних цілей шляхом скоординованої інформаційної діяльності та постійного комунікаційного процесу.

Пріоритетом державної політики в інформаційно-комунікаційній сфері

України є запровадження стратегічних комунікацій, ефективність використання яких спрямована на вирішення таких проблем: неефективність державної інформаційної та відсутність комунікаційної політик, недосконаліть законодавства щодо регулювання суспільних відносин в інформаційній сфері, нездатність владної еліти та неготовність органів публічної влади до діалогу з суспільством, невизначеність національної ідеї та стратегічного наративу, недостатній рівень медіа-культури та інформаційної грамотності суспільства, недосконаліть міжособистісних відносин, що становить загрозу національним інтересам та безпеці України в інформаційній сфері .[3.с.73]

Для уточнення змісту стратегічних комунікацій та визначення їх складових взято за основу розроблені Альянсом стандарти у сфері стратегічних комунікацій, а також наукові доробки країн-членів НАТО. Аналіз зазначених вище документів свідчить, що діяльність зі стратегічних комунікацій охоплює такі основні напрями, як: зв'язки з громадськістю, публічна дипломатія та військові заходи на підтримку публічної дипломатії, внутрішня комунікація, зв'язки зі ЗМК, інформаційні операції, психологічні операції, інформування про ситуацію та документування подій, розвідувальне забезпечення проведення інформаційних заходів, дії в кібернетичному просторі (включаючи соціальні мережі), інформаційні заходи міжнародного військового співробітництва, залучення ключового лідера до проведення інформаційних заходів, цивільно-військове співробітництво, показ дій військ, введення в оману, безпека операцій, фізичний вплив, протиборство в електромагнітному просторі.[2.с.149]

Специфічною особливістю публічної сфери є "притирання" різних

груп інтересів, і саме в діалозі з владою формується їх громадянська позиція. Отже, у публічній сфері: формується суспільна думка; відбувається взаємодія суспільних інтересів громадян і публічної політики держави; забезпечується взаємовплив суспільства і влади, що є найважливішою ознакою демократії. Демократія є процесом розподілу влади та публічного контролю за її виконанням у межах політики, для якої характерною є наявність інституціонально різних, але взаємопов'язаних сфер громадянського суспільства та держави. Публічну сферу, у загальному вигляді, можемо визначити, як відкритий для дискусій щодо важливих для суспільства тем простір.

Стратегічні комунікації – це універсальний інструмент, який може давати результати у всіх сферах суспільного, громадського та публічного життя та може використовуватись для досягнення зовнішньо- та внутріполітичних цілей. Головною умовою цього є часова віддаленість бажаного стану проектованого об'єкта та синхронізації дій в інформаційному

просторі усіх суб'єктів комунікаційного процесу. Їх не потрібно ототожнювати з іншими видами комунікацій, як то: політичні, державні, маркетингові, антикризові, соціальні, міжособистісні тощо, тому що вони мають інтегральних характер і використовують інші види комунікацій для вирішення конкретних завдань у процесі формування відповідного типу поведінки у цільових аудиторій та досягнення стратегічних цілей.[1.с.49]

Принципова відмінність стратегічних комунікацій у публічному управлінні від інших видів комунікацій – планове залучення великої кількості

суб'єктів до комунікаційної взаємодії з цільовими аудиторіями з метою впливу на їх поведінку. Тобто стратегічні комунікації можна визначити, як формуючі впливи на відповідні об'єкти, на які спрямована комунікаційна дія. [1.с.51]

Метою стратегічних комунікацій у публічному управлінні є створення сприятливих умов для реалізації державної політики як шляхом попередження та своєчасного виявлення зовнішніх і внутрішніх загроз інформаційному простору, так і шляхом раціонального використання комунікаційного потенціалу держави з метою залучення громадськості до реалізації державних стратегій і програм та розробки національного контенту.

Основною метою стратегічних комунікацій у публічному управлінні, на нашу думку, є забезпечення координації комунікаційної діяльності між суб'єктами публічного управління на всіх рівнях, як по горизонталі, так і по вертикалі, та синхронізації основних тем, повідомлень і наративів для забезпечення послідовності їх транслювання та надійності сприйняття цільовими аудиторіями. Тобто, з допомогою стратегічних комунікацій система органів публічного управління функціонуватиме як єдиний цілісний механізм у взаємодії з суспільством.

Однак, в Україні досі не визначено статус стратегічних комунікацій, відсутні офіційні документи, які б регламентували державну політику щодо них, є лише декларація про наміри. Ключові проблеми щодо запровадження стратегічних комунікацій у діяльність органів публічної влади, на нашу думку, полягають у нормативно-правовій і структурно-функціональній площині.

Отже, виходячи з вище приведеного, можна зробити висновок про те, що важливим завданням для влади на найближчу перспективу є необхідність налагодження та виведення на належний рівень різнобічних

внутрішніх і зовнішніх комунікацій та пошук нового, дієвого методологічного інструментарію, за допомогою якого стане можливою організація узгодженої взаємодії суб'єктів публічного управління щодо цілепокладання, прогнозування та планування соціально-економічного розвитку держави.

Таким інструментарієм міжнародною науковою спільнотою визначено стратегічні комунікації, що сприяє не тільки протидії інформаційним інтервенціям, а є новим управлінським підходом демонстрації намірів, формування довіри та підтримки різними групами населення дій державних органів, установ та організацій. Стратегічні комунікації, як інструмент легітимації суспільством державної політики та напрямів розвитку, здатен вносити режимні, інституціональні, макроструктурні зміни в державі, соціальних настроях та суспільній атмосфері.

Список використаних джерел:

1. Баровська А., Коваль І. "Зрозуміла мова" / Plain language як зрозуміла реалізації комунікації влада-громадськість та побудова наративів. Стратегічні пріоритети. Науково-аналітичний щоквартальний збірник. Серія "Політика". 2016. № 4 (41). С. 49–54.
2. Баровська А. В. Стратегічні комунікації: досвід НАТО. Стратагічні пріоритети. 2015. № 1(34). С. 147–152.
3. Гуцал С.А. Публічна дипломатія та стратегічні комунікації: визначення концептуальних основ. Міжнародні відносини; серія "Політичні науки". 2015. № 9.

ГОСПОДАРСЬКІ ВІДНОСИНИ В КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Таміла Ряска,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
спеціальності 081 «Право»,
Полтавського інституту економіки і права
ЗВО «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»
Науковий керівник: Іван Лісний,
старший викладач кафедри правознавства та фінансів
Полтавського інституту економіки і права
ЗВО «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»

У Концепції реформування цивільного законодавства зазначено, що систематичне оновлення книги І, як і всього ЦК України, можливе лише за умови скасування Цивільного кодексу України. Це не відповідає межам актів, що регулюють комерційні відносини, які за своєю природою належать переважно до приватного права.

Тому реформування цивільного законодавства може розглядатися лише за умови скасування Господарського кодексу України, оскільки цей Кодекс є застарілим, містить багато «архаїчних» правових інститутів і не відповідає правовим умовам ринку регулюють підприємницьку діяльність.

Водночас не пропонується бачення майбутнього закону (серії законів), який би регулював ці правовідносини. Якщо ми подивимося на закони європейських країн, то побачимо, що в переважній більшості цих країн існує подвійна реальність приватного права, тобто крім цивільного кодексу існує також набір приватних прав. Закон регулює економічні (або комерційні) відносини.

Зокрема, економічний (комерційний) код був прийнятий і успішно діє в країнах Центральної та Західної Європи, таких як Франція (Code de Commerce), Німеччина (Handelsgesetzbuch), Австрія (Unternehmensgesetzbuch) або найближчі до нас країни з точки зору соціально-економічного розвитку знаходяться в таких країнах, як Польща (Kodeks spółek handlowych), Чехія (Zákon o vayděchno společnostech a družstvech (zákon o vaydochne korporacích [3]) тощо.

Комерція Французький кодекс включає стандарти про комерційну поведінку, про торговців, їхній статус, зобов'язання, про кооперативні асоціації роздрібної торгівлі, про незалежні торговельні колективні магазини, про компанії взаємної гарантії, брокерів, комісіонерів, перевізників і комерційних агентів.

Німецьке право служить зразком для формування не тільки корпоративного, а й приватного права в ряді країн Східної Європи. Водночас Торговельний кодекс Німеччини (Handelsgesetzbuch) містить норми, що стосуються не лише окремих видів ділового співробітництва, а й положення про комерційні договори, реєстри юридичних осіб, процедури реєстрації суб'єктів господарювання в реєстрі тощо.

Комерційного кодексу визначає основних суб'єктів господарського сектора, - підприємців (Kaufmann), їх об'єднання (Handelsgesellschaft), комерційних (комерційних) представників (Handelsvertreter), брокерів (Handelsmakler), регулює роботу комерційного реєстру та порядок для реєстрації в Торговому реєстрі компаній та ФОП; визначає комерційні угоди (Handelskauf), комісійні операції (Kommissionsgeschäft) тощо, встановлює правила бухгалтерського об-

ліку, складає баланси, визначає фінансові результати діяльності компанії та багато інших аспектів господарської діяльності економічних одиниць.

Зі створенням Редакційного комітету цивільного законодавства та підкомітету з питань реформи підприємницького законодавства (включаючи професорів С. Солтисінського, А. Шайковського та Дж. Швая (J. Szwaja) [9], кодекс було реформовано і на його основі прийнято Кодекс торговельних товариств (Kodeks spółek handlowych), водночас тривають дискусії щодо зміни нового Польського ЦК.

Тобто, незважаючи на бажання розробників інтерналізувати господарсько-правові норми в рамках цивільного права , така ідея досі не реалізована.

Чинний польський Кодекс комерційних товариств є, по суті, кодексом господарських товариств, який регулює їх систему, процедури заснування, реорганізації та припинення. Звичайно, удосконалюючи національну правову систему, не слід обмежуватися лише досвідом регулювання права економічних відносин у Європі.

Отже, аналізуючи останні розробки в чинному національному законодавстві, ми можемо побачити багато запозичень з англо-американської правової системи, особливо американської. Мова йде про декілька інститутів корпоративного права – принципи корпоративного управління, незалежні директори, угоди акціонерів (компанії), генеральні секретарі, обов'язковий викуп (продаж) акцій, перегляд непрямого режиму тощо.

Очевидно, що необхідність впровадження таких іноземних правових інститутів в українське законодавство зумовлена необхідністю задоволення інтересів іноземних інвесторів.

ЛІНГВІСТИЧНІ ПИТАННЯ ЮДЕЙСЬКОГО ПОХОДЖЕННЯ. РУСИФІКАЦІЯ ІМЕН ТА ЇЇ НАСЛІДКИ

Марія Слісаренко,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності «Публічне управління та адміністрування»
Національного технічного університету
«Харківський політехнічний інститут»
Марина Міщенко,
кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри українознавства, культурології та історії науки
Національного технічного університету
«Харківський політехнічний інститут»

Одним із найвагоміших аргументів єврейства вважалися сімейні легенди. Якщо дід-прадід мав по батькові Абрамович чи Ісаакович – він був євреєм. Річ у тому, що існували вказані у Святцях так звані біблійні імена, якими називали православних. Це імена слов'янського, грецького, латинського та давньоєврейського походження. У тому числі імена: Аарон; Абрам; Авакум; Авнер; Барух; Бер; Берко; Веніамін; Вульф; Гаврило; Єфрем; Захарія; Йона, Натан; Наум; Ной; Савелій; Самсон; Яків; Ганна; Авеліна; Амалія; Браха; Габріелла; Дарія; Двори; Дебора; Діна; Єва; Єлизавета; Ізраїліт; Лея; Малка; Михайлина; Наїна; Рахіль; Ревека; Рут; Сара; Соломія; Тамара; Фаня; Хава; Ципора; Шейна; Шифра; Евеліна; Юдіфь; Яффа. І цей перелік дійсно навіює асоціацію з

єврейською національністю. Але це не так. Національність як спосіб ідентифікації людини запропонували більшовики на початку XX століття. До того методом ідентифікації було віросповідання. Розрізняли православних, греко- та римо- католиків, мусульман, осіб іудейського віросповідання, сектантів тощо.

У XIX столітті «особи юдейського віросповідання» досить часто носили подвійні і навіть потрійні імена. Наприклад: Шая – Шмуель, Сендер – Аарон, Естер – Ривка, Хана – Лея, Голда – Сура. Попадалося навіть чотири імені. Для православних таке було нетипово. А ось католики подвійні імена теж носили часто. У XX столітті подвійних імен стало значно менше. Але вони не зникли.

Особи іудейського віросповідання підпадали під межу осілості – кордон території, за межами якої постійне проживання заборонялося. Виняток робився в різний час для купців першої гільдії (а існували ще дві гільдії); осіб з вищою освітою; військовим, які вийшли у відставку; ремісникам, приписаним до ремісничих цехів (так званих «цехових»); караїмам; особам, які отримали дозвіл губернатора; гірським та бухарським євреям. Тому, предок, який жив третім-четвертим поколінням, припустимо, у Харківській губернії (поза межами осілості) років 200 тому, хоча й носив ім'я Іона Абрамович, навряд чи мав іудейське віросповідання.

Крім того, в 1930-ті роки євреї суттєво русифікували свої імена, крім подвійних і потрійних імен. Наприклад, Герш, Гедалій та всі імена на «Г» записувалися Григоріями; Пінхас, і Пейсах називали себе Петрами; Борухи – Борисами, Соломони – Семенами, Голди – Ольгами, Сари – Софіями; Рухля, Рейзя, Ривка – Раїсами, Мендель, Мордко, Мордехай, Мойше та більшість імен на «М», а також часто ті, що містили літеру «м» у середині імені – стали Михайлами.

Імена, неспівзвучні православним, перекладалися без жодних правил. Наприклад, Копл – Микола; Хаскель – не співзвучне Харитон, а часто Альберт і т.д. Авігдор – Віктор, Нафтула, Натан, Наум – Анатолій. А Олександром могли стати Ізраїль, Шмуль та Авраам. Іноді Мотл, Давид і Рахмілель могли стати Дмитром.

Після того як євреї почали активно застосовувати православні імена, наприклад, Борис, Михайло, Аркадій, Семен, Ілля, Леонід, Григорій, Марк, то цими іменами у православних сім'ях дітей або не називали, або називали набагато рідше.

Винятком було ім'я Олександр, поширене у світі. Цікаво, що ім'я Олександр ще з часів Олександра Македонського увійшло в єврейську традицію, православні в свою чергу пов'язували його з іменами трьох царів, що носили це ім'я, а за радянських часів – з ім'ям Олександра Ульянова, брата Леніна.

Тому сьогодні одним із найважливіших способів ідентифікації іудейського походження є записи в синагозі. На жаль, далеко не скрізь в архівах вони збереглися у повному обсязі. Поступово українські громадяни зменшували кількість імен, які застосовувалися для наречення немовлят, чим мимоволі сприяли консолідації українського співтовариства.

ОСОБЛИВОСТІ СТВОРЕННЯ МОБІЛЬНИХ ДОДАТКІВ В СЕРЕДОВИЩІ ANDROID STUDIO

Юлія Снітко,
старший викладач кафедри
комп'ютерних та інформаційних технологій і систем
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

В сучасному світі мобільні пристрої, такі як смартфони, планшети стають найперспективнішими каналами зв'язку та засобом оптимізації бізнес-процесів.

Згідно з даними аналітиків IDC, світові поставки смартфонів у I кварталі 2024 року зросли на 7,8% у річному обчисленні до 289,4 мільйонів одиниць. Частка ринку смартфонів на платформі Android коливається в діапазоні 79-81% протягом останніх двох років [1]. Іншими словами, приблизно 8 з 10 пристроїв використовують саме цю операційну систему.

Android Studio — це інтегроване безкоштовне середовище розробки Google, яке надає розробникам інструменти для створення програм на платформі операційної системи Android. Дане середовище можна встановити на Windows, Mac і Linux, включає інструменти для розробки рішень для смартфонів і планшетів, а також нові технологічні рішення для Android TV, Android Wear, Android Auto, Glass і додаткові контекстні модулі.

Середовище Android Studio розроблено як для невеликих груп розробників мобільних додатків (навіть для однієї особи), так і для великих міжнародних організацій. Додатки для Android розробляються в Android Studio за допомогою мови Java або Kotlin.

Платформа Android складається з багатьох компонентів. Вона включає основну програму (наприклад, контакти), набір інтерфейсів прикладного програмування (API) для керування зовнішнім виглядом і поведінкою додатку, а також багато допоміжних файлів і бібліотек.

Під час створення застосунку ви можете використовувати ті самі API, що й у базових програмах. Ці API дозволяють вам керувати зовнішнім виглядом і поведінкою вашої програми. Нижче інфраструктури програми знаходиться бібліотечний рівень. API використовуються для маніпулювання ними. Кожна програма Android працює в окремому процесі. Ядро Linux є серцем системи. Android не тільки забезпечує роботу драйвера, але й базові послуги, такі як безпека і керування пам'яттю [2, с. 8].

Встановлення та оновлення версій SDK також просте для обох мов Java та Kotlin, оскільки цим займається Android Studio, користувачеві залишається лише вибрати у списку, відмітити та вказати, що це є обов'язковим. Оскільки версії постійно оновлюються, після кожного випуску нової версії Android програмістам дуже зручно та важливо отримувати останню версію SDK до того, як платформа буде випущена для широкого загалу.

Виділимо основні етапи створення мобільних додатків. В першу чергу це планування та аналіз, який включає визначення цілей програми, визначення цільової аудиторії та огляд функцій і можливостей, дослідження ринку та техніко-економічні обґрунтування. Наступний етап – дизайн, який включає в себе створення прототипу та дизайну інтерфейсу користувачів для програми. Етап розробки включає кодування програми та інтеграцію всіх необхідних функцій. На етапі тестування розробник перевіряє зручність використання

програми, помилки та проблеми з продуктивністю. Також тестування користувачами проводиться для збору відгуків і покращення дизайну і функціональності програми. Етап розгортання, коли додаток протестовано та готово, розробник публікує його в Google Play Store. Також оптимізують програму для пошукових систем, налаштовують аналіз програми та інтегрують необхідні стратегії монетизації програми. Останнім етапом є обслуговування та оновлення після випуску програми розробником, продовжують контролювати продуктивність програми, вносячи будь-які виправлення помилок або проблем і надають регулярні оновлення для додавання нових функцій та можливостей. Загалом процес розробки мобільних додатків є досить складним та включає планування, проектування, розробку, тестування, впровадження та етапи обслуговування. Кожен крок вимагає ретельного продумування, планування та виконання, щоб переконатися, що програма функціонує належним чином та є простою у використанні та приваблива для цільової аудиторії [3].

Ще одна важлива особливість — постійна взаємодія з інтернетом. Історично складалося так, що мобільні програми були досить легкими програмами, які не передбачали великої комп'ютерної логіки. Спочатку мобільні пристрої мали досить скромну обчислювальну потужність, але наразі вони вже можуть позмагатися з будь-яким комп'ютером. Але навіть із сучасними багатоядерними процесорами та величезним об'ємом оперативної пам'яті продуктивність залишається головним фактором у створенні мобільних додатків. Тому значна частина обчислювальної логіки, яка міститься в додатку, — це взаємодія з інтернетом і хмарними службами.

Отже, Android Studio – один з найкращих інструментів для створення додатків Android. Його інтуїтивно зрозумілий інтерфейс і надійний функціонал роблять його чудовим вибором як для початківців, так і для досвідчених розробників програм.

Список використаних джерел:

1. Global smartphone market share from 4th quarter 2009 to 1st quarter 2024. URL: https://www.statista.com/statistics/271496/global-market-share-held-by-smartphone-vendors-since-4th-quarter-2009/
2. Дворецький М. Л., Нездолій Ю. О., Дворецька С. В., Кандиба І. О.Розробка мобільних застосунків для OS Android : навч. посіб. Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили. 2021. 140 с.
3. Пашина У. О. Android-додаток для організації та планування завдань URL: https://er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/60826/1/ФКНТ_2023_122_Пашина У.О..pdf

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ВЛАСНІСТЬ, ЯК ОБ'ЄКТ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Любов Сорокіна,
доктор філософії у галузі права,
науковий співробітник Центру правового забезпеченнянауки та технологій Науково-дослідного інституту інтелектуальної власності НАПрН України

У світовому контексті інтелектуальна власність є невід'ємною частиною сучасного суспільства, що охоплює права на винаходи, авторські твори, торгові марки, дизайни та інші інтелектуальні надбання. Ця сфера відіграє важливу

роль у захисті інновацій, творчості та конкурентоспроможності національних та міжнародних рівнів. Інтелектуальна власність забезпечує винагороду для творців та винахідників, стимулює їхню креативність та інноваційний потенціал. Крім того, це сприяє розвитку науки, технологій, мистецтва та культури, сприяючи тим самим загальному прогресу суспільства. [1]

Вивчення інтелектуальної власності надає можливість зрозуміти складні аспекти правового захисту інтелектуальних надбань, а також сприяє вдосконаленню законодавства у цій сфері. Актуальність цієї теми зростає в умовах швидкого розвитку технологій та глобалізації, де інновації стають ключовим фактором конкурентоспроможності країн та компаній. Отже, розуміння важливості інтелектуальної власності є надзвичайно важливим для всіх сфер суспільства, починаючи від бізнесу та науки і закінчуючи культурною сферою. [1]

Дійсно, процеси глобалізації, які почалися в усьому світі, логічно торкаються і всесвітньої економіки, як основної рушійної сили прогресу. Сфера інтелектуальної власності у цій ситуації потребує сталого нормативного врегулювання, оскільки з економічним розвитком відповідно зростає кількість зловживань у цій сфері. Інтелектуальна власність потребує унормування відповідальності за порушення. Відомі торгові марки завжди приваблювали нечесних ділків та зумовили появу великої кількості контрафакту. Це звичайно стосується не тільки промислової власності, але й авторського права.

У науковій літературі відзначається прямий взаємозв'язок між рівнем правової захищеності інтелектуальної власності у країні та станом національної економіки. Поява дієвого механізму захисту інтелектуальної власності сприяє розвитку внутрішніх галузей промисловості, пожвавленню іноземних інвестицій та відкриє доступ до нових технологій; прибутки цих країн від експорту багато в чому залежать від ступеня захисту інтелектуальної власності. «Піратське» використання чужих винаходів стимулює розвиток країни лише доти, поки охорона інтелектуальної власності не стає для неї економічно вигідною. Наявність надійної системи охорони інтелектуальної власності сприяє активізації науково-дослідницьких розробок, допомагає створювати ринок результатів інтелектуальної діяльності, забезпечуючи правову основу купівлі-продажу та ліцензування технологій система захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності сигналізує потенційному інвестору, що країна дотримується прав творців нематеріальної власності та відкрита для бізнесу.

За такого підходу сфера інтелектуальної власності виявляє відоме протиріччя між свободою творчості, в основі якої лежать приватні інтереси особистості-творця, та публічним характером творчої діяльності в соціоцентричному значенні, результат якої постає як суспільно значимий продукт.

Зазначене протиріччя має вирішуватися у вигляді права як регулятора соціальних відносин, спрямованих на забезпечення балансу приватних та публічних інтересів. Представляючи собою точку сполучення останніх, сфера інтелектуальної власності об'єктивно вимагає особливого правового режиму, який, забезпечуючи їх гармонізацію, створює умови, коли приватні інтереси визначають мотивацію поведінки суб'єктів творчої діяльності, спрямованого досягнення загального блага.

Зауважимо, що об'єктивно існує певна сфера соціальних цінностей, що належить суспільству загалом. Сприймається як правильна теза про те, що пріоритет прав особистості може бути визнано невірним за своєю суттю.

Правове забезпечення суспільних інтересів, що відображають загальні об'єктивні потреби, що спрямовані на благо всього суспільства, гарантує дотримання дія особистісних інтересів, особистісних благ, що визначає ціннісну соціальну пріоритетність інтересів суспільства загалом.

Громадське благо як критерій людського життя є не хибним благом та не ідеалом. Одиничне немає значення без загального. Добробут окремої людської особистості нерозривно пов'язано з добробутом суспільства, в якому вона перебуває. У ціннісних вимірах визначається особистий внесок кожного члена суспільства на загальне суспільне благо.

Право творця будь-якого творчого результату, будь то літературний твір або винахід, є його невід'ємним, природним правом, виникає з самої природи творчої діяльності і існує незалежно від визнання цього права державною владою. Виникає у творця право на досягнутий результат схоже на право власності, що з'являється в особи, працею якої створений матеріальну річ.

Опосередкована відносинами інтелектуальної власності свобода творчості, таким чином, не є самоціллю - «річ у собі». Пізнана на рівні соціальної значимості, вона постає як ефективне функціонування механізму створення суспільних благ.

Наведене дозволяє зробити висновок про те, що сутнісною рисою будь-який творчої діяльності є її приватний характер, який обумовлюється присутністю у відносинах інтелектуальної власності різним ступенем громадського інтересу.

Єдність та взаємодія приватноправових та публічно-правових інтересів у сфері інтелектуальної власності викликають необхідність поєднання приватноправових та публічно-правових засобів у правовому регулюванні цієї групи громадських відносин.

З урахуванням пережитого Україною історичного етапу формування економіки, яка заснована на ринкових відносинах, законодавче регулювання відносин, пов'язаних з процесом створення та використання об'єктів інтелектуальної власності, повинен мати не тільки охоронний, а й стимулюючий характер. Край важливим завданням є законодавча регламентація прав, завдань та статусу органів виконавчої влади в інноваційній сфері, визначення правових гарантій збереження та ефективного управління інтелектуальною власністю, що створюється за рахунок бюджетних коштів.

У сучасних умовах, при переході до широкого використання інновацій в економіці, особливого значення набуває залучення до господарського обігу результатів наукової та науково-технічної діяльності за допомогою адміністративного-правового управління інтелектуальної власністю.

В Україні захист особистих немайнових і майнових прав суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав здійснюється в порядку, встановленому адміністративним, цивільним і кримінальним законодавством.

Цивільно – правова відповідальність передбачена статтею 431 Цивільного кодексу України, в якій зазначається, що за порушення права інтелектуальної власності, в тому числі невизнання цього права чи посягання на нього, тягне за собою відповідальність, встановлену зазначеним Кодексом, іншим законом чи договором. [2]

Згідно зі статтею 53 Закону України «Про авторське право і суміжні права» (далі - Закон) порушенням авторського права і (або) суміжних прав, що дає підстави для захисту таких прав, у тому числі судового, є:

вчинення будь-якою особою дій, які порушують особисті немайнові права суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав, визначені статтями 11 і 37 Закону, та їх майнові права, визначені статтями 12, 38, 39 - 41 Закону, з урахуванням передбачених статтями 22-28, і 43 Закону обмежень майнових прав;

піратство у сфері авторського права і (або) суміжних прав - опублікування, відтворення, ввезення на митну територію України, вивезення з митної території України і розповсюдження контрафактних примірників творів (у тому числі комп'ютерних програм і баз даних), фонограм, відеограм, незаконне оприлюднення програм організацій мовлення, камкординг, кардшейрінг, а також Інтернет-піратство, тобто вчинення будь-яких дій, які відповідно до цієї статті визнаються порушенням авторського права і (або) суміжних прав з використанням мережі Інтернет;

плагіат - оприлюднення (опублікування), повністю або частково, чужого твору під іменем особи, яка не є автором цього твору;

ввезення на митну територію України без дозволу осіб, які мають авторське право і (або) суміжні права, примірників творів (у тому числі комп'ютерних програм і баз даних), фонограм, відеограм, програм мовлення;

вчинення дій, що створюють загрозу порушення авторського права і (або) суміжних прав;

будь-які дії для свідомого обходу технічних засобів захисту авторського права і (або) суміжних прав, зокрема виготовлення, розповсюдження, ввезення з метою розповсюдження і застосування засобів для такого обходу;

підроблення, зміна чи вилучення інформації, зокрема в електронній формі, про управління правами без дозволу суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав чи особи, яка здійснює таке управління;

розповсюдження, ввезення на митну територію України з метою розповсюдження, публічне сповіщення об'єктів авторського права і (або) суміжних прав, з яких без дозволу суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав вилучена чи змінена інформація про управління правами, зокрема в електронній формі;

камкординг, кардшейрінг.

Адміністративно – правова відповідальність

Адміністративно – правова відповідальність встановлена за окремі порушення авторських та суміжних прав та передбачена Кодексом України про адміністративні правопорушення (далі - КУпАП).

Особа може бути притягнена до адміністративної відповідальності за наступні порушення:

незаконне використання об'єкта права інтелектуальної власності, привласнення авторства на такий об'єкт або інше умисне порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності, що охороняється законом (ст. 51-2 КУпАП);

порушення умов і правил, що визначають порядок припинення порушень авторського права і (або) суміжних прав з використанням мережі Інтернет (стаття 164-17 КУпАП);

наведення завідомо недостовірної інформації у заявах про припинення авторського права і (або) суміжних прав, вчинених з використанням мережі Інтернет (стаття 164-18 КУпАП).

незаконне виробництво, експорт, імпорт дисків для лазерних систем зчитування, експорт, імпорт обладнання чи сировини для їх виробництва (стаття 164-13 КУпАП). [4]

Кримінально – правова відповідальність.

Відповідно до статті 176 Кримінального кодексу України (далі - КК України) кримінальна відповідальність настає за:

незаконне відтворення, використання та розповсюдження творів науки, літератури і мистецтва, комп'ютерних програм і баз даних, інших творів, а так само незаконне відтворення, використання та розповсюдження виконань, фонограм, відеограм і програм мовлення, їх незаконне тиражування та розповсюдження на аудіо- та відеокасетах, дискетах, інших носіях інформації, камкординг, кардшейрінг або інше умисне порушення авторського права і суміжних прав, а також фінансування таких дій, якщо це завдало матеріальної шкоди.

Згідно з приміткою статті 176 КК України матеріальна шкода вважається завданою в:

значному розмірі - якщо її розмір у двадцять разів і більше перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян;

великому розмірі - якщо її розмір у двісті і більше перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян;

особливо великому розмірі - якщо її розмір у тисячу і більше перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян. [3]

Розрахунок суми для кваліфікації розраховуються згідно пункту 5 Підрозділу 1 Розділу XX «Перехідні положення» Податкового кодексу України в частині кваліфікації адміністративних або кримінальних правопорушень, для яких сума неоподатковуваного мінімуму встановлюється на рівні податкової соціальної пільги, визначеної підпунктом 169.1.1 Податкового кодексу України, а саме у розмірі, що дорівнює 50 відсоткам розміру прожиткового мінімуму для працездатної особи. Прожитковий мінімум встановлений ст.7 Закону України "Про державний бюджет на 2024 рік". Станом на січень 2024 року 50% прожиткового мінімуму становить 1514 грн. 00 коп.

Крім того, статтею 203-1 КК України передбачена відповідальність за незаконне виробництво, експорт, імпорт, зберігання, реалізація та переміщення дисків для лазерних систем зчитування, матриць, обладнання та сировини для їх виробництва, якщо ці дії вчинені у значних розмірах.

Стаття 177 КК України встановлює відповідальність за порушення прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок, топографію інтегральної мікросхеми, сорт рослин, раціоналізаторську пропозицію, привласнення авторства на них, або інше умисне порушення права на ці об'єкти, якщо це завдало матеріальної шкоди у значному розмірі.

Отже, в законодавчому полі України в рамках різних галузей права приділено значну увагу відповідальності за порушення прав інтелектуальної власності. Хоча наведене здебільшого все ж стосується авторського права, проте розвиток інших галузей на місці не стоїть.

З урахуванням наведеного, можливо зробити висновок, що на сьогоднішній день законодавство України у сфері відповідальності за порушення прав інтелектуальної власності активно розвивається і країна стоїть в авангарді реформ в цій галузі. Отже, в подальшому розвитку адміністративно-правової відповідальності у сфері інтелектуальної власності, в України є стабільна і правильна база, на якій може будуватися подальше відновлення країни.

Список використаних джерел:

1. Інтелектуальна власність: підруч. для студентів неюрид. ф-тів / В. О. Семків, Р. С. Шандра; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. — Львів: Галиц. друкар, 2015. — 278.
2. Цивільний кодекс України;
3. Кримінальний кодекс України;
4. КУпАП.

ЗМІНА ПІДХОДІВ ДО ОЦІНКИ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВ РЕАЛЬНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Олександр Стеха,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності
072 «Фінанси, банківська справа та страхування»,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна»
Науковий керівник: Марія Пшенична,
к.е.н., доцент кафедри фінансів та обліку,
Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна»

Стрімкі зміни в економічному середовищі України, зумовлені як внутрішніми, так і зовнішніми факторами, актуалізують необхідність трансформації підходів до оцінки фінансового стану підприємства як фундаментального індикатора його ефективності, конкурентоспроможності, стійкості, здатності виконувати зобов'язання перед кредиторами та виживати в умовах ринкової конкуренції. Проте залишається невирішеним питання аналізу фінансового стану та стійкості підприємства в умовах воєнного стану. Також невизначеними є нормативні значення даних показників. Отже, метою є визначення основних показників фінансового стану підприємства, які є актуальними для вітчизняних бізнес-структур у 2024 році.

На сьогоднішній день аналіз фінансового стану включає в себе ряд методів, спрямованих на оцінку різних аспектів фінансового здоров'я підприємства. Основними напрямками цього аналізу є майновий стан, ліквідність, ділова активність, рентабельність, оцінка фінансової стійкості та імовірності банкрутства.

Дослідження майнового стану підприємства передбачає проведення горизонтального аналізу (для визначення зміни величин окремих видів активів і пасивів підприємства у динаміці за ряд років з метою якісної характеристики виявлених змін) та вертикального аналізу (для виявлення питомої ваги окремих статей балансу) підприємства [7]. Серед найбільш важливих показників, які слід обрахувати при здійсненні аналізу майна є коефіцієнт зносу основних засобів, що обраховується як відношення суми зносу основних засобів до балансової вартості основних засобів. Вважається, що нормативним значенням для даного показника є значення нижче 0,5. Разом з тим, припустимим в умовах воєнного стану є показник на рівні 0,45.

При оцінці ліквідності підприємства оцінюють збалансованість поточних зобов'язань та оборотних активів компанії, застосовуючи при цьому такі показники, як коефіцієнт загальної ліквідності, коефіцієнт уточненої ліквідності та коефіцієнт абсолютної ліквідності. Як доводять результати дослідження вчених Костенко Ю. О., Короленко О. Б., Гузь М. М., враховуючи середовище фу-

нкціонування вітчизняних підприємств, значення даних показників для суб'єктів господарювання в умовах війни повинні бути вищими, наприклад, значення показника абсолютної ліквідності повинно перевищувати 0,7, а значення коефіцієнта уточненої ліквідності повинно бути вищим за 1 [2].

В свою чергу, ділова активність підприємства відображає ефективність управління фінансовими ресурсами підприємства. В умовах воєнного стану важливими показниками ділової активності є показники оборотності дебіторської та кредиторської заборгованостей. Зокрема, зважаючи на нестачу обігових коштів у багатьох вітчизняних підприємств через вимушену релокацію, необхідність покриття збитків від пошкодження майна в результаті ракетних обстрілів – зростає залежність від зовнішніх джерел фінансування. В цьому контексті важливим є забезпечення досягнення терміну обороту дебіторської заборгованості меншого за показник обороту кредиторської заборгованості. На практиці це означає, що отримання коштів від дебіторів має відбуватися раніше, ніж настання часу сплати кредиторської заборгованості чи інших поточних зобов'язань. Також необхідно забезпечити оптимальний рівень обороту кредиторської заборгованості, щоб його рівень не був надмірним, оскільки, це зумовлює додаткові платежі за кредитними коштами, а у разі прострочення платежу – штрафні санкції. Необхідно прагнути до скорочення терміну обороту дебіторської заборгованості. Так, Федорова М.С. зазначає, що імовірність безнадійної дебіторської заборгованості збільшується кожних 30 днів за наступною кореляцією: для дебіторської заборгованості строком до 30 днів ймовірність безнадійних боргів складає 5%; 30-60 днів — 10%; 60-90 днів — 15%; 90-120 днів — 20%; 120-150 днів — 50%; 150-180 днів — 75%; 180-360 днів — 80%; більше 360 днів — 95% [4].

Показники рентабельності є одними з найбільш вагомих при оцінці ефективності діяльності підприємств реального сектору економіки. Якщо рентабельність продукції відображає, яка частка прибутку припадає на чистий дохід від реалізації продукції, то рентабельність власного капіталу показує, яке співвідношення прибутку до власних вкладених коштів. Чим вище дані показники, тим ефективніше працює підприємство. Для даних коефіцієнтів немає чітких нормативних значень, оскільки значення залежатимуть від галузі у якій працює підприємство. Наприклад, у період до повномасштабного вторгнення, за 2021 рік, середній показник рентабельності власного капіталу по Україні становив 12,25%, тоді як для аграрного сектору – 11,72%.

Розглядаючи фінансову стійкість та імовірність банкрутства підприємств, варто зауважити, що низький рівень фінансової стійкості збільшує ризики банкрутства. При визначенні рівні фінансової стійкості слід використовувати показник концентрації залученого капіталу, що відображає відношення залученого капіталу до валюти балансу. В сучасних умовах прийнятним є значення цього показника на рівні нижче 0,5.

Не менш важливим є дослідження особливостей сучасних інструментів та методів прогнозування банкрутства підприємств в умовах воєнного стану. Розглянемо для цього моделі банкрутства Альтмана, Таффлера, Ліса та Терещенка.

При розробці та побудові моделі Альтмана досліджувалось 66 підприємств, які збанкрутували протягом 20 років. Було відібрано 5 найбільш значущих показників та побудовано рефракційне рівняння. Сучасні результати розрахунків по моделі Альтмана показали, що якщо рахунок становить 1,8 і менше, то ймовірність банкрутства є дуже високою, якщо від 1,81 до 2,7 – ви-

сока, від 2,8 до 2,9 банкрутство можливе, а при показнику 3 і вище ймовірність банкрутства дуже мала. Встановлено, що точність даної моделі становить 80–90% [1].

Іншою моделлю, яка доволі часто використовується для визначення імовірності банкрутства є модель Таффлера. Вона представляє собою чотирьохфакторну модель з високою точністю розрахунків. Гранично допустиме значення для даної моделі не менше 0,2. Проте, основним недоліком є те, що вона може бути застосована лише відносно підприємств, що торгуються на біржу. У зв'язку з цим, її не слід вважати оптимальною моделлю для вітчизняних підприємств за поточних умов.

В свою чергу, до переваг моделі банкрутства Романа Ліса слід віднести простоту й швидкість розрахунків. Однак дану модель не слід використовувати для оцінки імовірності банкрутства малих підприємств. До недоліків цієї моделі банкрутства слід віднести те, що вона більш адаптована до підприємств з більш розвинутою економікою, хоча може також бути застосовані і до вітчизняних підприємств.

Модель Терещенка є вітчизняною моделлю прогнозування банкрутства. Вона покликана вирішити проблему неможливості використання закордонних методик щодо українських підприємств. Модель представляє собою дискримінанту функцію, яка враховує такі показники, як ліквідність, структуру майна, рентабельність тощо. Результати обрахунку слід інтерпретувати наступним чином, якщо ж значення Z більше 2, тоді підприємство вважається фінансово стійким, якщо ж менше 0 – банкрутство більш ніж імовірне. Однак, основним недоліком є те, що дана модель має низький рівень обґрунтованості та широкий інтервал невизначеності.

Отже, аналіз фінансового стану включає в себе ряд показників та коефіцієнтів, що визначають ефективність його діяльності. Сюди слід віднести проведення горизонтального та вертикального аналізу, аналіз показників ліквідності та фінансової стійкості, обрахунок показників ділової активності тощо. На період воєнного стану важливим є визначення оптимальних моделей банкрутства підприємств. З проведеного аналізу визначено, що найбільш оптимальними моделями банкрутства для українських підприємств є модель Альтмана та Терещенка. Так, модель Альтмана має високу ефективність прогнозування, тоді як модель Терещенка адаптована під вітчизняні підприємства.

Список використаних джерел:

1. Using the Altman Z score for bankruptcy prediction: вебсайт. URL: https://www.linkedin.com/pulse/using-altman-z-score-bankruptcy-prediction-patricia-mccarthy/ (дата звернення: 10.05.2024).
2. Костенко Ю. О., Короленко О. Б., Гузь М. М. Аналіз фінансової стійкості підприємства в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2022. URL: https://www.economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1758/1694 (дата звернення: 10.05.2024).
3. Тютюнник С.В., Бондаренко В.В. Методичні основи аналізу майнового стану підприємства. *Полтавська державна аграрна академія*. URL: https://dspace.pdau.edu.ua/server/api/core/bitstreams/0b45e42d-5386-4366-9349-426c6009d3bd/content (дата звернення: 10.05.2024).
4. Федорова М. С. Управління дебіторською та кредиторською заборгованостями підприємства у процесі оптимізації грошових потоків. 2021. URL:

https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/c0c3584b-2f92-4bd2-979a-b652384d30eb/content (дата звернення: 10.05.2024).

ОСОБЛИВІ ЗАПОВІДАЛЬНІ РОЗПОРЯДЖЕННЯ ЗАПОВІДАЧА

Евеліна Стовпівська,
здобувачка фахової передвищої освіти спеціальності 081 «Право»
Полтавський фаховий коледж
Науковий керівник: Світлана Товста,
старший викладач кафедри правознавства та фінансів
Полтавський інститут економіки і права

В юридичній літературі термін «заповіт» використовується у двох значеннях: документ, у якому викладено волю заповідача, і акт вираження цієї волі. Коли людина помирає, термін «заповіт» використовується для позначення особистого розпорядження щодо її майна (окремих речей, колективних речей, прав та обов'язків щодо майна, тощо).

Особа, яка складає заповіт, повинна володіти необхідним ступенем цивільної дієздатності. Інакше кажучи, право на складання заповіту мають тільки особи, які володіють повною цивільною дієздатністю, усвідомлюють значення своїх дій і здатні їх контролювати. Таким чином, заповідачем може бути фізична особа, яка досягла вісімнадцяти років (повноліття), фізична особа, яка не досягла повноліття, але набула повної цивільної дієздатності у зв'язку зі свідоцтвом про шлюб, фізична особа, яка досягла шістнадцяти років та працює за трудовим договором, а також неповнолітня особа, яка записана в якості матері або батька дитини. Воля сторін правочину має бути вільною і відповідати їхній внутрішній волі.

Згідно зі статтею 1234 Цивільного кодексу України, право на вчинення заповіту здійснюється особисто, а текст заповіту, що подається для посвідчення, може бути написаний своїми словами заповідачем особисто, або, на його прохання, нотаріусом особисто чи з використанням загальновизначених технічних засобів. У цьому разі заповіт має бути прочитаний і підписаний заповідачем, про що робиться відмітка перед підписом. Оскільки заповіт є особистим, він не може бути оформлений через довірену особу, наприклад батьків, або опікуна (піклувальника). Заповідач має право зазначити як спадкоємців фізичних осіб, незалежно від того, чи перебувають вони в сімейних або родинних відносинах з цими особами, а також інших учасників цивільних відносин (стаття 1235, пункт 1 ЦК України). Інший спадкоємець також може бути призначений, якщо спадкоємець, зазначений у заповіті, помер до відкриття спадщини, не прийняв спадщину, відмовився від прийняття спадщини, відсторонився від спадкування, а також за відсутності умов, зазначених у заповіті (статті 1242 і частини 1, 1242 Цивільного кодексу України), позбавлення права на спадкування без зазначення причин, крім тих, хто за законом має право на обов'язкову частку спадщини з числа спадкоємців; якщо особа, позбавлена права на спадкування без зазначення причин, крім тих, хто за законом має право на обов'язкову частку спадщини з числа спадкоємців, якщо особа, позбавлена права на спадкування, померла до смерті спадкодавця, позбавлення її права на спадкування є недійсним (ч. 2, 3, 4 ст. 1235 ЦК України).

Заповіт може певним чином призначати не лише основного спадкоємця, алей спадкоємця за правом наступної черги. Під призначення спадкоємця за заповітом застосовується, якщо спадкоємець, визначений у заповіті, помер до відкриття спадщини, не прийняв спадщину, відмовився від її прийняття, підпадає під обставини, що усувають його від права на спадкування, або не відповідає умовам, визначеним у заповіті (ст. 1242 ЦК).

Спадкоємцями під призначення є особи, зазначені у статті 1222 Цивільного кодексу, а також заступник спадкоємця відрізняється від спадкоємця з точки зору права на спадкування, переходу частки у спадщині та збільшення частки у спадщині.

Співвідношення між під призначенням спадкоємців і спадкуванням за правом представлення стає проблематичним, коли основний спадкоємець помирає до відкриття спадщини, тобто раніше спадкодавця.

У такому випадку онуки та правнуки спадкодавця стають спадкоємцями після відкриття спадщини і приймають частку спадщини померлих батьків (матері та дитини), але спадкодавець призначив на цей випадок спадкоємця, який не належить до цієї черги. Згідно з чинним законодавством, спадкоємцями померлого є висхідні черги.

Якщо основний спадкоємець помирає після відкриття спадщини, може виникнути зв'язок між призначенням другорядного спадкоємця і спадкуванням за законом. У цьому випадку розмежування є проблематичним залежно від того, чи відмовився основний спадкоємець від спадщини до своєї смерті, чи він помер до прийняття відмови. У першому випадку спадкує перепризначений спадкоємець, тоді яку другому випадку спадкують спадкоємці спадкоємця, який помер до прийняття спадщини, тобто відбувається перехід частки спадщини.

Що стосується зв'язку між призначенням спадкоємця та збільшенням частки у спадщині, то збільшення частки у спадщині не відбувається, якщо спадкоємець призначається до основного спадкоємця, який відмовився від спадщини. Спадкоємці будуть спадкувати після спадкоємців які замінили основного спадкоємця.

ВІЙНА ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ

Олена Стойко,
доктор політичних наук, провідний науковий співробітник
Інституту держави і права імені В. М. Корецького
Національної академії наук України

Ще у другій половині XX ст. Ч. Тіллі, досліджуючи державотворчі процеси у Західній Європі дійшов висновку, що війна створює держави [1]. Проте дослідження причинно-наслідкового зв’язку двома світовими війнами та появою соціальної держави тривалий час, за незначним винятком залишалося поза увагою дослідників.

Лише відносно недавно науковці почали вивчати зв’язок між війною та добробутом більш систематично і в порівняльній перспективі. Численні дослідження переконливо доводять, що у довгостроковій перспективі обидві світові війни прискорили формування соціальної держави. Зокрема, війна стала поштовхом до зростання оподаткування [2], поширила досвід планування на

різні сфери управління [3], зумовила запровадження нових соціальних програм для цивільного населення [4], а також для жертв та ветеранів війни [5] і, як наслідок, збільшила соціальні видатки [6].

Вплив війни може проявлятися по-різному, починаючи від вимог еліти фінансувати більші армії із сучасним озброєнням і закінчуючи закликами до більшої ролі держави у суспільному житті для розв'язання соціальних проблем, пов'язаних з війною. Обидві світові війни стали поштовхом до демократизації та виборчих реформ (наприклад, запровадження пропорційного представництва під час і після Першої світової війни в багатьох європейських країнах). Це покращило політичну артикуляцію соціальних потреб і, як наслідок, сприяло формуванню політичних коаліцій, що мало важливі наслідки для перерозподілу та моделей держави загального добробуту в довгостроковій перспективі.

Можна виділити прямі та непрямі наслідки воєн на соціальну політику держави [7]. Серед прямих наслідків слід назвати появу нових соціальних потреб через війну (турбота про ветеранів, дітей, які втратили батьків, допомога переміщеним особам тощо), а також примусова зміна соціальної політики, пов'язана з військовою окупацією. До непрямих можна віднести зміну політичного режиму, нарощування оборонного потенціалу тощо. Наслідки війни також можна класифікувати за тим, чи впливають вони на пропозицію (наприклад, на спроможність держави та оподаткування) або на попит (наприклад, на соціальні потреби та моделі ризиків) політичної системи.

У контексті впливу на соціальну сферу війна найяскравіше проявляється у фіскальній політиці, централізації державного управління та удосконаленні соціального забезпечення.

У фіскальній сфері війни призводять до запровадження нових податків та значного підвищення існуючих. Необхідність у додаткових доходах до державної казни зумовлена двома основними чинниками: необхідністю значних витрат на ведення воєнних дій та зростанням попиту на соціальний захист та соціальну справедливість. Очевидно, що найпершою турботою уряду у випадку війни є пошук додаткових доходів для її фінансування. Якщо війна коротка і маломасштабна, то це можуть бути зовнішні запозичення, девальвація валюти, ведення нових мит та підвищення податків.

Однак масштабні та затяжні конфлікти вимагають запровадження нових, ефективних з точки зору адміністрування податків. Дві світові війни були особливо сильним стимулом для запровадження податків на Заході. Хоча більшість європейських країн ще у попередні століття експериментували з низкою податків: так податок на спадщину або податок на доходи фізичних осіб спорадично вводився ще до наполеонівських воєн. Однак на постійній основі податок на спадщину або податок на доходи фізичних осіб, були запроваджені лише під час або невдовзі після світових воєн для погашення державних боргів воєнного часу.

Очевидним наслідком воєн стало домінування централізації в державному управлінні, оскільки першочерговим завданням органів державної влади стали забезпечення нагальних потреб армії в зброї, техніці та людях. Уряди були змушені організовувати забезпечення армії, покращувати транспортну інфраструктуру і керувати виробництвом у воєнний час. Це сприяло зростанню адміністративного потенціалу держави, що своєю чергою полегшувало адміністрування податків і дозволяла запроваджувати прогресивну шкалу.

Удосконалення системи соціального забезпечення різних верств населення у низці держав Заходу також стала результатом війни, оскільки у результаті розвитку військових технологій та поширення військової повинності кількість жертв війни в XX ст. досягла безпрецедентного рівня. Ще Р. Тітмусс [8], зазначав, що жахіття війни, демобілізація військових та повоєнні політико-економічні кризи створили величезний попит на соціальний захист, який держави могли задовольнити шляхом створення соціальної держави. Усі воюючі країни повинні були забезпечити матеріальну підтримку ветеранам-інвалідам та утриманцям загиблих військовослужбовців. Мільйони ветеранів також потребували медичної допомоги та підтримки для успішної реінтеграції в суспільство і на ринки праці. Це включало, принаймні на перехідний період, надання допомоги по безробіттю, забезпечення житлом, освітою та професійною підготовкою. Соціальні потреби були ще більшими в країнах, які постраждали від воєнних дій на своїй території, оскільки крім втрат серед військових були численні жертви серед мирного населення, що супроводжувалися масштабним руйнуванням інфраструктури. Руйнування виробничих об'єктів та інфраструктури, демобілізація військовослужбовців і звільнення у військово-промисловому комплексі призвели до високого рівня безробіття і бідності наприкінці війни.

При цьому надання соціальної допомоги певним групам мало важливі, але неоднозначні наслідки для розвитку соціальної держави. Хоча в деяких країнах щедрі пільги ветеранам перевищували або навіть витісняли соціальні виплати для цивільного населення, однак ці пільги були провісниками соціальної держави в довгостроковій перспективі, оскільки ці схеми ґрунтувалися на принципово нових засадах надання пільг або включали в себе нову політику, яка згодом поширилася на соціальне забезпечення цивільного населення.

Отже, війна, що супроводжується численними людськими жертвами й трагедіями, руйнуванням економіки та інфраструктури країни, посилює запит громадян на захист і допомогу з боку держави. Це створює сприятливі умови для появи та зміцнення ролі соціальної держави, що супроводжується підвищенням податків та централізацією державного управління. Унікальність нинішньої повномасштабної континентальної війни на території України полягає у значній фінансовій підтримці держави та її соціальних програм насамперед боку країн Заходу, Євросоюзу та міжнародних організацій (Міжнародного валютного фонду, Світового банку тощо). Це, з одного боку, дозволяє розширити і покращити соціальний захист громадян, а з іншого – узалежнює державу від зовнішньої допомоги, актуалізує проблему пошуку внутрішніх джерел фінансування соціальних програм. Відповідно, Україна буде змушена шукати власну модель соціальної держави, що найкраще відповідатиме умовам ведення війни XXI ст. і повоєнної відбудови у контексті євроінтеграції.

Список використаних джерел:

1. Tilly C. *The Formation of National States in Western Europe*. Princeton University Press, 1975.
2. Scheve K., Stasavage D. *Taxing the Rich: A History of Fiscal Fairness in the United States and Europe*. Princeton, NJ: Princeton University Press, 2016.
3. Klausen J. *War and Welfare: Europe and the United States, 1945 to the Present*. Houndmills, Basingstoke: Palgrave Macmillan, 1998.
4. Obinger H., Schmitt C. War and Welfare Legislation in Western Countries. *Journal of European Social Policy*. 2020. Vol. 30. №3. P. 261–274.

5. Skocpol T. *Protecting Soldiers and Mothers. The Political Origins of Social Policy in the United States*. Cambridge: Harvard University Press, 1992.
6. Obinger H., Schmitt C. The Impact of the Second World War on Postwar Social Spending. *European Journal of Political Research*. 2018. Vol. 57. №2. P. 496–517.
7. Obinger H., Petersen K., Starke P. Warfare and Welfare. *Military Conflict and Welfare State Development in Western Countries*. Oxford: Oxford University Press, 2018.
8. Titmuss R. *Essays on the Welfare State*. London: Unwin University Books, 1958.

ПРАВОЗАСТОСОВЧІ ПОМИЛКИ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ПРАВОТВОРЧУ ТЕХНІКУ

Світлана Товста,
старший викладач кафедри правознавства та фінансів
Полтавський інститут економіки і права

Останніми роками якість вітчизняного законодавства є предметом постійної критики з боку науковців, практиків, громадян та ЗМІ, науковців, практиків, громадян та засобів масової інформації. Низька якість законодавства, як правило, пов'язана з помилками, допущеними в процесі законотворення.

Існує два типи причин юридичних помилок: об'єктивні та суб'єктивні. Об'єктивні не залежать від наміру чи обізнаності юриста-практика. Суб'єктивні виникають з наміру юриста-практика, оскільки лише професійна юридична діяльність та її наслідки є потенційними причинами помилок.

Об'єктивні юридичні помилки зумовлені докорінними змінами, що відбулися в правовій системі за останні роки, постійним і швидким розвитком суспільних відносин, з якими не встигають впоратися законодавці та інші установи й організації, необхідністю переробки або оновлення нормативно-правових актів у стислі строки, відсутністю єдиної правової політики в діяльності органів державної влади незавершеність законодавчих процедур; недостатньо розвинені методи розпізнавання та пояснення правових реалій; недостатній рівень правового розвитку.

До суб'єктивних причин юридичних помилок належать: поспіх у розгляді та прийнятті законів; порушення в законодавчому процесі; недостатній рівень кваліфікації законодавців; незнання чинного законодавства багатьма суб'єктами та учасниками законодавчої діяльності; недостатня конкретність правових норм; чинні закони є взаємно неузгодженими; порушується юридична порушується юридична техніка, законодавці не знають правил формальної логіки та норм сучасної української мови, ігноруються загальноприйняті нормотворчі правила.

З наукової точки зору юридичні помилки можна поділити на помилки права, помилки застосування права та помилки тлумачення права, залежно від виду професійної юридичної діяльності.

Усунення правозастосовчих помилок важливо для забезпечення справедливості, правопорядку і дотримання закону. Слід звернути увагу на забезпечення високого рівня освіти і підготовки для фахівців у сфері права, включаючи суддів, адвокатів, правознавців і правоохоронних органів. Здійснення

освітньої роботи та інформаційної кампанії з метою підвищення свідомості громадян щодо їх прав і обов'язків, а також процесу правозастосування.

Важливим є систематичний аналіз судових рішень і правозастосовчих практик для виявлення та виправлення помилок. Важливо вести обмін досвідом і розробляти кращі практики. Забезпечення прозорості і відкритості в правовій системі, включаючи публічність судових засідань і рішень, що сприяє підвищенню довіри до правосуддя.

Потрібно звертати увагу на надання консультаційної та експертної допомоги з питань правозастосування для вирішення складних і спірних ситуацій. Ще одним елементом подолання юридичних помилок є творення ефективної системи контролю і нагляду за правозастосуванням, що включає механізми незалежної оцінки діяльності суддів, адвокатів і інших правозахисних органів. Ці способи можуть бути використані окремо або разом для усунення правозастосовчих помилок і підвищення якості правосуддя.

Уникнення правозастосовчих помилок є надзвичайно важливим аспектом для юридичної техніки з численних причин, навіть найменша помилка може призвести до неправильного розуміння або застосування норми, помилки у формулюванні або структурі можуть призвести до непорозумінь та спотворення інтенцій законодавця, Правові акти мають бути реалізованими та виконавчими. юридичні помилки можуть ускладнити або унеможливити реалізацію законодавчих норм у практиці, чіткі, точні і консистентні правові норми сприяють підвищенню довіри громадян до правової системи і її здатності забезпечувати справедливість.

ПРОТИДІЯ ЗЛОЧИННОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ

Даяна Чумаш,
здобувачка вищої освіти, спеціальності 081 «Право»,
Полтавський інститут економіки і права
Науковий керівник: Володимир Коваленко,
старший викладач кафедри правознавства та фінансів
Полтавський інститут економіки і права Університету "Україна"

Збройна агресія Російської Федерації проти України 24 лютого 2022 року суттєво вплинула на всі сфери життя українського суспільства, не оминувши й сферу протидії злочинності. В умовах воєнного стану рівень злочинності зазнав динамічних змін, а злочинні групи адаптувалися до нових умов, вдаючись до нових форм та методів злочинної діяльності. Зростання рівня злочинності в умовах воєнного стану несе значні ризики для безпеки громадян, економіки та суспільства загалом. Ефективна протидія злочинності в таких умовах стає одним із ключових завдань держави, що потребує комплексного та системного підходу.

Воєнний стан, введений в Україні 24 лютого 2022 року, суттєво вплинув на рівень та структуру злочинності. Даний аналіз має на меті дослідити динаміку та особливості злочинної діяльності в цей період, ґрунтуючись на офіційних даних правоохоронних органів.

Динаміка кількості злочинів: За період з 24.02.2022 до 01.12.2023 року в Україні зареєстровано 1 663 057 кримінальних правопорушень, що на 4,2% більше, ніж за аналогічний період 2021 року.

Спостерігається значне зниження деяких видів кримінальних правопорушень:

Крадіжки -27,0% розбої -33,4% грабежі -40,6% шахрайство -10,2% правопорушення проти власності -15,8%

Однак зауважується значний ріст кримінальних кримінальних правопорушень:

Кримінальні правопорушення проти життя та здоров'я +7,8% умисні вбивства +12,5% тілесні ушкодження: +6,8% злочини проти безпеки руху та експлуатації транспорту +10,4% злочини у сфері обігу наркотиків +14,5% військові злочини +100% злочини проти основ національної безпеки +40% злочини проти майна +20%.

Особливості злочинної діяльності:

Зростання організованої злочинності: Зростання кількості злочинних груп, які скоюють крадіжки, шахрайства, збут наркотиків, торгівлю людьми, контрабанду зброї та боєприпасів.

Використання воєнної ситуації для скоєння злочинів: Мародерство, шахрайство з гуманітарною допомогою, дезертирство, фейкові евакуації, несанкціоноване переправлення через кордон.

Зростання кіберзлочинності: Кібератаки на органи влади, крадіжки особистих даних, поширення фейків, дезінформації та пропаганди.

Зміна географії злочинності: Збільшення злочинності у прифронтових та тимчасово окупованих територіях.

Злочинність, яка існувала до війни, трансформувалась та набула нових форм. З'явилися нові типи злочинів, пов'язаних з воєнними діями, такі як мародерство ст. 432 ККУ, диверсії ст. 113 ККУ, тероризм ст. 258 ККУ, колабораціонізм ст. 111 ККУ.

В Україні для протидії злочинності в умовах воєнного стану було прийнято ряд законів та інших нормативно-правових актів. Серед них:

- Закон України "Про воєнний стан" (від 12 травня 2015 року № 389-VIII);
- Закон України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності за злочини, вчинені в умовах воєнного стану" (від 03 березня 2022 року № 2123-IX);
- Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження Порядку здійснення комендантської години" (від 08 березня 2020 року № 573).

Порівнюючи законодавства України та інших країн щодо протидії злочинності в умовах воєнного стану дозволяє зробити такі висновки:

В Україні та інших країнах існують схожі підходи до протидії злочинності в умовах воєнного стану, законодавство України відповідає загальносвітовим стандартам у цій сфері, вживаються комплексні заходи, спрямовані на забезпечення публічної безпеки та правопорядку:

- нестача кадрів у правоохоронних органах;
- недостатнє матеріально-технічне забезпечення правоохоронних органів;
- складність розслідування злочинів, вчинених в умовах воєнного стану;
- зростання кіберзлочинності;
- необхідність адаптації законодавства до нових викликів.

Перспективи розвитку законодавства у цій сфері пов'язані з:

- удосконаленням правового регулювання протидії злочинності;
- підвищенням ефективності роботи правоохоронних органів;
- співпрацею з міжнародними організаціями;
- впровадженням нових технологій;
- підвищенням правової свідомості громадян .

Одним з основних аспектів ефективної протидії злочинності під час воєнного стану є баланс між захистом прав людини і необхідністю забезпечення безпеки суспільства. Правові норми повинні бути чіткими і доступними для всіх громадян, а контроль за їх дотриманням повинен бути ефективним і об'єктивним Незважаючи на вжиті заходи, проблема злочинності в умовах воєнного стану залишається актуальною. До основних проблем у цій сфері можна віднести:

Порівняльно-правовий аналіз свідчить про необхідність комплексного підходу до протидії злочинності в умовах воєнного стану, який включає як законодавчі заходи, так і практичні механізми співпраці та контролю за додержанням закону.

Список використаних джерел:

1. Карпенко М. І., Чередник В. М. Історичні аспекти кримінальної відповідальності за вчинення військових злочинів. Київ, 2011. с. 141–149
2. Орлов Ю. В. Злочинність і протидія їй в умовах війни: кримінально-правовий та кримінологічний виміри : монографія Кримінол. асоц. України. Харків : Право, 2023. с. 181- 188
3. Закон України "Про воєнний стан" (від 12 травня 2015 року № 389-VIII)
4. Закон України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності за злочини, вчинені в умовах воєнного стану" (від 03 березня 2022 року № 2123-IX)
5. Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження Порядку здійснення комендантської години" (від 08 березня 2020 року № 573)

ОЛЕКСАНДР ПОТЕБНЯ. ВІДНОШЕННЯ ДО УКРАЇНСЬКОГО ГЕНІЯ В ЧАСИ ОКУПАЦІЇ ХАРКОВА (1941-43 РР.)

Поліна Штиль,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності «Міжнародні економічні відносини»
Національного технічного університету
«Харківський політехнічний інститут»
Дмитро Журило,
кандидат технічних наук, доцент,
доцент кафедри українознавства, культурології та історії техніки
Національного технічного університету
«Харківський політехнічний інститут»

Олександр Опанасович Потебня (1835-1891 рр.) є одним з вчених, які не потребують представлення. Доля багато чим нагородила цю неординарну людину: видатний мовознавець та фольклорист, етнограф та викладач, громадський діяч та філософ. А ще - член багатьох наукових товариств, як вітчизняних, так і зарубіжних, професор і літературознавець. Син славетної Полтавської губернії, де, як загальновідомо, спілкуються на самому співучому діалекті

української мови, Потебня чимало подорожував Україною, яку любив і цінував: вчився в університеті і працював у Харкові, їздив в етнографічні експедиції, навіть вивчав санскрит. А ще видавав свої чисельні праці - від збірок українських пісень до тлумачення «Слова о полку Ігоревім».

Але дуже цікаво відношення до нього в часи німецької окупації України.

В липні 1942 р. в часописі «Нова Україна», який видавався в окупованому Харкові німцями, було надруковано статтю Президента Харківської Наукової управи Олександра Івановича Крамаренка. Причому, сам Крамаренко писав, «я вже надіслав оригінал допису панові райхкомісару Еріху Кохові» [1, арк. 10].

Що ж писав у статті Олександр Крамаренко (до речі, колишній професор ХММІ, завідувач кафедри Металознавства)?

Він писав, що Потебня був послідовником Гумбольта та Штайнталя і в свою чергу, мав великий вплив на діяльність вчених Овсяніко-Куликовського, Ягича, Шахматова тощо.

Крамаренко називає Потебню «видатнішим українським мовознавцем, який поклав початок наукової розробки діалектології східних слов'янських мов» [1, арк. 11]. В статті вказувалося, що лише роботу Олександра Потебні «Мисль та мова» було переведено та видано українською мовою. Цікаво, що наявність 15 томів праць Потебні, які було видано російською мовою, Крамаренко пояснює виключно вимогами цензури того часу.

Відмічаючи, що в Харкові свого часу було утворено комітет по виданню збірки творів Потебні у складі Багалія, Лезіна, Немчинова, Сінявського, Ріттера, Харцієва, Хелінського, Ветухова, автор вказує, що з різних причин, нічого видано з праць Потебні не було, хоча й було відредактовано та підготовлено до видання 10-11 томів. Але Державне видавництво України ще й загубило один з томів, який редагував сам Потебня [1, арк. 12].

Таке відношення до творів Потебні було не випадковим: з точки зору марксизму-ленінізму, роботи Потебні були ідеалістичними у мовознавстві.

Але Наукова управа підготувала до видання не лише 15 томів творів Потебні, а й ще два додаткових томи з ненадрукованих творів Олександра Опанасовича. Об'єм цих томів досягав 100 аркушів. Питання було у фінансуванні видання.

Наприкінці статті Олександр Крамаренко пише, що «ми впевнені, що у мовознавчих колах слов'янства та Німеччини ми теж знайдемо підтримку» [1, арк. 13]. Але Німеччині не були потрібні ні українські мовознавці, ні колабораціоністи. Звичайно ж, праці Потебні не було видано в 1942-43 рр. Операції радянських військ не дали змоги публікувати філологічні праці. Німці вважали, що краще друкувати листівки.

Що стосується долі самого Олександра Крамаренка, він залишився у Харкові після визволення міста, короткий час працював на ниві вищої освіти та помер в 1946 р. [2, арк. 33]. Як не дивно, каральні органи НКВС не зачепили його.

Таким чином, німецька окупаційна влада в 1941-43 рр., хоча на словах і підтримувала розвиток слов'янства та української мови, в реальності не бажала ні підтримувати розвиток української мови, ні вшановувати пам'ять видатних мовознавців минулого.

Список використаних джерел:

1. Державний архів Харківської області. Фонд 3076. Опис. 1. Справа 28. Листування з часописом «Нова Україна» про проведення підписки на видання.

2.Архів НТУ ХПІ. Особова справа Крамаренка Олександра Івановича.

ПРАВОВА ПРИРОДА СПАДКОВОГО ДОГОВОРУ

Софія Юхненко,
здобувачка фахової передвищої освіти спеціальності 081 «Право»
Полтавський фаховий коледж
Науковий керівник: Світлана Товста,
старший викладач кафедри правознавства та фінансів
Полтавський інститут економіки і права

Спадкові договори стали визнані в європейських правових системах після прийняття римського права. Сьогодні мало хто з українців знає, що окрім заповіту та спадкування за законом, майно може передаватися іншій особі після смерті власника на підставі спадкового договору.

Законодавство України включає спадкові договори до частини 6 Цивільного кодексу України, яка вимагає визначення правової природи спадкових договорів та встановлення їх реквізитів . Так, статтею 1302 ЦК України передбачено, що за спадковим договором набувач зобов'язується виконувати вказівки відчужувача, а в разі смерті право на виплату майна відчужувача зберігається .

Слід зазначити, що положення Закону про спадщину не поширюються на спадкові договори. Відповідно до Цивільного кодексу України суть спадкового договору полягає в тому, що за таким договором відбувається розпорядження належним майном відчужувача ще за його життя, але після смерті відчужувача право власності на це майно переходить до набувача.

Істотною умовою спадкового договору є його предмет, тобто майно відчужувача. Встановлення спадкового договору є різновидом договору про передачу майна у власність, тому воно більш тісно пов'язане з підгалуззю зобов'язального, ніж спадкового право. Подібність між спадковими договорами та спадкуванням очевидна з виникнення спадкового права та спільності майнових прав набувача, важливої правової підстави смерті фізичної особи і, отже, смерті відчужувача.

Як вже зазначалось, учасниками спадкового договору є відчужувач та набувач. Відчужувачем у спадковому договорі може бути подружжя, один із подружжя або інша особа. Набувачем у спадковому договорі може бути фізична або юридична особа. Відчужувачем може бути одна або декілька фізичних осіб, наприклад, подружжя, один з подружжя або інша особа. При укладенні спадкового договору, якщо покупець є спадкодавцем або спадкоємцем за законом, він не втрачає права на спадкування частини майна, не зазначеної в договорі.

Особливістю спадкових договорів за участю подружжя є те, що предметом спадкового договору може бути як майно, що належить подружжю на правах спільного права, так і майно, яке є особистою власністю кожного з подружжя.

У спадковому договорі має бути передбачено, що у разі смерті одного з подружжя спадщина переходить до другого з подружжя, а в разі смерті другого з подружжя майно переходить до набувача за договором. Статтею 1304 ЦК України встановлено вимоги щодо форми спадкових договорів[1]. Отже, спад-

кові договори укладаються у письмовій формі та підлягають нотаріальному посвідченню та державній реєстрації у Спадковому реєстрі в порядку, затвердженому Кабінетом Міністрів України.

Спадковий реєстр – це електронна база даних, яка містить інформацію, зокрема, про посвідчені спадкові договори. Якщо сторони не дотримаються встановлених вимог, спадковий договір буде вважатися недійсним. Зазначені умови мають юридичне значення і застосовуються незалежно від того, чи є предметом спадкового договору нерухоме чи рухоме майно. Сторони спадкового договору мають відповідні права та обов'язки.

Отже, статтею 1305 ЦК України встановлено, що спадковим договором на набувача може бути покладено обов'язок вчинити певні майнові чи немайнові дії до або після початку спадкування.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАХИСТУ МОВНИХ ПРАВ НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН УКРАЇНИ В ОСВІТІ

Віра Явір,
д. політ.н., провідна наукова співробітниця,
Інститут держави і права імені В.М. Корецького НАН України

Питання забезпечення мовних прав національних меншин (права на освіту рідною мовою меншини) є політизованим як у контексті євроінтеграції, так і російсько-української війни. Вперше воно постало на порядку денному після прийняття Закону «Про освіту» у 2017 р., ст. 7 якого визначає мовою освітнього процесу в закладах освіти України державну мову. З прийняттям профільного освітнього закону була ліквідована одномовна (лише мовами національних меншин) дошкільна, початкова, загальна середня освіта, поширена в Україні, зокрема у Закарпатській та Чернівецькій областях. Відмова від освіти лише мовами національних меншин була продиктована тим, що представники національних меншин в місцях свого компактного проживання за результатами ЗНО багато років поспіль демонстрували дуже низький рівень володіння державною мовою.

У відповідь на скасування в Україні освіти лише мовами національних меншин румунські та угорські організації національних меншин заявили, що ст. 7 Закону України «Про освіту» містить норми, які суперечать ст. 10, 22, 23, 53 Конституції України, та відкривають шлях до мовної асиміляції національних меншин. Їх позицію підтримали етнічні батьківщини. Угорщина та Румунія об’єднали зусилля з метою домогтися змін в українському освітньому законодавстві. Обидві держави неодноразово звертались до України спочатку з проханням не приймати новий освітній закон, потім внести до нього зміни, позаяк нормативно-правовий акт, на їх думку, серйозно порушує права румунської та угорської національних меншин. Угорщина навіть вдалася до блокування євроатлантичної інтеграції України до виконання своїх вимог. Хоча позиція України повністю відповідає європейським стандартам: Закон України «Про освіту» не обмежує права національних меншин, а навпаки, створює для них додаткові можливості, а саме інтеграції в українське суспільство, яку забезпечує вільне володіння державною мовою.

В процесі євроінтеграції Україна взяла на себе зобов’язання у сфері захисту мовних та освітніх прав національних меншин. Однак жоден міжнародний

документ, ратифікований Україною, не зобов'язує державу гарантувати освіту виключно мовами національних меншин. Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом серед політичних цілей містить лише загальні – зміцнення поваги до прав людини й основоположних свобод, у тому числі прав осіб, які належать до національних меншин, недискримінації осіб, які належать до меншин, і поваги до різноманітності [1]. Базовим міжнародним договором із захисту прав національних меншин в ЄС є Рамкова Конвенція Ради Європи про захист національних меншин, ратифікована Україною в 1997 р. Згідно зі ст. 6 якої «сторони в разі необхідності вживають заходів у галузях освіти та наукових досліджень із метою сприяння вивченню культури, історії, мови та релігії своїх національних меншин і більшості населення». Відповідну рекомендацію, а не зобов'язання, знаходимо в п. 2 ст. 14: «У місцевостях, де традиційно проживають особи, які належать до національних меншин, або де вони складають значну частину населення, у разі достатньої необхідності сторони намагаються забезпечити за можливості та в межах своїх освітніх систем особам, які належать до цих меншин, належні умови для викладання мови відповідної меншини або для навчання цією мовою» [2]. Це лише рекомендація, причому з великою кількістю застережень, адже в кожній країні своя унікальна мовна й етнополітична ситуація.

Слід загадати, що російсько-українська війна розпочалася з етнолінгвістичного чинника (начебто для захисту Росією прав росіян та російськомовних в Україні). Це не дає змогу Україні забезпечити мовні права національних меншин у сфері освіти у максимальному обсязі. Гарантувати повний цикл освіти мовами національних меншин означає підживлювати дезінтеграційні тенденції в місцях їх проживання, що загрожує територіальній цілісності держави в умовах воєнної агресії. При цьому Рамкова Конвенція Ради Європи про захист національних меншин у ст. 13 рекомендує визнати за особами, які належать до національних меншин, право створювати власні приватні освітні й навчальні заклади та керувати ними. Національні меншини в Україні цього права Законом України «Про освіту» не позбавлялися – зміни щодо мови освіти стосувалися лише державних (комунальних) закладів.

У червні 2022 р. Україна отримала статус кандидата на членство в ЄС і низку умов від Єврокомісії, серед яких - завершити реформу законодавства щодо національних меншин згідно з рекомендаціями Венеціанської комісії, які стосуються: 1) ухвалення нової редакції закону про національні меншини; 2) забезпечення балансу між зміцненням української мови та захистом мовних прав меншин, зокрема в сфері освіти. Нашвидкуруч було ухвалено Закон України «Про національні меншини (спільноти) України» [3], який був скоріше формально-правовим задоволенням вимог євроінтеграції, ніж вдосконаленням законодавства України про національні меншини і від самого моменту прийняття потребував конкретизації та змістовного наповнення. Тому вже у 2023 р. внаслідок прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо врахування експертної оцінки Ради Європи та її органів щодо прав національних меншин (спільнот) в окремих сферах» [4], було внесено зміни до Законів України: «Про національні меншини (спільноти) України», «Про вищу освіту», «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», «Про забезпечення функціонування української мови як державної» та ін.

Суть цих змін до мовного та освітнього законодавства полягає в тому, що держава встановлює преференції для тих національних меншин, рідними мо-

вами яких є офіційні мови Європейського Союзу. Відповідно до оновленої редакції Закону України «Про освіту», у класах (групах) з навчанням мовами національних меншин, які є офіційними мовами Європейського Союзу, гарантується право на використання мови відповідної національної меншини в освітньому процесі поряд з державною мовою (ст. 7). Особи, які належать до національних меншин України, мови яких є офіційними мовами ЄС, та реалізують право на навчання відповідними мовами в державних, комунальних чи корпоративних закладах освіти, можуть здобувати базову середню освіту та профільну середню освіту відповідними мовами національних меншин, за винятком навчальних предметів (інтегрованих курсів), пов'язаних із вивченням української мови, української літератури, історії України та захисту України, які вивчаються державною мовою (ст. 5) [5]. Це є проявом мовної дискримінації та порушенням мовних прав інших національних меншин, мови яких не належать до офіційних мов Європейського Союзу.

Політична воля і поспіх, сконцентровані на відкритті переговорів про вступ України до ЄС, превалюють над дотриманням Україною демократичних цінностей та принципів у сферах освіти та захисту прав національних меншин. Це може негативно позначитися на рейтингу демократії і оцінці політичного режиму України міжнародними моніторинговим організаціями, які відстежують показники, що були порушені вищезгаданими змінами до законодавства України, зокрема: рівний доступ до освіти, захист прав національних меншин, дискримінацію за мовною ознакою, поточний стан конституціоналізму та ін. Наслідком невиважених змін до освітнього законодавства та законодавства про національні меншин можуть стати також процеси політизації питань освіти мовами національних меншин з боку інших національних меншин і корінних народів України, які не отримали преференцій. Ці деструктивні прояви можуть погіршити позиції України на переговорах про вступ до ЄС. Єврокомісія вже почала скринінг законодавства України. Окремі країни-члени ЄС критикують Київ за посилення авторитарних тенденцій та відступ від демократичних принципів у питаннях забезпечення мовних прав національних меншин.

Особливості трансформації та суперечності правового регулювання захисту мовних прав національних меншин України в освіті демонструють, наскільки складним та взаємопов'язаним є вплив основних на сучасному етапі розвитку України чинників на сферу освіти – російсько-української війни та євроінтеграції.

Список використаних джерел:

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. *Верховна Рада України*. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/984_011.
2. Рамкова конвенція про захист національних меншин. *Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_055#Text.
3. Про національні меншини (спільноти) України: Закон України. *Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2827-20#Text.
4. Про внесення змін до деяких законів України щодо врахування експертної оцінки Ради Європи та її органів щодо прав національних меншин (спільнот) в окремих сферах: Закон України. *Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3504-20#Text.

5. Про освіту: Закон України. *Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text.

КОНЦЕПЦІЯ СТРИМУВАНЬ І ПРОТИВАГ МІЖ ГІЛКАМИ ВЛАДИ

Ксенія Якименко,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»,
Полтавський державний аграрний університет
Науковий керівник: Сергій Гладкий,
д.ю.н., професор, професор кафедри підприємництва і права,
Полтавський державний аграрний університет

Утвердження демократичних цінностей і принципу верховенства права в країнах «колективного Заходу» стало підсумком тривалої еволюції соціальних інститутів і практик загалом та розвитку державно-правової думки зокрема. Особливу практичну цінність становить концепція (принцип) стримувань і противаг між гілками влади. В сучасній Україні реалізація цього принципу здійснюється недостатньо послідовно і вдало, тож вивчення його змісту та історичних витоків залишається доволі актуальним.

Побудова дієвої моделі державного управління безпосередньо залежить від злагодженої та ефективної праці всіх гілок влади, гармонійності та взаємозалежності у функціонуванні державного апарату. Для забезпечення балансу в діяльності органів законодавчої, виконавчої та судової влади і була створена концепція стримувань і противаг – механізм встановлення рівноцінності в державному управлінні, який є одним з елементів запобігання свавілля і зловживання владою з боку владних інституцій. Втілення даного механізму у практиці організації державної влади обумовлюється обранням країнами демократичного вектора розвитку, затвердженням відповідних нормативних (конституційних) актів, забезпеченням умов для організації та генезису механізму поділу влади [1, с. 19-23].

Принцип поділу влади ґрунтується на ідеях, що належать давньогрецькому мислителю Арістотелю. У Новий час цей принцип остаточно розробили та оформили Шарль-Луї Монтеск'є, Джон Локк та інші європейські мислителі. Послідовне законодавче втілення цього принципу відбулося в США (Конституція 1787 р.). Незабаром система стримувань і противаг між гілками влади була реконструйована і в інших країнах.

Таким чином, у XIX ст. принцип поділу влади з конкретним визначенням меж повноважень кожної гілки влади та встановленням засобів стримувань і противаг трьох гілок став однією з гарантій функціонування держави. У політичній лексиці цей принцип широко відомий як «Медісонівська модель уряду». Система стримувань і противаг вважається найбільш продуманою особливістю американської Конституції [2].

В Польщі, яка сьогодні є важливим партнером України на шляху демократичного розвитку, принцип поділу влади пройшов фундаментальну та досить тривалу еволюцію (польське законодавство то відкидало принцип поділу влади, то знов його реабілітувало). Для гарантії дійсної незалежності законодавчої, виконавчої та судової гілки влади в цій країні поступово був створений механізм стримувань і противаг, який протидіє надмірній концентрації влади.

Конституційний Суд Польщі визнав принцип стримувань і противаг фундаментальним принципом державного ладу Польщі [3, с. 19-22].

Україна також рухається в зазначеному напрямку. У рішенні від 1 квітня 2008 року у справі про Регламент Верховної Ради України Конституційний Суд зазначив: «Поділ державної влади є структурною диференціацією трьох рівнозначних основних функцій держави: законодавчої, виконавчої, судової. Він відтворює функціональну визначеність усякого з державних органів, передбачає не тільки розмежування їх повноважень, ... а й їх взаємодію, систему взаємних стримувань та противаг, які мають на меті забезпечення їх співробітництва як єдиної державної влади» [4].

Слід підкреслити, що в основу поділу влади була покладена ідея цілісності та єдності державної влади. Це зумовлюється тим, що державна влада за своєю суттю є єдиною й об'єктивно не може бути поділеною, адже вона має єдине джерело – це громадяни країни, що передають частину належної їм влади державі, яка в особі державних органів реалізує делеговані їм повноваження в інтересах народу.

Концепція стримувань і противаг стимулює співпрацю та взаємодію органів влади та одночасно створює потенціал для конфліктів, що вирішуються шляхом переговорів, компромісів та угод. При цьому варто пам'ятати, що провідне місце в системі поділу влад посідає законодавча влада, адже саме закони є основою функціонування інших гілок влади. В системі стримувань та противаг Верховна Рада України має доволі вагомі важелі впливу на Кабінет Міністрів України та інші органи виконавчої влади. Відповідно до статей 85, 87 Конституції України Кабінет Міністрів України знаходиться під контролем Верховної Ради. Однак законодавча влада не є верховною та має конституційні обмеження, а система стримувань і противаг дає дозвіл главі держави та Конституційному Суду контролювати законодавця.

Отже, концепція стримувань і противаг є важливою складовою політико-правової ідеології демократичних держав. Створена на її основі інституційна система почала розвиватися з XVIII ст. і для багатьох демократичних країн швидко стала невід'ємною складовою конституційної моделі влади.

В Україні створення цієї системи ще не завершено. На тлі змін до Конституції України, що відбувалися з 2004 року, вона не виглядає й збалансованою. Фактична концентрація державної влади в руках Президента України та його Офісу протягом останніх років актуалізує створення більш досконалого механізму стримувань і противаг між гілками влади.

Список використаних джерел:

1. Москальчук Ю.Г. Система стримувань і противаг як ефективний засіб досягнення взаємодії у роботі органів законодавчої, виконавчої та судової влади в Україні. *Публічне управління і адміністрування в Україні*. 2020. № 16. С.19-23
2. Ієрусалімова І. О. Принцип поділу влади у федеральній Конституції США 1787 р.: історико-правовий аспект. URL: https://ir.kneu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/6fddb0cb-5d0b-42c9-a0c3-de49292b12c2/content
3. Вітковський З., Врублевська І. Принцип поділу влади: архаїчна і небезпечна «пам'ятка доктрини» чи міцний «наріжний камінь» і гарантія діалогу між гілками влади у справжній демократії. *Український часопис конституційного права*. 2019. № 12. С. 17-31.

4. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частин другої, третьої, четвертої статті 219 Регламенту Верховної Ради України (справа про Регламент Верховної Ради України) від 01.04.2008 р. № 4-рп/2008. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/v004p710-08 (дата звернення: 14.02.2022).
5. Бредун С.О., Кречик А.С., Кушніренко О.Г. Взаємодія гілок державної влади як фактор стабільності та розвитку конституційного ладу України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 3. С. 66-69.

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ВЛАСНІСТЬ В ПРОФІЛАКТИЦІ ЗЛОЧИННОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ

Ірина Яковець,
д.ю.н., с.н.с., керівник Центру правового забезпечення науки та технологій Науково-дослідного інституту інтелектуальної власності НАПрН України, м. Київ

Художники, музиканти, поети, винахідники, блогери, програмісти, співаки, фотографи – вони ще діти, а такі талановиті. Діти своєю творчою, інтелектуальною діяльністю створюють справжні шедеври сучасного мистецтва чи винахідництва. І звісно, в результаті творчої діяльності дітей виникає інтелектуальна власність. Інтелектуальна власність дітей – це авторські права на картини, вірші, оповідання, пісні, комп'ютерні програми, відео, фото; права промислової власності на винаходи, корисні моделі; суміжні права на виконання пісень чи інших творів (віршів, танців тощо) [8].

Право інтелектуальної власності регламентоване та закріплене положеннями Конституції України (ст.41, 54): «Кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності. Кожний громадянин має право на результати своєї інтелектуальної, творчої діяльності; ніхто не може використовувати або поширювати їх без його згоди, за винятками, встановленими законом».

Таким чином, інтелектуальна власність дітей, так як і дорослих, вимагає захисту та належного поводження з правами.

При цьому інтелектуальна власність відіграє велику роль у роботі з неповнолітніми засудженими дітьми, як засіб для перевиховання.

Для забезпечення належної соціально-виховної роботи із засудженими усі суб'єкти, що приймають участь в даній діяльності, повинні перебувати у стані ефективної співпраці та взаємодії. У науковій літературі поняття «співпраця» та «взаємодія» не мають принципових відмінностей, але, зважаючи на процедурний аспект названих явищ, зміст взаємодії має більш детальний вигляд, де остання – це обмін результатами діяльності, в процесі якої важливо не тільки здійснити обмін інформацією, а й організувати обмін діями, спланувати загальну діяльність [1]. Мовознавство тлумачить слово «взаємодія» як: «... співдія, співдіяння, взаємний зв'язок між предметами у дії, а також погоджена дія між ким-чим-небудь» [2]. У широкому розумінні «взаємодія» виступає як філософська категорія, що відображає процеси впливу об'єктів один на одного, їхню взаємну обумовленість і породження одним об'єктом іншого [3]. Сучасна філософія визначає взаємодію як поняття для призначення впли-

ву речей одна на одну; для відображення взаємозв'язків між різними об'єктами; для характеристики форм людського буття, людської діяльності і пізнання [4]. При цьому в понятті «взаємодія» фіксуються прямі і «зворотні» впливи речей, воно охоплює прямі й опосередковані відносини між об'єктами і системами. Таке визначення взаємодії є всеосяжним і застосовується для відображення будь-яких процесів і форм прояву свідомості, включаючи кримінально-виконавчі правовідносини.

У вузькому значенні в правозастосувальній діяльності термін «взаємодія» означає «упорядкування, взаємозв'язок, узгодження» [5], тобто це є процес взаємозалежної, погодженої діяльності різних його суб'єктів. Такий взаємозв'язок чи взаємні дії можливі за наявності певних умов:

а) у взаємодії мають брати участь як мінімум два суб'єкти. Це означає, що кожен з учасників має ясно усвідомлювати, що він є суб'єктом взаємодії і виконує покладені функції разом з іншим суб'єктом;

б) має бути окресленою спільність цілей і завдань для всіх учасників взаємодії. Роз'єднаність, як показує практика, призводить до втрати змісту взаємодії. Говорячи про єдність завдань і цілей, необхідно відзначити, що боротьба зі злочинністю, захист законних прав та інтересів фізичних і юридичних осіб та в цілому правопорядку, є єдиним завданням для всіх правоохоронних органів. Виконання цих завдань складається з ряду послідовних етапів, більш конкретизованих за своїм змістом.

Враховуючи, що в юридичних наукових джерелах тлумачення терміну «взаємодія» дається лише в широкому розумінні [6] та є об'єктом окремого дослідження, найбільш прийнятим стосовно діяльності установ виконання покарань є поняття, розроблене військовою наукою, а саме: це є узгодження (координація) за завданнями (об'єктами), напрямками, рубежами (районами і часом дії підрозділів, частин, з'єднань і об'єднань різних видів Збройних Сил, родів військ) за ціллю, місцем та часом бойових дій, в інтересах досягнення загальної мети бою та операції [7]. Під взаємодією суб'єктів соціально-виховної роботи ми пропонуємо розуміти впорядковану чинним законодавством України та іншими нормативно-правовими актами діяльність, що узгоджена між ними за об'єктами, предметом, завданнями і напрямками співпраці та спрямована на досягнення поставленої мети і завдань. Саме така взаємодія і визнається нами необхідною умовою для здійснення соціально-виховної роботи із засудженими.

Опитані у ході дослідження працівники вказали, що у разі покладання функції проведення соціально-виховної роботи на громадські інституції, основною проблемою стане неможливість контролю за їх діяльністю та відсутність у таких об'єднань чи організацій обов'язків з виконання вказаної функції. Саме це, на думку персоналу, й зведе нанівець «існуючі позитивні напрацювання». З подібною позицією ми не можемо цілком погодитись. По-перше, соціально-виховна робота за своєю суттю позбавлена елементів кари та примусу як з боку суб'єктів її проведення, так і засуджених. Тому добровільність є основою її ефективності. Безперечно, соціально-виховна робота потребує взаємодії, координації та управління, однак у жодному разі не примусу чи обов'язку.

По-друге, у кожного із суб'єктів координації повинна бути внутрішня готовність до такої співпраці, включаючи професійні навички та уміння. Але ДКВС України останніми роками демонструє тяжіння до підміни необхідної та належної координації спільних дій владними розпорядженнями та вимогами,

що, на нашу думку, свідчить про недостатність кваліфікації для організації цієї діяльності. Без перебільшення, координація є найбільш дієздатним напрямом формування єдності різноманітних органів та організацій у соціально-виховній роботі із засудженими злочинів не лише тому, що забезпечує спільність діяльності різноманітних суб'єктів, але й тому, що виявляє та усуває негативні прояви їх спільної роботи. В значній мірі – це запобігання самої можливості дублювання, нечесної конкуренції і таке інше. Крім цього, в процесі координації самостійні дії органів та організацій певного рівня можуть зазнати спрямованого впливу ще до того, коли вони набрали чинності, тому в даному випадку легше усувати негативні наслідки цієї діяльності. Усе це створює підґрунтя для ефективності соціально-виховної роботи.

Громадські інституції мають свою спеціалізацію відповідно до спільних інтересів, для реалізації яких вони створювались: культурних, економічних, вікових, гендерних, регіональних, релігійних, правових, професійних, соціальних тощо. Враховуючи, що спектр напрямів діяльності громадських інституцій є широким, можемо стверджувати, що до нього входять усі напрями, за якими у засуджених повинні формуватися необхідні компетенції у цивільно-громадській, соціально-трудовій, культурно-дозвільній діяльності та побутовій сфері.

Слово «взаємодія» означає співдію, співдіяння; взаємний зв'язок між предметами в дії, а також погоджену дію між ким-, чим-небудь. Взаємодія між особистостями має досліджуватися з позицій теорії обміну, виходячи із прагнення взаємодіючих індивідів до максимізації вигід та мінімізації витрат. При цьому регулярне і довгострокове відтворення ситуацій взаємодії приводить до стандартизації очікувань і формування норм, що структурують в очах індивіда моделі взаємодії й покладають обов'язки участі в них, тобто визначають соціальні ролі. Соціальна дія та взаємодія є продуктом виконання ролей, які суб'єкт отримує ззовні та інтерналізує. Взаємодія фіксує обмін інформацією, організацію спільних дій, тобто комунікація організовується у процесі спільної діяльності, з її приводу. Розрив спілкування (його аспекту) з діяльністю відмежовує ці процеси від широкого соціального фону, на якому вони відбуваються, тобто втрачається змістовий чинник спілкування. Єдиною умовою «вловлення» цього змістового моменту є взаємодія як форма організації конкретної діяльності. Компонентами взаємодії як процесу є фізичний (спільний рух у просторі, спільні дії) і духовний контакти. Тобто організації спільної діяльності властиві такі основні складові, що характеризують взаємодію як процес: індивіди, які діють (актанти), спільні дії, інформаційні зв'язки, взаємовплив, взаємини, взаєморозуміння. Взаємодія у спільній діяльності реалізується у формі організації цієї діяльності, тобто спрямованих на загальний предмет праці спільних дій. Саме вони зумовлюють необхідність використання основних структурних складових діяльності (цілей, мотивів та ін.).

Під час подальшої розбудови системи профілактики кримінальних правопорушень серед неповнолітніх слід враховувати попередній позитивний досвід і разом з тим нові суспільні вимоги. Слід відпрацювати чітку взаємодію всіх цих органів у напрямі профілактики злочинності неповнолітніх. В цілому запобіжна діяльність повинна носити системний характер. Профілактичні заходи мають здійснюватися суб'єктами запобігання як на рівні видання спеціальних нормативно-правових актів, так і на рівні проведення загально-профілактичної й індивідуальної роботи з неповнолітнім, що потребує відпо-

відного впливу. Зрештою, створення надійної та ефективної системи запобігання злочинам серед неповнолітніх дасть змогу вирішити багато суспільних проблем і насамперед забезпечить зниження злочинності у майбутньому та зміцнення правопорядку в цілому в державі.

Більшість неповнолітніх засуджених неодноразово вчиняють умисні злочини, за які відбувають покарання у виді позбавлення волі в установах виконання покарань, однак належних для себе висновків щодо необхідності дотримуватись встановлених в суспільстві правил співжиття не роблять, на шлях виправлення не стають, що свідчить про підвищену суспільну небезпечність та стійку антисоціальну спрямованість особистості засудженого.

З урахуванням особистості засуджених неповнолітніх, неодноразового вчинення ними умисних злочинів, автор вважає, що одним із шляхів виправлення таких засуджених може бути надання їм можливості створювати свою інтелектуальну власність, що може слугувати безспірною та переконливою підставою для висновку про те, що засуджений виправився та не буде продовжувати вчиняти нові злочини, оскільки така поведінка засудженого буде обумовлена здійсненням за ним регламентованого контролю. І громадські інституції, як ефективний інструмент цього контролю, мають здійснювати свій вплив на засуджених.

Список використаних джерел:

1. Шамрай В., Олійник І. Поняття і суть взаємодії, її значення // Прокуратура. Людина. Держава. – 2004. – № 1 (3). – С. 60-67. С. 61
2. Новий тлумачний словник української мови. – К.: Вид-во «АКОНІТ», 2003. – Т. 1. – 926 с.
3. Философский словарь / Под ред. И.Т. Фролова. – 6-е изд., перераб. и доп. – М.: Политиздат, 1991. – 560 с. С. 65
4. Современная философия: Словарь и хрестоматия. – Ростов-на-Д, 1995. – 511 с. С. 65
5. Советский энциклопедический словарь. – М.: Сов. энцикл., 1986. – 1036 с. С. 626
6. Богатирьов І. Виправні роботи як вид покарань: Кримінальні, кримінологічні та кримінально-виконавчі проблеми: Монографія. – К.: МП Леся, 2002. – 139 с.
7. Управление персоналом: Энциклопедический словарь. – М., 1998. – 774 с. С. 123
8. https://www.tsarik.com.ua/blog/intelectualna-vlasnist-ditei/

РОЗДІЛ 2
ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ ТА КОРЕКЦІЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ

ВИКОРИСТАННЯ АРТ-ТЕРАПІЇ У РОБОТІ З ДІТЬМИ ІЗ ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ

Ніна Атаманчук,
кандидат психологічних наук, доцент,
завідувач кафедри кризової психології,
Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

Арт-терапія – це дієвий метод роботи з дітьми із особливими освітніми потребами (далі ООП). Її мета – допомогти малюку впоратися з проблемами, почати виражати власні емоції, почуття. Продукти діяльності (малюнок, виріб із пластиліну, колаж тощо) дають можливість краще зрозуміти переживання дитини. Засоби арт-терапії наповнені глибоким сенсом і символікою, яка відбивається у виразному зображенні дитячих почуттів. Символи та метафори при корекції засобами арт-терапії виражають стан малюка, його радощі, смуток та реальність.

Арт-терапія допомагає дітям із ООП:

- розвивати когнітивні навички (сприйняття, увага, пам'ять, мислення);
- самовиражатися;
- висловлювати свої почуття та переживання;
- зняти психоемоційне напруження;
- підвищити самооцінку;
- відчути в собі нові можливості

Нижче подамо опис деяких засобів арт-терапії, які можуть бути корисними в роботі з цією категорією дітей:

- ізо-терапія. Через малювання діти мають можливість виразити свої емоції та відчуття. Вони створюють картини, які відображають їхні настрої, страхи або мрії. Зняти психоемоційне напруження та покращити самопочуття допоможе малювання на мокрому папері. Діти із великим задоволенням спостерігають за тим, як поєднуються фарби на папері. Ця техніка дозволяє легко, із задоволенням експериментувати з різними кольорами (рис.1). Таке малювання допомагає розвивати уяву (в створених малюнках можна відшукати образи, придумати їм назви тощо), вчить експериментувати, творити щось нове, оригінальне.

Рисунок 1. Моє внутрішнє «Я»

•глино-терапія. Глина – це унікальний пластичний природний матеріал, яким ще в давні часи лікували різні хвороби фізичного тіла. Своїм заспокійливим, релаксаційним впливом глина корисна дітям з порушеннями у розвитку, а особливо гіперактивним, з розладами ЦНС. Малюк бере глину, виконує з нею різні дії: б'є, мне, розриває на шматки, розплющує, розтирає, катає, даючи вихід своїм емоціям. При цьому він розповідає про те, що робить, що відчуває, що виражає – це сприяє опануванню чуттєвої сфери. Саме робота дитини з глиною допомагає їй розуміти і контролювати свої емоції, відшукати спосіб їх вираження. Робота з глиною має глибокий психологічний вплив. У процесі занять дитина розслаблюється, знімає напругу та заряджається позитивною енергією. Теми для ліпки різноманітні: предмети, сюжети з казок, тварин, пташок тощо (рис 2-5).

Рисунок 2-3. «Мрії»

Рисунок 4-5. «Задоволення»

Пропонуючи дитині зліпити з глини будь-який предмет, ми надаємо можливість творити, фантазувати. Позитивний ефект має поєднання ліплення з мовою. Коли дитина аналізує свій творчий продукт та намагається щось виправити у ньому, надати йому виразнішої форми, починає доповнювати його певними деталями, вона несвідомо гармонізує власний внутрішній світ. Глина дає можливість побачити і розвинути в кожній дитині з ООП творця, маленького генія.

•ґудзико-техніка. Головне завдання ґудзика-техніки – розвиток практичного інтелекту (спрямований на адаптацію в навколишньому світі чи його зміни) і навичок самостійності. Гра з ґудзиками розвиває особистість дитини, сприяє її адаптації в соціумі, активізує всі її психічні процеси: сенсорно-перцептивні, психомоторні, емоційно-вольові, пізнавальні та інші (рис.6-7). Корекційно-розвивальна діяльність потребує постійного пошуку форм і методів роботи з дітьми із ООП, які сприяють їх багатоаспектному розвитку. У практиці корекційної діяльності значне місце займає ігротерапія за допомогою ґудзиків. Основні правила ґудзикової техніки:

1. Гра має приносити радість дитині.

2. Зацікавлюйте дитину, але не доводьте заняття іграми до перенасичення.

3. Перш ніж давати завдання дітям, обов'язково виконайте їх самі.

4. Починайте гру з дитиною із відповідного завдання. Успіх з початку занять неодмінна умова зародження цікавості.

5. Для більш старших дітей пожвавлюйте гру казкою чи оповіданням, давайте ґудзикам імена, вигадуйте, фантазуйте поки дитину не почне захоплювати сам процес подолання труднощів, досягнення бажаної мети.

Наші спостереження дають підстави стверджувати, що художня творчість дає можливість малюкові краще ідентифікувати й оцінювати свої почуття, спогади, образи майбутнього, порозумітися з самим собою [1, с.12].

Переконані, застосування арт-технік в освіті дає змогу адаптувати найбільш відомі естетотехніки до проблем дітей, сприяє зниженню втоми, лікві-

дує негативні емоційні стани та їх прояви, спирається на здоровий потенціал особистості, внутрішні механізми саморегуляції, розвиває почуття внутрішнього контролю, допомагає фахівцям вибудовувати стосунки з вихованцями на основі любові та взаємної прихильності [2, с.19].

Рисунок 6-7. «Квітка мрії»

Загальний принцип арт-терапії у роботі з дітьми із ООП полягає в тому, щоб дозволити їм вільно виразити себе та розкрити свій потенціал через мистецтво, надаючи при цьому підтримку, сприяючи їхньому розвитку. Вони пізнають самих себе, відчувають неповторність кожного моменту життя. Творчість – це те, що надихає малюка на нові відкриття у власному внутрішньому світі.

Список використаних джерел:

1. Атаманчук Н.М. Арт-терапія як засіб вивчення та подолання бар'єрів у спілкуванні підлітків. Наука і освіта. 2015. Вип. 3. С. 12-16.
2. Атаманчук Н. М. Психологічні особливості дітей молодшого шкільного віку із синдромом гіперактивності. *Психологічний часопис: збірник наукових праць* / За ред. С.Д. Максименка. № 1 (11). Вип. 11. Київ: Інститут психології імені Г. С. Костюка Національної академії педагогічних наук України, 2018. С.9-25.

ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА ТА СОЦІАЛЬНА РОБОТА: СТРАТЕГІЇ СПІВПРАЦІ ДЛЯ СТВОРЕННЯ СПРИЯТЛИВОГО СЕРЕДОВИЩА ДЛЯ ВСІХ УЧНІВ

Тетяна Білоцерковець,
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 016 Спеціальна освіта
Полтавського інституту економіки і права
ЗВО «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»
Андрій Коваль,
старший викладач кафедри соціальної роботи та спеціальної освіти
Полтавського інституту економіки і права
ЗВО Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»

Інклюзивна освіта стала ключовим елементом сучасного освітнього процесу і відображає стратегію спільного навчання всіх дітей, у тому числі з особливими освітніми потребами, у загальноосвітніх та дошкільних закладах. Ця концепція визнає право всіх дітей на якісну освіту, незалежно від їхніх здібностей та особливостей. Однак успішна інклюзивна освіта вимагає ефективної співпраці між навчальними закладами та соціальними службами.

Одним із ключових елементів успішної інклюзивної освіти є відповідна допомога та підтримка соціальних працівників. Соціальні працівники володіють унікальними навичками та знаннями для виявлення, розуміння та вирішення проблем, з якими можуть стикатися діти з інвалідністю та їхні сім'ї. Роль соціального працівника полягає у визначенні соціальних, психологічних та емоційних потреб учня, створенні сприятливого середовища та допомозі учневі успішно адаптуватися [5, 7].

Існує кілька стратегій співпраці між соціальними працівниками та навчальними закладами, які можуть бути використані для створення сприятливого середовища для всіх учнів. Перша - це регулярна комунікація та обмін інформацією між соціальними працівниками та працівниками освіти про потреби учнів та ефективні способи їх підтримки. Важливо, щоб обидві сторони розуміли свою роль і працювали разом для досягнення спільної мети - забезпечення цілісного розвитку кожної дитини [1, 4].

Враховуючи складність потреб учнів в інклюзивних закладах, регулярна комунікація та обмін інформацією між соціальними працівниками та працівниками освіти є запорукою того, що кожен учень отримає ефективну підтримку. Деякі специфічні аспекти цієї сфери включають

Соціальні працівники можуть збирати інформацію про соціальні, психологічні та емоційні потреби учнів, розмовляючи з учнями, їхніми батьками та вчителями. Ця інформація може стосуватися домашньої обстановки, історії взаємодії учня з іншими учнями, поведінки та мови учня. Вчителі також можуть поділитися своїми спостереженнями та досвідом викладання і взаємодії з учнями в класі та поза ним [3, 6].

На основі зібраної інформації соціальні працівники та вчителі можуть спільно розробити індивідуальні плани підтримки для учнів з особливими потребами. Ці плани можуть включати конкретні заходи, спрямовані на задоволення особливих потреб кожного учня, таких як навчання, соціальна взаємодія та психологічна підтримка.

Регулярне спілкування може допомогти виявити проблеми і труднощі, які можуть виникнути в учнів на ранній стадії, і спільно працювати над пошуком ефективних рішень. Наприклад, якщо вчитель помічає, що учень має труднощі з навчанням, соціальний працівник може визначити причину і надати психологічну або соціальну підтримку.

Соціальний працівник може співпрацювати з батьками та сім'єю учня, щоб забезпечити учня необхідною підтримкою та ресурсами. Це може включати поради щодо ефективних методів виховання, психологічну підтримку сімей, які стикаються з труднощами, та допомогу в отриманні доступу до відповідних соціальних послуг [2,7].

Регулярне спілкування та обмін інформацією між соціальними працівниками та педагогічним персоналом є ключовим елементом успішної інклюзивної освіти. Це дає змогу знайти індивідуальний підхід до кожного учня, вчасно виявити і вирішити проблеми та створити сприятливе навчальне середовище для всіх дітей.

Другою важливою стратегією є розробка індивідуальних планів підтримки, які враховують як освітні, так і соціальні аспекти дітей з особливими потребами. Ці плани мають бути результатом спільних зусиль соціальних працівників, вчителів, батьків та інших зацікавлених сторін і включати конкретні стратегії та заходи, спрямовані на підтримку навчання та соціального розвитку кожного учня. Крім того, важливо забезпечити вчителям і соціальним працівникам спеціальну підготовку з питань інклюзивної освіти та співпраці. Це включає в себе навчання розумінню особливостей розвитку дітей з різними потребами, навичкам роботи з батьками та сім'ями, а також стратегіям ефективної співпраці між професійними групами.

Таким чином, інклюзивна освіта та соціальна робота можуть успішно доповнювати одна одну та створювати сприятливе середовище для всіх учнів. Шлях до успіху в інклюзивній освіті лежить через глибоку співпрацю та взаємодію між навчальними закладами та соціальними службами.

Список використаних джерел:

1. Атаманюк А.В. Інноваційне навчання в інклюзивній освіті. // Навчання і виховання в інклюзивному освітньому просторі: теорія та практика : тези доповідей III Всеукраїнської науково-практичної конференції (26 листопада 2020 року). – Хмельницький : Хмельницький інститут соціальних технологій Університету „Україна”, 2020. С. 7-10.
2. Гринців Мар’яна. Організація інклюзивного простору в закладах освіти //Матеріали II Всеукраїнської міждисциплінарної науково-практичної конференції з міжнародною участю на базі інклюзивно-ресурсного центру Тернопільського національного педагогічного університеті імені Володимира Гнатюка (м. Тернопіль, 20 жовтня 2022 р.) / Упор. Удич З.І., Шульга І.М. Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2022 С. 50-54.
3. Ainscow, M., & Miles, S. Making education for all inclusive: Where next?. Prospects, 2009. 39(4), 425-438.
4. Artiles, A. J., Kozleski, E. B., Trent, S. C., Osher, D., & Ortiz, A. Justifying and explaining disproportionality, 1968-2008: A critique of underlying views of culture. Exceptional Children, 2010. 76(3), 279-299.
5. Ferguson, D. L.. International trends in inclusive education: The continuing challenge to teach each one and everyone. European Journal of Special Needs Education, 2008 23(2), 109-120.

6. Florian, L., & Black-Hawkins, K.. Exploring inclusive pedagogy. British Educational Research Journal, 2011. 37(5), 813-828.
7. Lindsay, G. Educational psychology and the effectiveness of inclusive education / mainstreaming. British Journal of Educational Psychology, 2007. 77(1), 1-24.

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ВПЛИВУ САМООЦІНКИ ОСОБИСТОСТІ НА ЇЇ СТАТУСНО-РОЛЬОВУ РЕАЛІЗАЦІЮ У ГРУПІ

Аліна Гаврилюк,
студентка другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 053Психологія, Університету «Україна»
Науковий керівник: Олександра Питлюк-Смеречинська,
канд. псих. наук, доцент, доцент кафедри психології

Впевненість у собі має величезний вплив на поведінку, дії та взаємодію людей. Має визначення емоційний зв'язок людини з самим собою та є варіацією поведінкових реакцій і вчинків. У сучасній психології самооцінка, її структура, функції, формування та взаємозв'язок з іншими сторонами особистості постійно привертають увагу дослідників.

Самооцінка – це оцінка внутрішніх властивостей людини, що відображається на особистість, здібності, досягнення поставлених цілей. Це може відноситися також до зовнішнього вигляду людини, успіху в кар'єрі, рівень освіти, відносини з оточуючими, самооцінку та інші фактори. Кожна людина постійно перевіряє свій характер і розпізнає всі позитивні та негативні якості. Самооцінка як психологічне поняття відображає здатність людського розуму формувати себе та свої дії, і вміння оцінювати здібності, схильності, особистісні характеристики. Це дозволяє мати власну критичну оцінку, мати та досягати різних цілей, порівнювати свої навички з вимогами різних сфер життя, думати про роботу та приймати рішення. Самооцінка впливає на поведінку людей. Вона може стати частиною виникненням конфлікту з людиною. Чим вищий рівень самооцінки, тим більша ймовірність конфліктної поведінки та вирішення конфлікту. Тому брак впевненості може призвести до розладу відносин.

Вважається, що самооцінка є типом когнітивного залишку, який зберігає та розділяє отриману інформацію, пов'язану з самооцінкою.

Самооцінка є фундаментальним особистим конструктом, який має вплив на адаптацію соціального характеру, поведінку, функціонування та стосунки. Оцінку внутрішніх станів С. Дмитрієва називає регуляцією поведінки та індивідуальних дій. Ці підходи мають різні характеристики та відмінності в самооцінці [2].

Самооцінка включає емоційні та когнітивні аспекти, а також фактори соціального та індивідуального характеру, які мають вплив на сформованість та розвинення самооцінки. Щоб зрозуміти його природу, образ «Я» можна розглядати трьома способами:

1. Продемонструвати відповідність між фактичною та ідеальною Я-Концепцією, існуючими визначеннями та бажаними ідеальними стандартами.

2. Іншим поясненням є реакція соціальної ситуації на поведінку індивідів.

3. Про характер людини судять за її вдалими чи невдалими діями. Тому розуміння поняття самосвідомості залежить від суб'єктивного сприйняття цього явища. На впевненість людини в собі (за М. Вагнером) впливають такі

фактори: її потреби, її любов (відсутність любові може викликати емоційні реакції, які впливають на всю людину), її життя; самооцінка (вона виражається позитивно, коли людина відчуває, що її люблять, поважають і підтримують інші), компетентність (люди зі здоровим і позитивним самооцінкою вірять у свої здібності та можуть ефектно вирішити проблему[3].

За словами Я. Ліпковського, самооцінку можна розділити на дві категорії: достатню та неадекватну[5].

У міру розвитку особистості її когнітивні здібності стають складнішими. Основою і наслідком цього процесу є розвиток рефлексії. Медитація є одночасно методом і формою самопізнання, яка забезпечує постійне наповнення новим матеріалом, підтримує його структуру і допомагає матерії відповідним чином реагувати на існуючі умови. Через процес саморефлексії усвідомлюється важливість позитивного самоконтролю, і від особистості очікується поведінка в рамках нормативних рамок [4].

Погляди психологів на визначення характеру самооцінки одностайні.

На думку У. Джеммі, сумніви можуть проявлятися у вигляді невдоволення і невдоволення. Високий рівень означає особисте задоволення[1].

Самоповага є важливою умовою продуктивної діяльності людини, що веде до реалізації власного творчого потенціалу. Таке ставлення до внутрішнього світу не залишає місця для самокритики та особистого невдоволення як джерела потреби у вдосконаленні. На основі теоретичних досліджень відбувається формування структури до якої відносяться наступні складові: когнітивну, мотиваційну та практичну цінності. Ядром когнітивного компонента є самосвідомість, яка буває ситуативною і стійкою, позитивною і негативною. Мотиваційна частина цінностей характеризується позитивним зв'язком з процесом самооцінки, потребою в самопізнанні, його позитивних і негативних якостей і прагненням до успішної співпраці. Частиною практичного навчання є система самооцінки. Ці критерії використовуються для оцінки позитивних і негативних характеристик, здібностей і досягнень групи людей .

Досягнення достатньої самооцінки залежить від зовнішньої валентності, тобто валентності вчителів, батьків і вчителів. Загальна оцінка враховує загальну думку дитини, яка часто визначає її долю. Щоб досягти достатньої самооцінки, необхідно постійно і ретельно аналізувати свою роботу і результати, свої невдачі і успіхи, свої дії і ставлення, а також мотивацію своєї поведінки. Загалом достатня впевненість у собі є дуже позитивною, оскільки є необхідною умовою для розвитку особистості, а недостатня впевненість у собі призводить до конфліктів із собою та іншими.

Соціометрія та інтроспекція складають для наших читачів єдність. Слово «соціометрія» походить від відносин між людьми. Цей метод був розроблений відомим американським психологом і соціологом Дж. Морено, винахідником соціометрії. За словами Дж. Морена, стосунки між людьми мають соціальний і психологічний характер, а ознаками, які можна розпізнати, є не лише симптоми, але й психологічний стан.

Загальна методологія соціальних наукових досліджень обмежується наступними напрямками. Після підтвердження цілей дослідницького проекту та вибору критеріїв порівняння для членів цільової групи формулюються відповідні гіпотези та правила вимірювання. У цьому випадку можна гарантувати повну анонімність, інакше соціологія була б неефективною.

Мета тесту – виявити симпатії та антипатії. Це часто призводить до внутрішніх конфліктів між кандидатами та некандидатами. При виборі питань або соціальних ситуацій вони записуються на окремому папері або усно, залежно від типу інтерв'ю. Кожна група має свої переваги; довіра чи недовіра, любов тощо.

Соціометричний метод проводиться в групі і не потребує багато часу (до 15 хвилин). Це особливо корисно при вивченні розвитку міжособистісних стосунків. Причини внутрішніх проблем, викликаних таким радикальним підходом, слід шукати поза межами консервативних та опозиційних груп.

Для того, щоб підвищити рівень самооцінки спробуйте виконати такі вправи:

- Ватро скласти список власних переваг і позитивних якостей. Щонайменше двадцять. Часто перечитуйте та перевіряйте цей список. Багато людей зосереджуються на своїх недоліках, підвищують самооцінку, а потім дивуються, чому в їхньому житті не все так, як вони хотіли б. Спробуйте зосередитися на своїх сильних сторонах, і ви матимете набагато більше шансів досягти бажаного[5].

Рівень самооцінки виражає ступінь реальних та ідеальних, або бажаних, уявлень про себе. Адекватну самооцінку (з тенденцією до завищення) можна прирівняти до позитивного ставлення до себе, до самоповаги, прийняття себе, відчуття власної повноцінності. Самооцінка і ставлення людини до себе тісно пов’язані з рівнем домагань, мотивацій та емоційними особливостями особистості. Від самооцінки залежить інтерпретація набутого досвіду й очікування людини щодо самої себе та інших людей.

Методи корекції самооцінки також можна зробити з-за допомогою цих методик:

1. На мій погляд найцікавішим методом самоперевірки є «дерев’яний» тест.

2. Методика тесту загальної самооцінки – це дуже проста діагностика самооцінки людини, за допомогою якої можна отримати якісні та достовірні результати.

3. Методика Дембо-Рубінштейна А. Пріхожан вважає, що це одна з найсерйозніших методик, тому до тестування слід підходити відповідально та уважно.

4. Метод дослідження самооцінки (розроблений С. Будасом, інтегрований з Ю. Я. Кисельзовою) дуже вимогливий і незрозумілий для експертів, хоча його результат надійний.

Отже, аналіз показує, що важливим фактором особистісного розвитку є, серед іншого, оцінка його здібностей, особистості та оточення. Історико-філософська сторона аналізу дає змогу виділити наступні функції розвитку самооцінки: мотиваційну, яка включає всі спонукання: спонукання, цілі, ідеали, цілі, усвідомлене бажання «робити». Лідерство, яке визначає джерела самооцінки, порівнюючи те, чого ми хочемо. У ситуації самооцінки дитини повинна відновити свої знання про різні можливості своєї поведінки [6].

Самосвідомість – поєднання процесів самоусвідомлення і самосвідомості – відіграє важливу роль у психологічному житті людини і виступає внутрішнім чинником, що регулює поведінку і дії. Самооцінка – це психологічне і емоційне відчуття себе, віра в себе, оцінювання особою самої себе, своїх можливостей, якостей і місця серед інших людей.

Список використаних джерел:

1. Ващенко І.В., Завацька Н.Є. Психологічні технології конструктивного самозбереження особистості в епоху суспільних трансформацій. Розвиток особистості в різних умовах соціалізації: колективна монографія /за наук. ред. Л. Калмикової, Г. Хомич. Київ: Слово, 2016. С. 405-421.
2. Зінченко С.В. Вплив самооцінки на успішність в житті. / С.В. Зінченко, І.В. Швець, Р.В. Швець, Д.О. Леоненко // Learningthelatest theoriesandmethods. – 2023. - № 9. – С. 379-381.
3. Калюжна Є.М. Особливості взаємозв'язку самооцінки і тривожності у молодшому шкільному віці / Є.М. Калюжна, М.В. Шевергіна // Актуальні проблеми педагогіки, психології та професійної освіти: електронний науковий журнал. – Запоріжжя, 2015. – № 2, Ч. 2. – С. 17-22.
4. Лапшова Н.С. Теоретичні засади дослідження соціального статусу особистості / Н.С. Лапшова // Теоретичні і прикладні проблеми психології: зб. наук.праць Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. – Сєвєродонецьк :Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2015. №1 (36). С. 235-243.
5. Терлецька Л.Г. Вікова психологія і психодіагностика : підручник / Л.Г. Терлецька . – К.: Видавничий Дім «Слово», 2013. – 608 с.
6. Чорна А.С. Взаємозв'язок структури мотивації та розвитку структури самооцінки. / А.С. Чорна. – 2021. – С. 11-13.

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО КОРЕКЦІЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ: ПОЄДНАННЯ МЕТОДІВ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ ТА СУЧАСНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Ганна Єрмола,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 016 Спеціальна освіта
Полтавського інституту економіки і права ЗВО
«Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»
Андрій Коваль,
старший викладач кафедри соціальної роботи та спеціальної освіти
Полтавського інституту економіки і права
ЗВО Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»

У сучасному світі Корекційна педагогіка набуває все більшого значення, оскільки зростає число дітей з особливими потребами в навчанні і розвитку. Це вимагає розробки і впровадження ефективних методів корекційної педагогіки, які можуть забезпечити індивідуальний підхід до кожної дитини. У той же час сучасні технології відкривають нові можливості для вдосконалення корекційної роботи, роблячи її більш доступною і ефективною.

Корекційна педагогіка спрямована на надання допомоги дітям з різними порушеннями розвитку, такими як аутизм, синдром Дауна, порушення слуху або зору, а також з порушеннями уваги і гіперактивності. Кількість діагностованих випадків зростає з кожним роком, а попит на кваліфікованих фахівців та ефективні методи роботи зростає. Традиційні методи корекційної педагогіки часто не відповідають сучасним вимогам, які підкреслюють необхідність інноваційних підходів.

Одним з важливих аспектів ефективної корекційної роботи є індивідуалізація освітнього процесу. Кожна дитина з особливими потребами володіє унікальними особливостями, які вимагають індивідуального підходу. Ефективна методика повинна враховувати ці особливості. Цього можна досягти шляхом розробки спеціальних програм і матеріалів, орієнтованих на конкретні потреби кожної дитини. Це включає як академічні знання, так і розвиток соціальних та комунікативних навичок [3].

Сучасні технології роблять значний вплив на розвиток корекційної педагогіки і надають нові інструменти для роботи з дітьми з особливими потребами. До них відносяться: інтерактивні освітні програми та програми, доповнена та віртуальна реальність, онлайн-платформи та дистанційне навчання, адаптивне навчання, інтерактивне навчання, інтерактивне навчання в режимі реального часу.

Сучасні технології дозволяють створювати інтерактивні програми і мобільні додатки, які сприяють залученню дитини в освітній процес. Наприклад, програми для дітей з аутизмом можуть включати завдання для розвитку соціальних навичок, тоді як програми для дітей з дислексією можуть включати вправи для покращення читання.

Технології доповненої (AR) і віртуальної реальності (VR) відкривають нові можливості для корекційної освіти. Вони дозволяють створити безпечне та контрольоване середовище, в якому діти можуть практикуватися в соціальних ситуаціях або вчитися в ігровій формі. Наприклад, віртуальна реальність може бути використана для моделювання реальних життєвих ситуацій, допомагаючи дітям-аутистам навчитися взаємодіяти з іншими людьми [4].

Інтернет та онлайн-платформи відкривають нові можливості для дистанційного навчання та консультування. Це особливо важливо для дітей, які живуть у віддалених районах і мають обмежений доступ до фахівців. Онлайн-платформа може забезпечити доступ до висококваліфікованих фахівців і ресурсів, які допоможуть в процесі корекції [1].

Використання адаптивних технологій, таких як електронне комунікаційне обладнання, значно покращує здібності дітей з порушеннями мови та слуху. Ці технології допомагають дітям ефективніше спілкуватися та взаємодіяти з оточуючими, що важливо для їх розвитку та інтеграції в суспільство.

Незважаючи на значні переваги, інтеграція сучасних технологій в корекційну педагогіку також стикається з певними труднощами. По-перше, це вартість технологій, яка висока і не завжди доступна для всіх освітніх установ і сімей. По-друге, необхідність підготовки фахівців, що працюють з цими технологіями, вимагає часу і ресурсів. По-третє, щоб правильно вибрати методику і адаптувати її до його потреб, важливо враховувати індивідуальні особливості кожної дитини.

Незважаючи на ці проблеми, перспективи використання сучасних технологій в корекційній освіті вельми багатообіцяючі. Подальший розвиток технологій в освітньому процесі та їх впровадження можуть значно підвищити якість корекційної роботи та надати дітям з особливими потребами кращі можливості для навчання та розвитку.

Зростаюча потреба в ефективних методах корекційної педагогіки і вплив сучасних технологій на розвиток цієї області є дуже актуальними питаннями. Інноваційні підходи та технічні рішення відкривають нові горизонти корекційної роботи, роблячи її більш персоналізованою, ефективною і доступною.

Для забезпечення якісної підтримки та розвитку дітей з особливими потребами важливо продовжувати дослідження та впроваджувати сучасні технології в корекційну педагогіку [3].

Сучасні технології відкривають нові горизонти в корекційній педагогіці, роблячи її більш ефективною і доступною. Інтерактивні програми, віртуальна та доповнена реальність, адаптивні технології та онлайн-платформи надають нові можливості для навчання та розвитку дітей з особливими потребами. У той же час інтеграція методів соціальної роботи в корекційну педагогіку може значно поліпшити результати і якість надання послуг. Індивідуальне консультування, групові заняття, сімейна терапія та співпраця з громадськими групами створюють комплексний підхід до надання допомоги дітям та їх сім'ям. Тому поєднання сучасних технологій і методів соціальної роботи є запорукою успішного розвитку корекційної педагогіки в сучасному світі.

Список використаних джерел:

1. Аналітичний вісник у сфері освіти й науки : довід. бюл. / наук. ред. М. Л. Ростока ; бібліогр. ред. Л. О. Пономаренко ; НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. – Вінниця : ТВОРИ, 2023. – Вип. 18. – 120 с.
2. Бердо Р. С., Расюн В. Л., Величко В. А. Штучний інтелект та його вплив на етичні аспекти наукових досліджень в українських закладах освіти. Академічні візії. 2023. № 22. URL: https://academyvision.org/index.php/av/article/view/469.
3. Інклюзія в дії: стратегії впровадження в Україні та світі: колективна монографія / О. Главацька, Н. Горішна, Г. Слозанська та ін. – Тернопіль: Осадца Ю.В., 2022. – 326 с.
4. Vaughan, Neil, Bodgan Gabrys, and Venketesh N. Dubey. "An overview of self-adaptive technologies within virtual reality training." Computer Science Review 22 (2016): 65-87.

СОЦІАЛЬНО-ВИХОВНА РОБОТА ІЗ ЗАСУДЖЕНИМИ, ЯКІ ПЕРЕБУВАЮТЬ НА ОБЛІКУ В ОРГАНІ ПРОБАЦІЇ

Євгенія Єфименко,
провідний інспектор Сумського міського відділу філії
Державної установи «Центр пробації» в Сумській області

У роботі автором здійснено аналіз соціально-виховної роботи із засудженими, які перебувають на обліку в «Центрі пробації» на основі національних нормативно-законодавчих документів. Висвітлено проблеми соціально-виховної роботи з засудженими особами та методи і умови роботи з ними персоналом органів пробації на підґрунті реалізації соціальної моделі погляду на засуджених осіб.

Ключові слова: *засуджена особа, пробація, клієнт пробації, соціально-виховна робота, орган пробації, нагляд.*

In the work, the author analyzed social and educational work with convicts who are registered in the «Probation Center» on the basis of national regulatory and legislative documents. The problems of social and educational work with convicted persons and the methods and conditions of work with them by the staff of probation bodies on the basis of the implementation of the social model of the view of convicted persons are highlighted.

Key words: convicted person, probation, probation client, social and educational work, probation authority, supervision.

Постановка проблеми. Зважаючи на позитивний досвід зарубіжних країн, Україна прийняла рішення щодо вдосконалення своєї правової системи, зокрема, етичної та толерантної державної політики у сфері виконання покарань шляхом запровадження інституту пробації.

5 лютого 2015 року прийнятий Закон України «Про пробацію» має на меті регламентувати діяльність, пов'язану із застосуванням пробації в Україні, як системи наглядових і соціально-виховних заходів до осіб, яких притягають до кримінальної відповідальності, і тих, хто за рішенням суду вже відбуває кримінальне покарання. *Система пробації передбачає роботу з правопорушниками без ізоляції їх від суспільства – надання їм соціальної та психологічної підтримки та допомоги, а також це нагляд і контроль.* Відмінність у тому, що раніше законодавством не було передбачено обов'язків кримінально-виконавчої інспекції проведення соціально-виховної роботи, її здійснювали органи соціальної політики.

О. Янчук, директор Державної установи «Центр пробації», зазначав, що за існування кримінально-виконавчої інспекції, соціальні та особистісні проблеми засуджених, що нерідко ставали причинами вчинення ними злочинів, і більш того, причинами нових злочинів, залишались невирішеними [3]. Саме тому постало питання перегляду підходу до державної політики у сфері виконання покарань та запровадження інституту пробації.

Так у процесі створення служби пробації в Україні спостерігаємо, що становлення та реформування національних систем пробації у європейських країнах має місце впродовж багатьох десятиліть. Це відноситься до цілей служби пробації й до філософсько-правового обґрунтування її концепції і до функцій відповідних організаційних структур. Ми вважаємо, що відбуваються сучасні трансформації концепції пробації від «соціальної роботи» до «менеджменту ризику», що виокремлює актуальність цього питання та є викликом об'єктам пенітенціарної служби для надання пробаційних послуг для засуджених осіб.

Аналіз дослідження і публікацій. Основними документами, що регламентують соціально-виховну роботу пробації є: Конституція України, Кримінально процесуальний кодекс України, Кримінальний кодекс України, Кримінально-виконавчий кодекс України, Закон України «Про пробацію» від 05 лютого 2015 року, Наказ Міністерства юстиції України «Про затвердження Порядку здійснення нагляду та проведення соціально-виховної роботи із засудженими до покарань, не пов'язаних з позбавленням волі» № 272/5 від 29.01.2019 року.

Питання соціально-виховної роботи із засудженими, які перебувають на обліку в «Центрі пробації», висвітлено у низці праць наукового та методичного характеру (В. Бадира, І. Богатирьова, М. Ванстоk, Д. Вітфілд, Ю Кричун, Л. Олефір, П. Рейнор, О. Тогочинський, О. Третяк, К. Фергюсон, С. Чебоненко, І. Яковець, О. Янчук та ін.), які відображають аналіз нормативно-правової бази щодо провадження пробації в Україні і свідчать, що на сьогодні існує низка проблем щодо проведення соціально-виховної роботи з суб'єктами пробації. Тож, **метою роботи** є аналіз соціально-виховної роботи із засудженими, які перебувають на обліку в «Центрі пробації».

Виклад основного матеріалу. Для засуджених осіб, які тривалий час відбували покарання у вигляді позбавлення або обмеження волі, а також, для

осіб, які вчинили правопорушення та відбувають покарання в «Центрі пробації» адаптація до життя, корекція поведінки на волі в сучасних умовах може бути досить ускладненою [2]. У цьому випадку дуже важливим є шлях виправлення та соціалізація, оскільки у таких осіб з'являються труднощі побутової невлаштованості, відсутності житла і офіційного працевлаштування, наявна потреба у допомозі психолога тощо. Проблеми у відновленні свого соціального статусу та поверненні до нормальних умов життя призводять до того, що особи, які є клієнтами пробації, знову стають на кримінальний шлях, через що підвищується рівень злочинності. У цьому контексті «клієнти пробації» нами визначаються як особи, які притягаються або яких було притягнуто до кримінальної відповідальності, щодо яких за рішенням суду та відповідно до закону застосовуються наглядові, соціально-виховні заходи та здійснюється підготовка досудової доповіді (письмової інформації для суду, що характеризує особу, яка притягається до кримінальної відповідальності) [5].

Підставою для проведення соціально-виховної роботи із засудженими, які перебувають на обліку пробації, є постановка їх на облік відповідно до судового рішення, яке набрало законної сили і копія якого засвідчується підписом судді та завіряється печаткою суду. Із дня реєстрації копії судового рішення, винесеного стосовно засудженої особи, вона вважається поставленою на облік в органи пробації, а судове рішення прийняте до виконання [6].

Для профілактики здійснення повторного правопорушення працівником пробації робиться оцінка ризиків, що дозволяє проаналізувати впливи факторів ризику на ймовірність виникнення протиправної поведінки засудженого (обвинуваченого), її можливих наслідків, визначення криміногенних потреб та заходів щодо їх мінімізації [5].

У день першого візиту засудженої особи інспектор органу пробації перевіряє документи, що посвідчують особу, роз'яснює засудженим особам порядок та умови відбування покарання, з'ясовує відомості, що мають значення для виконання судового рішення (стан здоров'я, коло спілкування, родинні зв'язки та яка атмосфера в родині, чи застосовуються насильницькі дії до засудженого чи засудженим до членів родини), роз'яснює порядок та умови відбування покарання, права й обов'язки засуджених осіб, відповідальність за їх невиконання [6].

Працівником пробації складається та обговорюється з клієнтом пробації індивідуальний план роботи з метою відбування ним кримінального покарання. Він ґрунтується на попередній оцінці засудженого, його каятті у вчиненому злочині чи навпаки, відшкодуванні збитків потерпілому або державі, на оцінці ризиків вчинення повторного злочину. Також, працівник органу пробації відвідує засуджену особу за місцем проживання (у разі необхідності) з метою забезпечення контролю за поведінкою та способом її життя.

Клієнт пробації залучається до навчання, до участі у виховних заходах та соціально-корисній діяльності. Орган пробації сприяє працевлаштуванню засудженої особи.

На нашу думку, позитивно впливає той факт, що працівник пробації обговорює та аналізує всі дії з засудженою особою, встановлені чинним законодавством, які спрямовані на корекцію та позитивний результат виправлення, невчинення ним повторних кримінальних правопорушень. Також, працівник пробації сприяє у вирішенні соціальних проблем засудженої особи, застосову-

ється диференційований підхід під час надання їй консультативної, психологічної та інших видів допомоги.

Висновки. Отже, соціально-виховна робота персоналом органів пробації спрямована на виправлення засуджених осіб, які перебувають на обліку. Соціально-виховні заходи сприяють забезпеченню безпеки суспільства шляхом виправлення засуджених, а також запобіганню вчиненню ними повторних кримінальних правопорушень. Таким чином, пробація проходить шлях свого розвитку, що допомагає реалізації соціальної моделі погляду на засуджених осіб. Перспективою подальшої наукової розвідки є аналіз соціально-виховної роботи щодо неповнолітніх засуджених осіб, які перебувають на обліку в органі пробації.

Список використаних джерел:

1. Богатирьов І. Г., Боровик А.В., Джужа О.М. та ін. Пенітенціарна кримінологія: підручник. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2022. 446 с.
2. Олефір Л.І. Пробація як важлива сфера діяльності у напрямку виконання альтернативних видів покарань в Україні. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2016. Вип. 1. С. 55-57.
3. Янчук О. Б. Прийняття Закону України «Про пробацію» - як перший результат на шляху до впровадження європейської моделі роботи з правопорушниками: Доповідь начальника управління кримінально-виконавчої інспекції апарату Державної пенітенціарної служби України. https://www.convictus.org.ua/vprovadzhennya-zakonu-ukra%D1%97ni-pro-probaciyu-perspektivi-ta-problemni-pitannya/.
4. Кримінальний кодекс України зі змінами 08.05.2024 р. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text.
5. Закон України Про пробацію зі змінами 23.08.2023 р. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/160-19#Text.
6. Наказ Міністерство юстиції України Про затвердження Порядку здійснення нагляду та проведення соціально-виховної роботи із засудженими до покарань, не пов'язаних з позбавленням волі зі змінами 05.02.2024 р. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0120-19#Text.

ПСИХОЛОГІЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ДІТЕЙ ІЗ ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ В ЧАСІ ВІЙНИ

Василь Ірха,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 053 Психологія
Миколаївський інститут розвитку людини
Науковий керівник: Віталій Заіка,
кандидат психологічних наук,
доцент кафедри соціальної роботи та спеціальної освіти
Полтавський інститут економіки і права

З початком повномасштабного вторгнення Росії 24 лютого 2022 року, крім численних жертв та руйнувань, виникли серйозні гуманітарні проблеми, які особливо гостро відчувають на собі діти. Травматичні події війни, як у зоні бойових дій, так і за її межами, спричинюють значний фізичний та емоційний стрес.

Зважаючи на особливості гуманітарних криз, можна зробити висновок, що діти з функціональними обмеженнями та особливими освітніми потребами належать до однієї з найуразливіших груп у цій ситуації. Звичайно, війна негативно впливає на всіх дітей, проте діти з особливими потребами стикаються з додатковими проблемами:

• Обмежений доступ до укриттів: через фізичні особливості їм може бути складно швидко та безпечно дістатися до бомбосховищ.

• Відсутність корекційних послуг: на окупованих або прифронтових територіях доступ до необхідних медичних та психологічних послуг може бути суттєво обмежений, що призводить до втрати вже здобутих навичок та регресу розвитку.

• Психологічні травми: діти з порушеннями розвитку часто мають обмежені когнітивні можливості, їм складно реагувати на загрози та обробляти інформацію. Це робить їх більш вразливими до психологічних травм, які можуть мати довгострокові наслідки.

В таких умовах особливо важливо:

• Забезпечити ефективне функціонування закладів психологічної реабілітації: для дітей з особливими освітніми потребами повинна бути доступна кваліфікована психологічна допомога, яка допоможе їм впоратися з травмами та переживаннями.

• Розвантажити державні інституції: необхідно шукати шляхи залучення волонтерів, благодійних організацій та інших ресурсів для надання допомоги дітям з особливими потребами.

• Розширити методичний арсенал психологічної реабілітації: розробляти та впроваджувати нові методики та програми, адаптовані до потреб дітей з різними порушеннями.

Такою методичною інновацією, зокрема, є іпотерапія – терапевтична верхова їзда. Іпотерапія є одним із різновидів анімалотерапії чи пет-терапії. Термін «пет-терапія» вперше ввів дитячий психіатр Борис Левінсон у 1969 році, помітивши позитивну реакцію дітей на його собаку під час сеансів терапії. Діти краще реагували на лікування і йшли на контакт з психіатром, коли поруч знаходився собака. Спостереження Левінсона про сприятливий вплив тварин на дітей під час терапії стали основою для подальшого розвитку пет-терапії як окремого напрямку в психології та психотерапії. Його ідеї та досвід роботи з тваринами при лікуванні дітей з аутизмом та іншими розладами заклали фундамент сучасної анімалотерапії [1].

До кінця 20-го століття іпотерапія стала добре зарекомендованим методом лікування, який отримав визнання в медицині та психології. Хоча все ще потрібні додаткові дослідження, акумуляція доказової бази. Водночас іпотерапія вже показала перспективність у лікуванні різних станів, включаючи церебральний параліч, розсіяний склероз, аутизм, синдром Дауна та ін. [2] Іпотерапія застосовується для реабілітації пацієнтів з захворюваннями опорно-рухової системи, нейрогенними порушеннями рухової діяльності, для профілактики та лікування остеохондрозу тощо. Особливо ефективною іпотерапія виявилася у реабілітаційній практиці з дітьми, які страждають на дитячий церебральний параліч, ранній дитячий аутизм, олігофренію [3].

Напрями корекційного впливу іпотерапії. На основі практичного досвіду використання іпотерапії в закладах спеціальної дошкільної освіти можна виділити такі напрями її впливу на дітей з особливими освітніми потребами:

- Розвиток творчого самовираження, мислення, подолання страхів
- Розвиток мовлення, збагачення словникового запасу
- Формування вміння ініціювати та підтримувати діалог
- Виховання відповідального ставлення до тварин
- Закріплення знань про частини тіла собаки, правила взаємодії з нею

Дві основні складові аргументації та відповідних клінічно зафіксованих позитивних результатів стосуються двох аспектів – фізичного та психологічного. Кінь надає вершнику широкий спектр сенсорних та моторних сигналів. Одним з багатьох корисних ефектів іпотерапії є її сприятливий вплив на контроль постави та зв'язок між частинами тіла. Під час верхової їзди забезпечується прямий контакт з тазом і хребтом клієнта. Із психологічної точки зору, згідно, зокрема, із теорією прихильності (англ. – attachment theory), взаємодія зі значущими іншими сприяє підвищенню самооцінки, ефективному регулювання емоцій та загальному психічному здоров'ю [4].

Іпотерапія (equine-assisted therapy) є ефективним методом психологічної реабілітації для дітей з розладами аутистичного спектру. Взаємодія з кіньми допомагає розвивати соціальні навички, покращувати комунікацію, регулювати емоції та поведінку у дітей з аутизмом. Під час іпотерапії діти з аутизмом отримують можливість встановлювати емоційний контакт з конем, що сприяє зниженню тривожності та покращенню соціальної взаємодії. Робота з кіньми також допомагає розвивати увагу, концентрацію та моторні навички. Крім того, іпотерапія позитивно впливає на сенсорну інтеграцію, що є важливим для дітей з аутизмом.

Іпотерапія також є ефективним методом реабілітації для дітей із синдромом Дауна. Взаємодія з кіньми сприяє розвитку координації рухів, рівноваги, м'язового тонусу та загальної фізичної активності. Крім того, іпотерапія допомагає покращувати когнітивні функції, увагу, пам'ять та мовленнєвий розвиток у дітей із синдромом Дауна. Важливо, що іпотерапія створює позитивний емоційний фон, що є особливо важливим для дітей з особливими освітніми потребами, які часто стикаються з труднощами у соціальній взаємодії. Робота з кіньми допомагає таким дітям розвивати впевненість у собі, самостійність та навички спілкування. Отже, іпотерапія є перспективним напрямком психологічної реабілітації дітей з особливими освітніми потребами, зокрема з аутизмом та синдромом Дауна, оскільки вона дозволяє комплексно впливати на їхній фізичний, когнітивний та соціально-емоційний розвиток.

Важливо зазначити, що допомога дітям з особливими потребами під час війни потребує комплексного підходу. Це має бути спільне зусилля держави, громадських організацій, волонтерів та фахівців, спрямоване на те, щоб захистити дітей, забезпечити їм доступ до необхідної допомоги та створити умови для їх подальшого розвитку.

Окрім вищезазначеного, важливо також:

• Забезпечити доступ до освіти: діти з особливими потребами повинні мати можливість продовжувати навчання, навіть в умовах війни. Це може бути організовано за допомогою онлайн-занять, спеціальних шкіл або інклюзивних програм у звичайних школах.

• Надати соціальну підтримку: сім'ї, які виховують дітей з особливими потребами, потребують додаткової соціальної підтримки, особливо в умовах війни. Це може включати фінансову допомогу, допомогу з доглядом за дитиною, психологічну підтримку та ін.

• Сприяти інклюзії: важливо створювати умови для інклюзії дітей з особливими потребами в суспільство. Це може бути досягнуто шляхом підвищення обізнаності про проблеми людей з інвалідністю, боротьби з дискримінацією та створення доступного середовища.

Війна в Україні – це трагедія для всіх, але особливо вона загострює проблеми людей з інвалідністю. Важливо пам'ятати про цю групу людей та робити все можливе, щоб допомогти їм пережити цей складний час.

Список використаних джерел:

1. Zilcha-Mano, S., Mikulincer, M., & Shaver, P. (2011) Pet in the therapy room: An attachment perspective on animal-assisted therapy. Attachment & Human Development, 13(6), 541- 561, http://dx.doi.org/10.1080/14616734.2011.608987
2. Benda W, McGibbon NH, Grant KL (2003) Improvements in muscle symmetry in children with cerebral palsy after equine-assisted therapy (hippotherapy). J Altern Complement Med 9:817–825
3. Іпотерапія: біомеханічні та морфофункціональні аспекти. URL: https://repository.ldufk.edu.ua/bitstream/34606048/22060/1/Іпотерапія%20біомех. і морфофункц....pdf
4. Ainsworth, M., Blehar, M., Waters, E., & Wall, S. (1978). Patterns of Attachment. Hillsdale, NJ: Erlbaum.

ПСИХОЛОГІЧНА ПІДТРИМКА ТА ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК ЯК ЗАСОБИ ПОДОЛАННЯ ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРАННЯ У КОРЕКЦІЙНИХ ПЕДАГОГІВ

Андрій Коваль,
старший викладач кафедри соціальної роботи та спеціальної освіти
Полтавського інституту економіки і права
ЗВО Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»

Емоційне вигорання є серйозною проблемою для педагогів, особливо для тих, хто працює в сфері корекційної педагогіки. Ця галузь вимагає високого рівня професійної віддачі, терпіння та емоційної стійкості, що може призводити до підвищеного ризику емоційного виснаження. Емоційне вигорання є станом фізичного, емоційного та розумового виснаження, яке виникає внаслідок тривалого стресу та перевантаження. Згідно з дослідженнями, корекційні педагоги, які працюють з дітьми з особливими освітніми потребами, є однією з груп з найвищим ризиком виникнення емоційного вигорання. Це пояснюється багатьма факторами. Корекційні педагоги часто працюють з дітьми, які мають складні емоційні та поведінкові проблеми. Постійна необхідність надавати емоційну підтримку та справлятися з кризовими ситуаціями може призводити до емоційного виснаження. Робота в корекційній педагогіці вимагає високого рівня професійних знань та навичок. Педагоги часто відчувають тиск через необхідність відповідати високим стандартам та очікуванням, як з боку адміністрації, так і з боку батьків. Багато корекційних педагогів працюють у умовах обмежених ресурсів, що включає недостатню матеріальну базу, відсутність необхідного обладнання та недостатню підтримку з боку колег та адміністрації. Це може збільшувати відчуття безпорадності та стресу [4].

Емоційне вигорання має суттєвий негативний вплив на якість корекційної роботи. Це проявляється в кількох аспектах. Вигорання призводить до

зниження енергії та мотивації, що, в свою чергу, зменшує ефективність роботи педагога. Вони можуть втрачати здатність зосереджуватися на завданнях, робити помилки та не справлятися з обсягом роботи [1].

Емоційно виснажені педагоги можуть стати менш чутливими до потреб своїх учнів, втрачаючи здатність надавати необхідну емоційну підтримку. Це може негативно впливати на навчальний процес та розвиток дітей. В умовах вигорання педагоги можуть втрачати креативність та бажання впроваджувати нові методики та підходи в навчальний процес. Це обмежує можливості для розвитку та вдосконалення корекційної роботи. Емоційне вигорання також суттєво впливає на особистий добробут педагогів. Це може включати такі аспекти: психологічне здоров'я, фізичне здоров'я, соціальні відносини. Вигорання часто супроводжується такими симптомами, як депресія, тривожність, дратівливість та втрата задоволення від роботи. Це може призводити до серйозних психологічних проблем, що потребують професійного втручання. Тривалий стрес та виснаження можуть мати негативний вплив на фізичне здоров'я, спричиняючи такі проблеми, як головні болі, порушення сну, серцево-судинні захворювання та інші. Емоційне вигорання може впливати на стосунки з колегами, друзями та родиною. Педагоги можуть ставати менш соціально активними, відчувати ізоляцію та проблеми у взаємодії з оточуючими [2, 3].

Для зменшення ризику емоційного вигорання серед корекційних педагогів необхідно впроваджувати комплексні стратегії підтримки. Забезпечення можливостей для професійного розвитку та навчання може допомогти педагогам покращувати свої навички та методики роботи, що зменшує стрес від невідповідності вимогам роботи. Створення систем підтримки серед колег, а також залучення психологічних консультантів може допомогти педагогам справлятися з емоційними викликами та стресом. Адміністрація освітніх закладів повинна забезпечити збалансоване розподілення робочого навантаження та створення умов для відпочинку та відновлення. Забезпечення педагогів необхідними ресурсами та обладнанням може зменшити відчуття безпорадності та покращити якість роботи [4].

Емоційне вигорання є серйозним викликом для корекційних педагогів, який має суттєвий негативний вплив на якість корекційної роботи та добробут педагогів. Вирішення цієї проблеми вимагає комплексного підходу, що включає професійний розвиток, соціальну підтримку, збалансоване робоче навантаження та забезпечення необхідними ресурсами. Лише за таких умов можна забезпечити високоякісну корекційну роботу та підтримку педагогів, сприяючи їхньому особистісному та професійному зростанню.

Список використаних джерел:

1. Галян О.І. Відповідальність та емоційне вигорання педагогів. Інсайт. Вип. 2. С. 16-23.
2. Коц. М., Цвигун О. Психологічний аналіз емоційного вигорання у студентської молоді. Психологія: реальність і перспективи. Випуск 14, 2020. Збірник наукових праць РДГУ DOI https://doi.org/10.35619/prap_rv.vi14.160
3. Сергєєнкова О.П., Столярчук О.А. Криза фахового навчання як підґрунтя емоційного вигорання студентів. Збірник наукових праць № 27 2017 р. С. 77-81.
4. Шкраб'юк В.С., Білик Д.І. Емоційне вигорання особистості: психологічний аналіз проблеми. Young Scientist». № 10 (86). October, 2020. С. 293-296.

СОЦІАЛЬНА РОБОТА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ НА МАЙБУТНЄ

Валентина Костіна,
док. пед. наук, професор,
професор кафедри соціальної роботи і соціальної педагогіки
Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

В умовах повномасштабної війни в Україні соціальна робота є однією з важливих ланок у державі, що забезпечує її існування, створюючи умови для надання якісної підтримки всім категоріям потребуючих, які знаходяться у важкій життєвій ситуації. Згідно зі статистичними даними Міністерства соціальної політики України наразі кількість офіційно зареєстрованих внутрішньо переміщених осіб в країні досягає 4,9 млн осіб, з яких – 3,6 млн перемістилися (чи повторно перемістилися) після початку повномасштабної війни, більша частина з яких не можуть повернутися до своїх домівок, оскільки житло або зруйноване, або знаходиться в зоні активних бойових дій, або на тимчасово окупованій території[1]. Аналіз даних огляду гуманітарної ситуації № 38, що надано ЮНІСЕФ за березень 2024, засвідчив, що в Україні 2,9 мільйона дітей, які потребують допомоги та 14,6 млн. людей, які потребують допомоги та 752 000 дітей, на яких спрямовано допомогу від самого фонду[3].

Вимушено переміщені особи є вкрай вразливою категорією населення за часів війни, бо велика частина з цієї групи мають ще додаткові соціальні статуси: діти-сироти та діти, що позбавлені батьківського піклування у зв'язку з втратою батьків та перебуванням на територіях, що наближені до бойових дій; люди літнього віку, що залишилися на одинці, майже втратили зв'язок з сім'єю та знаходяться в інших регіонах, де не мають ніяких сталих підтримуючих зв'язків; люди з інвалідністю, що перемістилися в інші регіони, які не мають інклюзивної інфраструктури та необхідних для підтримання їхньої життєдіяльності просторів; сім'ї загиблих військовослужбовців та ветеранів тощо.

Знаходячись у вкрай важких умовах війни, Міністерство соціальної політики України розробило проєкт закону про Єдину інформаційну систему соціальної сфери та ініціювало модернізацію в системі надання соціальних послуг, що спрямовано на підвищення якості соціальної підтримки слабких соціальних верств населення за рахунок створення Єдиної інформаційної системи соціальної сфери, яка завдяки електронним можливостям пов'язуватиме в єдиний ланцюг дані різних реєстрів та дасть можливість людині або сім'ї, яка потребує соціальної підтримки, звернутися онлайн або особисто, не збираючи різні довідки для установ та не витрачаючи зайвого часу[2]. Зазначені зміни мають на меті не тільки сприяти реалізації комплексного підходу у підтримці конкретної людини або родини, а й подолання різноманітних корупційних ризиків, які наразі є поширеними в розмежованому просторі надання соціальних послуг.

Важливим позитивним аспектом розвитку соціальної галузі за часів повномасштабної війни в Україні слід зазначити потужний розвиток громадського сектору надання соціальних послуг та активний волонтерський рух, що створюють якісне підґрунтя для поширення корисних закордонних практик шляхом реалізації грантових соціальних проєктів та створення мережі філій відомих закордонних благодійних організацій, які надають гуманітарну допомогу та підтримку вразливим групам населення в умовах військових конфлік-

тів. Так, у відповідь на виклики війни ЮНІСЕФ розпочав в Україні масштабну програму гуманітарної підтримки «Спільно», яка забезпечує дітей та їхні родини соціальними послугами та захистом [4]. Серед спектру різновидів допомоги фонду в межах цієї програми є: підтримка дітей та їхніх опікунів в умовах воєнного часу в умовах спеціальних просторів – дитячі точки «Спільно», що розгорнуто у 20 областях України, де для дітей в ігровому форматі створено атмосферу звичного життя, що відволікає їх від реалій війни (проходять навчальні й розвивальні заходи, консультації для батьків стосовно дитячого розвитку й навчання, направлення на отримання подальшої психологічної підтримки, медичні консультації для дітей і їхніх опікунів, а також консультації щодо доступу до соціальних послуг); співпраця з Міністерством соціальної політики України, щоб підтримати соціальних працівників, які допомагають дітям і сім'ям справлятися з наслідками війни та отримувати соціальні послуги, по всій країні (розширення електронної системи кейс-менеджменту для спрощення документообігу, оптимізації роботи фахівців та сприяння цифровізації соціальних послуг, надання ноутбуків та планшетів для соціальних працівників та спеціалістів служб у справах дітей, здійснення профілактики професійного вигорання соціальних працівників); підтримка надання медичної допомоги та забезпечення вакцинації дітей і їхніх опікунів згідно з Національним календарем щеплень (надання медичних наборів і медичного обладнання, наборів для новонароджених, психіатричної та психосоціальної допомоги в дитячих точках «Спільно» та від працівників мобільних бригад «Спільно» тощо).

У складних умовах повномасштабної війни в Україні фахівці соціальної галузі є важливими суб’єктами підтримуючих професій, що мають бути готовими до роботи у надзвичайних умовах нових соціальних викликів та потребують розвитку спеціальної професійних характеристик: резильєнтності, гнучкості, толерантності, вміння здійснювати фасилітаційні впливи під час організації взаємодії з клієнтами вразливих груп населення, що потребує оновлення змісту професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної галузі та підсилення психологічного аспекту їхньої підготовки, як необхідної умови для збереження потенціалу як власного ментального здоров’я так і здоров’я вразливих груп населення, що наразі потребують соціальної допомоги та підтримки.

Перспективними напрямами у підготовці майбутніх фахівців соціальної галузі вбачаємо підсилення медико-соціального та психолого-педагогічного напрямів підготовки, як основи для якісної роботи фахівців у складі мультидисциплінарних команд для організації комплексної соціально-реабілітаційної діяльності з постраждалими від воєнних конфліктів.

Список використаних джерел:

1. Внутрішньо переміщені особи. *Міністерство соціальної політики України*.URL: https://www.msp.gov.ua/timeline/Vnutrishno-peremishcheni-osobi.html (дата звернення: 5.04.2024).
2. Мінсоцполітики ініціювало законопроєкт про ЄІССС: як він змінить систему соціальної підтримки. *Міністерство соціальної політики України*.URL: https://www.msp.gov.ua/news/23778.html (дата звернення: 5.04.2024).
3. Огляд гуманітарної ситуації № 38, березень 2024. UNICEF. URL: https://www.unicef.org/ukraine/documents/ukraine-humanitarian-situation-report-no-38-march-2024 (дата звернення: 5.04.2024).

4. «Спільно» – програма гуманітарної підтримки сімей з дітьми в Україні. UNICEF. URL: https://www.unicef.org/ukraine/spilno-social-support (дата звернення: 5.04.2024).

ЩОДО ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В ЗАКЛАДАХ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ ІЗ УРАХУВАННЯМ РЕАЛІЙ СУЧАСНОСТІ

Оксана Кравчук,
бібліотекар Жашківського закладу загальної середньої освіти І-ІІІ ступенів № 2

Відомо, що система загальної середньої освіти функціонує з метою [1]: забезпечення всебічного розвитку, навчання, виховання, виявлення обдарувань, соціалізації особистості, яка здатна до життя в суспільстві та цивілізованої взаємодії з природою, має прагнення до самовдосконалення і здобуття освіти упродовж життя, готова до свідомого життєвого вибору та самореалізації, відповідальності, трудової діяльності та громадянської активності, дбайливого ставлення до родини, своєї країни, довкілля, спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству; формування в учнів компетентностей, визначених Законом України «Про освіту» [2] та державними стандартами.

Тому система загальної середньої освіти має включати ті базові компетентності, які потребують впровадженню в освітній процес з метою їх максимального засвоєння на теоретичному та практичному рівні безпосередніми здобувачами такої освіти, тобто учнями.

Одним із основних пріоритетів у вихованні та навчанні майбутнього дорослого покоління, яке перебуває в статусі учнів загальноосвітніх закладів середньої освіти, є підготовка їх як повноцінних членів українського суспільства до участі у різного роду суспільних відносин, які існують за наявності різних умов.

Так, здебільшого система загальної середньої освіти передбачала питання підготовки майбутнього покоління на стадії загальної середньої освіти в умовах мирного часу, тобто в умовах, зокрема, нормальної виробничо-промислової, радіаційної, хімічної, техногенної та пожежної обстановки.

Однак, відомо, що Указом Президента України від 24.02.2022 № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні», затвердженого Законом України «Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні», в Україні введено воєнний стан [3].

Особливості підготовки майбутнього покоління до участі у суспільному житті в умовах воєнного стану по суті постала перед необхідністю внесення відповідних коректив, перегляду та змін, із урахуванням реалій сьогодення.

Очевидно, що реалії сьогодення потребують максимального розповсюдження та прикріплення до кожного члена українського суспільства знань та навичок з цивільного захисту.

Слід зазначити, що цивільний захист – це комплекс заходів, які реалізуються на території України в мирний час та в особливий період і спрямовані на захист населення, територій, навколишнього природного середовища, майна, матеріальних і культурних цінностей від надзвичайних ситуацій та інших небезпечних подій, запобігання виникненню таких ситуацій та подій, лі-

квідацію їх наслідків, надання допомоги постраждалим, здійснення державного нагляду (контролю) у сфері пожежної та техногенної безпеки [5].

Тому очевидно, що за результатами, нажаль, набутої практики з упущень та прогалин в загальному розумінні населенням основ цивільного захисту, державою на законодавчому рівні було передбачено питання щодо обов'язкового багаторівневого навчання здобувачів будь-якого ступеня та рівня освіти основ цивільного захисту [4].

Так, відповідно до частини першої статті 41 Кодексу цивільного захисту України (далі – Кодекс) навчання здобувачів освіти діям у надзвичайних ситуаціях та правилам пожежної безпеки є обов'язковим і здійснюється під час освітнього процесу:

дітей старшого дошкільного віку за навчальними планами і програмами розвитку дітей;

учнів – за навчальними планами і програмами з навчальних предметів;

студентів на кожному рівні вищої освіти – за програмами навчальних дисциплін та планами об'єктових тренувань з питань цивільного захисту за рахунок коштів, передбачених на фінансування закладів освіти, що забезпечують здобуття освіти відповідного рівня [4; 5].

По суті законодавче утвердження необхідності в обов'язковому порядку навчання здобувачів освіти діям у надзвичайних ситуаціях є результатом (цілком можливо припустити) досліджень причин та умов трагічних наслідків при настанні надзвичайних ситуацій. Тобто по суті зазначені норми «писані кров'ю» задля не допущення подібних наслідків у майбутньому – шляхом мінімізації ризиків їх настання.

Також, зазначеними змінами [4; 5] було визначено наступне:

для підвищення якості освітнього процесу з дітьми та учнями з питань захисту життя, формування культури безпеки і норм поведінки у надзвичайних ситуаціях у закладах дошкільної освіти щороку проводяться Тижні безпеки дитини, у закладах загальної середньої та професійно-технічної освіти – Дні цивільного захисту;

популяризація серед здобувачів освіти знань у сфері цивільного захисту, у тому числі щодо дій у надзвичайних ситуаціях та правил пожежної безпеки, організовується і здійснюється центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері освіти і науки, разом із іншими центральними органами виконавчої влади, Радою міністрів Автономної Республіки Крим, місцевими державними адміністраціями, органами місцевого самоврядування за участю громадських об'єднань шляхом підготовки та реалізації комплексу заходів відповідного спрямування.

Викладені диспозитивні норми є слушними, однак не достатніми із урахуванням реалій сьогодення.

Тому, нагальної необхідності, з огляду на викладене, потребують доопрацювання зазначені норми законодавства [4; 5] з метою уточнення конкретного переліку заходів та методів викладання задля унеможливлення виконання цих норм на формальному рівні.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про повну загальну середню освіту» від 16.01.2020 р. № 463-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2020. 31 лип. (№ 31). С. 5.
2. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. 29 верес. (№ 38-39). С. 5.

3. Указ Президента України від 24.02.2022 р. № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні». *Урядовий кур'єр*. 2022. 11 бер. (№ 54).
4. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо розмежування повноважень між центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері цивільного захисту, та центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері цивільного захисту» від 21.04.2022 № 2228-IX. *Урядовий кур'єр*. 2022. 17 черв. (№ 133).
5. Кодекс цивільного захисту України від 02.10.1912 р. № 5403-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. 30 серп. (№ 34-35). С. 1802.

ДО ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ

Вікторія Майструк,
канд. психол. наук,
завідувач кафедри фізичної терапії та корекційної діяльності,
Луцький інститут розвитку людини університету «Україна»
Оксана Закусило,
старший викладач кафедри фізичної терапії та корекційної діяльності,
Луцький інститут розвитку людини університету «Україна»

Останнім часом широкого вжитку набуває термін «компетенція»; він часто вживається у науковій літературі, і в педагогічному розумінні пов'язується із особистісним зростанням дитини, різними аспектами її розвитку: фізичним, соціальним, пізнавальним, мовленнєвим тощо.

Базовий компонент дошкільної освіти в Україні, враховуючи напрацювання науковців, теж орієнтує педагогів на виховування компетентної особистості та формування життєвої компетентності дошкільників. Тому, досліджуючи питання, доцільно розглядати розвиток дитини крізь призму життєвої компетентності, як її здатність адекватно та відповідно до власних потреб і можливостей реагувати на впливи зовнішнього середовища [2].

Мовленнєва компетенція – це вміння на практиці доречно користуватися мовою (висловлювати свої думки, бажання, наміри, прохання тощо), використовувати для цього як мовні, так і немовні (міміка, жести, рухи) та інтонаційні засоби. Це полікомпонентна система, що містить наступні складові:

– лексичну (наявність певного запасу слів у межах вікового періоду та відповідне їх застосування, вживання засобів мовної виразності: приказки, прислів'я, фразеологізми, епітети, порівняння);

– фонетичну (правильна звуковимова, розвинений фонематичний слух, володіння інтонаційними засобами виразності);

– граматичну (практичне вживання відповідних граматичних форм рідної мови: рід, число, відмінки, час тощо);

– діамонологічну (розуміння зв'язного тексту, вміння відповідати та звертатися із запитаннями, вести діалог, складати різні види розповідей, переказувати);

– комунікативну (вміння підтримувати розмову, спілкуватися на різні теми, культура мовленнєвої поведінки, ініціативність спілкування).

Мовленнєва компетентність виявляє готовність та спроможність особистості адекватно та доречно застосовувати мовлення у конкретних ситуаціях буття, використовуючи як мовленнєві, так і позамовленнєві (міміку, жести, рухи) засоби виразності.

У процесі розвитку мовлення у дітей цілеспрямовано формуються певні мовленнєві навички та вміння (правильна звуковимова, доречний добір та поєднання слів та інших мовних та позамовних засобів, використання слів у певній граматичній формі), які забезпечують функціонування процесу мовлення відповідно до мовних норм [3].

Навчання мови здійснюється у процесі формування елементарних знань та уявлень про мову та мовлення. Під час навчання мови у дітей формується мовна компетентність та розвивається чуття мови.

Формування мовленнєвої компетентності у дітей з мовленнєвою патологією є актуальною проблемою в логопедичній науці. Некомпетентність дитини в сфері мови та мовлення відображається на її подальшому розвитку, затримуючи і викривляючи його. Недоліки та вади мовлення позначаються на інтелектуальному розвиткові, руйнують особистість, спричиняють соціальну незрілість.

Запобігти цьому покликана корекційно-розвиткова діяльність педагога, яка передбачає спрямованість на подолання мовленнєвих вад, на формування комунікативних навичок у дошкільнят, на підвищення здатності адаптуватися до життєвих умов та соціального середовища.

У процесі корекційної роботи слід створити умови для комунікативно-мовленнєвої діяльності дітей з порушеннями мовлення, яка є основою для формування у дітей комунікативної компетентності. Для розвитку навичок комунікації можна впроваджувати в роботу моделювання ситуацій спілкування на заняттях та в інших видах дитячої діяльності, організацію взаємодії під час виконання творчих вправ, створення та обговорення кейсів тощо.

Корекція здійснюється в трьох аспектах: освітньому, виховному, оздоровчому.

Освітній аспект передбачає формування мовної та шкільної (навчальної) компетентності. Мовна компетентність виявляє знання дітей норм, що склалися історично у фонетиці, лексиці, граматиці, орфоепії, семантиці та адекватність застосування цих знань. Шкільна або навчальна компетентність виявляє здатність особистості до системного навчання, до активного користування мінімальними знаннями, які дають змогу адекватно орієнтуватися в навколишньому середовищі. В останньому аспекті має місце навчання дошкільників елементів писемного мовлення (письма та читання). Діти з тяжкими порушеннями мовлення потребують особливо продуманої системи подання нового матеріалу. Часто потрібним стає пошук обхідних шляхів, які мають забезпечити повноцінне сприймання й подальше відтворення здобутих знань.

Виховний аспект передбачає пробудження гуманних почутті в особистості, формування морально-вольових якостей, ознайомлення зі змістом і значенням моральних вимог. Паралельно з роботою з корекції мовленнєвих вад, необхідно прищеплювати почуття любові і поваги до рідних та близьких, інтерес та пошану до державних символів, історичної і культурної спадщини українського народу, зокрема до рідної мови. Для цього використовується комплекс засобів педагогічного впливу (твори художньої літератури, проблемні ситуації, розповіді, ігри, драматизації тощо).

Оздоровчий аспект або реабілітація фізичного здоров'я спрямований на корекцію і компенсацію мовленнєвих вад. Наявність у дошкільників із тяжкими порушеннями мовлення мовленнєвих та психофізіологічних порушень викликає специфічні утруднення, що гальмують оволодіння знаннями. Мовленнєве порушення та неспроможність долати навчальні труднощі часто знижує їхню активність, викликає страх, почуття дискомфорту, негативно відбивається на успішності у навчальній роботі; процес переходу від дошкільного до шкільного навчання для дітей з порушеннями мовлення є особливо складним і напруженим.

Корекційний напрям сприяє виправленню наявних мовленнєвих вад особистості з урахуванням проблем кожного вихованця. Істотний момент у корекційній роботі – розроблення індивідуальних планів, що забезпечує реалізацію особистісної здатності дитини адаптуватися до освітнього простору дошкільного закладу (з урахуванням її реальних можливостей). Таким чином, береться до уваги «зони актуального та найближчого розвитку дитини», перспективи нормального та патологічного перебігу функціонального становлення особистості дошкільника.

Система корекційно-навчальних впливів допомагає дітям з мовленнєвою патологією розірвати коло обмежень і реалізувати свій потенціал, який забезпечує можливість інтеграції дитини у суспільство, розвиток її мовленнєвої компетентності. Поступово в оволодінні знаннями, уміннями й навичками формуються засоби й прийоми пізнавальної діяльності, розширюються шляхи, за допомогою яких розвиваються процеси компенсації.

Список використаних джерел:

1. Богуш А.М. Мовленнєве спілкування як лінгводидактична проблема. Лінгводидактичні засади мовленнєвого спілкування. Одеса: ПНЦ АПН України, 2006. 307 с.
2. Пахомова Н.Г. Формування мовленнєвої готовності дітей старшого дошкільного віку з дизартрією до навчання в школі: дис. … канд. пед. наук: 13.00.03. Київ, 2006. 259 с.
3. Пироженко Т.О. Комунікативно-мовленнєвий розвиток дошкільника. Тернопіль: Мандрівець, 2010. 152 с.

ОСОБЛИВОСТІ НАДАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ ЛЮДЯМ З ОНКОЛОГІЧНОЮ ПАТОЛОГІЄЮ

Вікторія Мартинкус,
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 053 Психологія
Миколаївський інститут розвитку людини
Науковий керівник: Віталій Заіка,
кандидат психологічних наук,
доцент кафедри соціальної роботи та спеціальної освіти
Полтавський інститут економіки і права

Вступ. Онкологічні захворювання, зокрема рак, впливають не лише на фізичний стан людини, але й на її психічне здоров'я. Люди, що стикаються з діагнозом "рак", переживають складні емоції, такі як страх, тривога, депресія, злість і безнадійність. У зв'язку з цим, психологічна допомога стає невід'єм-

ною частиною комплексного лікування онкологічних хворих. Дана публікація розглядає особливості надання психологічної допомоги людям саме з онкологічною патологією.

Виклад основного матеріалу. Психологічна допомога онкологічним хворим є дуже важливою та спрямована на покращення їх якості життя та емоційного благополуччя [1]. Вона допомагає:

1. Знижувати рівень тривоги та депресії, адже пацієнти, які отримують психологічну підтримку, демонструють нижчий рівень тривоги та депресії порівняно з тими, хто її не отримує.

2. Покращувати адаптацію до хвороби, тому що психотерапевтичні методи допомагають пацієнтам краще розуміти свою хворобу, приймати її та знаходити внутрішні ресурси для боротьби з нею.

3. Підтримувати соціальні зв'язки через те, що психологічна допомога сприяє покращенню стосунків з родиною та друзями, що є важливим фактором у процесі лікування.

4. Підвищувати ефективність лікування, тому що дослідження показують, що пацієнти з кращим емоційним станом мають більш високу мотивацію до лікування і, як наслідок, кращі результати терапії.

Психологічна допомога онкологічним хворим може бути надана за допомогою різних методів, залежно від індивідуальних потреб пацієнта:

1. Індивідуальна психотерапія. Цей метод включає особисті зустрічі пацієнта з психологом або психотерапевтом. Основними напрямками індивідуальної психотерапії є:

• Когнітивно-поведінкова терапія (КПТ): Допомагає пацієнтам змінювати негативні мисленнєві патерни та поведінку, знижуючи тривогу та депресію.

• Психоаналіз: Орієнтований на глибоке дослідження підсвідомих процесів і минулих травм, що можуть впливати на теперішній емоційний стан.

• Екзистенційна терапія: Допомагає пацієнтам знайти сенс життя і прийняти свою смертність.

2. Групова терапія. Групові сеанси дозволяють пацієнтам ділитися своїми переживаннями та отримувати підтримку від людей, які перебувають у схожій ситуації. Це сприяє зменшенню почуття ізольованості та підвищенню самооцінки.

3. Сімейна терапія. Онкологічні захворювання впливають не лише на самого пацієнта, але й на його родину. Сімейна терапія допомагає вирішувати конфлікти, що виникають через хворобу, покращувати взаєморозуміння та підтримку в сім'ї.

4. Паліативна психологічна допомога. Цей вид допомоги орієнтований на пацієнтів, які перебувають на термінальних стадіях хвороби. Основна мета паліативної психологічної допомоги – забезпечити комфорт і якість життя пацієнтів, допомогти їм прийняти ситуацію і підготуватися до смерті.

Психологи, що працюють з онкологічними хворими, повинні дотримуватися високих етичних стандартів та професійних принципів [2]:

• Конфіденційність: захист інформації про пацієнта є обов'язковим.

• Поважання автономії пацієнта: важливо враховувати бажання і рішення пацієнта щодо лікування.

• Емпатія та підтримка: психологи повинні проявляти емпатію та підтримку, допомагаючи пацієнтам зберігати гідність і надію.

Висновки. Психологічна допомога є важливою складовою комплексного лікування онкологічних хворих. Вона сприяє покращенню емоційного стану, якості життя та ефективності лікування. Використання різних методів психотерапії, групової та сімейної терапії, а також паліативної допомоги дозволяє задовольнити індивідуальні потреби пацієнтів і їх родин. Психологи, що надають таку допомогу, повинні дотримуватися етичних стандартів і проявляти емпатію та підтримку, забезпечуючи комфорт та якість життя онкологічних хворих.

Список використаних джерел:

1. Мухаровська І.Р. Особливості надання медико-психологічної допомоги в загальносоматичній мережі на прикладі онкології. *Вісник наукових досліджень*. 2016. № 4. С. 83 – 86.
2. Психологічна допомога у клініці : навч.-метод. посіб. / Р. П. Федоренко, О. М. Хлівна, Т. І. Дучимінська, Л. І. Магдисюк, С. В. Борцевич. Луцьк : Вежа-Друк, 2018. 224 с.

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК МІЖ ЕМОЦІЙНИМ ВИГОРАННЯМ І ЯКІСТЮ НАДАННЯ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ ТА КОРЕКЦІЙНОГО ВПЛИВУ НА УЧНІВ

Шалва Мчедшвілі,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 016 Спеціальна освіта
Полтавського інституту економіки і права
ЗВО «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»
Андрій Коваль,
старший викладач кафедри соціальної роботи та спеціальної освіти
Полтавського інституту економіки і права
ЗВО Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»

Вивчення емоційного вигорання педагогів і фахівців корекційної освіти має велике значення з кількох причин: підтримка професійного здоров'я, підвищення ефективності роботи, профілактика депресії і тривожності, забезпечення емоційної стабільності, підвищення якості освіти, забезпечення ефективності корекційної освіти, зниження плинності кадрів, поліпшення соціальної атмосфери освітніх установ. інститути, які підтримують та втручаються в ефективні програми, які ми розробимо

Педагоги і фахівці корекційної педагогіки завжди стикаються з високим рівнем стресу через емоційно навантаженої роботи, тому вивчення емоційного вигорання може знизити ефективність професійної діяльності, а розуміння причин і наслідків цього явища дозволяє розробляти стратегії підтримки високого рівня професійної ефективності. Вигорання може призвести до серйозних психологічних проблем, таких як депресія та тривожні розлади, і вивчення цієї проблеми може допомогти розробити методи профілактики та лікування цих станів [2].

Вивчення емоційного вигорання сприяє розробці програм психологічної підтримки, які допомагають вчителям і фахівцям корекційної педагогіки зберігати емоційну стабільність в складних ситуаціях, вчителі, які не страждають

від емоційного вигорання, можуть зосередитися на своїй роботі і забезпечити якісну освіту і розвиток учнів.

Фахівці, що працюють в області корекційної педагогіки, пропонують особливий підхід до дітей з особливими потребами. Підтримка їх емоційного благополуччя важливо для ефективного надання послуг. Високий рівень емоційного вигорання призводить до відтоку персоналу. Вивчення цього явища допоможе розробити заходи щодо зниження плинності кадрів між викладачами та фахівцями. Здоровий психологічний клімат в колективі освітнього закладу сприяє кращій взаємодії між співробітниками, позитивно впливає на загальну атмосферу і результати роботи [1].

Розуміння механізму емоційного вигорання дозволить розробити профілактичні програми, спрямовані на запобігання цьому стану серед працівників освіти, сприятиме створенню програм психологічної підтримки та реабілітації для людей, які вже зазнали на собі негативних наслідків цього явища.

В результаті вивчення емоційного вигорання педагогів і фахівців корекційної педагогіки дуже важливо для забезпечення їх професійного здоров'я, підвищення якості освіти і соціальної підтримки, розробки ефективних стратегій запобігання та подолання цього негативного явища.

Емоційне вигорання вчителів-серйозна проблема сучасної системи освіти. Воно не тільки позначається на здоров'ї і самопочутті самого вчителя, а й робить істотний вплив на освітній процес і його результати. 1. Одним з найважливіших наслідків вигорання є зниження мотивації учнів та погіршення успішності. Дане есе присвячено аналізу деяких аспектів освітнього процесу, які страждають від емоційного вигорання викладачів.

Перш за все, емоційне вигорання викладача негативно позначається на мотивації учня. Викладачі, які пережили емоційне вигорання, часто втрачають інтерес до своєї роботи і стають менш захопленими та інноваційними у своєму підході до навчання. Це призводить до того, що студенти не мають натхнення та підтримки з боку наставників. В результаті вони втрачають мотивацію до навчання, що особливо помітно в середовищі дистанційного навчання, де самодисципліна учнів є важливим фактором успіху [2].

Академічна успішність учнів також страждає від синдрому емоційного вигорання викладачів. Вчителі, які перебувають у стані вигорання, не можуть ефективно планувати та проводити уроки, перевіряти роботу та надавати відгуки. Це призводить до зниження якості освітнього процесу і негативно позначається на знаннях і навичках учнів. Відсутність конструктивного зворотного зв'язку, зниження рівня освіти і відсутність індивідуального підходу до кожного учня роблять навчання менш ефективним і цікавим для учнів.

Крім того, вигорання вчителя впливає на соціально-емоційний клімат у класі. Учні чутливі до емоційного стану викладача, і коли вчитель "перегорає", це створює напружену і негативну атмосферу в класі. Такі умови сприяють виникненню конфліктів, зниженню рівня взаємної поваги та співпраці між учнями. Негативний емоційний клімат впливає на здатність учнів зосереджуватися та брати активну участь у навчанні.

Зниження творчого потенціалу вчителів через емоційного вигорання також негативно позначається на процесі навчання. Вчителі, які відчувають вигорання, часто не використовують інноваційні методи навчання, а використовують стереотипний підхід. Це призводить до зниження інтересу студентів до навчання, оскільки вони стикаються з монотонною і нецікавою роботою. Від-

сутність різноманітності та інтерактивності в процесі навчання робить його менш ефективним та захоплюючим для студентів.

Всі ці аспекти показують, наскільки важливо своєчасно виявити і подолати синдром емоційного вигорання вчителя. Керівництво шкіл та освітніх установ має звертати увагу на стан вчителя, надавати необхідну підтримку, створювати умови для професійного розвитку та емоційного відновлення. Впровадження програм психологічної підтримки, надання можливостей для професійного зростання та створення активного робочого середовища є важливими заходами щодо запобігання емоційного вигорання.

В результаті емоційне вигорання викладачів має значний вплив на освітній процес. Це призводить до зниження мотивації учнів, погіршення успішності в навчанні, негативного емоційного клімату в класі та зниження творчого потенціалу навчання. Для забезпечення ефективного процесу навчання та підтримки високого рівня освіти необхідно вживати заходів щодо запобігання та подолання емоційного вигорання між викладачами. Тільки тоді ви зможете створити сприятливі умови для розвитку та успіху студентів [4].

Корекційна педагогіка-це напрямок в освіті, спрямований на підтримку дітей з особливими потребами в навчанні і розвитку. Фахівці, що працюють в цій області, стикаються з низкою проблем, які вимагають не тільки професійних знань, а й великий емоційної віддачі. Однак постійний стрес і високі вимоги можуть привести до емоційного вигорання і значно знизити ефективність корекційної роботи. Дане есе присвячено аналізу впливу емоційного вигорання на якість і результативність роботи фахівців з корекційної педагогіки.

Емоційне вигорання негативно позначається на професійному здоров'ї фахівця. Він відчуває себе фізично та емоційно виснаженим, що заважає йому виконувати свої обов'язки. Це знижує здатність концентруватися на завданнях, знижує креативність і новаторство в підході до роботи. В результаті коригувальні програми, що вимагають індивідуального підходу і творчих рішень, перестають бути ефективними.

Одним з важливих аспектів корекційної роботи є встановлення довірчих відносин з дітьми. Діти з особливими потребами часто потребують особливої уваги, наполегливості та емоційної підтримки. Емоційне вигорання фахівців призводить до зниження їх емоційної доступності та емпатії. Вони стають менш терплячими і дратівливими, що може негативно позначитися на якості взаємодії з дитиною. Діти відчувають нестачу підтримки, що може ускладнити процес корекції і уповільнити його розвиток [3].

Емоційне вигорання також впливає на здатність фахівців до самоорганізації та планування. Їм важко керувати своїм часом, що може призвести до неефективного використання робочого часу та низької якості підготовки до занять. Затримка з виконанням завдань, відсутність планування та імпровізація замість ретельно підготовлених програм негативно позначаються на результатах корекційної роботи. Крім того, емоційне вигорання знижує здатність фахівців працювати з колегами та батьками дітей. Співпраця є важливим аспектом корекційного процесу, оскільки дозволяє нам виробити комплексний підхід до вирішення проблем і забезпечити узгодженість роботи з дітьми. Емоційне вигорання призводить до ізоляції фахівців, зниження готовності до участі в командній діяльності, обміну досвідом. Це знижує ефективність корекційних програм, які вимагають координації зусиль різних фахівців.

Щоб подолати вплив емоційного вигорання на ефективність корекційної роботи, необхідно вживати комплексних заходів. По-перше, важливо надати фахівцям можливості для професійного розвитку та підтримки. Регулярні тренінги, семінари та супервізія допоможуть впоратися зі стресом і розвинути навички саморегуляції. По-друге, необхідно створити сприятливе робоче середовище, включаючи підтримку колег і керівництва, можливості для відпочинку і зниження робочого навантаження. По-третє, важливо впроваджувати програми психологічної підтримки, які допомагають фахівцям справлятися з емоційними проблемами і підтримувати здоров'я професіоналів.

В результаті емоційне вигорання робить істотний негативний вплив на ефективність корекційної роботи. Воно знижує професійну ефективність, погіршує взаємодію з дітьми, ускладнює самоорганізацію і роботу з колегами. Для забезпечення високої якості корекційної роботи необхідно впровадження комплексних заходів, спрямованих на профілактику і подолання емоційного вигорання у фахівців корекційної педагогіки. Тільки так можна забезпечити ефективну підтримку і розвиток дітей з особливими потребами.

Список використаних джерел:

1. Галян О.І. Відповідальність та емоційне вигорання педагогів. Інсайт : психологічні виміри суспільства (Вип. 2). 2019. С. 16.-23. DOI https://doi.org/10.32999/2663-970X/2019-2-2
2. Грицук О. В. Основні підходи у дослідженні структури й динаміки синдрому емоційного вигорання у вітчизняній та зарубіжній психології. Вісник Харківського національного педагогічного університету імені ГС Сковороди. Психологія, 2012, 42 (1): 51-57.
3. Колупаєва А. А. Навчання дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі : навч.-метод. посібник / А. А. Колупаєва, О. М. Таранченко. — Харків : Вид-во «Ранок», 2019. — 304 с.
4. Сидоренко С. Безбар'єрна сфера спілкування в просторі закладу освіти: комунікативні вектори. Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Політичні науки та публічне управління, (2023) (4(70), 70-75. https://doi.org/10.32689/2523-4625-2023-4(70)-10

РЕАБІЛІТАЦІЙНІ ПРОГРАМИ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ В НІМЕЧЧИНІ

Лілія Нечипоренко,
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності "Соціальна робота"
Вінницький соціально-економічний інститут Університету "Україна"

На законодавчому рівні права людей з інвалідністю на працю в Німеччині гарантуються такими законодавчими актами: «Акт про інтеграцію осіб з інвалідністю», «Кодекс соціального законодавства», закони «Про інвалідність», «Про сприяння в працевлаштуванні», «Про вирівнювання послуг по реабілітації», «Про одностайність заходів щодо реабілітації». Цей комплекс законів максимально сприяє повноцінній участі осіб з інвалідністю на ринку праці. Квота на працевлаштування людей з обмеженими можливостями в Німеччині складає 5%, а штрафи для роботодавців за її недотримання є досить високими – щорічно до бюджету потрапляє близько 200 млн євро таких штрафів.

Успіх Німеччини у працевлаштуванні людей з інвалідністю полягає насамперед в тому, що до участі таких громадян на ринку праці готують ще під час навчання. В багатьох університетах функціонують спеціально створені Центри по роботі зі студентами з особливими потребами. На них виявляють рівень готовності знань студентів, допомагають визначитись щодо спеціальності, інформують про індивідуальні технічні засоби навчання, допомагають інтегруватись в групу та колектив.

Ракети, міни, гранати, бомби і кулі - щодня війна в Україні приносить нові травми і каліцтва. Їх лікування в Україні стає дедалі складнішим, тому Німеччина починає приймати важкопоранених - поки, утім, не масово.

Чимало європейських країн запровадили безоплатні програми реабілітації для українців з інвалідністю. Актуальні програми є і в Німеччині: вони гарантують людям комплексну реабілітацію та повне безоплатне забезпечення.

Реабілітація - це складний термін, який у розмовній мові означає медичну або фізіотерапевтичну підтримку після хвороби або нещасного випадку. Крім того, реабілітація також може означати використання соціальних, професійних, освітніх і технічних заходів, щоб люди з довготривалими або тимчасовими обмеженнями могли досягти максимально незалежного життя.

Реабілітація означає, що люди з інвалідністю отримують необхідні допоміжні засоби (протези, ортези, інвалідні візки, слухові апарати тощо) та фізіотерапію.

Також реабілітація включає психосоціальну підтримку після травми або у випадку когнітивних розладів.

Реабілітація в Німеччині має багато видів, серед яких:

- кардіологічна реабілітація (реабілітація після інсульту),
- неврологічна реабілітація (наприклад, реабілітація ДЦП),
- ортопедична реабілітація (у Німеччині, до неї входить також остеопатія, масаж та фізіотерапія),
- онкологічна реабілітація,
- післяопераційна реабілітація,
- соціальна та психологічна реабілітація.

Для цілей та завдань реабілітації в Німеччині створено спеціалізовані реабілітаційні центри, які створюють та приводять у дію унікальну для кожного пацієнта за специфікою захворювання на реабілітаційну програму.

Наступні установи консультують та підтримують біженців з інвалідністю:

- Берлінська мережа для особливо вразливих біженців (Berliner Netzwerk für besonders schutzbedürftige geflüchtete Menschen)
- Берлінський центр самовизначеного життя (Berliner Zentrum für selbstbestimmtes Leben e.V.)
- InterAktiv e.V.
- Міжкультурний консультаційний центр Lebenshilfe Berlin (Interkulturelle Beratungsstelle der Lebenshilfe Berlin)
- Mina – Життя в різноманітності (Mina – Leben in Vielfalt e.V.)

Глухі люди можуть знайти список усних і перекладачів, які добровільно працюють для біженців, на сайті www.dearefugees.de.

Людям з інвалідністю (backerter Menschen) у Німеччині надається велика підтримка , від загальних консультацій до спеціальних установ, таких як:

- Консультаційні центри
- Центри ранньої підтримки дітей

• Інтегровані дитячі садки
• Спеціальні дитячі садки (спеціальний дитячий садок або дитячий садок з особливими потребами)
• Спеціальні школи
• Спеціальні професійні школи (Berufsschulen), наприклад, для глухих учнів
• Учнівство для людей з вадами зору та глухих (Ausbildungsplaetze)
• Підтримка інтеграції в працевлаштування
• Субсидії на проживання та догляд за інвалідами
• Майстер-класи для людей з обмеженими можливостями
• Транспортні послуги

Ці установи та послуги надаються переважно приватними благодійними організаціями (такими як Caritas, Diakonisches Werk, групи самодопомоги, асоціації батьків) або, якщо приватні послуги недоступні, через державний сектор.

Біженцям з України з фізичними чи психологічними вадами та членам їхніх сімей після прибуття до Німеччини потрібна інформація про доступну реєстрацію, проживання, житло та догляд відповідно до їхніх потреб. Консультаційний центр(EUTB) консультує по цих питаннях по всій Німеччині. Асоціація «mittendrin eV» створила інформаційна сторінка українською та російською мовами.

Німеччина – країна з потужним механізмом як медичної, так і соціально-трудової реабілітації людей з інвалідністю, а також з дієвим комплексом юридичної підтримки громадян на ринку праці.

КОРЕКЦІЙНА ПЕДАГОГІКА В КОНТЕКСТІ КУЛЬТУРНОЇ РІЗНОМАНІТНОСТІ: ВИКЛИКИ І МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ ПОБУДОВИ ІНКЛЮЗИВНОГО СУСПІЛЬСТВА

Анастасія Норка,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 016 Спеціальна освіта
Полтавського інституту економіки і права
ЗВО «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»
Андрій Коваль,
старший викладач кафедри соціальної роботи та спеціальної освіти,
Полтавський інститут економіки і права
ЗВО «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»

Корекційна педагогіка відіграє важливу роль у забезпеченні доступу до освіти для дітей з особливими потребами. У сучасному світі, що характеризується високим рівнем культурного різноманіття, важливо враховувати культурні аспекти в процесі навчання та корекційної роботи. Це вимагає адаптації освітнього підходу для забезпечення створення інклюзивного суспільства, в якому у кожної дитини є можливість розвиватися і реалізовувати свій потенціал. Цей нарис аналізує важливість вивчення корекційної педагогіки в контексті культурного різноманіття та необхідність адаптації освітнього підходу до створення інклюзивного суспільства.

Культурне різноманіття є невід'ємною частиною сучасного суспільства, і це також стосується освітнього середовища. Діти з різним культурним походженням можуть мати різні потреби, цінності та підходи до навчання. Це особливо важливо враховувати в корекційній педагогіці, яка працює з дітьми з особливими освітніми потребами. Вивчення культурного різноманіття дозволяє викладачам краще зрозуміти контекст, в якому студенти розробляють та адаптують свої методи відповідно [1].

Одним з важливих аспектів корекційної педагогіки в контексті культурного різноманіття є необхідність врахування мовних бар'єрів. Діти з сімей іммігрантів та меншин можуть мати обмежений доступ до мови навчання, що створює додаткові проблеми. Важливо запровадити способи подолання цих бар'єрів, такі як використання двомовних програм та залучення культурних посередників.

Крім того, вивчення культурного різноманіття допомагає уникнути етноцентризму в підходах до освіти. Вчителі повинні бути відкритими до різних культурних точок зору і готові враховувати їх у процесі навчання. Це не тільки допомагає створити більш інклюзивне середовище, але й допомагає виховувати у дітей повагу та толерантність до культурних відмінностей.

Адаптація педагогічного підходу є важливим фактором у створенні інклюзивного суспільства. Це включає розробку методів, що враховують індивідуальні потреби кожної дитини, зокрема культурні та мовні відмінності. Одним з ефективних підходів є диференційоване навчання, яке передбачає використання різних методів та матеріалів для задоволення потреб усіх учнів [3].

Інклюзивна освіта також вимагає створення сприятливого середовища, в якому кожна дитина відчуває себе прийнятою та важливою. Це включає не лише фізичну доступність навчального закладу, а й емоційну підтримку, розвиток співпраці між учнями та створення атмосфери взаємоповаги. Також важливо забезпечити професійний розвиток вчителів, особливо співпрацю з дітьми з різних культурних верств.

Сучасні технології можуть зробити значний внесок у адаптацію освітніх підходів. Наприклад, інтерактивна навчальна платформа дозволяє створювати індивідуальні навчальні програми, що враховують культурні та мовні особливості ваших учнів. Крім того, технології дозволяють надавати доступ до різних освітніх ресурсів, які можуть бути адаптовані до конкретних потреб дітей.

Створення інклюзивного суспільства є важливою метою сучасної освіти. Це вимагає не тільки адаптації педагогічного підходу, а й зміни ставлення суспільства до дітей з особливими потребами. Інклюзивна освіта сприяє розвитку толерантності, взаємоповаги та співпраці, які є ключовими елементами соціальної інтеграції [4].

Однак впровадження інклюзивної освіти стикається з багатьма проблемами. Сюди входять обмежені ресурси, недостатнє фінансування, відсутність кваліфікованого персоналу та бар'єри для доступу до якісних освітніх послуг. Також важливо змінити соціальні стереотипи та упередження щодо дітей з особливими потребами. Для подолання цих труднощів необхідна систематична підтримка з боку держав, громадських інститутів і міжнародних організацій.

Вивчення корекційної педагогіки в контексті культурного різноманіття та адаптація педагогічних підходів важливі для створення інклюзивного суспільства. Беручи до уваги культурні та мовні особливості учнів, можна забезпечити ефективне навчання і розвиток кожної дитини. Інклюзивна освіта сприяє

розвитку толерантності та взаємоповаги, які є основою соціальної інтеграції. Для досягнення цієї мети необхідно продовжувати дослідження, спрямовані на підтримку та розвиток дітей з особливими потребами в культурно різноманітному середовищі, а також розробляти інноваційні ідеї.

Сучасний світ характеризується високим рівнем культурного розмаїття, що створює нові виклики та можливості для корекційної освіти. Корекційна педагогіка спрямована на підтримку дітей з особливими освітніми потребами шляхом надання доступу до якісної освіти та сприяння соціальній інтеграції. Умови культурного різноманіття вимагають від вчителів гнучкості і готовності адаптувати свої методи роботи. Цей нарис розглядає основні проблеми корекційної педагогіки в умовах культурного різноманіття та аналізує вплив культурного різноманіття на побудову інклюзивного суспільства.

Однією з найбільш очевидних проблем для введення закону про корекційну освіту в умовах культурного різноманіття є мовний бар'єр. Діти з різним культурним походженням можуть мати обмежений рівень володіння мовою, якій їх навчають. Це може значно ускладнити процес навчання та спілкування. Вирішення цієї проблеми вимагає розробки двомовних програм, використання візуальних та аудіовізуальних засобів та залучення культурних посередників, які допомагають перекладати та адаптувати матеріали.

У різних культурах існують свої традиції і підходи до навчання, які можуть сильно відрізнятися від того, що прийнято у вашій країні проживання. Викладачі повинні знати про ці відмінності та бути готовими адаптувати свої методи до культурних особливостей учнів. Це може включати зміни в підході до дисципліни, методах мотивації та оцінки.

У суспільстві існують етнокультурні стереотипи та упередження, які можуть вплинути на сприйняття дітей у різних культурних групах. Це може створити бар'єри для взаємодії дітей та їх інтеграції в освітнє середовище. Важливо працювати над подоланням цих стереотипів та формуванням толерантності та взаємоповаги між учнями та викладачами [2].

Ще одним важливим завданням є підготовка вчителів до роботи в умовах культурного різноманіття. Вони повинні володіти навичками міжкультурної комунікації, розуміти тонкощі роботи з дітьми з різних культурних груп і бути готовими адаптувати свої методи роботи. Це вимагає додаткового навчання та підвищення кваліфікації.

Культурне різноманіття має значний вплив на побудову інклюзивного суспільства. Інклюзивне суспільство означає повагу різноманітності та забезпечення рівних можливостей для всіх його членів. Вплив культурного різноманіття можна розглядати з точки зору кількох важливих аспектів.

Включення культурного різноманіття в освітній процес сприяє розвитку толерантності та взаємоповаги серед учнів. Вони вчаться розуміти та поважати культурні відмінності, які лежать в основі майбутнього мирного співіснування та співпраці. Це також допомагає запобігти дискримінації та етнічним конфліктам.

Культурне різноманіття збагачує освітній процес, вносячи різні точки зору та підходи. Це сприяє розвитку критичного мислення, креативності та адаптивності учнів. У них є можливість познайомитися з різними культурними традиціями, розширити свій світогляд і сприяти особистісному розвитку [2].

Під впливом культурного різноманіття навчальні заклади та суспільство в цілому повинні прийняти комплексну політику та практику, спрямовану на

забезпечення рівного доступу до освіти та інших послуг, включаючи створення інклюзивного середовища, що враховує потреби всіх дітей, незалежно від їх культурного походження.

Інклюзивне суспільство, яке визнає та оцінює культурне різноманіття, є більш згуртованим та стійким. Ми можемо більш ефективно реагувати на виклики глобалізації та соціальних змін. Повага до культурних відмінностей сприяє створенню гармонійного суспільства, в якому кожен член має можливість внести свій внесок у загальний добробут.

В умовах культурного різноманіття Корекційна педагогіка стикається з багатьма проблемами, включаючи мовні бар'єри, культурні відмінності в підходах до освіти, етнічні культурні стереотипи і брак підготовленого персоналу. Водночас культурне розмаїття сприяє розвитку толерантності, взаємної поваги, збагаченню освітніх процесів, формуванню інклюзивної політики, зміцненню соціальної згуртованості та має значний позитивний вплив на побудову інклюзивного суспільства. Щоб успішно долати труднощі і використовувати можливості, які відкриває культурне розмаїття, необхідно продовжувати дослідження в цій області і впроваджувати інноваційні підходи в корекційну педагогіку.

Список використаних джерел:

1. Пилипко Є.В. Сучасна філософія партнерства в навчальних закладах Партнерство в освіті. // Практика взаємодії у контексті освітньої діяльності на шляху розбудови Нової української школи /Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. Харків: Харківська академія неперервної освіти, 2022. С.54-63.
2. Стандарти громадсько-активної школи: соціальна інклюзія: навчально-методичний посібник / Найда Ю.М., Ткаченко Л.М. Під заг. ред. Даниленко Л.І., — К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2014. — 68 с.
3. Студенець О.А. Педагогіка співробітництва як новий рівень педагогічної культури: діти, родина і навчальний заклад – друзі, партнери та однодумці // Практика взаємодії у контексті освітньої діяльності на шляху розбудови Нової української школи /Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. Харків: Харківська академія неперервної освіти, 2022. С.75-81.
4. GIBSON, Suanne. When rights are not enough: What is? Moving towards new pedagogy for inclusive education within UK universities. International Journal of Inclusive Education, 2015, 19.8: 875-886.

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА АДАПТАЦІЯ ВІЙСЬКОВИХ ПІСЛЯ ЗВІЛЬНЕННЯ ДО ЦИВІЛЬНОГО ЖИТТЯ

Анна Сазонова,
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 053 Психологія
Миколаївський інститут розвитку людини
Науковий керівник: Віталій Заіка,
кандидат психологічних наук,
доцент кафедри соціальної роботи та спеціальної освіти
Полтавський інститут економіки і права

Вступ. Перехід від військового до цивільного життя є значним викликом для багатьох ветеранів. Цей процес включає не тільки фізичне повернення до суспільства, але й глибокі психологічні та соціальні зміни. Військові, які тривалий час перебували в умовах стресу та постійної бойової готовності, потребують особливої підтримки для успішної інтеграції в цивільне життя. Ми розглянемо основні аспекти соціально-психологічної адаптації військових після звільнення.

Виклад основного матеріалу. Адаптація військових до цивільного життя супроводжується численними викликами, серед яких:

1. Психологічні труднощі:

- Посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) [1]. Ветерани можуть страждати від ПТСР, що характеризується флешбеками, нічними кошмарами, тривогою та депресією.
- Депресія і тривога. Військові часто стикаються з депресією та тривожністю, викликаними зміною способу життя і втратою звичного оточення.

2. Соціальні труднощі:

- Втрата військового братерства. Ветерани можуть відчувати ізоляцію через відсутність підтримки, яку вони мали у військовій службі.
- Розбіжності в культурі. Перехід від військової субкультури до цивільної може бути важким через різні норми поведінки та цінності.

3. Економічні труднощі:

- Пошук роботи. Військові можуть стикатися з труднощами у пошуку роботи, що відповідає їх кваліфікації та досвіду.
- Фінансові проблеми. Втрата стабільної зарплати та додаткових пільг може призводити до фінансової нестабільності.

Методи соціально-психологічної адаптації ветеранів до цивільного життя мають мати комплексний характер. Для успішної адаптації військових до цивільного життя необхідно застосовувати комплексні підходи, що включають психологічну підтримку, професійне навчання та соціальну інтеграцію.

1. Психологічна підтримка [2]:

- Індивідуальна та групова терапія [4]. Психологічна допомога у вигляді індивідуальної або групової терапії допомагає ветеранам опрацювати свої емоції та досвід.
- Когнітивно-поведінкова терапія (КПТ). КПТ може бути ефективною у зменшенні симптомів ПТСР, депресії та тривожності.
- Травматерапія. Спеціалізована терапія, спрямована на роботу з травматичним досвідом, що допомагає знизити його вплив на повсякденне життя.

2. Професійна реабілітація:

• Навчання та перекваліфікація. Програми навчання та перекваліфікації допомагають ветеранам здобути нові навички, необхідні для успішної кар'єри у цивільному житті.

• Кар'єрні консультації. Професійні консультанти допомагають визначити можливості для працевлаштування, скласти резюме та підготуватися до співбесід.

3. Соціальна інтеграція:

• Соціальні групи підтримки: Участь у групах підтримки для ветеранів допомагає зменшити почуття ізоляції та створити нові соціальні зв'язки.

• Волонтерство та громадська діяльність. Активна участь у волонтерських проектах і громадських організаціях сприяє інтеграції ветеранів у суспільство та надає відчуття корисності.

Підтримка з боку держави та суспільства має неабияке важливе значення для ветеранів. Успішна адаптація військових до цивільного життя потребує активної підтримки з боку держави та суспільства:

• Державні програми підтримки. Уряди багатьох країн розробляють програми підтримки ветеранів, що включають фінансову допомогу, медичне страхування, доступ до освіти та працевлаштування.

• Громадські організації. Неприбуткові організації відіграють важливу роль у наданні допомоги ветеранам, організовуючи різноманітні програми та заходи.

• Сімейна підтримка. Родини військових також потребують підтримки, щоб краще розуміти та допомагати своїм близьким у процесі адаптації [3].

Висновки. Соціально-психологічна адаптація військових після звільнення до цивільного життя є складним і багатогранним процесом, що потребує комплексного підходу. Психологічна підтримка, професійна реабілітація та соціальна інтеграція є ключовими елементами успішної адаптації. Активна участь держави, громадських організацій та родин є невід'ємною складовою цього процесу, забезпечуючи ветеранам необхідну підтримку і ресурси для успішного повернення до цивільного життя.

Список використаних джерел:

1. Заіка В. Психологічні особливості подолання проявів ПТСР у учасників бойових дій. «*PROКИЇВ*»: матеріали І Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю, м. Київ, 26 березня 2024 р. К., 2024. С. 297 – 300.
2. Заіка В.М., Страшко Є.Ю., Лебедєв В.А., Чернов А.А. Пілотний проект програми роботи оздоровчого табору (природо терапевтичної групи) із використанням методу «природотерапії» та «реакреації». Матеріали ІІІ Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю *«Медична реабілітація в Україні: сучасний стан та напрями розвитку, проблеми та перспективи»*, 8 вересня 2023 року. [Текст] / ПДМУ; [ред..кол.: В. М. Ждан, В. П., Лисак, І. А., Голованова та ін..]. Полтава, 2023. С. 90 – 93.
3. Заіка В.М., Чернов А.А., Лебедєв В.А. Пілотний проєкт відновлення родинних зв'язків військовослужбовців звільнених в запас з їхніми сім'ями в межах рекреаційної програми «Природотерапія». *Прояви резилієнтності на різних рівнях системи: сім'я, освіта, суспільство під час війни*: зб. наук. матеріалів І Міжнар. наук.-практ. конф., 23 листопада 2023 р. Полтава : Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», 2023. С. 82 – 87.

4. Чернов А.А., Заіка В.М., Лебедєв В.А. Особливості психологічного консультування військовослужбовців, які були звільнені в запас або у відставку за станом здоров'я, під час дії воєнного стану. *Психолого-педагогічні координати розвитку особистості :* зб. наук. матеріалів IV Міжнар. наук.-практ. конф., 1-2 червня 2023 р. Полтава : Національний університет імені Юрія Кондратюка, 2023. С. 246 – 255.

СОЦІАЛЬНА АКТИВНІСТЬ ЛІТНІХ ЛЮДЕЙ ПОХИЛОГО ВІКУ

Людмила Тімченко,
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 231 Соціальна робота
Полтавський інститут економіки і права
Науковий керівник: Віталій Заіка,
кандидат психологічних наук,
доцент кафедри соціальної роботи та спеціальної освіти
Полтавський інститут економіки і права

Населення всього світу завжди думає і задає питання - як прожити довше? Старість, це неминучий відрізок життя. Вона визначається такими факторами, як: розумова діяльність, фізичний і душевний стан людини та, безумовно, її вік. Від старості ліків ще не винайшли, але є ряд механізмів, що дозволяють уповільнити цей процес. Соціальна активність літніх людей похилого віку є однією із багатьох секторів цього процесу. Особливе значення має змістовна сторона активності людей похилого віку, адже не всі види активності літніх людей впливають на рівень та якість життя. Коли людина займається тією чи іншою діяльністю, вона в першу чергу хоче відчути свою значимість, потрібність, хоче відчути свою певну роль у суспільстві, хоче відчути, що вона здатна і сама керує змінами у своєму житті, необхідність приносити користь іншим. І саме соціальна активність допомагає вирішувати проблеми людей похилого віку із самореалізацією, самооцінкою, адаптацією до нових умов життя.

Підвищення рівня адаптації у літньому віці, підвищення якості життя одна із складових психологічної допомоги даній категорії громадян. Соціальна активність допомагає людям похилого віку не відчувати себе самотніми, допомагає знайти нові можливості і нові контакти, допомагає обмінюватися враженнями, це є необхідною складовою життя літньої людини.

Вивчаючи тему соціальної активності можна прийти висновку, що вона складається з двох частин:

- Перша, це соціальна активність, яка передбачає контакт, спілкування людини похилого віку. Вихід на пенсію є важкий психологічний перехід в житті людини, ця активність допомагає подоланню вікового, біологічного страху.
- Друга, це соціальна активність, яка включає в себе більше взаємодії з іншими. Можна сказати, як соціальна активність у суспільстві. Приймати участь у житті суспільства, у різних заходах тощо.

На нашу думку, участь літніх людей у соціальній активності може позитивно вплинути на їхнє життя та допомогти у подоланні самотності, зневіри у власних силах, підвищити свою самооцінку, допомогти у деяких соціально-

психологічних проблемах, створити свого роду умови для активного способу життя та інше.

Людям похилого віку складніше спілкуватися, ніж в інші періоди свого життя. Існує така точка зору, що в старості люди частково втрачають здатність контактувати і тому коло її спілкування звужується. Але ж це не завжди так. Соціальна активність надає змогу літній людині стати задоволеною собою, якщо людина упродовж свого життя була контактна, то і в літньому віці вона буде зберігати можливості задоволення і емоційних контактах. Таким чином, активність людей похилого віку залежить від бажань самої людини. Людина оточує себе культурними, національними, соціальними та віковими групами.

Також, активність впливає на формування у особі похилого віку нової активної життєвої позиції, вироблення певного ставлення до власного старіння. Одним із видів соціальних закладів, які надають послуги із соціальної адаптації людям похилого віку, де проводиться соціальна активність є територіальні центри соціального обслуговування. Для забезпечення їх потреб у територіальних центрах соціального обслуговування проводяться різноманітні заходи, такі як: групи здоров'я, йоги; індивідуальні та групові заняття з психологами; сеанси ароматерапії, масажів та електромасажів; заняття у спортзалах з тренажерами (бігові доріжки, орбітреки, велотренажери, шведські стінки); бібліотеки, кабінети трудової адаптації, кімнати духовності; ансамблі пісні, хорові та танцювальні колективи, театральні студії; заняття з комп'ютерної грамоти та трудової адаптації для розвитку моторики рук.

Таким чином, серед пріоритетних завдань соціальної активності людей похилого віку, можемо виділити можливість спілкування, яке допомагає їм збагачувати один одного інтелектуально, обмінюватися життєвим досвідом і просто знаходити однодумців. У цьому контексті важливою стає робота соціального фахівця, яка сприяє оптимізації процесу спілкування, більш активному перебігу соціальної активності людей похилого віку.

НЕДЕРЖАВНІ ГРОМАДСЬКІ ОРГАНІЗАЦІЇ - СУБ'ЄКТИ НАДАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ДОПОМОГИ НАСЕЛЕННЮ

Ніна Черняк,
старший викладач кафедри соціальної роботи та спеціальної освіти
Полтавського інституту економіки і права
ЗВО «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»
Олена Боса,
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 231 Соціальна робота
Полтавського інституту економіки і права
ЗВО «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»

Надання соціальних послуг в Україні регламентується Законом України «Про соціальні послуги». Надавачами соціальних послуг можуть бути державні, комунальні установи, заклади, некомерційні підприємства та недержавні об'єднання та організації.

Недержавні громадські організації можуть бути важливими суб'єктами надання соціальної допомоги населенню. Вони можуть впроваджувати різноманітні програми та проекти, спрямовані на підтримку людей у складних

життєвих ситуаціях, надання консультацій, матеріальну допомогу, психологічну підтримку та інші види допомоги. Такі організації можуть працювати в різних сферах, включаючи охорону здоров'я, освіту, соціальні послуги та інші.

Недержавні громадські організації (НГО) можуть виконувати різноманітні функції у сфері надання соціальної допомоги:

1. Матеріальна допомога: НГО можуть забезпечувати матеріальну допомогу населенню у важких життєвих обставинах, спричинену безробіттям, бідністю, катастрофами чи воєнними діями.

2. Консультації та інформаційна підтримка: НГО можуть надавати консультації з питань соціального забезпечення, правової допомоги, доступу до медичних послуг тощо.

3. Психологічна підтримка: Організації можуть забезпечувати психологічну підтримку для людей, які пережили травми, страждають від стресу або потребують допомоги у вирішенні психологічних проблем.

4. Соціальна реабілітація: НГО можуть працювати з вразливими групами населення, такими як люди з інвалідністю, бездомні, діти, які опинилися в складних життєвих обставинах, тощо, надаючи їм підтримку та інтеграційні програми.

5. Соціально-педагогічна робота: НГО можуть проводити програми з підтримки дітей та молоді, в тому числі забезпечення доступу до освіти, культурних та розважальних заходів.

6. Активізація громадянського суспільства: Організації можуть сприяти розвитку громадянського суспільства, мобілізуючи громадян для участі у різних ініціативах та програмах зі спільного розвитку.

Ці НГО можуть фінансуватися за рахунок благодійних внесків, грантів від держави чи міжнародних організацій, а також власних фондів та волонтерської допомоги.

Типологія організацій соціальної сфери недержавного спрямування може включати такі категорії:

1. Неприбуткові організації (НПО): Це організації, які не мають прибуткової мети і функціонують для вирішення соціальних, культурних або екологічних проблем.

2. Фонди: Ці організації зазвичай збирають кошти від громадських або приватних донорів та використовують їх для реалізації проектів і програм у соціальній сфері.

3. Асоціації та об'єднання: Групи організацій, які об'єднуються для спільного вирішення певних соціальних питань або захисту спільних інтересів.

4. Волонтерські організації: Ці організації працюють на добровільних засадах і залучають волонтерів для виконання різноманітних соціальних проектів та допомоги потребуючим.

5. Соціальні підприємства: Організації, які комбінують цілі суспільного блага з комерційною діяльністю, зазвичай виробництвом товарів або наданням послуг що спрямовані на розв'язання соціальних проблем.

6. Громадські організації: Ці організації зазвичай мають ширший спектр діяльності, включаючи адвокацію, освіту, культурні заходи та інші ініціативи громадянського суспільства.

7. Соціальні клуби та об'єднання: Організації, які спрямовані на створення сприятливого середовища для соціальних взаємодій, розваг та розвитку.

8. Фонди соціального міцніння: Ці організації зазвичай надають фінансову підтримку та ресурси для проектів і програм, спрямованих на підвищення соціального благополуччя та розвиток спільнот.

9. Центри допомоги та реабілітації: Організації, які надають підтримку та послуги для людей з обмеженими можливостями, бездомних, жертв насильства та інших потребуючих.

10. Ініціативні групи та мережі: Групи громадян, що об'єднуються навколо конкретних ідей або проблем і працюють над їх вирішенням на місцевому, національному або міжнародному рівнях.

11. Міжнародні конвенції та угоди, які регулюють права та захист осіб, в тому числі у сферах здоров'я, освіти та працевлаштування.

Ці аспекти законодавчого середовища сприяють створенню системи соціального захисту, що забезпечує ефективну та правову підтримку населення через діяльність недержавних організацій та громадських ініціатив.

СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ РІЗНИХ ЦІЛЬОВИХ ГРУП (ВІЛ-ПОЗИТИВНІ ОСОБИ, ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІ, ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНІ ОСОБИ)

Ніна Черняк,
старший викладач кафедри соціальної роботи та спеціальної освіти
Полтавського інституту економіки і права
ЗВО «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»
Марина Кочергіна,
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 231 Соціальна робота
Полтавського інституту економіки і права
ЗВО «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»

Сучасне суспільство визначається різноманітністю і складністю викликів, які ставлять перед ним необхідністю забезпечення соціального захисту для різних цільових груп. Від ВІЛ-позитивних осіб до внутрішньо переміщених осіб і осіб, ветеранів, кожна з цих груп має свої унікальні потреби та вимоги до соціального захисту.

1. Соціальний захист ВІЛ-позитивних осіб

ВІЛ-позитивні особи є однією з найбільш вразливих цільових груп населення, які потребують спеціалізованого соціального захисту. ВІЛ/СНІД впливає на всі аспекти життя людини, включаючи її фізичне здоров'я, психологічний стан, соціальну і економічну ситуацію.

Медична допомога та доступ до лікування. Одним із ключових аспектів соціального захисту для ВІЛ-позитивних осіб є доступ до високоякісної медичної допомоги та антиретровірусної терапії (АРТ). Держави зазвичай розробляють програми та політику, спрямовані на забезпечення безкоштовного лікування для ВІЛ-позитивних осіб, що дозволяє їм управляти своїм захворюванням та підтримувати стабільний стан здоров'я.

Психосоціальна підтримка. ВІЛ-позитивні особи також потребують психосоціальної підтримки, оскільки їхнє становище може викликати стрес, депресію та інші психологічні проблеми. Державні та неприбуткові організації зазвичай надають послуги консультування та психологічної підтримки, спря-

мовані на полегшення емоційного та психологічного навантаження, пов'язаного з ВІЛ/СНІДом.

Юридична допомога та захист прав. Для ВІЛ-позитивних осіб є важливим мати доступ до юридичної допомоги та захисту прав, оскільки вони можуть стикатися з дискримінацією та порушенням своїх прав через свій стан здоров'я. Держави розробляють законодавство, що гарантує права ВІЛ-позитивних осіб та забезпечує їх захист у судах та громадських інстанціях.

Соціальна підтримка та фінансова допомога. Деякі ВІЛ-позитивні особи можуть потребувати соціальної підтримки та фінансової допомоги, особливо якщо їхній стан здоров'я перешкоджає їх можливості працювати або забезпечити собі достатній рівень життя. Державні програми соціальної допомоги можуть надавати фінансову підтримку, житлову допомогу та інші соціальні послуги для полегшення життя ВІЛ-позитивних осіб.

2. Соціальний захист військовослужбовців

Військовослужбовці, як представники особливої професійної категорії, мають свої власні потреби та вимоги до соціального захисту. Забезпечення їхнього благополуччя та підтримки важливо як для них особисто, так і для забезпечення національної безпеки та оборони.

Медична допомога та реабілітація. Військовослужбовці зазнають ризиків для свого здоров'я у зоні конфліктів або під час виконання службових обов'язків. Тому одним із пріоритетів соціального захисту є надання доступу до якісної медичної допомоги та реабілітаційних програм для тих, хто постраждав. Це може включати лікування поранених, фізичну терапію, психологічну підтримку та соціальну реінтеграцію.

Пенсійні та соціальні виплати. Держави зазвичай надають спеціальні пенсійні та соціальні виплати для військовослужбовців, враховуючи їхню службу та ризики, пов'язані з нею. Ці виплати можуть включати пенсії за віком або інвалідність, компенсації для сімей загиблих військових, а також допомогу у житловому забезпеченні та медичне страхування.

Професійна підтримка та перекваліфікація. Держави можуть забезпечувати професійну підтримку та перекваліфікаційні програми для військовослужбовців, які покидають військову службу. Це допомагає їм знайти роботу в цивільній сфері та успішно інтегруватися в цивільне життя.

Соціальна та психологічна підтримка. Військовослужбовці можуть зазнавати стресу, травматичних подій та інших психологічних труднощів у зв'язку зі своєю службою. Тому важливо мати доступ до соціальної та психологічної підтримки для підтримки їхнього психічного здоров'я.

3. Соціальний захист внутрішньо переміщених осіб

Внутрішньо переміщені особи (ВПО) становлять одну з найбільш вразливих та потребуючих соціального захисту категорій населення. Вони змушені залишати свої домівки через конфлікти, природні катастрофи, політичні переслідування або інші чинники, що ставлять їхнє життя під загрозу.

Житлове та соціальне забезпечення. Однією з основних потреб внутрішньо переміщених осіб є забезпечення житла та соціального забезпечення. Держави повинні забезпечити доступність житла для ВПО, а також надавати соціальні виплати, щоб допомогти їм в утриманні себе та своїх сімей.

Медична допомога та гігієна. ВПО часто стикаються з недостатнім доступом до медичної допомоги та гігієнічних умов. Держави повинні забезпечи-

ти доступність медичних послуг для ВПО, включаючи лікування захворювань, вакцинацію та медичний супровід для вагітних жінок та дітей.

Освіта та психосоціальна підтримка. Доступ до освіти є ключовим для інтеграції ВПО в суспільство та забезпечення їхнього майбутнього. Держави повинні надавати можливості для отримання освіти для всіх ВПО, зокрема дітям та молоді. Крім того, важливо забезпечити психосоціальну підтримку для ВПО, оскільки вони можуть страждати від стресу, депресії та інших психологічних проблем через досвід переміщення та втрату близьких.

Захист від насильства та експлуатації. ВПО, особливо жінки та діти, часто стають жертвами насильства та експлуатації. Держави повинні приділяти особливу увагу захисту цих вразливих категорій населення, забезпечуючи доступ до притулків, правової допомоги та інших послуг, спрямованих на захист від насильства та експлуатації.

Соціальний захист внутрішньо переміщених осіб є важливим завданням для держав та міжнародних організацій. Забезпечення доступу до житла, медичної допомоги, освіти та психосоціальної підтримки допомагає ВПО зберегти гідність та інтегруватися в нове суспільство після переїзду або втрати домівки.

Список використаних джерел:

1. Література про соціальну і медичну допомогу ВІЛ-позитивним особам.
2. Документи Всесвітньої організації охорони здоров'я та інших міжнародних організацій, що стосуються прав людини та соціального захисту ВІЛ-позитивних осіб.
3. "Проблеми та перспективи соціального захисту внутрішньо переміщених осіб" - Збірник наукових статей.

ПОРЯДОК НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ СІМ'ЯМ/ОСОБАМ, ЯКІ ПОТРАПИЛИ В СКЛАДНІ ЖИТТЄВІ ОБСТАВИНИ

Ніна Черняк,
старший викладач кафедри соціальної роботи та спеціальної освіти
Полтавського інституту економіки і права
ЗВО «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»
Оксана Луценко,
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 231 Соціальна робота
Полтавського інституту економіки і права
ЗВО «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»

Соціальні послуги — комплекс правових, економічних, психологічних, освітніх, медичних, реабілітаційних та інших заходів, спрямованих на окремі соціальні групи, сім'ї чи індивідів, які перебувають у складних життєвих обставинах та потребують сторонньої допомоги, з метою поліпшення або відтворення їх життєдіяльності, соціальної адаптації та повернення до повноцінного життя.

Соціальні послуги можуть надаватись інституційно — в рамках соціальних служб, установ та закладів — та індивідуально — безпосередньо соціальним працівником чи іншим спеціалістом потребуючій особі (клієнтові).

Процес надання соціальних послуг організаціями державної (комунальної) та недержавної форми власності регламентується **Законом України «Про соціальні послуги».**

Відповідно до Закону соціальні послуги надаються особам, які належать до вразливих груп населення, а також перебувають у складних життєвих обставинах, за результатами оцінювання індивідуальних потреб особи.

Законом визначено, що кожна соціальна послуга має свій державний стандарт, який затверджується Міністерством соціальної політики.

Відповідно Закону України «Про соціальні послуги»: система надання соціальних послуг - це правова основа, принципи, способи і форми надання соціальних послуг, сукупність суб'єктів, що взаємодіють на всіх етапах організації надання соціальних послуг.

Суб'єктами системи надання соціальних послуг є:

1) уповноважені органи у сфері надання соціальних послуг;

2) отримувачі соціальних послуг;

3) надавачі соціальних послуг;

4) об'єднання працівників системи надання соціальних послуг;

5) об'єднання надавачів соціальних послуг;

6) об'єднання отримувачів соціальних послуг.

Суб'єкти системи надання соціальних послуг взаємодіють на всіх етапах реалізації цього Закону, зокрема щодо:

1) визначення потреб населення адміністративно-територіальної одиниці/територіальної громади у соціальних послугах;

2) розроблення та виконання програм надання соціальних послуг, розроблених за результатами визначення потреб населення адміністративно-територіальної одиниці/територіальної громади у соціальних послугах;

3) організації, фінансування та надання соціальних послуг;

4) здійснення моніторингу надання соціальних послуг, оцінки їх якості та контролю за дотриманням вимог, встановлених законодавством про соціальні послуги.

Надавачі соціальних послуг можуть належати до державного, комунального або недержавного секторів.

До надавачів соціальних послуг державного/комунального сектору належать надавачі соціальних послуг, утворені органами, зазначеними у частині першій статті 11 цього Закону, діяльність яких фінансується за рахунок коштів відповідного бюджету/бюджетів.

До надавачів соціальних послуг державного/комунального сектору належать:

1) установи/заклади надання соціальних послуг (стаціонарні, реабілітаційні, тимчасового перебування);

2) інші установи/заклади соціальної підтримки (обслуговування), у тому числі спеціалізовані служби підтримки осіб, постраждалих від домашнього насильства та насильства за ознакою статі.

З метою оптимізації та комплексного підходу до надання соціальних послуг можуть утворюватися комплексні установи/заклади надання соціальних послуг, структурні або відокремлені (територіальні) підрозділи яких надають різні соціальні послуги різним групам населення.

Соціальні послуги з інформування, консультування, надання притулку, представництво інтересів, сурдоперекладу, тифлосурдоперекладу, а також соціальні послуги, що надають екстрено, надаються за рахунок бюджетних коштів.

Водночас іншим категоріям осіб соціальні послуги надаються з установленням диференційованої плати, якщо їх дохід – у межах від двох до чотирьох прожиткових мінімумів для відповідної категорії осіб. Повною сплата за соціальні послуги є для тих категорій осіб, дохід яких перевищує чотири прожиткові мінімуми.

Визначення потреб особи/сім'ї у соціальних послугах здійснюється не менше одного разу на три роки шляхом збирання, узагальнення та аналізу інформації, у тому числі з урахуванням статі, віку та місця проживання.

Оцінювання потреб особи у соціальних послугах здійснюють фахівець із соціальної роботи, соціальний працівник. У разі необхідності до оцінювання залучаються медичні, педагогічні працівники, психологи, реабілітологи та ерготерапевти.

Як отримати соціальну послугу:

Щоб отримати соціальне обслуговування в державних закладах, потрібно:

- подати письмову заяву до управління праці та соціального захисту населення за місцем проживання;
- надати декларацію про доходи;
- надати довідку про стан здоров'я отримувача послуг;
- провести обстеження матеріально-побутових умов людини/сім'ї; для цього утворюють комісію, до складу якої входить не менш як три особи (завідувач відділення, соціальний працівник та соціальний робітник). Якщо громадянин за віком або станом здоров'я неспроможний самостійно прийняти рішення про надання соціальних послуг, таке рішення може прийняти опікун чи піклувальник.

Список використаних джерел:

1. Про соціальні послуги Закон України № 2671-VIII 2019 Україна https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text

СЛУЖБИ ЗАЙНЯТОСТІ НАСЕЛЕННЯ, ЇХ ФУНКЦІЇ ТА РОЛЬ В СОЦІАЛЬНІЙ РОБОТІ

Ніна Черняк,
старший викладач кафедри соціальної роботи та спеціальної освіти
Полтавського інституту економіки і права
ЗВО «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»
Лариса Черняк,
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 231 Соціальна робота
Полтавського інституту економіки і права
ЗВО «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»

На сьогодні Державна служба зайнятості є активним посередником на ринку праці між роботодавцями і шукачами роботи, яка на безоплатній основі надає послуги із пошуку підходящої роботи та підбору персоналу, а також соціальні послуги з державного соціального страхування на випадок безробіття

та здійснює виплату матеріального забезпечення у зв'язку з тимчасовою втратою роботи.

Кадровий потенціал Державної служби зайнятості налічує близько 10 тис. працівників, які надають соціальні послуги в близько 500 центрах зайнятості/філіях по всій території України.

Надзвичайно важливим для сучасного ринку праці є створення робочих місць у малому бізнесі. Державна служба зайнятості підтримує безробітних в організації підприємницької діяльності. Попередньо здійснюється навчання безробітних основам ведення бізнесу на спеціалізованих семінарах з підприємництва. Для запровадження власної справи служба зайнятості дає стартовий капітал безробітним, які бажають започаткувати власну справу, здійснюючи одноразово виплату допомоги по безробіттю. Також організовується надання індивідуальних та групових консультацій з ведення власної справи із залученням відповідних компетентних спеціалістів.

Зайнятість — це діяльність громадян, яка пов'язана із задоволенням особистих та суспільних потреб і приносить їм дохід у грошовій або іншій формі.

Згідно з Законом України «Про зайнятість населення», зайнятість — незаборонена законодавством діяльність осіб, пов'язана із задоволенням їх особистих та суспільних потреб з метою одержання доходу (заробітної плати) у грошовій або іншій формі, а також діяльність членів однієї сім'ї, які здійснюють господарську діяльність або працюють у суб'єктів господарювання, заснованих на їх власності, у тому числі безоплатно.

Зайнятість населення забезпечується шляхом встановлення відносин, що регламентуються трудовими договорами (контрактами), провадження підприємницької та інших видів діяльності, незаборонених законом.

Допомога в пошуку роботи та працевлаштуванні – одна з найбільш затребуваних соціальних послуг, які служба зайнятості надає громадянам.

Державна служба зайнятості залучена до соціальної сфери, надає населенню соціальні послуги, сприяє подоланню безробіття і встановленню соціального діалогу на ринку праці. Адже коли є робота і заробіток, людина відчуває себе соціально захищеною.

До соціальних послуг належать професійна орієнтація, професійне навчання, підвищення кваліфікації, пошук підходящої роботи та сприяння в працевлаштуванні, індивідуальне консультування кар'єрного радника, супровід безробітного до роботодавця, допомога в складанні резюме.

Служби зайнятості відіграють головну роль, відстежуючи стан ринку праці, регулюючи дії інших. Наскільки успішно вони справляються з цією роллю, настільки добре функціонує, загалом, і ринок праці.

Основними напрямками діяльності державних служб зайнятості є:

реєстрація безробітних;

реєстрація вакантних місць;

працевлаштування безробітних та інших осіб, бажаючих отримати роботу;

вивчення кон'юнктури ринку праці та надання інформації про неї;

тестування осіб, які бажають отримати роботу;

професійна орієнтація і перепідготовка безробітних;

виплата допомог зареєстрованим безробітним.

Якісна зміна ролі служби зайнятості в регулюванні ринку праці вимагає зміни підходів до взаємодії служби зайнятості із службами персоналу органі-

зації. Дана модель враховує, що особливе навантаження служба зайнятості несе в періоди економічного спаду і структурних зрушень в економіці.

Для регулювання ринку праці службі зайнятості населення надані такі права:

запитувати у роботодавців інформацію про передбачувані структурні зміни та інших заходах, в результаті яких може відбутися вивільнення працівників, а також дані про потреби в робочій силі, про кількості вивільняються, прийнятих і звільнених працівників;

направляти роботодавцям, за наявності у них потреб у робочій силі, громадян, що звертаються до служби зайнятості для працевлаштування;

розробляти і вносити на розгляд місцевих органів влади пропозиції про встановлення для роботодавців мінімальної кількості спеціальних робочих місць для громадян, які потребують особливої соціальної захисту і що зазнають труднощі в працевлаштуванні;

укладати за дорученням роботодавців від їх імені договори з громадянами про працевлаштування (з попередньою, при необхідності, професійною підготовкою), оплачувати таким громадянам за рахунок коштів роботодавців вартість проїзду, добові за кожний день перебування в дорозі, а також видавати їм допомоги при переїзді на нове місце роботи.

Список використаних джерел:

1. «Про зайнятість населення», Закон України № 5067-VI 2012 Україна https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17#Text

ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД ДІТЕЙ, ЯКІ ПЕРЕЖИЛИ ПСИХОТРАВМУ

Вікторія Шевчук,
канд. психолог. наук, доцент,
доцент кафедри психології та педагогіки Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Психологічна допомога постраждалим дітям спрямована на подолання наслідків перебування в стресовій ситуації та запобігання розвитку посттравматичного стресового розладу.

У психологічному супроводі виділяємо три основні напрямки роботи психолога з дітьми, які переживають травматичну ситуацію:

1. Робота з середовищем, в якому опинилася дитина;
2. Робота в близькому оточенні;
3. Робота із самою дитиною.

Психологічна допомога дітям, які зазнали впливу психотравмівної ситуації, складається із наступних етапів:

Відновлення почуття безпеки – означає зняття фізичного та емоційного напруження і послаблення жорстких захисних механізмів, які виникли у відповідь на кризову ситуацію;

Відновлення та зміцнення психологічних ресурсів дитини – це означає сприяння активізації притаманних дитині психологічних ресурсів, які дають їй змогу подолати кризову ситуацію;

Реагування на негативні переживання, пов'язані з травмуючими факторами – тобто створення умов для прямого або символічного вираження та подо-

лання сильних негативних переживань, які можуть вплинути на розвиток ПТСР;

Активізація природних механізмів самозцілення, адаптації до нових ситуацій – це заохочення та підкріплення позитивних змін у ситуації дитини та активізація природного середовища самозцілення (спілкування з однолітками, відвідування гуртків за інтересами, сприятливе дозвілля з сім'єю, творчі заняття тощо) [1].

Методи психологічної допомоги дітям із травматичним досвідом: У роботі з травмованими дітьми використовуються індивідуальні та групові методи, сімейне консультування, сімейна психотерапія.

Арт-терапія – це один з найбільш ефективних способів роботи з клієнтами будь-якого віку і з будь-якими порушеннями, при цьому для особистості – це спосіб саморозкриття, самовираження, розвитку та шлях до власної гармонізації [1, с. 34].

Тілесно-орієнтована психотерапія. Психотерапія, яка вирішує психологічні проблеми клієнтів через процес фізичних вправ і фізичного контакту. Однією з центральних ідей цього підходу є припущення про функціональну єдність і рівність тіла і розуму. Цей підхід має значні переваги в психотерапевтичних методів. Одна із переваг цього метода, що вони не піддаються аналізу, тобто діють швидше та ефективніше ніж інші вербальні методи. Цей прийом дозволяє гарно підійти до проблем, про які не хочеться говорити та пропрацьовувати свідомо. Якраз через такі переваги терапія зарекомендувала себе у роботі з дітьми.

Заборонено використовувати методику коли дитина пережила сексуальне насилля, або діяти дуже обережно, попередньо питати «Чи можна взяти тебе за руку?» «Можна до тебе доторкнутися?» і тільки якщо дитина дає згоду тільки тоді проводити терапію.

Ігрова психотерапія – це підхід психотерапевтичного впливу використання ігор на дітей і дорослих. Ігрова ситуація дає можливість показати шляхи вирішення конфліктних ситуацій, корекції небажаних рис характеру, усунення страхів [2, с. 43].

Пісочна терапія – один із психотерапевтичних методів, що з'явилися в рамках аналітичної психології. Це спосіб спілкування зі світом і самим собою; спосіб зняти внутрішню напругу, виразити її на несвідомому символічному рівні, допомогти підвищити впевненість у собі та відкрити нові можливості шляхи розвитку. Пісочна терапія дає можливість доторкнутися глибокого і справжнього я, відновити свою духовну цілісність, зібратися його неповторний образ, образ миру [2, с. 54].

Гештальт-терапія – допомога людині знайти саму себе, свою індивідуальність, неповторність, цілісність, це й відрізняє гештальт-терапію серед інших психотерапевтичних напрямів. Завдяки гештальт-терапії людина відмовляється від соціально-нормованих та соціальноконтрольованих відчуттів на користь справжніх та відкривається новому досвіду. Терапія спрямована на те, щоб вибити клієнта зі звичної життєвої позиції, допомогти побачити все різноманіття вибору, стати вільним та відповідальним за своє життя [1, с. 11].

Соматична терапія травми – в її основі лежить ідея про те, що травма – це насамперед нейрофізіологічний процес і що людський організм має здатність до саморегуляції, відновлення внутрішньої рівноваги та життєздатності [1, с. 19].

У цілому, найбільш успішними техніками, які зарекомендували себе у роботі з дітьми, які зазнали впливу тяжких стресових чинників, виявились техніки тілесно зорієнтованої психотерапії, арт-терапії (малювання, ліплення з пластиліну та глини), пісочної психотерапії, ігрової психотерапії, терапії на основі народних традицій (виконання колискових пісень), кататимноімагінативної психотерапії.

Список використаних джерел:

1. Психологічна допомога дітям у кризових ситуаціях: методи і техніки : методичний посібник / Кісарчук З. Г., Омельченко Я. М., Біла І.М., Лазос Г. П. К. : НАПН України, 1995, С. 9–21.
2. Психологія стресу та стресових розладів : навч. посіб. / Уклад. О. Ю. Овчаренко. К. : Університет «Україна», 2023. 266 с.

РОЗДІЛ 3
ТЕОРЕТИЧНИЙ І ПРАКТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЛІНГВІСТИКИ У ПІДНЕСЕННІ НАЦІОНАЛЬНОГО ДУХУ ТА КОНСОЛІДАЦІЇ СВІТОВОГО СПІВТОВАРИСТВА

ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ В УМОВАХ АКАДЕМІЧНОЇ МОБІЛЬНОСТІ – ВАЖЛИВИЙ ЕЛЕМЕНТ ОСВІТИ СУЧАСНОГО СТУДЕНТА

Тетяна Борисова,
викладачка іноземної мови Лубенського медичного фахового коледжу

У контексті активної інтеграції України до світової та європейської освітньої спільноти питання іншомовної підготовки майбутніх фахівців набуває особливо актуального значення. Сформованість іншомовної професійної компетентності дозволяє майбутньому спеціалісту успішно долучатися до процесу міжособистісної та міжмовної комунікації. Крім того, вільне спілкування іноземною мовою гарантує здатність налагоджувати та підтримувати ділові, професійні та культурні контакти, сприяє загальнокультурному та професійному розвитку особистості здобувача освіти, його професійній та соціальній мобільності.

Умови академічної мобільності надають унікальну можливість вивчати іноземні мови в іммерсивному середовищі, де студенти знаходяться серед носіїв мови та повсякденно використовують її, що сприяє їхньому професійному та особистісному розвитку. Під час вивчення мов у таких умовах, здобувачі освіти отримують можливість не лише вдосконалити свої мовні навички, а й поглибити знання про культуру та традиції інших країн [2, с. 34].

Навчання, стажування та дослідницька робота за кордоном збагачує індивідуальний досвід особистості, надає можливість дізнатися про інші моделі створення та поширення знань, дозволяє розширити мережу контактів та спілкування, а також дає змогу поглибити знання іноземних мов. Закон України «Про вищу освіту» визначає академічну мобільність як можливість навчатися, викладати, стажуватися чи проводити наукову діяльність в іншому навчальному закладі на території України чи поза її межами, без відрахування чи звільнення з основного місця навчання чи роботи [3].

Дослідженню теоретичних основ академічної мобільності студентів в закладах вищої освіти присвячені праці таких відомих науковців, як С. Бака, М. Ковбатюк, Г. Корчова, Д. Свириденко, В. Триндюк та ін. У своїх дослідженнях вони розглядають академічну мобільність як один із компонентів соціальної мобільності, як інтегративну готовність і здатність студентів до опанування професійними знаннями, підвищення рівня компетентності в різноманітних видах професійної діяльності та кар'єрне зростання.

На формування готовності до академічної мобільності студентів впливає те, яку саме участь вони беруть в цьому процесі, який спрямований на оволодіння знаннями, навичками і вміннями, та їх позитивне ставлення до навчальної та професійної діяльності. На думку науковців, важливо, щоб увага була приділена міждисциплінарним зв'язкам гуманітарних і спеціальних дисциплін у формуванні загальнокультурної компетентності майбутнього фахівця. Визначено якості для формування особистісної мобільності студентів: комунікабельність, креативність та необхідність саморозвитку [1, с. 23].

Вивчення мов у контексті академічної мобільності дозволяє здобувачам освіти отримати нові знання у спеціалізованій галузі, оскільки вони вивчають мову в контексті її використання у науковій сфері. Це сприяє розширенню запасу професійної лексики, дозволяє засвоювати термінологію та поняття, які використовуються у міжнародних наукових дослідженнях.

Необхідно також відзначити, що вивчення іноземних мов в умовах академічної мобільності сприяє розвитку когнітивних навичок студентів, таких як аналітичне та критичне мислення. Вони навчаються швидко адаптуватися до нових умов, розвивати творчість у вивченні мови та вирішувати складні завдання, що сприяє їхньому загальному когнітивному розвитку. Вивчення мов вимагає постійного вдосконалення, адаптації до нових умов та швидкого засвоєння нової інформації.

Для участі у програмах академічної мобільності студентів, як правило, необхідно засвідчувати рівень володіння іноземною мовою. Ці вимоги привели до необхідності переосмислення ролі іноземної мови у професійному становленні фахівця, враховуючи особливості сучасного етапу розвитку освіти, приділяючи увагу міждисциплінарній інтеграції і використанню інформаційно-комунікаційних технологій [1, с. 24].

Якщо студент має рівень англійської мови В2, то це дозволяє йому брати участь у освітніх та професійних програмах на міжнародному рівні. Тому здобувачі прагнуть самостійності і їх мотивація спрямована на підвищення рівня володіння професійною англійською мовою. Хоча рівень володіння іноземною мовою (найчастіше англійською) не має бути нижче за В1-В2, це не вирішує всіх проблем. Студенти можуть зіткнутися з наступними перешкодами: нерозуміння носіїв мови, труднощі у повсякденному спілкуванні, проблеми міжкультурної комунікації та невербального спілкування, невміння міркувати англійською та загалом невпевненість у собі через нове мовленнєве середовище [5, с. 214].

Тому викладачі іноземної мови за професійним спрямуванням Лубенського медичного фахового коледжу навчають майбутніх медичних фахівців уміти розпізнавати структуру усного іншомовного тексту, логічні зв’язки й переходи між елементами; розуміти значення незнайомих слів за контекстом чи морфологічною структурою; відбирати необхідну інформацію з прослуханого тексту; розуміти прихований зміст тексту, скорочення й абревіатури, числову інформацію; розрізняти факти й думки; розуміти і передбачати зміст, спираючись на знання, що мають; розуміти й розрізняти ключову інформацію та деталі; розпізнавати ставлення людини, що розмовляє, зокрема за інтонацією та наголосом; розрізняти комунікативні функції, що виражаються різними структурами; виокремлювати ключові слова. Для навчання англійського професійно орієнтованого спілкування приділяємо увагу практичному опануванню студентами вмінь, достатньому для здійснення іншомовного спілкування в чотирьох видах мовленнєвої діяльності: читанні, аудіюванні, говорінні та письмі.

Методика вивчення іноземних мов в умовах академічної мобільності передбачає використання різних сучасних технологій та методів навчання, таких як спеціалізовані онлайн-курси, мобільні програми, віртуальні класи, тренування з медичної термінології, практичні заняття з комунікації з пацієнтами та колегами, а також вивчення актуальних наукових статей та публікацій.

Інтеграція цифрових технологій у навчальний процес допомагає підвищити ефективність освіти, тому важливо активно опановувати нові можливос-

ті. Застосування E-learning розширює діапазон застосовуваних технічних засобів, які стають невід'ємною складовою навчального процесу. Активно використовуємо освітні платформи Moodle, Google Classroom для навчальних закладів з метою створення завдань, щоб прискорити процес поширення інформації, яка підходить і для перевірки знань студентів шляхом тестування.

Використання інтернет-технологій передбачає збільшення контактів, дає можливість обмінюватися соціокультурними цінностями, посилено вивчати іноземну мову, долати комунікативний бар'єр, розвивати творчий потенціал. Для ознайомлення з лексичним матеріалом, зразками висловлювань та для закріплення і застосування сформованих знань, умінь і навичок комп'ютерні програми допомагають у різних комунікативних завданнях і ситуаціях.

Однією з ключових переваг вивчення іноземних мов у рамках академічної мобільності є можливість спілкування з носіями мови та вивчення мови в аутентичних ситуаціях. Це дозволяє студентам швидше засвоювати мову, розвивати навички слухання та мовлення, вчити нові вирази та виразові засоби, а також сприяє формуванню міжкультурної компетенції.

Академічна мобільність студентів є конкурентною перевагою майбутнього фахівця на ринку праці і в освітньому процесі, оскільки набирає все більшого значення для успішної інтеграції українських закладів вищої освіти у міжнародний простір [1, с.22].

Для фахівців стає важливим рівень сформованості їхньої іншомовної комунікативної компетентності та готовності до професійного усного та писемного спілкування англійською мовою.

Науковиця В. Триндюк вважає, що готовність майбутніх фахівців до академічної мобільності охоплює професійну підготовку, мовну підготовку, тобто необхідно приділяти більше уваги іншомовній комунікативній готовності студентів, яка сприяє міжнародній мобільності, дає змогу контактувати з фахівцями і студентами, учасниками різних освітніх проєктів. Важливість англійської мови для доступу та розширенню освітніх і професійних можливостей відображена в ряді освітніх стратегій, де володіння англійською мовою є вагомим питанням. Участь у освітніх програмах, проєктах та міжнародна співпраця є пріоритетом розвитку освіти [4].

Висновки. Отже, вивчення іноземних мов в умовах академічної мобільності є важливим елементом освіти сучасного студента. Цей підхід дозволяє здобувачам освіти не лише вдосконалювати мовні навички, а й розвивати міжкультурну компетенцію, сприяти їхньому академічному та професійному зростанню, а також розширювати горизонти своїх можливостей у міжнародному співтоваристві. Важливо також використовувати комунікативні методики, активне спілкування з носіями мови, а також практичне застосування здобутих знань у реальних ситуаціях.

Список використаних джерел:

1. Антоненко І.І., Чіжова Н.В. Роль англійської мови в академічній мобільності студентів. 2021 — Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. УДК 316.444: 378:811.111'243. С. 22-25. URL: https://chasopys.ps.npu.kiev.ua/archive/81/7.pdf
2. Вороніна К.В., Валійова Т.Б. Іноземна мова як ресурс академічної мобільності студентів в закладах вищої освіти. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах: зб. наук. пр. / [за ред. А.В. Сущенко

(голов. ред.) та ін.]. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2023. Вип. 86. 292 с. URL: http://pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2023/86/5.pdf
3. Про вищу освіту: Закон України від 28 грудня 2014 року № 37-38, ст. 2004. Відомості Верховної Ради України. 2004. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text (дата звернення: 2.02.2023).
4. Триндюк В. А. Формування готовності до академічної мобільності у студентів вищого технічного навчального закладу : автореф. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Львів, 2017. 22 с.
5. Bryntseva O. Foreign languages as means of students' professional mobility development. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах: збірник наукових праць Запоріжжя : КПУ, 2020, № 68, Т. 1., с. 212-216.

УКРАЇНСЬКА МОВА — ЦЕ СИМВОЛ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВОБОДИ

Кристина Глушко, Ніна Тіганова,
здобувачі першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 035 «Філологія»,
Полтавський інститут економіки і права
Науковий керівник: Наталія Рябокінь,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри філології та соціально-гуманітарних дисциплін,
Полтавський інститут економіки і права

Українська мова виступає як ключовий елемент формування та вираження національної ідентичності українського народу. Вона відображає його культурні, історичні, соціальні та етнічні особливості. Через мову людина висловлює свої думки, емоції, спілкується з оточуючим світом, передає знання та сприймає інформацію.

Українська мова має довгу історію та багату культурну спадщину, відображаючи багатогранність українського народу через різноманіття діалектів, лексики, фразеології та мовних традицій. Вона є символом національної свободи та незалежності, боротьби за збереження національної ідентичності в умовах імперських та колоніальних режимів. Протягом історії України мова завжди була не лише засобом комунікації, а й інструментом боротьби за національну незалежність та культурну самостійність.

Українська мова відігравала ключову роль у багатьох історичних подіях, таких як Літописи, Козацькі держави, національне відродження в XIX столітті та боротьба за незалежність у XX та XXI століттях. Вона об'єднувала людей навколо спільної ідеї, сприяла збереженню національної ідентичності та культурного самовизначення.

Під час різних періодів українська мова була обмежувана та пригнічувалася з боку колонізаторів або авторитарних режимів. Проте, незважаючи на це, українці завжди воліли зберігати та захищати свою мову, вважаючи її символом національної гідності та свободи.

Сьогодні українська мова продовжує відігравати важливу роль у зміцненні національної єдності, розбудові демократичного суспільства та підтримці національної культури. Вона є важливим елементом у формуванні національної свідомості та патріотизму серед українців.

Збереження та розвиток української мови є важливим завданням для українського суспільства. Підтримка мови сприяє утвердженню культурної самосвідомості та національного самовизначення, зміцненню духовних зв'язків між поколіннями та збереженню історичної пам'яті.

Таким чином, українська мова не лише є ключовим елементом національної ідентичності, але й відіграє важливу роль у формуванні та збереженні культурного та історичного спадку українського народу.

ПЕРЕКЛАД З УКРАЇНСЬКОЇ СЬОГОДНІ ТА ЙОГО ВНЕСОК В ПЕРЕМОГУ НАД ОКУПАНТАМИ

Людмила Данилюк,
кандидатка філологічних наук, доценткa,
професорка кафедри філології та соціально-гуманітарних дисциплін
Полтавського інституту економіки і права
ЗВО «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»

Переклад у сучасному світі виступає важливим засобом комунікації між людьми, які розмовляють різними мовами й належать до різного лінгвокультурного ареалу, тому таку комунікацію зазвичай називають міжкультурною комунікацією. *Міжкультурна* комунікація- це багатофункціональна система взаємодії представників різних культур , які різняться своїми інтересами, та потребами у різних сферах життєдіяльності.

В той час, як в українській мові ми вживаємо, зазвичай, термін «міжкультурна комунікація» (а останнім часом і «крос-культурна «комунікація) для позначення спілкування на різних мовах представників різних країн, в англійській мові термін *«cross-cultural communication»* вживається ширше, тобто не лише, коли йдеться про спілкування на міжнародному рівні представників різних народів (культур), але і при спілкуванні в одній державі представників різних етносів, різних національних груп, як, скажімо, у США [2, с.3], хоча вживається, при цьому, і інший термін- *intercuctural communication.*

Переклад в теорії перекладознавства розглядають як вторинну комунікацію, тобто, не безпосереднє спілкування людей, а опосередковане, через третю особу, а саме – перекладача.

Термін «міжкультурна комунікація» певною мірою співвідноситься з поняттям і терміном «діалог культур», оскільки у процесі перекладу взаємодіють не лише дві мови, а й дві культури, які мають національну специфіку, оскільки кожний народ володіє певною сформованою системою культурних і соціальних відносин.

У міжкультурній комунікації переклад відіграє важливу роль, оскільки є засобом, який забезпечує можливість спілкування між людьми, що говорять різними мовами. Роль як усного, так і письмового перекладу щодалі все зростає, причому, як зазначає Ілько Корунець, чи не найбільше його роль зростає як одного із засобів зміцнення безпеки держави [1, с.13-14].

Процес перекладу має два складника: мову та культуру, які є нероздільні. Ознайомлення з культурою іншого народу – одна з найважливіших функцій перекладу. Переклад є в центрі міжкультурної комунікації та має надзвичайну вагу для підтримки безпосередніх зв'язків між людьми, які належать до різних лінгвокультурних ареалів, та їхнього порозуміння..

З точки зору теорії міжкультурної комунікації, під час перекладу, коли необхідно іншою мовою передати не лише зміст тексту, але і адекватне розуміння його, коли те, що є зрозумілим носіям однієї культури, через культурні відмінності, може бути незрозумілим представникам іншої. Тому завданням перекладу, окрім пошуку еквівалентних мовних відповідників, є, також, і надання (там де це необхідно) необхідних для розуміння лінгвокультурологічних пояснень, наприклад, що означає і коли вживається в українській мові фраза *«дати гарбуза»*.

Перекладач сприймає іншомовну текстову діяльність з позиції лінгвокультури іншомовного соціуму, а потім переходить на рідні коди. Тому для якісного і грамотного перекладу, перекладачеві необхідно приділяти також велику увагу вивченню як іноземної, так і рідної мови та культури.

У сучасному світі, в умовах інтенсивного розвитку різноманітних міжнародних (двосторонніх і багатосторонніх) відносин та співробітництва, в добу політичної та економічної глобалізації переклад займає особливе місце і є сьогодні актуальною проблемою для України в такий важкий час боротьби проти підступного російського агресора, коли успішна міжнародна міжкультурна комунікація, спрямована на підтримку України, на формування та ефективну діяльність антирашистської коаліції.

Необхідність у підготовці фахових перекладачів стрімко зростає в Україні з часів отримання нею незалежності. Для задоволення цього запиту в усіх регіонах у різних навчальних закладах, з'явилися і функціонують факультети, відділення чи спеціальності з підготовки перекладачів, фахових або галузевих. Щороку випускається чимало фахових перекладачів, але їх все одно бракує. Так, перекладачів сьогодні багато, але хороших – бракує, тому що хороший фаховий перекладач формується роками наполегливого навчання і самовдосконалення. Хороший перекладач – це митець, який вільно володіє іноземною (зазвичай не однією) та рідною мовами, так і рідною, а також добре обізнаний у багатьох сферах життєдіяльності народів, мови які він використовує у своїй роботі, насамперед це народні традиції, та звичаї, історія, культура, мистецтво, література, релігія, політичні, правові та економічні особливості. Маючи такі фундаментальні знання перекладач неодмінно стає творчою особистістю, митцем, письменником, словом – хорошим перекладачем, особистістю у перекладі та гордістю нації.

Сьогодні в Україні війна. Україна потребує підтримки народів світу. «Народними дипломатами» стають тисячі українців, які сприяють порозумінню між народами країн світу, донесенню до них правди про Україну та її проблеми.

Сьогодні світ знає про Україну набагато більше ніж 2 чи 5 років тому, знає правду, а не рашистські фейки про страшних жорстоких українців-бендеровців, чи якихось неофашистів. Що народи Азії, Африки, Південної (та і Північної) Америки насправді знають про Україну? Надзвичайно мало, якщо їм не траплялося особисто побувати в Україні можливо, на навчанні, як турист чи у справах. Більшість людей мають лише коротку інформацію з новин світу (яка не всіх і цікавить), і в якій нелегко розібратися.

З початком повномасштабного вторгнення Росії у 2022 році в Україну моя знайома американка- бібліотекар, Кірстен, (яка іще до початку війни 2014 року працювала в Україні, а саме у Полтавських закладах освіти як волонтерка від Корпусу Миру) звернулася з проханням допомогти їй знайти ту літературу, яку вона могла б порадити своїм читачам, які щодня почали приходити у її

бібліотеку і просити дати щось почитати про Україну. Чому виникла така зацікавленість і потреба? Тому, що Україна привернула до себе увагу своєю відвагою і рішучістю захищати свою свободу та демократичні принципи , що цінується завжди й усім демократичним світом. Народи побачили Україну на карті світу як суверенну державу, а не один з регіонів Росії. А ще тому, що художньої та суспільно-політичної цікавої та правдивої інформації про Україну, українців, їх звичаї, традиції, культуру та історію у іноземних країнах обмаль.

Бачення України сьогодні, та відношення до неї, безумовно змінюється.

Світ навколо змінюється, краще розуміючи сьогоднішні реалії та виклики, але всякі зміни, зазвичай, відбуваються дуже повільно, оскільки багаторічні стереотипи живучі, а Росія не припиняє отруювати брехнею свідомість не лише свого народу, але й усіх, кого може «дістати». Що ми (філологи, перекладачі) можемо протиставити цій умисній убивчій пропаганді?

Справою честі та життєвою необхідністю для кожного свідомого Українця сьогодні є боротися за виживання і збереження своєї національної ідентичності та суверенітету країни, роблячи особистий внесок у боротьбу над ворогом задля нашої перемоги.

Філологи-перекладачі мають можливість сьогодні доносити світу у доступний спосіб (англійською мовою) правду про Україну і українців, знайомити людство з багатовіковою історією боротьби українського народу за свою незалежність, а також з багатющим культурним надбанням українського народу, його життям та сьогоденням, що неодмінно спонукатиме демократичний світ, духовні та моральні цінності якого, як виявляється, сповідує і Україна, відстоюючи їх у важких боях, до активної підтримки українців у їхній справедливій борні. Переклади сучасних українських творів англійською мовою, надання можливості англомовному світові познайомитися з культурою та історією українців - є одним з найактуальніших напрямків сучасного українського перекладу. Час долучатися і ставати народними послами миру від України, долаючи усі труднощі опанування перекладом як мистецтвом, як творчою діяльністю в ім'я миру і перемоги над підступним ворогом.

Список використаних джерел:

1. Корунець І.В. Вступ до перекладознавства. Підручник. – Вінниця: Нова Книга, 2008.- 512 с.
2. Janet Madden-Simpson and Sara M. Blake. Emerging Voices. A Cross-Cultural Reader/ Readings in the American Experience. El Camino College. Holt, Rinehart and Winston, Inc.

ВІЙСЬКОВИЙ ПЕРЕКЛАДАЧ ТА ЙОГО ЗНАЧЕННЯ У ВІЙСЬКОВИЙ ПЕРІОД

Анна Дейнека,
здобувачка другого магістерського рівня вищої освіти
спеціальності 035 «Філологія (Переклад)»
Полтавський інститут економіки і права
Науковий керівник: Наталія Рябокінь,
канд. філ. наук, доцент,
завідувач кафедри філології та соціально-гуманітарних дисциплін,
Полтавський інститут економіки і права

Існування перекладацької діяльності сягає своїм корінням сивої давнини, кожна історична доба якої характеризується зв'язком теоретичних і методологічних положень перекладацької діяльності зі світоглядними позиціями й методологією певних наук. На цих основоположних засадах виникла теорія перекладу. Функціонування розвиненого громадянського суспільства неможливо уявити без кваліфікованих перекладачів і здійснюваної ними діяльності [3].

Військовий переклад розвивався крізь століття. Зміст сучасної військової термінології досить динамічний. Він постійно змінюється та набуває нові якості. Різні терміни з'являються через появу нових видів озброєння, військової техніки та реконструкцію військової сили. У військовому перекладі велике значення має точність перекладу, так як перекладений матеріал може служити основою для прийняття важливих рішень, проведення військових операцій і т.д. Тому адекватність перекладу військових матеріалів передбачає не тільки точну передачу змісту матеріалу, але і більш ретельну передачу його структурної форми, порядку частин і розташування матеріалу, послідовності викладу і ряд інших факторів, які можуть здаватися непотрібними, формальними, але мають велике значення для військового фахівця [5].

Військовий переклад в Україні постійно розвивається завдяки інтенсифікації заходів міжнародного оборонного співробітництва, переходу Збройних Сил України на стандарти НАТО, необхідності перекладу важливих військово – політичних документів, а також усного та письмового військово технічного та військово – спеціального перекладу текстів різних жанрів та стилів [2,с. 108].

Військовий перекладач – це офіцер-філолог, професійно підготовлений компетентний, міжмовний і міжкультурний посередник, який є головним суб'єктом лінгвістичного забезпечення військ і володіє сформованими на професійному рівні міжкультурними, білінгвальними, психолінгвістичними, мовленнєво-розумовими, комунікативними компетенціями для виконання функцій і завдань службової діяльності [1, с. 13].

Формування спеціальних вимог до військового перекладача ґрунтується на загальних до його професійної компетентності, що передбачає володіння культурною, мовною, референційною, технічною, стилістичною й фонетичною компетенціями [4, с. 232–236]. Узагальнені вимоги до військового перекладача зводяться до наявності високої морально-політичної свідомості й витримки, пильності й непримиренності до ворожої ідеології, безмежної відданості, усвідомлення свого громадянського обов'язку; наявності високої професійної підготовки, глибоких оперативно-тактичних і військово-технічних знань; наявності достатньої психологічної й гарної фізичної підготовки, володіння практичними навичками роботи з технічними засобами зв'язку; доско-

нале знання рідної та іноземної мов, правильна, грамотна й швидка передача необхідної інформації; володіння військовою термінологією, обізнаність з військовою справою й особливостями організації армії, з її стратегією, оперативним мистецтвом і тактикою, озброєнням і бойовою технікою; опанування всіма видами письмового й усного перекладів.

Військовий перекладач є ключовою фігурою у військовий період, виконуючи ряд важливих функцій, що забезпечують ефективну комунікацію та взаємодію між військовими підрозділами різних країн, а також між військовими та цивільним населенням. Основні ролі та значення військового перекладача в час військового періоду включають:

Забезпечення взаєморозуміння: Військові перекладачі допомагають у перекладі усних та письмових комунікацій, забезпечуючи точне розуміння між різними мовними групами.

Підтримка дипломатичних відносин: Перекладачі сприяють ефективній комунікації між представниками різних країн і культур, що може бути особливо важливим у контексті міжнародних операцій та коаліцій.

Підтримка місій з гуманітарної допомоги: У зонах конфліктів військові перекладачі допомагають координувати зусилля з надання допомоги цивільному населенню, працюючи з місцевими організаціями та мешканцями.

Переклад для розвідки та оперативної діяльності: Перекладачі можуть бути залучені до перекладу матеріалів розвідки, повідомлень від місцевих джерел та інших інформаційних ресурсів, що мають стратегічне значення.

Супровід та підтримка військових операцій: Під час військових операцій перекладачі часто працюють з військовими підрозділами, допомагаючи їм взаємодіяти з місцевим населенням або представниками інших військових сил.

Враховуючи ці ролі, військові перекладачі відіграють критичну роль у забезпеченні ефективної комунікації, безпеки та взаєморозуміння в умовах військового періоду. Їхня робота є важливою для успіху військових операцій та зміцнення зв'язків між військовими силами та місцевими громадами.

Список використаних джерел:

1. Балабін В.В. Теоретико-концептуальні основи військового –перекладу. Філологічні трактати. 2018. № 1. Т. С. 7-18.
2. Нікіфорова О.М. передумови становлення наукової школи військового перекладу в Україні. Лінгвістика XXI століття. 2015. С. 107-120.
3. Терехова С. І. Вступ до перекладознавства. (Сучасні проблеми і теорії. Діяльність перекладача. Основи техніки перекладу): навч. посіб. 2-ге вид., переробл. та допов. Київ : Вид. центр КНЛУ, 2002. 163 с.
4. Чередниченко О. І. Про мову і переклад. Київ : Либідь, 2007. 284 с.
5. Osoblyvosti perekladu viiskovoi terminolohii. URL: https://revolution.allbest.ru/languages/00249822_0.html (data zvernennia: 10.12.2020

КУЛЬТУРА МОВЛЕННЯ В ЖУРНАЛІСТСЬКІЙ ПРАКТИЦІ

Дар'я Дорогокупля,
здобувачка перед вищого рівня вищої освіти
спеціальності 061 «Журналістика»,
Полтавський фаховий коледж
Науковий керівник: Наталія Рябокінь,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри філології та соціально-гуманітарних дисциплін,
Полтавський інститут економіки і права

Сьогодні хочу звернути вашу увагу на один із ключових аспектів журналістики – культуру мовлення. Це поняття не лише визначає якість текстів, що ми створюємо, але й впливає на сприйняття інформації нашими читачами та слухачами. Культура мовлення важлива як для письмової, так і для усної журналістики, і вимагає від нас уважності до деталей, точності висловлювань та поваги до аудиторії. Які ж основні характеристики культури мови журналіста:

1. Точність і достовірність: журналісти зобов'язані забезпечувати точність та достовірність інформації, яку ми передаємо. Це означає перевірку фактів, джерел і подій перед публікацією або виступом. Наша мета – надати наочну картину ситуації, уникнувши спекуляцій або непідтверджених тверджень.

2. Чіткість і доступність: ми повинні уникати складних термінів та фраз, які можуть бути незрозумілими для наших читачів або слухачів. Краще використовувати просту, зрозумілу мову, щоб зробити нашу інформацію доступною для широкого кола аудиторії.

3. Етика та повага: у журналістиці мовлення має бути завжди супроводжене етичними принципами. Ми повинні бути обережними зі словами, які можуть образити або обманути нашу аудиторію. Повага до інших – це основний принцип, який повинен керувати нашим мовленням.

4. Стиль та тон: кожен журналіст має свій стиль, але важливо зберігати адаптивність до різних жанрів та форматів. Ми повинні володіти різними стилями мовлення, від формального до неформального, в залежності від ситуації та цільової аудиторії.

5. Самоконтроль і вдосконалення: не менш важливою є постійна саморефлексія і вдосконалення нашого мовлення. Ми повинні постійно працювати над розвитком нашої мовної компетентності, вивченням нових слів, виразів та технік комунікації.

Отже культура мовлення – це ключовий аспект журналістики, який визначає якість та ефективність нашої роботи. Шлях до вдосконалення цього вміння ніколи не закінчується, але завдяки нашій увазі до деталей та постійній практиці можемо розвивати наші навички та надавати нашій аудиторії інформацію на найвищому рівні. Культура і техніка мовлення в журналістиці посідає чільне місце, оскільки слово є одним із інструментів професійної діяльності журналіста в цій галузі. Від того, наскільки він має багатий словниковий запас, наскільки розвинута в нього культура мови, наскільки володіє він технікою мовлення та ораторським мистецтвом, багато в чому залежить його професійна майстерність, імідж та успіх.

ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДУ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ ПОЛІСЕМАНТИЧНОЇ АНГЛОМОВНОЇ ЛЕКСИКИ

Любов Єршова,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 035 "Філологія",
Полтавський інститут економіки і права
Науковий керівник: Людмила Данилюк,
к.ф.н., доцент,
професор кафедри філології та соціально-гуманітарних дисциплін
Полтавський інститут економіки і права

Полісемія – (грецьк. Polysemos – багатозначний) це явище в мові, коли одне слово має кілька різних значень або відтінків смислу. Це явище може виникати внаслідок різних контекстів, культурних впливів та еволюції мови. Полісемія є важливим аспектом мови, що впливає на розуміння тексту та його переклад в подальшому. Це явище широко поширене в багатьох мовах світу та інколи здатне викликати значні труднощі як серед їх знавців так і серед перекладачів, оскільки в деяких випадках, незважаючи на однакове написання слів, їх семантика виявляється абсолютно різною.

Найпоширеніші причини виникнення та використання полісемії в мові є такі як:

1. Обмеженість мовної системи та різниця між інформацією, яку необхідно засвоїти та об'ємом пам'яті людини (як спосіб описати велику кількість різноманітних явищ одним словом) [1].
2. Контекстуальний вплив, коли одне слово має різні значення в залежності від контексту, у якому воно вживається.
3. Зміна використання слова протягом часу може призвести до подальшого розвитку нових значень або відтінків смислу (фактор з історичним підтекстом).
4. Різні культурні та соціологічні фактори можуть призводити до розширення значень слова або ж виникнення нових варіантів його вживання.
5. При частому вживанні слова в різних контекстах, його значення може розширюватися або поступово змінюватися з часом.
6. Слова можуть отримувати нові значення завдяки поетичним або метафоричним переносам і використанням їх в зазначених контекстах.

Таким чином розуміємо що багатозначність, тобто полісемія є на так званій стадії розвитку та набирає обертів в лексикології, також з часом таких слів буде набагато більше, тож знавці та перекладачі зштовхуються з такою проблемою і мають постійно розвиватися з цілях покращити свої мовні здібності.

На даному етапі розвитку можемо сказати що приблизно **40%** слів англійської мови – багатозначні. Деякі лексичні одиниці мають більше ніж тридцять різних значень, наприклад такі як: set, get aoo run. Серед варіантів їх тлумачення є як більш так і менш поширенні у вживанні. Полісемантичні слова спричиняють складнощі тим, що в контексті частіше перекладають їх первинне значення, адже процес перекладу не є простою заміною одиниць однієї мови одиницями іншої, а, навпаки, це складний процес, який містить цілу низку операцій, знання яких перекладачем є запорукою адекватного перекладу [2].

Мається на увазі асоціація слова з конкретним образом поняття чи явища, що виникли вперше при його вивченні у свідомості мовця[3]. Таким чином, можливо первинне значення слова «landslide» для перекладача - «зсув», в той час як в контексті воно означає «рішучу "перемогу на виборах» або ж «deposition» - «відкладення; нашарування»; «письмові покази під присягою».

В кожному з видів перекладу є свої особливості та нюанси. Беручи до прикладу усний синхронний, відразу спостерігається, що тлумачення багатозначних слів може бути некоректним, адже думка мовця не завершена повністю, тому перекладач має передбачити подальший розвиток речення. В усному перекладі усного мовлення до багатозначних слів можна також віднести омофони, які в деяких випадках складно тлумачити. Наприклад: «His favourite cereal is «Krusty»» а «His favourite serial is «Krusty» [4].

Найменше проблем виникає під час усного послідовного та письмового перекладу, адже відомий контекст та повна, цілісна думка мовця, що дає змогу правильно інтерпретувати значення полісемантичних слів. Інколи неможливо визначити повністю ситуацію та мовне середовище, в якому застосовуються багатозначні слова. Це може трапитися під час письмового перекладу певного фрагменту, частини, наприклад, наукового тексту. Важливим є усвідомлення його змісту та переклад в ньому термінів. Якщо даної інформації в тексті не достатньо, варто самостійно дізнатися про тему більше для того, щоб обрати вірний варіант перекладу технічних визначень.

Терміни застосовуються в певних галузях науки, тому вони повинні мати одне конкретне значення для чіткого опису та представлення явища або предмета. Однак є думки щодо можливості їх багатозначності, а саме наявності двох значень. В цьому випадку полісемію в термінології можна пояснити тим, що перше значення характеризує явище в його загальних рисах, а друге окреслює більш детально та надає слову конкретики. За допомогою такої системи перекладу термінів, збільшується шанси здійснити адекватний переклад відповідно до контексту. У багатьох випадках умови використання мовної одиниці у контексті змушують перекладача відмовитись від використання мовної одиниці регулярного відповідника і знайти такий варіант перекладу, який би найбільш повно передав значення цієї одиниці у даному контексті [5].

Проаналізувавши інформацію щодо порушеною теми, хочемо зазначити, що в деяких випадках для полегшення та допомоги в процесі перекладу багатозначних слів можна використовувати системи машинного перекладу. На основі алгоритмів, котрі використовують формальну граматику мови та статистичні данні, система будує список унікальних ознак для певної мови, вживання конкретних слів в конкретних контекстах. В даній ситуації, значення слова може змінюватися від збільшення або зменшення контексту, додавання або відкидання інформації. Таким чином, це також може стати причиною не зовсім коректного перекладу.

Виходячи з вище сказаного, можна зробити висновок, що контекст під час перекладу багатозначних слів відіграє важливу роль. Від знання того, що було або ще буде сказано, усний перекладач має можливість вдалого тлумачення та передачі змісту повідомлення. Без мовного оточення (контексту), в якому безпосередньо вживаються полісемантичні лексичні одиниці, можливість виконати адекватний переклад малоймовірна або відсутня.

Наведемо декілька прикладів полісемантичної лексики:

Snowflake – сніжинка; людина, яку легко образити, котра є вразлива як “сніжинка”

Run:
- To run (бігати)
- To run a business (керувати бізнесом)
- To run water (про робити воду)

Set:
- To set the table (накривати стіл)
- A set of keys (набір ключів)
- To set a goal (встановлювати ціль)

Point:
- A point in a discussion (точка в дискусії)
- A point on a map (точка на карті)
- To point at something (вказувати на щось)

Bat:
- A bat (летюча миша)
- A baseball bat (бейсбольна бита)
- To bat one's eyelashes (моргати віями)

Book:
- A book to read (книга для читання)
- To book a flight (забронювати переліт)
- A booking in a hotel (бронювання в готелі)

Список використаних джерел:

1. Сога Л. В. (2016). Полісемія як мовна універсалія в системі європейських мов. Науковий огляд, (152), 90-103.
2. Сітко, А.В. (2011). Відтворення комунікативної семантики англійських інтерогативних конструкцій у перекладі (автореф.дис.).Одеса, Україна
3. Mason, J., Knisely, E., Kendall, J. (1978). Effects of polysemous words on sentence comprehension. (40 P.). Illinois: Champaign.
4. “Особливості перекладу багатозначних слів” навчальний посібник Національний авіаційний університет ст.44 2020р.
5. Сітко, А.В. (2009). Роль контексту під час перекладу інтерогативних висловлювань. Мовні і концептуальні картини світу: зб. наук. праць. К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка.

УКРАЇНСЬКА МОВА - ВАЖЛИВИЙ ЕЛЕМЕНТ У ФОРМУВАННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ ТА ПАТРІОТИЗМУ УКРАЇНЦІВ

Владислав Золотаренко, Діана Мустафаєва,
здобувачі першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 035 «Філологія»,
Полтавський інститут економіки і права
Науковий керівник: Наталія Рябокінь,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри філології та соціально-гуманітарних дисциплін,
Полтавський інститут економіки і права

Українська мова є важливим елементом у формуванні національної свідомості та патріотизму серед українців. Оскільки, українська мова несе в собі багату культурну спадщину та історичні зв'язки. Вона є засобом спілкування не лише у сучасному житті, але і сприяє розумінню минулого, культурних традицій та цінностей, які утверджують українську ідентичність.

Володіння рідною мовою дозволяє людині виражати свої думки, емоції та ідеї найточніше. Це важливо для формування особистої ідентичності та самосвідомості.

Українська мова відіграє важливу роль у збереженні та відновленні національної свободи та незалежності. Її використання як офіційної мови в державних установах, освітніх закладах та засобах масової інформації сприяє утвердженню суверенітету та незалежності України.

Володіння рідною мовою підсилює почуття любові до рідного краю та сприяє формуванню патріотичних почуттів серед громадян. Українська мова є символом єдності та спільної історії всього українського народу. Вона об'єднує українців, незалежно від їхнього місця проживання чи соціального статусу, навколо спільної мовної спадщини та культурних традицій.

Українська мова не лише засіб комунікації, але й символ національного самовизначення та самовираження. Вона відображає духовність, історичність та унікальність українського народу, допомагаючи зберегти історичну пам'ять та утверджувати національну ідентичність.

Українська мова також є засобом збереження та передачі культурних цінностей, традицій та звичаїв з покоління в покоління. Вона сприяє утвердженню національного самосвідомості та формуванню почуття патріотизму серед українців, надаючи їм можливість бути частиною спільного культурного та історичного спадку.

Отже, українська мова не лише є засобом спілкування, але й символом єдності, спільної історії та культурної самосвідомості всього українського народу. Українська мова відіграє важливу роль у формуванні національної свідомості та патріотизму серед українців, сприяючи збереженню культурної та ідентичної цілісності українського народу.

ДО ПИТАННЯ ПЕРЕКЛАДУ ЮРИДИЧНИХ ТЕРМІНІВ

Лідія Купченя,
здобувачка вищої освіти другого (магістерського) рівня
спеціальності 085 «Філологія»
Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна»
Науковий керівник: Наталія Рябокінь,
канд. філол. наук, доцент,
завідувач кафедри філології та соціально-гуманітарних дисциплін
Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна»

Очевидно, що так само, як регулювання суспільних відносин неможливе без розуміння сутності цих відносин, так і переклад юридичної термінології вимагає глибокого усвідомлення значення тих правових категорій, що перекладаються з однієї мови на іншу.

Важливою особливістю української юридичної термінології є те, що сучасна правова система України базується на двох основах: романо-германській та англо-американській. Якщо на початку 90-х років XX століття вважалось, що підгрунтям української системи права є напрацювання юристів, що сягають своїм корінням стародавнього Риму, то з проголошенням в Конституції України – основному законі держави, стратегічного курсу на набуття Україною повноправного членства в Європейському Союзі та Організації Північноатлантичного договору [1], акценти змістились. Поступово законотворення, практика застосування законодавства та судочинство усе більше враховують напрацювання англо-американської правової системи.

Зміни вплинули й на систему освіти правника. Якщо ще на початку XXI століття студент-юрист вивчав латинську мову, то нині здобувачі вищої освіти спеціальності 081 «Право» не отримують знань у відповідній сфері. Натомість усе більше уваги приділяється вивченню англійської чи інших європейських мов. Наприклад, для вступу на навчання на магістратуру зі спеціальності 081 «Право» необхідно скласти єдиний вступний іспит на знання іноземної (здебільшого, англійської) мови.

Аналіз навчальної літератури, рекомендованої для вивчення англійської мови, свідчить про наявність суттєвих відмінностей у розумінні терміну «право». Так, зміст цього поняття включає фундаментальні засади існування та взаємодії людських спільнот, процеси тлумачення правил такої взаємодії і практику їх застосування [2]. Дійсно, джерелом права у Великобританії та інших державах англо-американської системи права, в основному, є правовий прецедент, зокрема судовий [3].

Разом з тим, в Німеччині, Італії, інших державах, звичним є керуватися нормами права, що офіційно утверджені державою. Відповідно до цього, і права визначається, як заснована на уявленні про справедливість міра свободи і рівності, що відображає потреби суспільного розвитку, яка у своїй основі склалася в процесі повторюваних суспільних відносин і визнається та охороняється державою [2, с. 148]. Тут мова йде, насамперед, про закони та підзаконні нормативно-правові акти керівників держави (президента, уряду, міністра тощо).

Таким чином, відмінність у джерелах права обумовлює розбіжності у розумінні права загалом, що важливо враховувати як при перекладі юридичних

термінів з однієї мови на іншу, так і при використанні права таких важливих міжнародних спільнот, як Світова організація торгівлі та Європейський Союз.

Список використаних джерел:

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996. Харків: Фоліо, 2023, 160 с.
2. New Webster's Dictionary and Thesaurus of the English School, Home and Office Edition. 230,000 entries. 1,248 pages. [hardcover] Webster [Jan 01, 1995]
3. Загальна теорія держави і права: [Підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів]; за ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України М. В. Цвіка, д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України О. В. Петришина. Харків: Право, 2009. 584 с.

REGARDING THE TRANSLATION OF LEGAL TERMS

Lidia Kupchenya,
obtaining higher education of the second (master's) level
specialty 085 "Philology"
Poltava Institute of Economics and Law of the University "Ukraine"
Academic supervisor: Nataliya Ryabokin,
Ph.D. Philol . of Sciences, associate professor,
head of the department of philology and social and humanitarian disciplines
Poltava Institute of Economics and Law of University "Ukraine"

It is obvious that just as the regulation of social relations is impossible without understanding the essence of these relations, the translation of legal terminology requires a deep understanding of the meaning of those legal categories that are translated from one language to another.

An important feature of Ukrainian legal terminology is that the modern legal system of Ukraine is based on two foundations: Romano -Germanic and Anglo-American. If at the beginning of the 90s of the 20th century it was believed that the basis of the Ukrainian legal system was the work of lawyers with roots in ancient Rome, then with the proclamation in the Constitution of Ukraine - the basic law of the state, a strategic course for Ukraine to acquire full membership in the European Union and the Organization of the North Atlantic Treaty [1], the emphasis shifted. Gradually, law-making, the practice of applying legislation and the judiciary increasingly take into account the development of the Anglo-American legal system.

The changes also affected the legal education system. If at the beginning of the 21st century, a law student studied the Latin language, now students of higher education in the specialty 081 "Law" do not receive knowledge in the relevant field. Instead, more and more attention is paid to learning English or other European languages. For example, for admission to master's studies in the specialty 081 "Law", it is necessary to pass a single entrance exam on knowledge of a foreign (mostly English) language.

The analysis of the educational literature recommended for learning the English language indicates the existence of significant differences in the understanding of the term "law". Thus, the content of this concept includes the fundamental principles of the existence and interaction of human communities, the processes of interpretation of the rules of such interaction and the practice of their application [2].

Indeed, the source of law in Great Britain and other countries of the Anglo-American legal system is mainly legal precedent, in particular judicial [3].

At the same time, in Germany, Italy, and other countries, it is customary to be guided by legal norms officially approved by the state. Accordingly, rights are defined as a measure of freedom and equality based on the idea of justice, which reflects the needs of social development, which is basically formed in the process of repeated social relations and is recognized and protected by the state [2, с. 148]. Here we are talking, first of all, about the laws and by-laws of the heads of state (president, government, minister, etc.).

Thus, the difference in the sources of law causes differences in the understanding of law in general, which is important to consider both when translating legal terms from one language to another, and when using the law of such important international communities as the World Trade Organization and the European Union.

References:

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996. Харків: Фоліо, 2023, 160 с.
2. New Webster's Dictionary and Thesaurus of the English School, Home and Office Edition. 230,000 entries. 1,248 pages. [hardcover] Webster [Jan 01, 1995]
3. Загальна теорія держави і права: [Підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів]; за ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України М. В. Цвіка, д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України О. В. Петришина. Харків: Право, 2009. 584 с.

ПРАКТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІНГВІСТИКИ У ПІДНЕСЕННІ НАЦІОНАЛЬНОГО ДУХУ В СВІТІ

Євген Москаленко, Роман Талаш,
здобувачі другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 035 «Філологія»,
Полтавський інститут економіки і права
Науковий керівник: Наталія Рябокінь,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри філології та соціально-гуманітарних дисциплін,
Полтавський інститут економіки і права

Українська лінгвістика має великий практичний потенціал у піднесенні національного духу в світі з кількох причин.

Зокрема це мовна ідентичність: мова – це ключовий елемент національної ідентичності. Українська мова відображає культурні та історичні аспекти українського народу. Її вивчення та просування у світі сприяє утвердженню української ідентичності та підвищенню національного самовідчуття серед українців усього світу.

Міжкультурне спілкування: знання української мови та культури робить можливим ефективне міжкультурне спілкування. Це сприяє встановленню міжнародних зв'язків, розумінню та повазі до української культури в інших країнах.

Публічна дипломатія: українська лінгвістика може використовуватися для підтримки зовнішньої політики та публічної дипломатії. Пропагування

української мови і культури в інших країнах сприяє позитивному іміджу України, її визнанню та розумінню на міжнародній арені.

Літературна спадщина: українська мова є носієм багатої літературної спадщини, що включає в себе твори відомих українських письменників та поетів. Поширення цих творів у світі допомагає підвищити інтерес до української культури та сприяє її відомості на міжнародному рівні.

Навчання та дослідження: українські вчені у сфері лінгвістики вносять важливий внесок у світову науку, досліджуючи мовні процеси, розвиваючи методи вивчення мови, а також допомагаючи у підготовці мовних ресурсів для комп'ютерної обробки.

Загалом, українська лінгвістика має великий потенціал у піднесенні національного духу в світі через свою здатність сприяти розумінню та визнанню української культури, підтримувати міжнародні зв'язки та сприяти науковому та культурному обміну.

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЇ ФІЛОЛОГА-ПЕРЕКЛАДАЧА У ВІЙСЬКОВИЙ ЧАС

Наталія Рябокінь,
кандидат філологічних наук, доцент,
завідувач кафедри філології та соціально-гуманітарних дисциплін,
Полтавський інститут економіки і права

Тема професії філолога-перекладача у військовий час не лише актуальна, а й надзвичайно важлива в контексті сучасних геополітичних реалій та воєнних конфліктів.

Філолог-перекладач у військовий час виконує роль ключового посередника між різними культурами, мовами та національностями. Його завдання полягає в тому, щоб забезпечити розуміння та комунікацію між різними сторонами конфлікту, а також управлінськими та військовими командами. Зосередимо увагу на важливих моментах цієї професії:

1. Мовна компетентність: філолог-перекладач повинен володіти не лише мовою оригіналу, але й мовою перекладу на високому рівні. У військових операціях це особливо важливо, оскільки невірний або недостатньо точний переклад може призвести до непорозумінь, конфліктів або навіть загроз для життя.

2. Культурна грамотність: порозуміння культурних особливостей та традицій інших народів і націй є ключовим для успішного виконання завдань філолога-перекладача. Він або вона повинні бути готовими адаптуватися до різних соціокультурних контекстів та розуміти їх вплив на сприйняття мови та комунікацію.

3. Психологічна стійкість: військовий час може створювати екстремальні ситуації, включаючи стрес, травми та емоційне напруження. Філолог-перекладач повинен мати високий рівень психологічної стійкості, щоб ефективно працювати в умовах надзвичайних обставин.

4. Етичність: військовий перекладач зобов'язаний дотримуватися високих стандартів етики та професійної поведінки. Це включає конфіденційність інформації, об'єктивність у виконанні своїх обов'язків та повагу до всіх сторін конфлікту.

У військовий час філолог-перекладач виступає як міцна ланка в ланцюгу комунікації, яка допомагає зменшити непорозуміння та сприяє мирному врегулюванню конфліктів. Його робота може мати вирішальне значення для забезпечення безпеки та стабільності у зоні конфлікту.

Отже, важливість підтримки та підготовки фахівців у галузі філології та перекладу для роботи у військових умовах – це надзвичайно важливо та необхідно. Їхні навички та професійна етика є невід'ємною складовою успішного вирішення військових конфліктів та підтримки міжнародного миру і безпеки.

ОСНОВНІ ЗАВДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ УКРАЇНСЬКА МОВА (ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ) ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ ПЕРШОГО РІВНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ НЕМОВНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Наталія Рябокінь,
кандидат філологічних наук, доцент,
завідувач кафедри філології та соціально-гуманітарних дисциплін,
Полтавський інститут економіки і права

Дисципліна "Українська мова (за професійним спрямуванням)" для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти немовних спеціальностях має вирішальне значення для формування мовної компетентності та професійних навичок у майбутніх фахівців. Основні завдання дисципліни:

1. Ознайомлення з основами української мови: першочергове завдання дисципліни полягає в ознайомленні студентів з основами української мови, включаючи її фонетику, морфологію, синтаксис та лексику. Це допомагає студентам засвоїти базові знання, необхідні для подальшої професійної діяльності.

2. Вивчення специфіки мови в професійному контексті: дисципліна надає студентам можливість вивчити специфіку української мови в контексті їхньої майбутньої професійної діяльності. Це включає ознайомлення з термінологією, що використовується в їхній галузі, а також практичні навички її застосування.

3. Розвиток мовленнєвої та писемної компетентності: одним із важливих завдань дисципліни є розвиток мовленнєвої та писемної компетентності студентів. Вони отримують можливість вдосконалити свої навички у висловлюванні думок, аргументації та написанні текстів українською мовою.

4. Покращення навичок наукового і технічного письма: оволодіння основами написання наукових статей, доповідей, рефератів та інших академічних текстів українською мовою.

5. Розвиток аналітичних та критичних навичок: здатність аналізувати, узагальнювати та критично оцінювати інформацію з різних джерел. Уміння чітко і логічно формулювати свої думки українською мовою.

6. Збагачення словникового запасу: збільшення словникового запасу, включаючи спеціалізовану лексику, необхідну для професійного спілкування. Вивчення нових термінів і понять, що постійно з'являються у відповідних галузях знань.

7. Інтеграція мовних знань у професійну діяльність: використання мовних знань для вирішення конкретних професійних завдань та проблем. Підготовка до практичного застосування мовних умінь у майбутній професійній діяльності.

8. Вивчення культурного контексту: дисципліна також включає вивчення культурного контексту, в якому функціонує українська мова. Студенти ознайомлюються з історією, літературою та культурою України, що сприяє глибшому розумінню мови та її використання в різних контекстах.

9. Підготовка до мовних іспитів та сертифікатів: для студентів немовних спеціальностей важливо мати можливість отримати мовні сертифікати та довести свою мовну компетентність. Дисципліна "Українська мова (за професійним спрямуванням)" готує їх до успішного складання мовних іспитів та отримання необхідних сертифікатів.

Отже, дисципліна "Українська мова (за професійним спрямуванням)" має на меті підготувати студентів немовних спеціальностей до ефективного використання української мови в їхній професійній діяльності. Вона надає їм не лише мовні навички, а й культурне контекстуалізоване розуміння мови, що є важливим фактором успіху у майбутній кар'єрі.

УКРАЇНСЬКА МОВА – ЦЕ КЛЮЧОВИЙ ЕЛЕМЕНТ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Максим Хмеленко, Василиса Євсютіна,
здобувачі першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 035 «Філологія»,
Полтавський інститут економіки і права
Науковий керівник: Наталія Рябокінь,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри філології та соціально-гуманітарних дисциплін,
Полтавський інститут економіки і права

Українська мова виступає як ключовий елемент формування та вираження національної ідентичності українського народу. Вона відображає його культурні, історичні, соціальні та етнічні особливості. Через мову людина висловлює свої думки, емоції, спілкується з оточуючим світом, передає знання та сприймає інформацію.

Українська мова має довгу історію та багату культурну спадщину, відображаючи багатогранність українського народу через різноманіття діалектів, лексики, фразеології та мовних традицій. Вона є символом національної свободи та незалежності, боротьби за збереження національної ідентичності в умовах імперських та колоніальних режимів. Протягом історії України мова завжди була не лише засобом комунікації, а й інструментом боротьби за національну незалежність та культурну самостійність.

Українська мова відігравала ключову роль у багатьох історичних подіях, таких як Літописи, Козацькі держави, національне відродження в XIX столітті та боротьба за незалежність у XX та XXI століттях. Вона об'єднувала людей навколо спільної ідеї, сприяла збереженню національної ідентичності та культурного самовизначення.

Під час різних періодів українська мова була обмежувана та пригнічувалася з боку колонізаторів або авторитарних режимів. Проте, незважаючи на це, українці завжди воліли зберігати та захищати свою мову, вважаючи її символом національної гідності та свободи.

Сьогодні українська мова продовжує відігравати важливу роль у зміцненні національної єдності, розбудові демократичного суспільства та підтримці національної культури. Вона є важливим елементом у формуванні національної свідомості та патріотизму серед українців.

Збереження та розвиток української мови є важливим завданням для українського суспільства. Підтримка мови сприяє утвердженню культурної самосвідомості та національного самовизначення, зміцненню духовних зв'язків між поколіннями та збереженню історичної пам'яті.

Таким чином, українська мова не лише є ключовим елементом національної ідентичності, але й відіграє важливу роль у формуванні та збереженні культурного та історичного спадку українського народу.

ЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПЕРЕКЛАДУ ЮРИДИЧНИХ ДОКУМЕНТІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ВОЄННИМИ ЗЛОЧИНАМИ ТА ЗЛОЧИНАМИ ПРОТИ ЛЮДЯНОСТІ

Даяна Чумаш,
IV курс, група ПР-20-2, спеціальність «Філологія»
Полтавський інститут економіки і права
Науковий керівник: Людмила Данилюк,
доц., к.ф.н., доцент,
професор кафедри філології та соціально-гуманітарних дисциплін
Полтавський інститут економіки і права

Агресія Російської Федерації проти України, що розпочалася 24 лютого 2022 року, спричинила жахливі людські страждання, численні воєнні злочини та злочини проти людяності. Здобуття справедливості для жертв цих злочинів та притягнення винних до відповідальності є нагальною потребою та пріоритетним завданням міжнародної спільноти.

У цьому контексті переклад юридичних документів відіграє критичну роль, адже він:

- Сприяє розслідуванню та документуванню воєнних злочинів та злочинів проти людяності: Міжнародні суди, правоохоронні органи та неурядові організації потребують точних та неупереджених перекладів свідчень, протоколів допитів, судових документів та інших матеріалів для розслідування злочинів та збирання доказів.
- Забезпечує доступ до правосуддя для жертв: Жертвам злочинів та їхнім свідкам, які не володіють мовою судового процесу, має бути надана можливість ознайомитися з матеріалами справи та брати участь у судових процедурах за допомогою кваліфікованих перекладачів.
- Гарантує справедливий судовий процес та притягнення винних до відповідальності: Переклади використовуються для забезпечення розуміння всіх аспектів справи підсудними, їхніми адвокатами та судом.
- Підтримує мир та запобігає майбутнім злочинам: Переклади документів про воєнні злочини та злочини проти людяності можуть використовуватися для освіти громадськості, підвищення обізнаності про такі злочини та запобігання їх повторенню в майбутньому. [1, P. 175]

Переклад юридичних документів, пов'язаних з воєнними злочинами та злочинами проти людяності, є не лише технічним завданням, але й етичною

відповідальністю. Перекладачі, які працюють з такими документами, повинні дотримуватися високих етичних стандартів та принципів, щоб гарантувати точність, неупередженість, конфіденційність та повагу до прав та гідності постраждалих.

Роль перекладачів у забезпеченні доступу до правосуддя

Перекладачі відіграють важливу роль у забезпеченні доступу до правосуддя для людей, які не володіють мовою судового процесу. Їхні послуги необхідні для того, щоб:

1. Перекладати документи для міжнародних судів та правоохоронних органів:

- Переклад обвинувальних актів, протоколів допитів, свідчень та інших юридичних документів з однієї мови на іншу.
- Забезпечення точності та неупередженості перекладу, щоб гарантувати справедливе судове провадження.
- Допомога у підготовці документів для подання до міжнародних судів та правоохоронних органів.

2. Надавати допомогу постраждалим у отриманні юридичної консультації та захисту:

- Переклад усних та письмових розмов між постраждалими та юристами, адвокатами та іншими фахівцями.
- Допомога постраждалим у розумінні своїх прав та доступних їм правових засобів захисту.
- Супроводження постраждалих на судові засідання та інші юридичні процедури.

3. Сприяти просвіті та підвищенню обізнаності про воєнні злочини та злочини проти людяності:

- Переклад інформаційних матеріалів про воєнні злочини та злочини проти людяності, таких як брошури, веб-сайти та відео.
- Проведення тренінгів та семінарів для представників громадськості, правоохоронних органів та інших зацікавлених сторін.
- Підвищення обізнаності про важливість документування та розслідування воєнних злочинів та злочинів проти людяності.

Перекладачі, які працюють у цій сфері, повинні мати не лише високий рівень володіння мовами, але й глибоке розуміння правової системи та принципів міжнародного права. Їхня робота є важливою для забезпечення справедливості та притягнення до відповідальності винних у серйозних злочинах. [3]

Переклад документів, що описують воєнні злочини та злочини проти людяності, є надзвичайно складним завданням, яке потребує не лише лінгвістичних знань, але й глибокого розуміння психологічних та емоційних аспектів таких злочинів. Перекладачі, які працюють з подібними текстами, стикаються з низкою унікальних викликів, які можуть мати значний вплив на їхню професійну діяльність.

Специфічні виклики:

- Емоційна навантаженість: Тексти, що описують жахливі події, можуть мати значний емоційний вплив на перекладачів, призводячи до стресу, тривоги, втоми та навіть посттравматичного стресового розладу (ПТСР).
- Травматичний досвід: Перекладачі можуть мати справу з текстами, що містять свідчення жорстокості та травмуючих подій, що потребує від них чутливості, емпатії та розуміння психологічних травм.

•Юридична точність: Переклад документів, пов'язаних з воєнними злочинами та злочинами проти людяності, часто використовується в юридичних контекстах, тому важливо, щоб переклад був точним, неупередженим та відповідав юридичним нормам.

•Збереження емоційного заряду: Перекладачі повинні вміти передавати емоційний заряд тексту мовою перекладу, не втрачаючи його точності та об'єктивності.

•Захист конфіденційності: Перекладачі повинні гарантувати конфіденційність та безпеку інформації, з якою вони працюють, а також захищати особистість жертв та свідків. [2, P. 215]

Рекомендації для професійних перекладачів:

•Спеціальна підготовка: Проходити спеціальні курси та тренінги, щоб навчитися справлятися з психологічними та емоційними аспектами перекладу текстів, пов'язаних з воєнними злочинами та злочинами проти людяності.

•Дотримання етичних норм: Дотримуватися етичних норм та принципів перекладу, щоб гарантувати точність, об'єктивність та неупередженість перекладу.

•Самопідтримка: Дбати про своє психічне та емоційне здоров'я, щоб уникати вигорання та інших психологічних проблем.

•Співпраця з психологами: За потреби звертатися за допомогою до психологів, які мають досвід роботи з людьми, що пережили травми.

•Створення мережі підтримки: Спілкуватися з колегами-перекладачами, які також працюють з подібними текстами, щоб обмінюватися досвідом та отримувати підтримку. [4]

Професійні організації та ресурси для перекладачів, що працюють з документами про воєнні злочини:

Міжнародна асоціація перекладачів при Міжнародному кримінальному суді AIIC надає підтримку та ресурси перекладачам, які співпрацюють з МКС. Їх сайт містить інформацію про кодекс поведінки, навчальні програми, можливості працевлаштування та інші ресурси, такі як глосарії та термінологічні бази даних, які можуть бути корисними для перекладачів, які працюють з документами про воєнні злочини.

AIIC також організовує конференції та семінари з питань перекладу юридичних текстів, де перекладачі можуть поділитися своїм досвідом та знаннями з іншими.

Програма захисту свідків та перекладачів ООН (WPP): WPP забезпечує захист та підтримку свідкам та перекладачам, які співпрацюють з міжнародними судами та трибуналами, включаючи тих, хто працює над справами про воєнні злочини.

На сайті WPP можна знайти інформацію про те, як подати заявку на участь у програмі, а також про доступні ресурси, такі як психологічна підтримка та юридична допомога.

Міжнародна федерація перекладачів (FIT)

FIT - це глобальна організація, яка представляє інтереси перекладачів у всьому світі. На їх сайті можна знайти інформацію про різні аспекти перекладу, включаючи переклад юридичних текстів.

FIT також публікує журнал "The International Interpreter", який містить статті про переклад, а також новини та інформацію про події, пов'язані з перекладом.

Європейська рада перекладачів (ETC):

ETC - це мережа національних перекладацьких організацій в Європі. Вони пропонують різні ресурси для перекладачів, включаючи інформацію про освіту та професійний розвиток.

ETC також організовує конференції та інші заходи, де перекладачі можуть поділитися своїм досвідом та знаннями з іншими.

Асоціація американських перекладачів (ATA):

ATA - це професійна організація перекладачів та перекладачів у Сполучених Штатах. На їх сайті можна знайти інформацію про різні аспекти перекладу, включаючи переклад юридичних текстів.

ATA також пропонує сертифікаційні програми для перекладачів, які бажають продемонструвати свою компетенцію. [5]

Кодекс етики та професійної поведінки перекладачів юридичних текстів: Цей кодекс визначає етичні принципи та стандарти професійної поведінки для перекладачів, які працюють з юридичними текстами. Він охоплює такі теми, як конфіденційність, точність, неупередженість та повага до прав людини.

Висновок: Етичні аспекти перекладу юридичних документів, пов'язаних з воєнними злочинами та злочинами проти людяності, є надзвичайно важливими і потребують особливої уваги та обережності. Завдяки правильному перекладу можливе забезпечення справедливості, захист прав людини та відповідність міжнародним нормам та стандартам.

Одним з найважливіших етичних принципів у цій сфері є точність і вірність перекладу. Навіть найдрібніші неточності чи неправильно вибрані слова можуть призвести до серйозних наслідків, зокрема, неправильного розуміння суті справи, порушення прав людини або недостовірності доказів. Тому перекладачам важливо дотримуватися високих стандартів професійної етики та якості. Важливо враховувати культурні, історичні та юридичні особливості кожної мови та країни. Це допоможе уникнути неправильного тлумачення або відтворення недоречностей, які можуть вплинути на об'єктивність і справедливість судового процесу.

Таким чином, етичні аспекти перекладу юридичних документів, пов'язаних з воєнними злочинами та злочинами проти людяності, вимагають від перекладачів не лише високої професійної майстерності, але й глибокого розуміння міжнародного права, культурних нюансів та етичних стандартів. Тільки враховуючи ці аспекти, можна забезпечити справедливість, права людини та міжнародний мир і безпеку.

Список використаних джерел:

1. Baker, M. (2018). Translation and Conflict: A Narrative Account. Routledge, P. 226
2. Biel, Ł. (2014). Lost in the Eurofog: The Textual Fit of Translated Law. Peter Lang. P.347
3. Зайцева, О. В. (2017). Етичні аспекти перекладу документів міжнародного права. Вісник Національного університету "Юридична академія України імені Ярослава Мудрого", 150-155.
4. Назаренко, Г. І. (2010). Інформаційні жанри журналістики. Київ: НАУ, 92 с. (Частина 1).

5. Мультимовна генеральна таблиця перекладів для волонтерів (військово-медично-цивільне постачання). URL: https://docs.google.com/spreadsheets/d/1seFfV0C6gNNNlvx7axKku2S-GK2H

ЛЕКСИКО-СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АНГЛОМОВНИХ ПРАВОВИХ ТЕКСТІВ

Катерина Шевченко,
здобувачка першого(бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 035 «Філологія/переклад»
Полтавський інститут економіки і права
Науковий керівник: Наталія Рябокінь,
канд. філол. наук,
завідувач кафедри філології та соціально-гуманітарних дисциплін
Полтавський інститут економіки і права

Дослідження правових текстів завжди були актуальними, адже вони безпосередньо впливають на формування та регулювання суспільних правовідносин. Особливої уваги заслуговують англомовні правові тексти, адже англійська – мова не тільки права англомовних країн, а й міжнародного права загалом.

Правові тексти – це особливий вид текстів, які є частиною юридичного дискурсу та виконують низку функцій, серед яких одними з найосновніших є нормативно- описова, імперативна, оціночна та виконавча. Ще однією важливою характеристикою правових текстів є те, що вони часто наділені юридичною силою. Одним з факторів, який зумовлює такі параметри правових текстів, є їхні лексико-стилістичні особливості. Говорячи про стилістичні особливості правових текстів, зокрема англомовних, ми можемо зазначити, що вони є нейтральними, формальними та послуговуються спеціальною термінологією.

Стилями, які найчастіше трапляються у правових текстах, є офіційно-діловий, науковий, розмовний та публіцистичний. Правові тексти характеризуються точністю, послідовністю, логічністю, чітким формулюванням думок, монологічним викладом інформації, докладністю та імперативністю. Інколи правовим текстам притаманна метафоричність. Майкл Р. Сміт, коли описує американське право, зазначає, що певні юридичні норми та принципи виражені метафорами. Наприклад, "piercing the corporate veil" та "parent corporations" у корпоративному праві, "the fruit of the poisonous tree" у кримінальному праві, "overbreadth" у конституційному праві тощо [7, p. 921-922]. Ще однією важливою стилістичною характеристикою є їхня двозначність "ambiguity" – тобто значення слів у правових документах не є завжди чіткими та однозначними, і їх, відповідно, можна по-різному трактувати .

Серед найосновніших лексичних особливостей англомовних правових текстів ми можемо виділити наступні: вживання латинізмів, слів французького походження та архаїзмів, використання синонімів та синонімічних рядків, багатозначних слів, зміна конотації певних слів у правовому контексті та створення нових термінів.

Вживання латинських слів та слів французького походження. Історично так склалося, що англійська мова зазнала значного впливу французької та латинської мов. Тому в правових текстах можемо спостерігати часте використ-

тання латинізмів (alibi, affidavit, contra legem, de facto тощо) та слів французького походження (femme sole, pardon, lien, voire dire тощо).

У зв'язку з тим, що англійська юридична мова є консервативною, можемо спостерігати в англійських правових текстах використання архаїзмів (thenceforth, hereafter, whereby, aforesaid тощо) .

Також спостерігаємо активне вживання синонімів (homicide – manslaughter – murder) та синонімічних дублетів, триплетів та рядків для того, щоб акцентувати увагу на змісті речення. До прикладу: "no one shall be held in slavery or servitude" чи "everyone has the right to freedom of peaceful assembly and association" (4 та 20 статті Загальної декларації прав людини), чи "This document to be construed and interpreted as a general power of attorney".

Варто відзначити активне використання багатозначних слів. Наприклад, Марта Хрома згадує слово "disposition", яке у правовому контексті може означати «заповіт» – "testamentary disposition" або «положення» – "general dispositions" [3, p. 47]. Можемо також спостерігати явище, коли слова з повсякденного вжитку набувають іншої конотації у правовому контексті. Наприклад "domicile", яке зазвичай означає «постійне місце проживання», у правовому контексті може мати значення «доміциль» (місце реєстрації юридичної особи) [5, p. 11].

Юристи часто вдаються до створення нових термінів для того, щоб описати нове поняття у праві. Гарним прикладом є вираз "prudential supervision" (пруденційний нагляд), який використовують у праві Європейського Союзу [5, p. 13].

Отже, бачимо, що лексико-стилістичні особливості англомовних правових документів є доволі багатогранними. Дослідження та розуміння цих особливостей допоможе ефективно трактувати та досліджувати правові тексти в цілому, а також їхню функцію, роль та прагматичний вплив на регулювання поведінки в суспільстві.

Список використаних джерел:

1. Артикуца Наталія. Мова права у її функціональних різновидах. Сьогодення українського мово ного середовища. / АПН України, Ін-т вищої освіти, Від. теорії та методології гуманіт. освіти ; [упоряд. Мороз Л. З.]. К. : [Кіровоград. вид-во], 2008. С. 23-32.
2. Bednarek G. A. On Lexical and Syntactic Qualities of the English Language of Law. Heteroglossia, 2014. P. 43-71.
3. Chroma, M. Synonymy and Polysemy in Legal Terminology and Their Applications to Bilingual and Bijural Translation. Research in Language. 2011. 9.1. P. 31-50.
4. El-Farahaty H. Lexical and Syntax Features of English and Arabic Legal Discourse: A Comparative Study. Comparative Legilinguistics. 2010. 4. P. 61-80.
5. Jopek-Bosiacka A. Defining Law Terms: A Cross-Cultural Perspective. Research in Language. 2011. 9.1. P. 9-29.
6. Shane S. Ambiguity and Misunderstanding in the Law. Thomas Jefferson Law Review. 2002. 25 (1). P. 167-188.
7. Smith M. R. Levels of Metaphors in Persuasive Legal Writing. Mercer Law Review. 2007. 58 (3). P. 919-948.

ТЕОРЕТИЧНИЙ ТА ПРАКТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЛІНГВІСТИКИ

Крістіна Шурубін,
3 курс, група ЖР-21-1фмб-кр-pl, спеціальність Журналістика,
Полтавський фаховий коледж
Науковий керівник: Наталія Рябокінь,
к.ф.н., доц.,
завідувач кафедри філології та соціально-гуманітарних дисциплін
Полтавського інституту економіки і права

Мова – це не просто засіб спілкування, а й складний інструмент, що формує наше мислення, культуру та світогляд. Лінгвістика – це наука про мову, яка досліджується з різних сторін, розкриває як теоретичний, так і практичний потенціал.

На сучасному етапі мова невпинно стає об'єктом вивчення багатьох міждисциплінарних наук у різних теоретико-прикладних аспектах: функційно-лінгвістичному, комунікативно-прагматичному, текстово-дискурсивному, когнітивному, психолінгвістичному, соціолінгвістичному, гендерному, етнолінгвістичному, лінгвокультурологічному, лінгвостилістичному, лінгвоюридичному, лінгвомедійному тощо, з використанням традиційних та інноваційних методів дослідження.

Водночас вивчення мови має двосторонній процес, який передбачає не лише її наукове дослідження, але й навчання як процес набування певних лінгвістичних компетентностей для ефективної мовленнєвої комунікації в усіх сферах суспільного життя: науці, освіті, культурі, виробництві, діловодстві, законодавстві, судочинстві, політиці, бізнесі, медіа, рекламі та ін.

У цій статті ми проаналізуємо важливість аспектів у лінгвітиці, які постають в теоретичному та практичному потенціалі.

Теоретичний потенціал лінгвістики дотримується таких вимог у вивченні як: дослідження мови як системи, розуміння людської когніції, міждисциплінарні зв'язки, теоретичне моделювання, внесок у філософію мови, розвиток мовознавства, вивчення мовних явищ та теоретичні концепції.

—Дослідження мови як системи полягає в тому, щолінгвістика вивчає структуру, функціонування та історію мови як комплексної та динамічної системи.

—Розуміння людської когніції зазначає вивчення мови, яка дає глибше розуміння того, як людський мозок зберігає, обробляє та виражає думки та ідеї.

—Міждисциплінарні зв'язки в Лінгвістиці взаємодіють з іншими гуманітарними та соціальними науками, такими як антропологія, психологія, соціологія та комп'ютерні науки.

— В теоретичних моделюваннях, лінгвісти розробляють теорії та моделі, щоб пояснити різні аспекти мовних систем, такі як граматика, семантика та прагматика.

—Через внесок у філософію мови, лінгвістичні дослідження впливають на філософські дискусії про сутність мови, значення та істину.

—Розвиток мовознавства вивчає лінгвістику як структуру, еволюцію та функціонування мови. Це допомагає розуміти, як мови функціонують у суспільстві та як вони змінюються з часом.

—Вивчення мовних явищ аналізує різноманітні аспекти мови, такі як фонетика, морфологія, синтаксис, семантика, та інше.

— Теоретичні концепції розроблені для теоретичних моделей та концепцій, таких як структуралізм, генеративна граматика, когнітивна лінгвістика, семіотика тощо.

Лінгвістика поглиблює наше розуміння природи мови, її структури, функцій та історичного розвитку. Мова дозволяє досліджувати її когнітивні процеси, пов'язані з мовленням, та пізнавати культурне різноманіття світу через призму інших мов.

Практичний потенціал лінгвістики дотримується таких вимог у вивченні як: викладання мов, переклад, лінгвістичний аналіз даних, розпізнавання мови та обробка природної мови, лінгвістична антропологія, логопедія, мовна політика та планування, мовна технологія, мовна освіта та міжкультурна комунікація.

—Викладання мов та їх принципи використовуються для розробки ефективних методик викладання мов.

—Переклад надає знань лінгвістиці та допомагає перекладачам точно та ефективно передавати сенс з однієї мови на іншу.

—Лінгвістичні аналізи даних в техніці можна використовувати для аналізу великих текстів і даних, для виявлення закономірностей і висновків.

—Розпізнавання мови та обробка природної мови використовуються в розробці технологій розпізнавання мови та обробки природної мови.

—Лінгвістична антропологія допомагає антропологам зрозуміти різні культури та суспільства через призму їхньої мови.

—Знання з логопедії використовуються в діагностиці та лікуванні розладів мови та комунікації.

—Мовна політика та планування допомагає у вирішенні питань, пов'язаних з мовною політикою, збереженням мовних ресурсів та плануванням мовного навчання.

—Мовна технологія сприяє розвитку мовних технологій, таких як машинний переклад, розпізнавання мови, синтез мови тощо.

—Мовна освіта розробляє програми мовного навчання та методики викладання мови.

—Міжкультурна комунікація допомагає розуміти різницю між мовами та культурами, що сприяє покращенню комунікації в міжнародному співробітництві.

Таким чином, лінгвістика володіє великим потенціалом як для теоретичних досліджень, так і для практичних застосувань у різних сферах життя. Лінгвістика має важливий внесок у освіту та грамотність. Вона допомагає у створенні мовних політик. Лінгвістичні дослідження сприяють цифровій доступності та інклюзії. Знання лінгвістики сприяє глобальному спілкуванню та порозумінню між культурами. Лінгвістика, як наука, має значний теоретичний та практичний потенціал, що відображається у різноманітних аспектах.

Лінгвістика не просто абстрактна наука, але й потужний інструмент для вирішення різноманітних завдань у сучасному світі. Від освіти та комунікації до технологій та права – лінгвістика має значний вплив на різні сфери людської діяльності. Розуміння мови та її можливостей відкриває перед нами нові горизонти та сприяє прогресу суспільства.

Наукове видання

ІННОВАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ТА ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ: ВИКЛИК ГЛОБАЛЬНОГО СВІТУ

Збірник матеріалів
VIII Міжнародної науково-практичної конференції
15-16 травня 2024 р., м. Полтава

Відповідальний редактор – *Руслан Басенко*
Комп'ютерна верстка – *Ася Андрусова*
Комп'ютерний набір – *автори рукописів*

Електронне видання
Підписано до оприлюднення 27.06.2024 р.
Формат 60х84/16. Гарнітура Georgia
Ум. друк. арк. 27,3